การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย
ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู

โดย

นายณพล เชยคำแหง
กรรมการผู้จัดการ โรงโม่หินสากลพัฒนา

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561– 2562

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ลักษณะวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ของ นายณพล เชยคำแหง เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561 – 2562

พลโท

(ขจรฤทธิ์ นิลกำแหง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู

ลักษณะวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ผู้วิจัย นายณพล เชยคำแหง **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 61

งานวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงสถานภาพการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ศึกษานโยบายของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ปัจจัยส่งเสริมแรงจูงใจของเกษตรกร ทิศทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู และรวบรวมข้อมูลความรู้ต่าง ๆ แก่ผู้ที่สนใจเพื่อการนำไปต่อยอดทางความคิด และนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างมีหลักการ ตลอดจน เป็นการยกระดับคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร และสร้างแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัดหนองบัวลำภู จนนำไปสู่จังหวัดต้นแบบของเกษตรอินทรีย์วิถีไทยอย่างแท้จริง

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ สามารถอธิบายถึงรายละเอียดของการทำเกษตรอินทรีย์ได้ และมีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรแบบอินทรีย์ เกษตรกรบางรายเป็นผู้นำ เป็นแม่แบบ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่สามารถให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจ แต่ยังขาดปัจจัยสนับสนุนในการนำไปต่อยอด ซึ่งการเป็นแม่แบบนั้นมีความสำคัญ เพราะจะช่วยให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางให้สามารถดำเนินไปอย่างถูกวิธีการได้และหากได้รับการสนับสนุนทางด้านการตลาดที่ดี จะช่วยเสริมแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ได้อย่างแพร่หลาย เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้จริง และนำมาซึ่งความยั่งยืนได้

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนในการให้องค์ความรู้ ลงพื้นที่พบปะเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังปัญหา พร้อมทั้งให้แนวทางในการแก้ไข หาทุนสนับสนุนในการทำเกษตรอินทรีย์ สร้างแหล่งการเรียนรู้หรือแปลงสาธิต เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ที่ส่งเสริมให้การทำเกษตรอินทรีย์มีความเข้มแข็ง ปลูกฝังให้เยาวชนเล็งเห็นถึงความสำคัญ โดยการนำไปสอนในหลักสูตร แสวงหาโอกาสทางการตลาดทั้งในจังหวัด ในประเทศ และต่างประเทศ มีนโยบายให้การสนับสนุนอย่ามีหลักการ มีการประชาสัมพันธ์ที่ดีเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้รับทราบ ให้ทุนสนับสนุนในการวิจัยเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในจังหวัด และสร้างตราสัญลักษณ์เพื่อรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อเป็นการยกระดับสินค้า ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่ภาคครัวเรือน จังหวัด ตลอดจนสร้างรายได้ให้กับประเทศจนนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ABSTRACT

Title : Development of Thai organic farming areas Case study in Nong Bua Lam Phu province

Field : Science and Technology

Name : Mr. Napol Chaykhamhaeng **Course** NDC **Class** 61

Research "Development of Thai organic farming areas This case study of Nong Bua Lam Phu province" This issue aims to study the status of organic farming in Nong Bua Lam Phu province. Study government policies and agencies related to organic farming. Factors promoting farmers' motivation Directions for the development of Thai organic farming areas in Nong Bua Lam Phu province And collect various knowledge information for those who are interested in furthering the idea And can be used as a guideline to practice with principles As well as raising the quality of agricultural products And create learning resources of Nong Bua Lam Phu province Until leading to the master province of organic agriculture, truly Thai way.

The research found that Farmers in Nong Bua Lam Phu province have knowledge and understanding about organic agriculture. Can explain the details of organic farming And are ready to change to organic farming Some farmers are leaders as templates for villagers. That can educate those interested. But still lack supportive factors Which being a template is important Because it helps to give advice Guiding them to be able to proceed properly And if receiving good marketing support Will help motivate farmers to turn to organic farming more widely See concrete results. Can actually generate income for the household And bring sustainability.

Therefore, relevant agencies should provide support in providing knowledge. Enter the area to meet farmers to exchange opinions, listen to problems, and provide guidelines for corrections. Find funding for organic farming Create a learning source or demonstration. To educate farmers Promote agro-tourism. Organize useful activities that encourage organic farming to be strong. Cultivate youth to see the importance by teaching in the curriculum Seeking market opportunities in both local and international provinces. Have a policy to support, do not have principles Have good public relations so that interested people get to know Providing funding for research to develop organic agriculture in the province And create a logo to certify the organic products of Nong Bua Lam Phu province To upgrade the product Which will generate income such as the household sector, the province, as well as generate income for the country that leads to stability, prosperity and sustainability.

คำนำ

การศึกษา วิจัยเรื่อง “การพัฒนา พื้นที่ เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู ” ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงสถานภาพการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู พร้อมทั้งศึกษาถึงนโยบายของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ ปัจจัยและแรงจูงใจที่ช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ ศึกษาถึง ทิศทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู แล้วรวบรวมข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจนำไปต่อยอดทางความคิด และนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างมีหลักการ เป็นการยกระดับคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร และสร้างแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัดหนองบัวลำภู จนนำไปสู่จังหวัดต้นแบบของเกษตรอินทรีย์วิถีไทยอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษางานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลในการส่งเสริมด้านการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู รวมทั้งมีประโยชน์ต่อเกษตรกรและผู้ที่สนใจ ในการนำข้อมูลเหล่านี้ไปประกอบการพิจารณา และเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ หากการศึกษาวิจัยนี้มีข้อผิดพลาดประการใดผู้ศึกษาจึงขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(นายณพล เชยคำแหง)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61
ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษา วิจัยเรื่อง “การพัฒนา พื้นที่ เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ฉบับนี้ คงไม่อาจสำเร็จลุล่วงไปได้ หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน และที่สำคัญขอขอบพระคุณคณาจารย์จากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ผู้ทรงคุณวุฒิ และเพื่อน ๆ นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61 ที่ได้เสนอแนะแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาวิจัย ทำให้งานวิจัยฉบับนี้ มีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดามารดา และครอบครัวที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61

(นายณพล เชยคำแหง)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61
ผู้วิจัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ ก
ABSTRACT ข
คำนำ ค
กิตติกรรมประกาศ ง
สารบัญ จ
สารบัญตาราง ช
สารบัญแผนภาพ ซ
บทที่ 1 บทนำ 1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย 2
ขอบเขตของการวิจัย 2
วิธีดำเนินการวิจัย 2
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย 3
คำจำกัดความ 3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 5
ความหมายของการทำการเกษตร 5
ประเภทของการเกษตร 7
สภาพปัญหาของการเกษตรไทย 9
นโยบาย “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ของรัฐบาล ในด้านการเกษตร 14
ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) 16
ภาพรวมของกฎหมายเกี่ยวกับการเกษตร 17
สรุปสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 26
ทฤษฎีการจูงใจ 27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 30
กรอบแนวคิดในการวิจัย 34
สรุป 34
บทที่ 3 การทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู 35
หลักพื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ 35
การทำการเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน 43
แนวทางในการทำเกษตรอินทรีย์ให้สัมฤทธิ์ผล 46
มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) 47
ประโยชน์ของเกษตรอินทรีย์ 58

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 การทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู (ต่อ)
ปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรอินทรีย์ไทย 64
ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 67
แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการทำเกษตรอินทรีย์ 77
การส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ 80
สถานภาพการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู 83
สรุป 88
บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู 89
ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู 89
แผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู 93
สภาพปัญหาด้านการเกษตรในจังหวัดหนองบัวลำภู 104
สรุปการสัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ 106
สรุปการสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตร
เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ 107
สรุปการสัมภาษณ์องค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู 111
สรุปแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู 114
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ 115
สรุป 115
ข้อเสนอแนะ 117
บรรณานุกรม 118
ภาคผนวก 123
ผนวก ก มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) 124
ผนวก ข คู่มือทั่วไปการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์กับ มกท. 125
ผนวก ค แบบสัมภาษณ์เกษตรกรเพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่
เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” 126
ผนวก ง แบบสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตร
เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย
ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” 129
ผนวก จ แบบสัมภาษณ์องค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัด
หนองบัวลำภูเพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่
เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” 134
ประวัติย่อผู้วิจัย 137

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

3 - 1 การจัดประเภทผลผลิตทางการเกษตร 61
3 - 2 ตารางแสดงระเบียบมาตรฐานในประเทศนำเข้าสำคัญๆ รวมทั้งระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ประเทศเหล่านี้ยอมรับ 81
4 - 1 แสดงโครงสร้างการผลิต 5 อันดับแรกของกลุ่มจังหวัดและจังหวัด 96
4 - 2 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมกลุ่มจังหวัดและจังหวัด (GRP และ GPP) แบบปริมาณลูกโซ่ (CVMs) 97
4 - 3 แสดงอัตราการขยายตัว (Growth rate) แบบปริมาณลูกโซ่ (CVMs) 97

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ **หน้า**

2 – 1 ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierachy of Need Theory) หรือทฤษฎีการจูงใจ (Maslow's Theory of Motivation) 29
3 - 1 การจัดสรรพื้นที่ในการทำการเกษตรแบบผสมผสาน 43
3 - 2 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ IFOAM หรือ IFOAM Accredited 51
3 - 3 ตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หรือ มกท. (Organic Agriculture Certification Thailand – ACT) 52
3 - 4 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU) 52
3 - 5 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (National Organic Program : NOP) 53
3 – 6 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา (Canada Organic Regime – COR) 53
3 - 7 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น (Japanese Agricultural Standard Organic : JAS mark) 54
3 - 8 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ไบโออะกิเสิร์ช (Bioagricert) 54
3 - 9 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์บีเอสซี 54
3 - 10 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์อีโคเสิร์ช (Ecocert) 55
3 - 11 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ไอเอ็มโอ-คอนโทรล (IMO-Control) 55
3 - 12 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ มกท. (Organic Agriculture Certification Thailand – ACT) 56
3 - 13 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ – มกอช. (National Bureau of Agricultural Commodity and Food Standards – ACFS) 56
3 - 14 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ – มอน. (The Northern Organic Standard Organization) 57
3 - 15 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ (มก.สร.) 57
3 - 16 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพชรบูรณ์ (มก.พช.) 58
3 - 17 ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ ชมรมเกษตรอินทรีย์เกาะพะงัน 58
3 – 18 การเปรียบเทียบความหลากหลายทางชีวภาพ 63
3 – 19 แผนผังยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 77
3 – 20 ตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของไทย 82
3 – 21 ตลาดเกษตรอินทรีย์โพธิ์ศรีสำราญ 84
3 – 22 การฝึกอบรม โครงการยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู 87
3 – 23 ตราสัญลักษณ์เครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีหนองบัวลำภู 88

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพที่ **หน้า**

4 – 1 ตราประจำจังหวัดและคำขวัญประจำจังหวัดหนองบัวลำภู 90
4 – 2 แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู 91
4 –3 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดและอัตราการขยายตัวแบบปริมาณลูกโซ่
(CVMs) รายสาขา 98
4 –4 แสดงการเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี ประจำปี พ.ศ. 2550 – 2557 (ณ ราคาประจำปี) 98
4 - 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภูระยะ 4 ปี (พ.ศ.2561– 2564)
ฉบับทบทวนพ.ศ.2562 103

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยนับว่าเป็นผู้นำโลกในการผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรกรรมหลายประเภท ซึ่งได้แก่ ข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าว มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ น้ำตาลและผลิตภัณฑ์ยางพารา ผลไม้ จำพวกลำไยสด และกุ้งกุลาดำ เป็นผู้นำภูมิภาคเอเชียในการส่งออกเนื้อไก่ และโภคภัณฑ์อื่น ๆ อีกหลายรายการ และสามารถเลี้ยงคนได้มากกว่าสี่เท่าของประชากรทั้งประเทศ ประเทศไทยยังแสวงหาการส่งออกปศุสัตว์เพิ่มขึ้นอีก แต่ในทางกลับกันการทำการเกษตรของเกษตรกรในประเทศไทยยังขาดการตระหนักรู้ในวิธีการที่เหมาะสม คือยังมีการนำสารเคมีมาใช้ในการกำจัดศัตรูพืช การเพิ่มผลผลิต และการเก็บรักษาผลผลิต จึงทำให้มีสารตกค้างและสารปนเปื้อนในผลผลิตนั้น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีผลต่อคุณภาพผลผลิต ผู้บริโภค ตลอดจนมีผลกระทบต่อเกษตรกรเอง เกิดโรคภัยไข้เจ็บที่มาจากการได้รับสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น และยังขาดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจเปลี่ยนมาใช้หลักการเกษตรอินทรีย์ การให้ความรู้ความเข้าใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการนำเกษตรอินทรีย์ไปใช้ได้อย่างแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ที่มีการทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักตั้งแต่บรรพบุรุษ มีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญหลายชนิด แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรสนใจที่จะปลูกพืชที่มีความต้องการทางด้านการตลาดมากกว่าการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบเดิมในท้องถิ่น ซึ่งทำให้ราคาของผลผลิตนั้นตกต่ำ ไม่สามารถระบายสินค้าได้ทัน จนทำให้สินค้าล้นตลาด และเกษตรกรยังใช้ปุ๋ยเคมีเข้ามาเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตร เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อให้ได้ปริมาณของผลผลิตคราวละมาก ๆ เช่น ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย นำมาซึ่งปัญหาด้านการเก็บเกี่ยว การกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และต้องมีที่เก็บขนาดใหญ่ที่ต้องลงทุนสูง ทำให้เรื่องของคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรถูกมองข้ามไป

จากปัญหาที่กล่าวมาแล้วนั้น การเกษตรอินทรีย์จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหา ผู้วิจัยให้ความสนใจและมีแนวคิดในการการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย โดยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อผลักดันให้เป็นจังหวัดต้นแบบเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในดานการเกษตรวิถีไทย อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรอินทรีย์วิถีไทย จนเกิดเป็น “ตำบลหัวนาโมเด็ล” ที่ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นแรงผลักดันในการทำการเกษตรอินทรีย์วิถีไทยเพื่อให้เกิดการขยายตัวมากยิ่งขึ้น จนทำให้เกิดความยั่งยืนได้ในอนาคต อีกทั้งสำนักงานเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภูยังมีโครงการ “คลินิกเกษตรเคลื่อนที่จังหวัดหนองบัวลำภู” ที่ให้บริการและถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร เพื่อพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรกรรมการประมงและ ปศุสัตว์ให้มีคุณภาพ เป็นการสร้างรายได้ส่งผลสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรของจังหวัดหนองบัวลำภูอีกทางหนึ่งด้วย แต่การทำเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภูยังมีข้อจำกัด เพราะมีเกษตรกรบางรายยังไม่มีความรู้ความเข้าใจ จึงยังไม่พร้อมที่เปลี่ยนมาทำเกษตรแบบอินทรีย์

การสร้างความรู้ความเข้าใจและความเชื่อมั่นจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ถ้าหากเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริงแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะสามารถสร้างรากฐานของการทำการเกษตรอินทรีย์ให้มีความมั่นคง สามารถยกระดับคุณภาพการเกษตรอินทรีย์วิถีไทยไอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การเกษตรอินทรีย์ยังนับว่าเป็นแนวทางที่สำคัญที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีความมั่นคง ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีความมั่งคั่ง จนนำไปสู้ความยั่งยืน ตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้ให้ไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงสถานภาพการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรไทย
2. เพื่อศึกษานโยบายของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์
3. เพื่อศึกษาแรงจูงใจของเกษตรกรในการทำเกษตรอินทรีย์
4. เพื่อศึกษาถึงทิศทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ในการยกระดับคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร และสร้างแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัดหนองบัวลำภู จนนำไปสู่จังหวัดต้นแบบของเกษตรอินทรีย์วิถีไทยอย่างแท้จริง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา ศึกษาถึงเนื้อหาเชิงลึกของการเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย แล้วนำมารวบรวมเพื่อวิเคราะห์และบรรยายเชิงพรรณนาความ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษา โดยจะศึกษาเชิงลึกเฉพาะจังหวัดหนองบัวลำภู
2. ด้านประชากร ศึกษาจากการเข้าร่วมประชุม การสัมมนาของบุคลากร กลุ่มเกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู และรับฟังการเสวนาและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในมุมมองต่าง ๆ โดยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง“การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาจากเอกสาร รายงาน กฎหมาย และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการรวบรวมแล้ววิเคราะห์ พร้อมทั้งทำการบันทึกผลการวิเคราะห์ และได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน และกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู แล้วอภิปรายผล โดยนำทฤษฎีที่ได้มีการทบทวนไว้แล้วโดยองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน และกลุ่มเกษตรกร

3. การนำเสนอผลการวิจัย ดำเนินการโดยเอาวัตถุประสงค์เป็นตัวตั้ง แล้วนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ทุกข้อตามลำดับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงสถานภาพการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
2. ทราบถึงนโยบายของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์
3. ทราบถึงปัจจัยส่งเสริมแรงจูงใจของเกษตรกร
4. ได้ทิศทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
5. สามารถนำข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู และการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยได้ในอนาคต
6. สามารถยกระดับการเกษตร สร้างแหล่งการเรียนรู้ของประเทศไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรได้อย่างยั่งยืน โดยใช้กรณีศึกษาของจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นแนวทาง

คำจำกัดความ

การเกษตร	หมายถึง	วิธีการยังชีพอย่างหนึ่งของมนุษย์ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การเกษตรเป็นการทำงานเพื่อควบคุมธรรมชาติในอันที่จะผลิตพืชและสัตว์ให้ได้ตามความต้องการของมนุษย์ โดยอาศัยการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์เป็นพื้นฐาน มีมนุษย์เป็นผู้ควบคุมดำเนินการอย่างมีระบบแบบแผน มีการวางแผนปฏิบัติงานล่วงหน้า คิดคำนวณรายได้-รายจ่ายในการดำเนินการทั้งหมดในการเกษตร
เกษตรอินทรีย์	หมายถึง	การทำการเกษตรด้วยหลักธรรมชาติ บนพื้นที่การเกษตรที่ไม่มีสารพิษตกค้างและหลีกเลี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมีทางดิน ทางน้ำ และทางอากาศเพื่อส่งเสริมความอุดสมสมบูรณ์ของดิน ความหลากหลายทางชีวภาพ ในระบบนิเวศน์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สมดุลธรรมชาติโดยไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์หรือสิ่งที่ได้มาจากการตัดต่อพันธุกรรม ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีแผนการจัดการอย่างเป็นระบบในการผลิตภายใต้มาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ได้ผลิตสูงอุดมด้วยคุณค่าทางอาหารและปลอดสารพิษโดยมีต้นทุนการผลิตต่ำ เพื่อคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจพอเพียง แก่มวลมนุษยชาติ และสรรพชีวิต

วิถีไทย	หมายถึง	แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย วิถีไทย จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติ ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ในครั้งนี้ จะทบทวนวรรณกรรมซึ่งประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี ข้อมูลเชิงลึก กฎหมาย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อใช้ในการพิจารณาและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเกษตรอินทรีย์วิถีไทย ได้ดังนี้

1. ความหมายของการเกษตร
2. ประเภทของการเกษตร
3. สภาพปัญหาของการเกษตรไทย
4. นโยบาย “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ของรัฐบาล ในด้านการเกษตร
5. ภาพรวมของกฎหมายเกี่ยวกับการเกษตร
6. สรุปสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551
7. ทฤษฎีการจูงใจ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย
10. สรุป

ความหมายของการเกษตร และเกษตรอินทรีย์

ความหมายของการเกษตร

การเกษตร หรือการเกษตรกรรม (Agriculture) หมายถึงการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์และการประมง ผู้ที่ทำการเกษตรนั้นเรียกว่า เกษตรกร ส่วนคำว่า กสิกร นั้นหมายถึงผู้ที่ทำการกสิกรรม คือผู้ที่ปลูกพืชเพียงอย่างเดียว เช่น ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวนการเกษตรจึงเป็นการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน และทุน โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตจากทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งเรานิยมเรียกว่าผลผลิตทางการเกษตร

การเกษตรยังหมายถึง วิธีการยังชีพอย่างหนึ่งของมนุษย์ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การเกษตรเป็นการทำงานเพื่อควบคุมธรรมชาติในอันที่จะผลิตพืชและสัตว์ให้ได้ตามความต้องการของมนุษย์ โดยอาศัยการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์เป็นพื้นฐาน มีมนุษย์เป็นผู้ควบคุมดำเนินการอย่างมีระบบแบบแผน มีการวางแผนปฏิบัติงานล่วงหน้า คิดคำนวณรายได้-รายจ่ายในการดำเนินการทั้งหมดในการเกษตร พืช หมายถึง พืชสวน พืชไร่ ป่าไม้ สัตว์ หมายถึง สัตว์บก สัตว์น้ำ ทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า ดังนั้น การเกษตรจึงมีขอบเขตครอบคลุมการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการประมงนอกจากนี้ยังรวมไปถึงการสร้างเสริมบรรยากาศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยได้ตื่นตัวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง เพราะทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างมหาศาล และขาดการดูแลบำรุงรักษาป่าไม้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดน้ำท่วม ฝนแล้ง และไฟไหม้ป่าทุกปี

ความหมายของเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming)

กรมวิชาการเกษตร (2543 : 3) ให้คำจำกัดความว่า เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลของธรรมชาติและความหลากหลายของทางชีวภาพ โดยมีระบบการจัดการนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่าง ๆ ตลอดจนไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่เกิดจากการตัดต่อทางพันธุกรรมที่อาจเกิดมลพิษในสภาพแวดล้อม เน้นการใช้อินทรียวัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ต้นพืชมีความแข็งแรง สามารถต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเอง รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ด้วย ผลผลิตที่ได้จะปลอดภัยจากสารพิษตกค้างทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมอีกด้วย

มูลนิธิสายใยแผ่นดิน (2544 : 46) ได้ให้ความหมายของระบบเกษตรอินทรีย์ หมายถึง สารทีได้จากซากพืชซากสัตว์ คำนิยามทียอมรับ คือ คำนิยามของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์ นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements หรือ IFOAM) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ คือ “ระบบการเกษตรทีผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยังยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นหลักที่การปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติ ของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร ระบบเกษตรอินทรีย์ จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลียงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และการพัฒนาความต้านทาน ต่อโรคของพืชและสัตว์เลี้ยง หลักการระบบเกษตรอินทรีย์นี้ เป็นหลักการสากลทีสอดคล้องกับเงือนไขทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย”

สุดใจ จงวรกิจวัฒนา (2545 : 6 - 14) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า หมายถึง ระบบเกษตรทางเลือกระบบหนึ่ง ที่ใช้พื้นฐานของหลักการทางนิเวศวิทยามาประยุกต์กับการทำเกษตร โดยมีจุดประสงค์หลักในการทำเกษตรแบบยังยืนให้ผลผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม โดยใช้หลักการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพก่อให้เกิด การผลิตที่เน้นการผสมผสานเกื้อกูลซึงกันและกัน โดยหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้เศษพืชเป็นอาหารสัตว์ และใช้มูลสัตว์วัตถุอินทรีย์อันเป็นสารบำรุงดิน ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นในรูปของปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์เพื่อการผลิตในฟาร์ม รวมถึงการไม่ปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ที่มีการตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) ทียังไม่มีข้อพิสูจน์ว่าจะไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผู้บริโภค

กรมส่งเสริมการเกษตร (2547 : 6) กล่าวว่า เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยังยืนของสิงแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจโดยเน้นหลักการปรับปรุง บำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์และระบบนิเวศทางการเกษตร

สมศักดิ์ อาศรัยจ้าว (2547 : 2) ได้ให้คำจำกัดความว่า เกษตรอินทรีย์ คือ การเกษตรที่สร้างสรรค์ให้ระบบนิเวศการเกษตรเกิดการผลิตที่ยั่งยืน ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและปรับปรุง สภาพแวดล้อมทีมีหลากหลายทางชีวภาพในระบบการเกษตรให้เกิดการผสมผสานเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หลีกเลียงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เป็นการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นิรนาม (2548 : 4 - 5) กล่าวว่า เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตที่คำนึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลทางธรรมชาติ และหลีกเลียงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่าง ๆ เน้นการใช้อินทรียวัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความสมบูรณ์เพื่อให้พืชสามารถต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเอง รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ ผลผลิตที่ได้จะปลอดภัยจากสารเคมี ทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

จึงอาจกล่าวได้ว่า เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลของธรรมชาติและความหลากหลายของทางชีวภาพ และหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่าง ๆ เน้นการใช้อินทรียวัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพ ในการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความสมบูรณ์เพื่อให้พืชสามารถ ต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเองรวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์

ประเภทของการเกษตร

ประเภทของการเกษตร แบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การปลูกพืช

การปลูกพืชมีหลายชนิด โดยลักษณะธรรมชาติของพืชแต่ล่ะชนิดก็แตกต่างกันไป ซึ่งนักวิชาการเกษตรได้แบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น วิธีการปลูก ดูแลรักษา นำไปใช้ประโยชน์ สำหรับในระดับชั้นนี้ได้จัดแบ่งลักษณะการปลูกและดูแลรักษาเป็น 3 ชนิด ได้แก่

1.1 พืชสวน หมายถึง พืชที่ปลูกในเนื้อที่น้อย สามารถให้ผลตอบแทนสูง ต้องการการดูแลรักษามาก แบ่งย่อยได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1.1.1 ไม้ดอกไม้ประดับ ลักษณะการปลูก คือ นิยมปลูกไว้ในบ้าน และบริเวณบ้านหรือในกระถางใช้พื้นที่ไม่มาก ใช้ตกแต่งอาคารสถานที่เพื่อความสวยงาม วิธีการดูแลรักษา รดน้ำพรวนดิน ใส่ปุ๋ยอย่างง่ายๆ อย่างสม่ำเสมอ

1.1.2 พืชผัก ลักษณะการปลูก คือ ปลูกในแปลงเพราะปลูก หรือสวนผักโดยเฉพาะ วิธีการดูแลรักษา นอกจากจะดูแลรดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ยตามปกติแล้วจะต้องกำจัดศัตรูพืช และมีการป้องกันแมลงต่างๆ อย่างดี พืชผัก เช่น หอม กระเทียม มะเขือ คะน้า แตงกวา และผักกวางตุ้ง

1.1.3 ไม้ผล ลักษณะการปลูก คือ ปลูกในสวนผลไม้ หรือพื้นที่ที่มีบริเวณกว้างขวาง เพราะต้นไม้จะเป็นไม้ยืนต้น อายุการให้ผลยาวนาน วิธีการดูแลรักษาพิเศษกว่าปกติ ต้องใส่ปุ๋ยบำรุงดิน ตกแต่งกิ่ง และตรวจสอบดูหนอน แมลง ศัตรูพืช ไม้ผล เช่น มะม่วง เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย ฯลฯ

1.2 พืชไร่ หมายถึง พืชที่ปลูกโดยใช้เนื้อที่มาก มีการเจริญเติบโตเร็ว ไม่ต้องการดูแลรักษามากเหมือนพืชสวน ส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุก มีอายุตั้งแต่ 2 เดือน ถึง 1 ปี หรือมากกว่า ผลผลิตของพืชไร่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและชีวิตประจำวันของคนไทย โดยใช้บริโภคเป็นอาหารหลัก และส่งเป็นสินค้าออกจัดเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งสามารถนำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย ถั่วต่าง ๆ ยาสูบ ฝ้าย มันสำปะหลัง เป็นต้น

2. การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์มีมานานแล้ว โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ตามชนบท นอกจากจะประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ แล้วมักจะเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปด้วยเพื่อใช้เป็นอาหาร แรงงาน ในการเพาะปลูก การขนส่ง และเพื่อแก้เหงา ซึ่งปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์ในแง่การใช้แรงงานลดน้อยลง แต่จะมีบทบาทมากในแง่ของการเลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหารเนื่องจากผู้บริโภคนิยมบริโภคเนื้อสัตว์กันอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังสามารถส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศอีกด้วย วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงสัตว์ มีดังนี้

2.1 เพื่อไว้ใช้บริโภค

2.2 เพื่อไว้ใช้แรงงาน

2.3 เพื่อประกอบอาชีพ

2.4 เพื่อเสริมรายได้

2.5 เพื่อใช้ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ทำเครื่องนุ่งห่มของใช้และรักษาโรค

2.6 เพื่อความสวยงามและความเพลิดเพลิน

2.7 เพื่อใช้ประโยชน์ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์หรือทางการแพทย์

3. การประมง

การทำประมงเป็นการเกษตรเกี่ยวกับการเลี้ยงและการจับสัตว์น้ำทุกชนิดของประเทศไทยซึ่งการทำประมงนี้สามารถสร้างรายได้ให้ประชาชน และประเทศเป็นจำนวนมาก การทำประมงในประเทศไทยสามารถแบ่งออกตามลักษณะของแหล่งน้ำได้ 3 ประเภท คือ

3.1 การทำประมงน้ำจืด หมายถึง การทำประมงในแหล่งน้ำจืดตามบริเวณที่ต่าง ๆ ได้แก่ การจับปลาในแม่น้ำ ลำคลอง การเลี้ยงปลาน้ำจืดในกระชัง การเลี้ยงปลาสลิดในบ่อ เป็นต้น

3.2 การทำประมงน้ำเค็ม หรือการทำประมงทะเล หมายถึง การจับกุ้งทะเล ปลา และปลาหมึก ตลอดจนการเลี้ยงหอยทะเลต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงหอยแมลงภู่ การเลี้ยงหอยนางรม เป็นต้น

3.3 การทำประมงน้ำกร่อย หมายถึง การทำประมงในบริเวณเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่น้ำเค็มและน้ำจืด เช่น การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง การเลี้ยงปลานวลจันทร์ เป็นต้น

4. การเกษตรแบบผสมผสาน

การเกษตรผสมผสาน เป็นการจัดระบบกิจกรรมการเกษตร ได้แก่ ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ประมง ให้มีการผสมผสานและเกื้อกูลในการผลิตซึ่งกันและกัน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อม เพิ่มความสมบูรณ์ของอาหารพืชหรือสัตว์ การทำเกษตรหลายๆอย่างร่วมกันทำให้เกษตรกรมีรายได้จากผลผลิตเพิ่มขึ้น ตลอดจนไม่เสี่ยงต่อสภาวะการขาดทุนจากราคาผลผลิตเพียงอย่างเดียวที่มีราคาไม่แน่นอนปัจจุบันรัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนแนวทางในการทำการเกษตรเช่น

4.1 เกษตรทฤษฎีใหม่ คือ แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรได้บริหาร และจัดการเกี่ยวกับดิน น้ำ ให้มีประโยชน์สูงสุดเพื่อบังเกิดผลผลิตและรายได้มาเลี้ยงตบเองและครอบครัวอย่างเพียงพอเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพร้อมกับช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

4.2 การเกษตรแบบยังชีพ หมายถึง การเกษตรหรือการผลิตเพื่อยังชีพ คือ การเพาะปลูกพอยังชีพซึ่งหมายถึง การเพาะปลูก แบบดั้งเดิมแบบหนึ่งโดยการปลูกพืชใช้กินเป็นอาหารภายในครอบครัวไม่ได้ปลูกมากเหลือใช้พอที่จะส่งไปขายนอกท้องถิ่นได้

4.3 การเกษตรธรรมชาติ การเกษตรแบบนี้เป็นการเกษตรแบบที่กลับไปหาธรรมชาติ หรือการเกษตรแบบฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับมาดั้งเดิมนั่นเอง

4.4 การเกษตรแบบยั่งยืน คือ การเกษตรที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อรักษาดุลยภาพทางธรรมชาติและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกันซึ่งการเกษตรแบบนี้เป็นการทำการเกษตรเพื่อต้องการให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ทั้งการผลิตและการดำรงชีพโดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดการเกษตรเป็นอาชีพหลักของประเทศไทย ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้การเกษตรมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่ของประเทศมาจากสินค้าเกษตรเป็นสำคัญ

สภาพปัญหาของการเกษตรไทย

ไม่มีใครปฏิเสธว่าการเกษตรยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ แม้สัดส่วนรายได้ภาคเกษตรต่อรายได้ประชาชาติจะอยู่ในระดับไม่สูงนัก และไม่ใช่เพราะภาคเกษตรตกต่ำถดถอยมากมายอะไรนัก รายได้ก็ยังขึ้น ๆ ลง ๆ เป็นธรรมดาผันผวนไปตามกระแสเศรษฐกิจโลก แต่เป็นเพราะภาคเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการส่งออก การบริการและการท่องเที่ยว เติบโตเร็วกว่ามาก เมื่อมองตัวเลขในเชิงเปรียบเทียบทำให้ภาคเกษตรไม่ค่อยมีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ และจำนวนเกษตรกรก็มีแนวโน้มลดลงเช่นเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ในปัจจุบัน หากแนวโน้มการพัฒนาการเกษตรเป็นไปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และไม่มีการแก้ไขปัญหาเกษตรกรอย่างจริงจัง เชื่อว่าอีกไม่เกิน 30 ปี จำนวนเกษตรกรไทยจะเหลือต่ำกว่าร้อยละ 10 เช่นเดียวกับประเทศในยุโรป ญี่ปุ่นและอเมริกา เพราะเกษตรกรอิสระรายเล็กรายน้อยจะค่อย ๆ เลิกไปหรือเปลี่ยนไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงาน ภาคกลางภาคตะวันออกอาจจะหมดไปก่อนเพื่อนเพราะที่ดินส่วนใหญ่หลุดมือจากเกษตรกรไปแล้ว ภาคอีสานแม้เกษตรกรจะมีสัดส่วนการถือครองที่ดินอยู่สูงกว่าที่อื่น แต่แรงกระตุ้นการลงทุนระยะยาวด้วยการปลูกยางพารา ไม้โตเร็วและพืชพลังงานอาจกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรรายย่อยซึ่งมีทุนน้อยอยู่ไม่ได้ ต้องขายที่ดินหรือขายกิจการให้ผู้ประกอบการรายใหญ่แล้วผันตัวเองเป็นแรงงานเกษตรรับจ้างในที่ดินที่เคยเป็นของตนเอง ส่วนภาคเหนือและภาคใต้พื้นที่เกษตรที่มีศักยภาพสูงในการผลิตก็เปลี่ยนมือ เป็นสวนพืชเศรษฐกิจของผู้ประกอบการรายใหญ่ ทั้งต่างชาติและในประเทศไทยและกลุ่มรีสอร์ทไปเป็นจำนวนมากแล้ว ที่ยังเหลืออยู่บ้างคงเป็นกลุ่มเกษตรกรพันธะสัญญาแต่ก็คงอยู่ได้อีกไม่นาน เพราะต้องแบกรับความเสี่ยงในระบบการผลิตที่สูงขึ้น กลุ่มเกษตรกรที่อิงกับรายได้ข้างนอกด้วยค่าตอบแทนการประชุมค่าวิทยากรอบรม หรือทำโครงการขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐทำนองนี้ก็พอจะเอาตัวรอดไปได้ แต่ก็จะถูกจัดการจนอ่อนแอและพึ่งตนเองได้ยาก ที่จะเหลือเป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีอิสระในการดำเนินชีวิตจริง ๆ สู้กับโลกาภิวัฒน์ได้น่าจะเป็นกลุ่มที่มีวิถีชีวิตอิงความเชื่อในธรรมชาติและหลักศาสนา ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมากแต่ก็มีกิจกรรมสืบทอดความเชื่อและ อุดมการณ์ให้กับทายาทรุ่นใหม่ ปัจจุบันและแนวโน้มอนาคตของเกษตรกรที่ค่อนข้างมืดมนเพราะมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญ 5 ประการ คือ เรื่องที่ดินทำกิน การเข้าถึงทรัพยากร หนี้สิน การตลาดและสุขภาวะที่ทำให้เกษตรกรอยู่ไม่รอด

1. ประการแรกเรื่องที่ดินทำกิน

เรื่องที่ดินทำกินมี 2 ประเด็นย่อย ประเด็นแรกคือเกษตรกรจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินทำกิน ประเด็นที่สองเกษตรกรที่ยังมีที่ดินจำนวนมากแต่ละปีต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้กับสถาบันการเงิน ข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการจากกรณีการฟ้องยึดที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์ประกันของ สมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมและเกษตรกรทั่วไป ที่ดินเหล่านี้กลายเป็นเอนพีเอหรือสินทรัพย์ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการ ผลิต ธนาคารก็ยังฟ้องเกษตรกรที่หนี้เสียและก็มักลงเอยด้วยการยึดที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์ประกันอยู่ทุกวันนี้ จำนวนเกษตรกรที่สูญเสียที่ทำกินและต้องหาเช่าที่ดินทำการเกษตรจึงเพิ่มขึ้น ปีละไม่น้อยกว่าสี่ห้าหมื่นรายถ้าคิดเฉลี่ยที่ดินเกษตรกรรายละ 20 ไร่ ก็จะประมาณ 1 ล้านไร่ต่อปี ยังไม่รวมที่ดินที่เกษตรกรรายย่อยที่ทำนากุ้ง เลี้ยงปลา ปลูกไม้โตเร็วที่ต้องขายที่ดินและกิจการให้บริษัทเอกชนการเกษตรขนาดใหญ่และผันตัวเองเป็น แรงงานในฟาร์ม

2. ประการที่สองการเข้าไม่ถึงทรัพยากรการผลิต

การเข้าไม่ถึงทรัพยากรการผลิตโดยเฉพาะน้ำ ทะเล ป่า และทรัพยากรพันธุกรรมทั้งหลายที่อยู่ในป่า ซึ่งเป็นฐานชีวิตของเกษตรกรและชาวประมงขนาดเล็ก ทำให้เกษตรกรรายย่อยขาดศักยภาพในการเพิ่มผลผลิต เกษตรกรชายเขตป่าถูกตัดขาดจากทรัพยากรในป่า ชาวประมงพื้นบ้านถูกเรืออวนรุนอวนลากทำลายแหล่งหากิน พันธุกรรมพื้นเมืองทางการเกษตรถูกทำลายลงด้วยความเข้าใจผิดของนักวิชาการว่าเป็นของด้อยค่าจนเกษตรกรไม่สามารถใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์พื้นเมืองได้อีก แหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการเกษตรถูกจัดการด้วยเขื่อนและอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ และควบคุมโดยรัฐทำให้เกษตรกรเข้าไม่ถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ที่ดินรอบแหล่งน้ำสาธารณะหลายแห่งถูกบริษัทการเกษตรขนาดใหญ่กว้านซื้อแล้ว ยึดแหล่งน้ำสาธารณะเป็นของส่วนตัว

3. ประการที่สามเรื่องหนี้สิน

เรื่องหนี้สินมี 2 ประเด็น ประเด็นแรกหนี้สถาบันการเงินในระบบ และประเด็นที่สองหนี้นอกระบบ ซึ่งหนี้ทั้งสองระบบเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด เริ่มจากหนี้สินเกษตรกรในระบบเพิ่มขึ้นรวดเร็วมาก เพิ่มในอัตราที่สูงกว่าหนี้สินครัวเรือนทั่วไปด้วยวิธีการหมุนหนี้ การกู้หนี้ครั้งแรกเป็นจำนวนไม่มาก แต่รายได้จากการเกษตรก็ไม่พอใช้หนี้จึงต้องกู้หนี้ครั้งที่สองเพื่อเอามาใช้หนี้ และดอกเบี้ยหนี้กู้ครั้งแรกและเหลือส่วนหนึ่งไว้ใช้สอย กู้ครั้งที่สามก็เพื่อใช้หนี้เงินต้นและดอกเบี้ยจากการกู้ครั้งที่สองและเหลือส่วนหนึ่งไว้ใช้สอย เมื่อกู้จนยอดหนี้สินชนเพดานทรัพย์ประกันไม่สามารถหมุนเงินกู้ในระบบต่อไปได้ ก็ต้องดิ้นรนกู้เงินกลุ่มเงินกองทุนในหมู่บ้านมาหมุนต่อ สุดท้ายก็ต้องไปกู้เงินนอกระบบดอกเบี้ยสูงร้อยละ 5 - 20 ต่อเดือนมาผ่อนใช้หนี้ในระบบ ยอดหนี้เกษตรกรจึงสูงขึ้น 2 – 3 เท่าตัวในช่วงสี่ห้าปีที่ผ่านมาแต่ก็ไม่มีนักวิจัยสถาบันไหนที่สนใจศึกษาตัวเลขเงินกู้นอกระบบเหล่านี้

4. ประการที่สี่เรื่องตลาด

การตลาดเป็นของพ่อค้าแต่การลงทุนและความเสี่ยงเป็นของเกษตรกร เกษตรกรจึงไม่มีส่วนในการตัดสินใจกำหนดราคาตลาด ราคาผลผลิตการเกษตรจึงไม่เป็นธรรม ไม่แน่นอน ขึ้น ๆ ลง ๆ ตามอำนาจซื้อของพ่อค้าขณะที่ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้นโดยที่ไม่เคยลดลง ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าราคาผลผลิตเกษตรจะถูกกดลงต่ำสุดเป็นช่วงเวลาหนึ่งอาจเป็น 2 - 5 ปี พอเกษตรกรส่วนใหญ่เตรียมจะเลิกการผลิตพ่อค้าก็จะลดราคาขึ้นมากระตุ้นให้เกษตรกรหันกลับมากู้เงินลงทุนทำการผลิตต่อไปอีก การเคลื่อนไหวของราคาตลาดในปัจจุบันจึงเป็นแบบเลี้ยงเกษตรกรไม่ให้โต

เกษตรกรอ่อนแอก็ล้มไปก่อน เกษตรกรที่เข้มแข็งกว่าก็จะค่อย ๆ ล้ม เกษตรกรที่อยู่รอดได้ก็ต้องปรับตัวหันมาเป็นพ่อค้าคนกลางบ้าง เป็นตัวแทนจำหน่ายอาหารยาและปุ๋ยบ้าง ดังตัวอย่างเกษตรกรเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลากระชัง เป็นต้น บ้างก็อาศัยเงินที่ลูกหลานที่ทำงานในเมืองส่งให้เป็นรายเดือน

5. ประการที่ห้าเรื่องสุขภาวะ

เคยมีการนำเกษตรกรสมาชิกเครือข่ายอาชีพเกษตรกรแม่น้ำปราจีนบุรีมาตรวจวัดสารเคมี ในเลือดพบว่าเกษตรกรร้อยละ 70 มีสารเคมีในเลือดในระดับเสี่ยงและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ การพูดคุยกับเครือข่ายเกษตรกรอื่นทั่วประเทศก็มีสถานการณ์เช่นเดียวกัน ทุกฤดูการผลิตไม่ว่าจะเป็นข้าว พืชไร่ พืชสวน หากได้ออกไปในไร่นาก็จะได้กลิ่นสารเคมีกำจัดหญ้ากำจัดแมลงทั่วทุกหนแห่ง เกิดผลกระทบทั้งเกษตรกรเองและผู้บริโภค เกษตรกรเองหนักกว่าเพื่อนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงในฐานะเป็นผู้ใช้ยาและ เป็นผู้บริโภคผลผลิตด้วย

สภาพปัญหาหลักของเกษตรกรเชื่อมโยงกันเป็นวงจรและเกิดขึ้นซ้ำซากตลอดเวลาที่เกษตรกรทำการผลิต ยิ่งผลิตมากก็ยิ่งขาดทุนมากยิ่งขยันมากยิ่งขาดทุนมาก ทำให้เกษตรกรปัจจุบันอยู่ได้ลำบาก ลูกหลานเกษตรกรเห็นสภาพทุกข์ของพ่อแม่จึงไม่ต้องการสืบทอดวิถีการเกษตรอีกต่อไป เกษตรกรรายย่อยในวันนี้ที่อายุยังน้อยเฉลี่ยราวสี่สิบปี ถึงแม้จะยังไม่สูญเสียที่ดินทำการผลิตได้ตามปรกติแต่เชื่อว่าต้องยุติบทบาทตัวเองในอีกไม่เกิน 30 ปีข้างหน้าเมื่อถึงวัยชราไม่มีศักยภาพในการทำการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกต่อไปและไม่มีผู้สืบทอด ส่วนผู้ที่ต้องขาดทุนซ้ำซาก เป็นหนี้สินและสุดท้ายต้องสูญเสียที่ดินที่ใช้เป็นทรัพย์ประกันก็อาจจะต้องเลิกอาชีพการ เกษตรเร็วยิ่งขึ้น ผู้ที่สุขภาพไม่ดีจากการใช้สารเคมีมากก็อาจต้องเลิกหรือขายที่เพราะสุขภาพ ไม่แข็งแรงพอที่จะทำการผลิตได้ โดยสรุปสภาพปัญหาที่ดิน ฐานทรัพยากร หนี้สิน ตลาด และสุขภาพ ทำให้เกษตรกรอ่อนแอทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพกายและจิตใจก็อ่อนแอ จนต้องเลิกอาชีพนี้ไปหรือเหลือน้อยเหมือนเกษตรกรในยุโรปทุกวันนี้ หากวิเคราะห์เหตุปัจจัยรากเหง้าที่ทำให้เกิดปัญหากับเกษตรกรและการเกษตรของ ประเทศให้รอบด้านก็จะต้องวิเคราะห์ทั้งสองด้าน คือด้านในหรือปัจจัยที่เกิดจากภายในตัวเกษตรกรเอง และปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก สำหรับเหตุปัจจัยภายในตัวเกษตรกรเองคือความโลภหวังรวย และปัจจัยภายนอกคือสภาพแวดล้อมในระบบโลกาภิวัฒน์ ได้แก่ เงิน ข่าวสาร เทคโนโลยีและอำนาจทางการเมืองการทหาร ที่ทั้งกระตุ้นจูงใจและบีบบังคับให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมไป มุ่งหาเงิน ลงทุนและบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

เมื่อรัฐมุ่งพัฒนาไปตามแนวทางกระแสหลักของโลกาภิวัฒน์ การศึกษาก็ต้องออกนอกระบบให้แข่งขันเชิงการค้ากับโลกตะวันตกได้ การใช้พลังงานก็ต้องเปลี่ยนจากแรงงานสัตว์และพลังงานลมติดรหัสวิดน้ำมาเป็น เครื่องจักรกลใช้น้ำมันยนต์ การเดินทางติดต่อกับภายนอกก็ต้องซื้อรถเป็นยานพาหนะส่วนตัวมาใช้สอยส่วนตัว แทนการเดินทางในระบบขนส่งมวลชน ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีนำเข้าทั้งปุ๋ยและยาทำให้ต้นทุนชีวิตและ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ชีวิตที่แพงขึ้นทุก ๆ ด้านบีบคั้นให้เกษตรกรต้องหาเงินมาใช้จ่ายค่าการศึกษา เล่าเรียนบุตรหลาน ค่าพลังงานทำการเกษตร ค่าปัจจัยการผลิต และเมื่อเหนื่อยล้าก็ต้องจ่ายเป็นค่าอบายมุขค่าเหล้าค่าบุหรี่ ค่าบันเทิง ของฟุ่มเฟือยเพื่อคิดจะกลบเกลื่อนความทุกข์ชั่วขณะเพียงเท่านั้น หมดฤทธิ์เหล้ายาก็กลับมาทุกข์ มีมากที่ยิ่งทุกข์หนักไปกว่าเดิม

แม้จะรู้ว่าปัญหาหลักทั้งห้าประการคือที่ดิน การเข้าถึงทรัพยากร หนี้สิน ตลาด และราคาผลผลิต และสุขภาพเป็นปัญหาปลายเหตุ แต่ด้วยวิกฤติของปัญหาทำให้ต้องมีการแก้ไขเร่งด่วนด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ดีหากแก้ทีละปัญหา ก็ไม่รู้จบ เพราะเกษตรกรแต่ละคนมีปัญหาไม่เหมือนกัน การแก้ปัญหาด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ได้ช่วยให้ปัญหาด้านอื่น ๆ ได้รับการแก้ไขไปด้วย เกษตรกรหลายรายที่สูญเสียที่ดิน และได้รับความช่วยเหลือให้มีที่ดินทำกินได้อีกครั้ง ก็ต้องสูญเสียที่ดินซ้ำสองจากหนี้สินอีกเช่นเคย หน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับหนี้สิน พยายามใช้มาตรการต่าง ๆ มาช่วยเหลือ ทั้งพักชำระหนี้ ตัดลดยอดหนี้ลงครึ่ง บ้างก็สนับสนุนให้เกิดการออม แต่ก็ช่วยได้ระดับหนึ่ง ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดเชื่อมโยงกันเป็นวงจรทุกฤดูกาลผลิตได้

ความพยายามในเชิงหลักการที่มีส่วนใกล้เคียงกับความเป็นจริงคือวิธีการของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ในการซื้อหนี้ การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่สามารถทำให้เป็นจริงได้เพราะฝ่ายเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือ และอีกประการหนึ่งจำนวนหนี้ก็มีมากจนเกินกำลังที่รัฐบาลจะหาเงินมาซื้อหนี้ ได้ เหตุผลเบื้องหลังที่สำคัญที่ฝ่ายเจ้าหนี้ไม่ยอมเพราะเขายังเชื่อว่ามีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่เป็นลูกหนี้ที่ดีและยังเชื่อมั่นกับระบบการให้กู้ยืมของธนาคารเหล่านี้ได้ และก็หาทางจัดการหนี้ดีๆด้วยตัวเองดังเช่นกรณี ธกส. ที่กำลังปรับโครงสร้างหนี้เกษตรกรอยู่ในปัจจุบัน สำหรับในด้านรัฐบาลเชื่อว่าคงไม่สามารถหาหลักประกันได้ว่าเกษตรกรจะไม่ก่อหนี้อีก ตราบใดที่ปัญหาการตลาดและความเสี่ยงในการผลิตของเกษตรกรยังไม่ได้รับหลักประกัน แต่ทำไมเกษตรกรจึงไปฝากความหวังในการแก้ไขปัญหาไว้กับรัฐบาลเกินไป ไปทุ่มความหวังทั้งหมดไว้กับการที่จะให้รัฐนำเงินมาซื้อหนี้ซึ่งดูนโยบายพรรคการเมืองต่าง ๆ แล้วยังไม่เห็นว่าจะเป็นจริงได้ **ทางออกของเกษตรกรจากวงจรแห่งความล้มเหลวในเชิงหลักการ และเชิงโครงสร้างทางสถาบัน และในเชิงกระบวนการ** สามารถ**สรุปได้ดังนี้**

1. ในเชิงหลักการ

1.1 ต้องมีความเชื่อมั่นในคุณค่าของการเกษตรและเกษตรกรว่าเป็นฐานรากสำคัญของประเทศ หากไร้การเกษตรประเทศไทยจะกลายเป็นประเทศที่อ่อนแอและพึ่งตนเองไม่ได้แม้แต่ด้านอาหารและยา

1.2 **ปัญหาการเกษตรทุกปัญหาแก้ไขได้**ด้วยวิถีทางที่สร้างสรรค์และเป็นระบบ แม้บางประเด็นจะต้องใช้เวลายาวนานก็ตาม

1.3 **เกษตรกรต้องแก้ปัญหาของเกษตรกรเอง** ไม่มีใครแก้ไขปัญหาเกษตรกรได้นอกจากตัวเกษตรกรเอง ยิ่งมีคนนอกเข้ามาแก้ก็ยิ่งทำให้ปัญหายุ่งยากซับซ้อนขึ้นไปอีก

1.4 **รัฐต้องสนับสนุนเกษตรกรให้แก้ปัญหาตนเอง** รัฐต้องมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงประคับประคองให้กลุ่มองค์กรเกษตรกรลุกขึ้นได้ เดินได้ วิ่งได้ โดยไม่ต้องไปอุ้มไปสงเคราะห์แก้ปัญหาเฉพาะหน้า

1.5 **ภาคธุรกิจเอกชนต้องไม่เอารัดเอาเปรียบเกษตรกร** ต้องร่วมรับความเสี่ยงกับเกษตรกร โดยเฉพาะในกรณีหนี้ เจ้าหนี้ต้องให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหา

2. ในเชิงโครงสร้างทางสถาบัน มีข้อเสนอ 3 ประการเพื่อนำไปสู่การปรับโครงสร้างอำนาจและการพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้มีความ เข้มแข็งและมีความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเอง ได้แก่

2.1 สถาบันเกษตรกรหรือสภาเกษตรกร การพัฒนายกระดับการทำงานของเกษตรกร ควรจะต้องยกระดับการทำงานในระดับกลุ่มและองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ให้เป็นสถาบัน ในรูปแบบสภาเกษตรกร ให้มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการปัญหาของเกษตรกรด้วยตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น จึงจะทำให้เสียงของเกษตรกรมีพลังและข้อเสนอของเกษตรกรได้รับการพิจารณาจาก ฝ่ายรัฐบาลอย่างจริงจัง

2.2 **สถาบันการเงินเกษตรกรหรือธนาคารเกษตรกร** การแก้ปัญหาหนี้สินและการฟื้นฟูพัฒนาระบบการผลิตของเกษตรกรในปัจจุบันทำได้ยาก ไม่มีพลังเพราะต่างคนต่างทำ โดยเฉพาะ ธกส. ซึ่งเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ของเกษตรกรกำลังปรับโครงสร้างหนี้เกษตรกรราว 1 แสนรายในวงเงินประมาณ 4 หมื่นล้านบาท ส่วนสถาบันการเงินของเกษตรกรเองเช่นสหกรณ์ออมทรัพย์และกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ มีเงินรวมกันไม่น้อยกว่า 4 แสนล้านบาท และก็พยายามยกระดับการบริหารจัดการสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ให้เข้มแข็ง ไม่รวมรวมทั้งธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ ซึ่งก็มีแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้ของตนเอง แต่โดยภาพรวมเงินที่มีอยู่ในสถาบันการเงินต่างๆโดยเฉพาะสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ยังไม่สามารถนำเงินมาซื้อหนี้หรือฟื้นฟูเกษตรกรได้จริงเพราะเหตุผล 2 ประการ ประการแรกปัญหาความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรต่ำ และประการที่สองความสามารถในการบริหารจัดการการเงินของสถาบันการเงินเกษตรกรมีต่ำ ข้อเสนอในเชิงสถาบันจึงต้องรวมพลังการบริหารจัดการการเงินเข้าด้วยกัน ใช้กองทุนหรือกลุ่มออมทรัพย์ในระดับหมู่บ้านเป็นหน่วยจัดการการเงินย่อย และรวมหน่วยย่อยเหล่านี้ทั่วประเทศเข้าด้วยกัน ก็จะช่วยหมุนเงินลงไปซื้อหนี้และฟื้นฟูเกษตรกรได้มากกว่าที่แยกกันทำอยู่ในปัจจุบัน อนึ่งหากรวมตัวเป็นสถาบันการเงินของเกษตรกรได้ และมีการพัฒนาระบบการออมที่ดี

2.3 **สถาบันวิจัยพัฒนาของเกษตรกร** เมื่อเกษตรกรเชื่อฟังคนอื่นเข้ามาแนะนำโดยละทิ้งความรู้ภูมิปัญญาของตนเอง เมื่อเกิดปัญหาเกษตรกรก็ไม่สามารถจัดการปัญหาได้เองต้องพึ่งความรู้ภาย นอกอยู่ตลอดเวลาการเกษตรจึงไม่ยั่งยืน การศึกษาความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านของเกษตรกรโดยสถาบันวิชาการหลายแห่งชี้ ให้เห็นว่าการเกษตรกรรมจะยั่งยืนต้องอาศัยความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐาน และพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมาต่อยอด จึงเสนอให้ยกระดับงานวิจัยไท้บ้านของเกษตรกรขึ้นเป็นสถาบันวิจัยพัฒนาของ เกษตรกร เพื่อทำงานศึกษาวิจัยสนองตอบปัญหาความต้องการของเกษตรกรโดยตรง

3. ในเชิงกระบวนการ

กระบวนการแก้ปัญหาต้องขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

3.1 **รวมคน รวมองค์กร เข้าด้วยกัน** ทำความเข้าใจปัญหาเกษตรกรทั้งระบบอย่างจริงจัง ในรูปแบบสภาเกษตรกร ชื่อสภาเกษตรกรแห่งชาติอาจดูเป็นการรวมศูนย์แต่ไม่ต้องไปสนใจรูปแบบ ส่วนที่น่าสนใจคือโอกาสที่เกษตรกรทุกกลุ่มจะรวมตัวกัน และร่วมกันทำงานอย่างมีหลักมีเกณฑ์ และผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายไปสู่รัฐบาลได้จริง

3.2 **ยกระดับการบริหารจัดการองค์กรทางการเงิน**โดยรวมเงินออม เงินกลุ่มออมทรัพย์สหกรณ์การเกษตร และองค์กรการเงินของเกษตรกรทุกรูปแบบ ไม่ได้เอาเงินมากองรวมกันแล้วรวมศูนย์การบริหาร แต่เป็นการสร้างระบบการจัดการร่วมเพื่อแก้ปัญหาที่ใหญ่กว่าปัญหาระดับกลุ่ม ระดับชุมชน ระดับเครือข่ายให้ได้

3.3 **วางระบบบริหารจัดการเงิน** ในระยะยาวอาจจะต้องจัดตั้งสถาบันการเงินของเกษตรกรขึ้นมาเอง ในรูปแบบธนาคารเกษตรกรหรือธนาคารเพื่อชุมชน หามืออาชีพมาบริหารเพื่อประโยชน์ของเกษตรกร

3.4 **เอาเงินที่เกษตรกรออมมาทำประโยชน์ให้เกษตรกร**ทำอย่างน้อย 2 อย่าง อย่างแรกซื้อหนี้เกษตรกรและผ่อนส่งดอกเบี้ยต่ำระยะยาว อย่างที่สองให้รัฐบาลกู้ดอกเบี้ยสูงเพื่อนำเงินมาทำ 3 อย่างคือ ซื้อที่ดินมากระจายการถือครองที่ดินให้เกษตรกรเป็นหลักประกันว่าเกษตรกรทุกคนต้องมีที่ดินทำกินขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 3 - 5 ไร่ทุกคน เอาเงินมาซื้อหนี้เกษตรกรออกมาจากธนาคาร โอนหนี้มายังธนาคารเกษตรกร และเอาส่วนต่างของดอกเบี้ยเงินกู้ยืมส่วนหนึ่งมาทำระบบสวัสดิการเกษตรกร ให้เกษตรกร รัฐ และธนาคารเกษตรกรออกคนละส่วน เพื่อเป็นหลักประกันให้กับเกษตรกรยามสิ้นไร้เรี่ยวแรงทำการเกษตร

เกษตรกรที่ถูกยกย่องเป็นกระดูกสันหลังของชาติได้ผลิตอาหารเลี้ยงสังคมมายาวนาน จนกระดูกผุกร่อนอ่อนล้าไร้เรี่ยวแรงที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้กับปัญหาที่ซับซ้อนได้ด้วยตัวเองตามลำพัง หากไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างจริงจังจากรัฐบาลในระยะแรก กระบวนการคุ้มครองฟื้นฟูพัฒนาเกษตรกรก็คงเกิดขึ้นได้ยาก รัฐบาลจึงต้องผลักดันกฎหมายสภาเกษตรกร ผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับการเงิน การปรับปรุงกฎหมายด้านสหกรณ์ และกฎหมายเกี่ยวกับการเงินนำไปสู่การจัดตั้งธนาคารเกษตรกรหรือธนาคารเพื่อ เกษตรกรและชุมชน และพัฒนาระบบสวัสดิการเกษตรกร รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายให้เกษตรกรเข้าถึงทรัพยากรที่ดินและน้ำ ให้เกษตรกรมีที่ดินทำกิน มีน้ำใช้ทำการเกษตรและเข้าถึงทรัพยากรในป่าชุมชน เพียงเท่านี้เกษตรกรและภาคเกษตรก็จะอยู่ได้ มีความสามารถในการปรับปรุงระบบการผลิต มีความสามารถในการจัดการหนี้สินเพื่อการผลิต และมีความสามารถในการจัดสวัสดิการเกษตรกร และอยู่รอดเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้เอง (**เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, 2561**)

นโยบาย “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ของรัฐบาล ในด้านการเกษตร

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวปาฐกถาพิเศษเรื่อง “การขับเคลื่อน Thailand 4.0 ด้านการเกษตร อาหาร และเทคโนโลยีชีวภาพ” ว่า ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกคนต้องก้าวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ว่าสถานการณ์ภายนอก เรื่องสภาพภูมิอากาศโลก โรคระบาด ภัยพิบัติ เป็นต้น ล้วนมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงทำให้ประเทศไทยไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งทุกคนต้องเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รัฐบาลมีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน และต้องการให้คนไทยมีความกินดีอยู่ดี มีสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น รัฐบาลจึงให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Model) ในทุกมิติ ทั้งภาคธุรกิจ เกษตร การศึกษา ไปสู่โมเดลใหม่ Thailand 4.0 เพื่อมุ่งเน้นการแก้ปัญหาให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง ซึ่งการปฏิรูปเศรษฐกิจใหม่จากระบบเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตโดยใช้แรงงาน เครื่องจักรและทรัพยากรมาผลิตบนฐานความรู้และเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม เพื่อพัฒนาต่อยอดเศรษฐกิจไทยไปสู่ เศรษฐกิจที่เน้นคุณค่า และ เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต เน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ โดยมุ่งเน้นการพัฒนา 5 กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ
2. กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์
3. กลุ่มเครื่องมืออุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม
4. กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเตอร์เน็ตที่เชื่อมต่อการทำงานของอุปกรณ์ต่าง ๆ ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว
5. กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและบริการที่มีมูลค่าสูง

ซึ่งทั้ง 5 กลุ่มนี้ จะต้องพัฒนาด้วยตนเองเป็นหลักและสอดรับกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งยังต้องมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่จะกำหนดมาตรการต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 ซึ่งเป็นแผนที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ 6 ด้าน คือ

1. ด้านความมั่นคงเพื่อพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน
2. ด้านเศรษฐกิจที่สร้างความเข้มแข็งและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
3. ด้านสังคมที่จะสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
4. ด้านทรัพยากรมนุษย์ที่จะเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพ
5. ด้านสิ่งแวดล้อม
6. ด้านการบริหารราชการแผ่นดินที่จะบริหารจัดการในภาครัฐ

รัฐบาลได้กำหนดทิศทางการพัฒนาในการขับเคลื่อนไทยแลนด์ 4.0 ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อเชื่อมประเทศไทยสู่ประชาคมโลก สำหรับกลุ่มเกษตร อาหารและเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีด้านเกษตร อาหารและเทคโนโลยีชีวภาพ สามารถอาศัยทุนความได้เปรียบของประเทศไทยในความหลากหลายเชิงชีวภาพมาต่อยอดเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ สร้างความกินดี อยู่ดี ให้กับประชาชนชาวไทยในทุกภูมิภาค และเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยให้กระทรวงที่เกี่ยวข้อง เร่งดำเนินการพิจารณาทบทวนกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเทคโนโลยีและธุรกิจที่มีการต่อยอด รวมทั้งทบทวนกฎหมายและระเบียบที่ล้าสมัย และทำให้การดำเนินงานมีความล่าช้า ซึ่งไม่ได้หมายความว่า รัฐบาลจะลดมาตรฐานความปลอดภัยของประชาชน แต่เป็นการปรับปรุงการทำงานให้ทันสมัย รวดเร็วมากขึ้น อีกทั้ง ขอให้กระทรวงแรงงานสนับสนุนสวัสดิการตามความต้องการของนายจ้างและตลาดแรงงาน เพื่อยกระดับการพัฒนาฝีมือแรงงานทุกประเภทให้มีความทันสมัย สามารถใช้ภาษาสื่อสารกับนายจ้างได้ โดยเฉพาะการสอนภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น ซึ่งเป็นภาษาที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงาน เพื่อยกระดับเป็นหัวหน้างาน พร้อมกับแนะนำส่งเสริมให้ความรู้โดยการทำป้ายสอนภาษาต่าง ๆ ในสถานประกอบการอีกด้วย

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีดังกล่าวถือเป็นฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคนยุทธศาสตร์ชาติดังกล่าว ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์มีสาระสำคัญดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคงประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสภาวะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกราช อธิปไตย มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยีและระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ

2. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่

2.1 “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้า นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดรับกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่

2.2 “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่างๆ

2.3 “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการพัฒนาคนรุ่นใหม่รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต

3. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามและอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น

4. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

มีเป้าหมายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

5. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงานและการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

6. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจและพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา

ภาพรวมของกฎหมายเกี่ยวกับการเกษตร

หากกล่าวถึงกฎหมายเกี่ยวกับการเกษตร ในปัจจุบันมีกฎหมายจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตทางการเกษตรอันเป็นความจำเป็นพื้นฐานของการเกษตรกรรม ปัจจัยที่สนับสนุนการทำเกษตรกรรมและตัวเกษตรกรประกอบด้วยกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรดินและที่ดิน กฎหมายเกี่ยวกับน้ำ กฎหมายเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต กฎหมายเกี่ยวกับสินเชื่อและเอกเทศสัญญา กฎหมายเกี่ยวกับตลาดสินค้าเกษตร กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ กฎหมายเกี่ยวกับกองทุนช่วยเหลือเกษตรกร และกฎหมายเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของเกษตรกร จึงนับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการควบคุม กำกับดูแล หรือส่งเสริม สนับสนุน ให้การพัฒนาเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี การบริหารจัดการ จนทำให้ภาคเกษตรสามารถพัฒนาก้าวหน้ามาโดยตลอด อย่างไรก็ตามปัจจุบันเป็นยุคที่การค้าของโลกมุ่งไปสู่การค้าเสรี การลงทุนที่สามารถเคลื่อนย้ายปัจจัยทางเศรษฐกิจข้ามเขตพรมแดนประเทศได้อย่างเสรีด้วยข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี ทำให้ข้อจำกัดในการนำเข้าและส่งออกสินค้าซึ่งรวมถึงสินค้าเกษตรลดลง ประเทศไทยต้องปรับตัวเพื่อให้ก้าวทันโลก คงขีดความสามารถในการแข่งขัน มีความมั่นคงทางอาหาร เกษตรกรไทยสามารถผลิตสินค้าเกษตรเพื่อเลี้ยงคนในประเทศและมีผลผลิตส่วนเกินที่สามารถส่งออกไปขายต่างประเทศได้ สมกับวิสัยทัศน์ที่ว่าประเทศไทยจะเป็นครัวของโลก การปรับปรุงกฎหมายหรือการออกกฎหมายใหม่เพื่อรองรับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไป โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรดินและที่ดิน

ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 320.7 ล้านไร่ ในปี 2549 มีการใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ป่าไม้ 104,744,331 ไร เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร 130,290,717 ไร จำนวนฟาร์ม 5,795,540 ครัวเรือน ขนาดของฟาร์มโดยเฉลี่ย 22.4812 ไร ที่อยู่อาศัย 3,609,998 ไร ที่นา 63,551,124 ไร่ พืชไร 27,249,969 ไร ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น 28,626,646 ไร ที่สวนผักและไม้ดอก 1,236,938 ไร่ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ 1,132,083 ไร ที่รกร้าง 2,290,823 ไร เนื้อที่ทำการเกษตรอื่น ๆ 2,593,136 ไร เนื้อที่นอกการเกษตร 85,661,840 ไร ลักษณะการถือครองที่ดินทางการเกษตร เกษตรกรถือครองที่ดินของตนเอง 93,226,494 ไร ในจำนวนนี้เป็นที่ดินที่เกษตรกรถือครองโดยไม่ติดภาระใด ๆ จำนวน 70,590,328 ไร จำนองผู้อื่น 22,348,022 ไร ขายฝาก 288,143 ไร สวนเกษตรกรที่ถือครองที่ดินของผู้อื่นเป็นเนื้อที่รวม 37,049,499 ไร ในจำนวนนี้เป็นการเช่าที่ดิน 24,010,681 ไร รับจำนอง 916,266 ไร รับขายฝาก 131,286 ไร ไดทำฟรี 11,991,266 ไร โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 72 บัญญัติไว้ว่า รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และพลังงาน ดังต่อไปนี้

1.1 วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.2 จัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

1.3 จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.4 จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น

1.5 ส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า รวมทั้งพัฒนาและสนับสนุนให้มีการผลิตและการใช้พลังงานทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานอย่างยั่งยืน

2. กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการน้ำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม มีฝนตกโดยเฉลี่ยประมาณ 6 เดือนต่อปี ทำให้ได้รับน้ำฝนปีละประมาณ 800,000 ล้านลูกบาศกเมตร น้ำส่วนหนึ่งจะระเหยหรือซึมลงใต้ผิวดินประมาณ 600,000 ล้านลูกบาศกเมตร คิดเป็นร้อยละ 75 ของปริมาณน้ำฝนที่ตกทั้งประเทศ ที่เหลือจะไหลลงสู่แม่น้ำลำคลอง ทะเล อ่างเก็บน้ำประมาณปีละ 200,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 20 หรือราว 40,000 ล้านลูกบาศกเมตร สามารถกักเก็บน้ำมาสำรองใช้ ที่เหลือก็ปล่อยให้ไหลลงสู่ทะเล พื้นที่ลุ่มน้ำของประเทศไทยมี 25 ลุ่มน้ำ ประกอบด้วยลำน้ำสาขาย่อยเป็นพื้นที่รับน้ำอีกมาก คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละภาคเฉลี่ยประมาณ 1,240-2,720 มิลลิเมตรต่อปี มีพื้นที่ชลประทาน 28,138,255 ไร คิดเป็นร้อยละ 21.6 ของพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศ ปัญหาน้ำของประเทศไทยเกิดจากการที่ไม่สามารถกักเก็บและควบคุมปริมาณน้ำไว้ใช้ได้ตามความต้องการน้ำในฤดูฝนมีมากเกินไปทำให้เกิดน้ำท่วม ในขณะที่ฤดูแล้งกลับขาดแคลนน้ำ เป็นความไม่สมดุลของปริมาณและความต้องการ อีกประการหนึ่งคือ คุณภาพของน้ำที่ได้รับผลกระทบจากภาวะมลพิษอันเกิดจากของเสียจากที่อยู่อาศัยและอุตสาหกรรมตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ จึงทำให้เกิดวิกฤตการณ์น้ำที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ในอดีตการจัดการน้ำเป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งถือว่าน้ำในทางน้ำที่ประชาชนใช้ร่วมกันนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีการควบคุมการใช้น้ำของเจาของที่ดินที่อยู่ริมทางน้ำจะต้องใช้น้ำไม่เกินความจำเป็นแก่ประโยชนในที่ดินของตนเอง เมื่อมีประชากรมากขึ้นก็เกิดปัญหาการแย่งน้ำระหว่างผู้ใช้น้ำกลุ่มต่าง ๆ ทำให้ผู้ที่อยู่ต้นน้ำหรือผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจสามารถสูบน้ำไปใช้มากกว่าผู้อื่นและสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่ท้ายน้ำและผู้มีรายได้น้อย การใช้น้ำในภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจ และการประปามีสัดส่วนมากขึ้นทำให้ปริมาณน้ำที่สามารถนำมาใช้ในภาคเกษตรกรรมลดลง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้และจัดการทรัพยากรน้ำมีบัญญัติไวในกฎหมายหลายฉบับ มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กันไปตามลักษณะของการใช้ประโยชนจากน้ำ ได้แก การเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม การผลิตพลังงาน การบริโภคในครัวเรือนและชุมชน การคมนาคม การประมง การสันทนาการ และการอนุรักษ์ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ. 121 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 พระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร พุทธศักราช 2482 พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช 2485 พระราชบัญญัติประมง พุทธศักราช 2490 พระราชบัญญัติคันและคูน้ำ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติการประปานครหลวง พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่าย

ผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ.2511 พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ.2520 พระราชบัญญัติการประปาสวนภูมิภาค พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติรักษาคลองประปา พ.ศ.2526 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 เป็นต้น กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญ ประกอบด้วย พระราชบัญญัติคันและคูน้ำ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร พุทธศักราช 2482 และพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช 2485

2.1 พระราชบัญญัติคันและคูน้ำ พ.ศ.2505 มีเจตนารมณ์ให้เกษตรกรเจ้าของที่ดินจัดทำคันรอบที่ดินมีลักษณะมั่นคงเพื่อรับน้ำจากระบบชลประทาน ถ้าเจ้าของที่ดินไม่ทำอธิบดีอาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยเจ้าของที่ดินชดใช้ค่าใช้จ่ายก็ได้ และอธิบดีมีอำนาจกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำประตูกักน้ำหรือสิ่งอื่นที่ใช้ในการบังคับน้ำในคูน้ำโดยให้เจ้าของที่ดินที่รับประโยชน์จากการนั้นร่วมกันออกค่าใช้จ่ายในการจัดทำตามส่วนเนื้อที่ดินของตน

2.2 พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร พุทธศักราช 2482 บัญญัติขึ้นเพื่อควบคุมการชลประทานที่จัดทำขึ้นโดยเอกชน แบ งออกเป็น 3 ประเภท คือ การชลประทานส่วนบุคคล การชลประทานส่วนราษฎร และการชลประทานส่วนการค้า รัฐมีอำนาจในการสั่งปิดหรืองดใช้ส่วนใดสวนหนึ่งของการชลประทานไว้ชั่วคราวได้ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชนแกการแบ่งปันน้ำในยามขาดแคลน สำหรับการชลประทานส่วนบุคคลหรือการชลประทานส่วนราษฎรนั้นรัฐมีอำนาจห้ามผู้ใช้น้ำใช้น้ำเกินความจำเป็นหรือเอาน้ำไปทิ้งโดยเปล่าประโยชน พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช 2485 เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบำรุงรักษาระบบชลประทานตลอดจนการกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชนแกการชลประทาน ซึ่งกฎหมายกำหนดคำนิยามของ “การชลประทาน” หมายความว่า กิจการที่กรมชลประทานจัดทำขึ้นเพื่อให้ไดมาซึ่งน้ำหรือเพื่อกักเก็บ รักษา ควบคุม ส ง ระบาย หรือแบ่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณูปโภคหรือการ อุตสาหกรรม และหมายความรวมถึงการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำกับรวมถึงการ คมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตชลประทานด้วย จึงเห็นได้ว่าพื้นที่ที่มีกฎหมายดูแลการจัดการน้ำเป็นพื้นที่ในเขตชลประทานซึ่งมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 21.6 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งประเทศ พื้นที่นอกเขตชลประทานยังขาดกฎหมายที่เหมาะสมมาดูแล และเนื่องจากกฎหมายส่วนใหญ่บังคับใช้ในปัจจุบันออกใช้มาเป็นเวลานาน มีช่องว่างในการบังคับใช้ไมเหมาะสมกับสภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน หรือเป็นกฎหมายที่มิได้มีเจตนารมณ์ในการจัดการกับทรัพยากรน้ำแต่จะมีส่วนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับน้ำหรือแหล่งน้ำในเชิงอนุรักษ์ หน่วยงานที่ดูแลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ จึงมีมากโดยที่มิได้มีหน้าที่โดยตรง การจัดลำดับความสำคัญของการใช้น้ำแต่ละประเภทยังไม่มีกฎหมายที่บัญญัติไว้ ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำเมื่อมีความขาดแคลนเกิดขึ้นจึงได้มีความพยายามในการร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำขึ้นหลายครั้ง เพื่อให้การใช้ การพัฒนา การจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเป็นไปอย่างมีระบบ ในขณะที่ยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรน้ำออกใช้บังคับ ได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 เป็นต้นมา มีการแกไขเพิ่มเติมมาโดยตลอดจนถึงฉบับปี พ.ศ.2550 ในระเบียบดังกล่าวให้มีคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ ทำหน้าที่เสนอแนะนโยบาย แผนงาน และแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการบริหาร ทรัพยากรน้ำต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อให้เกิดการบริหารทรัพยากร

น้ำของประเทศแบบบูรณาการ แต่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าวไมมีผลผูกพันประชาชนให้ต้องปฏิบัติตามมติของ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ปัญหาการบริหารจัดการน้ำจึงยังคงต้องอาศัยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องแทนไปก่อน

3. กฎหมายเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต

โครงสร้างของกฎหมายเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตทางเกษตรกรรมนั้น เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย อาจแบ่งเป็นปัจจัยการผลิตโดยตรงกับปัจจัยสนับสนุนการผลิต เหตุที่แบ่งเช่นนี้เนื่องจากปัจจัยการผลิตโดยตรงนั้นก่อให้เกิดการผลิตและผลผลิต แต่ปัจจัยสนับสนุนการผลิตนั้นมีบทบาทในการทำให้การผลิตทางเกษตรกรรมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ปัจจัยการผลิตทางเกษตรกรรมมีองค์ประกอบพื้นฐาน คือ ที่ดิน น้ำและปัจจัยการผลิตที่จำเป็นตามประเภทของเกษตรกรรมซึ่ง ได้แก พันธุพืช พันธุสัตว์ ปุย ยาปราบศัตรูพืช สารเคมี ต่าง ๆ เครื่องจักร เครื่องมือ เงินทุน และแรงงาน มีกฎหมายที่ออกใช้มาเพื่อส่งเสริม คุ้มครอง ดูแล จนถึงควบคุมหลายฉบับ ได้แก พระราชบัญญัติพันธุพืช พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุพืช พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.2507 สำหรับการประมงมีพระราชบัญญัติการประมง พุทธศักราช 2490 พระราชบัญญัติว่าด้วย สิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พุทธศักราช 2482 พระราชบัญญัติจัดระเบียบกิจการแพปลา พุทธศักราช 2496 การเพาะเลี้ยงสัตว์มีพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พุทธศักราช 2499 พระราชบัญญัติสถานพยาบาลสัตว์ พ.ศ.2533 พระราชบัญญัติวิชาชีพการสัตว์แพทย์ พ.ศ.2545 พระราชบัญญัติบำรุงพันธุสัตว์ พ.ศ.2509 พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ.2525 และพระราชบัญญัติโคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ.2551 ด้านปุย ยาปราบศัตรูพืช สารเคมี มีพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติปุย พ.ศ.2518 สวนเงินทุนมี พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ.2509 ออกใช้บังคับ สวนกฎหมายเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนการผลิต เป็นกฎหมายที่กำหนดขึ้นโดยมิได้เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตโดยตรง แต่กฎหมายเหล่านี้เป็นส่วนเสริมที่รัฐสามารถ เข้ามีส่วนในการช่วยเหลือเกษตรกรทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้การประกอบเกษตรกรรมของเกษตรกรดำเนินไปได้ด้วยดี เช่น พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ.2503 พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การสวนยาง พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ.2517 พระราชบัญญัติเศรษฐกิจการเกษตร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติการการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2524 พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 เมื่อพิจารณากฎหมายกลุ่มที่เกี่ยวกับพืช ในภาพรวมเห็นได้ว่ากฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเกษตรกรให้ได้ใช้เมล็ดพันธุพืชที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุพืชและพัฒนาพันธุพืชใหม่ อนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชนพันธุพืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุพืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุพืชป่าโดยชุมชนมีส่วนร่วม สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ หรือ CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) คุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแหล่งสมุนไพร ปองกันการระบาดของโรคและศัตรูพืช โดยมีกฎหมายที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติพันธุพืช พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุพืช พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.2507

กฎหมายเกี่ยวกับประมง มีพระราชบัญญัติการประมง พุทธศักราช 2490 เป็นหลักในการ ควบคุมดูแลการทำประมงหรือการจับสัตว์น้ำไมให้สูญพันธุ คุ้มครองแหล่งที่อยู่อาศัยและชนิดพันธุ์ของสัตว์น้ำโดยการกำหนดและจัดตั้งเขตที่จับสัตว์น้ำและมีมาตรการควบคุมการทำประมง หรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำสนับสนุนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในน้ำนอกจากนั้น ยังมีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการทำประมงในน่านน้ำไทยและการจัดการแพปลา กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พุทธศักราช 2482 และพระราชบัญญัติจัดระเบียบกิจการแพปลา พุทธศักราช 2496 ในกลุ่มกฎหมายที่เกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์ มีจุดมุ่งหมายที่จะควบคุมและป้องกันการแพรของโรคระบาดสัตว์ สงวนพันธุสัตว์ที่ดีไวใช้ขยายพันธุ ควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ให้มี คุณภาพและมาตรฐาน กำกับดูแลเกี่ยวกับสถานพยาบาลสัตว์และผู้ที่ประกอบวิชาชีพสัตว์แพทย์ และล่าสุดได้มีการออกกฎหมายเพื่อกำกับดูแลการเลี้ยงโคนมและการจัดการผลิตภัณฑ์นม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พุทธศักราช 2499 พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ.2509 พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ.2525 พระราชบัญญัติสถานพยาบาลสัตว์ พ.ศ.2533 พระราชบัญญัติวิชาชีพการสัตวแพทย์ พ.ศ.2545 และพระราชบัญญัติโคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ.2551 ปัจจัยการผลิตทางเกษตรกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปุย ยาปราบศัตรูพืช และสารเคมีการเกษตร มีกฎหมายควบคุมดูแลการใช้วัตถุอันตรายโดยกำหนดชนิดของวัตถุอันตราย ที่การผลิต การนำเข่า การสงออก หรือการมีไวในครอบครอง นอกจากนั้น ยังควบคุมการผลิต การขาย และการนำหรือสั่งปุ่ยเคมีเข้ามาในราชอาณาจักร รวมทั้งควบคุมการผลิตปุ่ยอินทรีย์เพื่อป้องกันปุ่ยเคมีปลอม ปุ่ยเคมีผิดมาตรฐาน ปุ่ยเคมีเสื่อมคุณภาพ น้ำหนักปุ่ยเคมีน้อยกว่าที่แจ้งไว้ในฉลาก ปริมาณธาตุอาหารพืชไม่ถูกต้องครบถ้วน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกร กฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติปุ่ย พ.ศ.2518 ปัจจัยที่เกี่ยวกับเงินทุนเพื่อมิให้เกษตรกรต้องกู้ยืมจากแหล่งสินเชื่อนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงเกินควร ไดมีการจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เพื่อให้เป็นสถาบันระดับชาติทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแกเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และ สหกรณ์การเกษตรอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นยังมีแหล่งเงินตามกฎหมายอีกหลายฉบับที่สนับสนุนด้านการเกษตรกรรม เช่น กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางที่ให้การสนับสนุนทางการเงินแกสวนยางเก่าเพื่อเปลี่ยนเป็นยางพันธุดีหลังต้นยางมีอายุเกิน 25 ปขึ้นไป กองทุนสงเคราะห์เกษตรกรที่ให้ความช่วยเหลือแกเกษตรกรหรือส่งเสริมเกษตรกรในการผลิต การพยุงราคา และการจำหน่ายผลิตผลเกษตรกรรมขั้นต้นตลอดจนผลิตภัณฑ์อาหาร กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรซึ่งสนับสนุนให้เกษตรกรที่ขาดปัจจัยในการประกอบอาชีพรวมตัวกันเป็นองค์กร เกษตรกรเพื่อทำแผนและโครงการในการขอรับการสนับสนุนจากกองทุน เป็นต้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ.2503 พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ.2517 และพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542 กฎหมายที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการผลิตยังมีอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติเศรษฐกิจการเกษตร พ.ศ.2522 บัญญัติขึ้นเพื่อจัดตั้งสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่ในด้านการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์นโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและ สหกรณ์ การกำหนดเขตเศรษฐกิจการเกษตรสำหรับพืช การประสานงานและติดตามประเมินผล การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พระราชบัญญัติการการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524 บัญญัติขึ้น

เพื่อคุ้มครองเกษตรกรในการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยการกำหนดอัตราค่าเช่าขั้นสูง มีกรรมการระดับท้องถิ่นทำหน้าที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาทอันเกิดจากการเช่าและวินิจฉัยอุทธรณ์ กฎหมายกำหนดให้ระยะเวลาการเช่านาไม่ว่าจะมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่ก็ตาม มีกำหนดคราวละไม่น้อยกว่า 6 ป ถ้าไม่มีกำหนดเวลาหรือกำหนดเวลาเช่าต่ำกว่า 6 ป ให้ถือว่ามีกำหนดเวลา 6 ป พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551 บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมและส่งเสริมสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อความปลอดภัยและคุ้มครองผู้บริโภค ปองกันความเสียหายที่อาจจะเกิดแกเกษตรกรหรือกิจการการค้าสินค้าเกษตร หรือเศรษฐกิจของประเทศ และเพื่อให้สอดคลองกับพันธกรณีระหว่างประเทศ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจัดทำแผนยุทธศาสตร์ความปลอดภัยด้านอาหารเพื่อดำเนินงานอย่างครบวงจรจากไรนาสู่โต๊ะอาหาร (From farm to table) ทั้งด้านพืช ประมง ปศุสัตว์และผลิตภัณฑ์ โดยดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ คือดำเนินงานครอบคลุมยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ทั้งด้านปัจจัยการผลิต ด้านฟาร์ม ด้านโรงงาน ด้านผลผลิต และตลาด พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 บัญญัติขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 84 (8) และมาตรา 303 (1) ที่กำหนดให้มีกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสภาเกษตรกร เพื่อคุ้มครองและรักษาผลประโยชนของเกษตรกรและส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปของสภาเกษตรกรภายใน 1 ป นับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภา กฎหมายกำหนดให้จัดตั้งสภาเกษตรกรแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งสภาเกษตรกร จังหวัดเสนอชื่อจังหวัดละหนึ่งคน และสมาชิกซึ่งเลือกจากตัวแทนองค์กรเกษตรกรด้านพืช ด้านสัตว์ ด้านประมง และด้านเกษตรอื่น ๆ รวม 16 คน กระจายสัดส่วนตามกลุ่มอาชีพและสมาชิก ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคัดเลือกจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณด้านเกษตรกรรม รวม 7 คน ซึ่งต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านพืช ด้านสัตว์ และด้านประมง อย่างน้อยด้านละหนึ่งคน สภาเกษตรกรแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งแกเกษตรกรและองค์กรเกษตร ส่งเสริมและพัฒนาการทำเกษตรให้คำปรึกษาแกคณะรัฐมนตรีในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร จัดทำแผนแม่บทเสนอต่อคณะรัฐมนตรี และสนับสนุนวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านพันธุกรรมพืชและสัตว์ท้องถิ่น เป็นต้น มีสำนักงานสภาเกษตรกรแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “สกช.” ทำหน้าที่เป็นเลขานุการในระดับจังหวัดมีสภาเกษตรกรจังหวัด ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นสมาชิกองค์กร เกษตรกรที่ไดรับการสรรหาตามหลักเกณฑ์ที่สภาเกษตรกรแห่งชาติกำหนด จำนวน 16 คน และ สมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิมีความรูความเชี่ยวชาญด้านเกษตรกรรม จำนวน 5 คน โดยอย่างน้อยต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านพืช ด้านสัตว์ และด้านประมง อย่างน้อยด้านละหนึ่งคน สภาเกษตรกรจังหวัดมี อำนาจหน้าที่พัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งแกเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรในระดับจังหวัด ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มขององค์กรเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และยุวเกษตรกรในจังหวัด จัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรมระดับจังหวัดเสนอต่อสภาเกษตรกรแห่งชาติ และรับเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับราคาและผลผลิตทางเกษตรกรรม โดยมีสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัด เรียกโดยยอ วา “สกจ.” ทำหน้าที่เป็นเลขานุการและรับผิดชอบงานด้านธุรการของสภาเกษตรกรจังหวัด สภาเกษตรกรแห่งชาติจึงเป็นตัวแทนของเกษตรกรที่สามารถเสนอนโยบายและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ภาคเกษตรต้องการให้กับภาครัฐทราบไดโดยตรง เป็นประโยชนอย่างยิ่งต่อเกษตร

4. กฎหมายเกี่ยวกับการตลาด

ด้านการตลาดผลผลิตเกษตรกรรม เกษตรกรส่วนใหญ่ขายผลผลิตให้กับผู้ที่เป็นพ่อค้าท้องถิ่นที่อาจเป็นผู้ขายหรือให้บริการวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิต เพราะระบบการทำเกษตรปัจจุบันพึ่งพาเครื่องจักรเกือบทั้งหมด เพราะแรงงานเกษตรกรรมหายากและค่าจ้างสูง ประกอบกับแหล่งรับซื้อผลผลิตเกษตรกรรมบางประเภทมีความซับซ้อนยุ่งยากหรือผูกขาด ราคาผลผลิต ผันผวนเนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาตลาดส่งออกเป็นหลัก จึงมีความพยายามที่จะทำให้เกิดตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าโดยการจัดตั้งองค์การตลาดเพื่อเกษตรกรหรือที่มีชื่อโดยย่อว่า อ.ต.ก. เพื่อให้เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตรนำผลิตผลเกษตรกรรมของตน หรือรวบรวมผลิตผลเกษตรกรรมจากเกษตรกรอื่นมาขายในตลาดเพื่อเกษตรกร ซึ่งจะเป็นการลดคนกลางให้น้อยลงและส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรเป็นผู้จำหน่ายหรือส่งผลิตผลเกษตรกรรมออกสู่ท้องตลาดเสียเอง และจัดตั้งองค์การคลังสินค้า เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับสินค้าเกษตรและสินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรและสินค้าอุปโภคบริโภค อย่างไรก็ตามการตลาดสินค้าเกษตรจำเป็นต้องมีเครื่องมืออื่นในการรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตร จึงมีการจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าโดยการออกพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้ประกอบการโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตรและผู้ส่งออกสามารถเข้าไปทำการซื้อขายล่วงหน้าสินค้าเกษตรในตลาดที่มีกฎ และหลักเกณฑ์การซื้อขายลวงหน้าที่แน่นอน รวมถึงมีมาตรการในการซื้อขายลวงหน้าที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนและลูกค้าและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอันจะช่วยลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินค้าเกษตร ในอนาคต และสามารถวางแผนการผลิตและการค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด นอกจากนั้นการผลิตทางเกษตรกรรมบางอย่างยังมีการจัดทำข้อตกลงระหว่างเกษตรกร กับผู้ซื้อไว้ลวงหน้าที่เรียกว่า “เกษตรพันธะสัญญา” หรือ Contract Farming เป็นรูปแบบหนึ่งของการผลิตที่เกษตรกรดำเนินการผลิตสินค้าตามความต้องการของผู้ซื้อ โดยมีการตกลงไว้ลวงหน้าเกี่ยวกับราคา ปริมาณ คุณภาพ และเวลาในการส่งมอบสินค้า ระบบการผลิตเช่นนี้ทำให้ลดความเสี่ยง ลดต้นทุน หรือใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้ซื้ออาจสนับสนุนการผลิตด้วยการจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ อาหาร ยารักษาโรค และยาฆ่าแมลง และให้คำแนะนำด้านเทคนิคให้ด้วย ระบบเกษตรพันธะสัญญาจึงเป็นกลไกในการเชื่อมโยง เกษตรกรเข้ากับระบบการผลิตที่มีมาตรฐาน แต่ก็จะมีข้อเสียหากผู้ซื้อมีเงื่อนไขการผลิตที่ไม่เป็นธรรมทำให้เกษตรกรที่ไม่สามารถทำตามเงื่อนไขต้องออกจากระบบพันธะสัญญา เกษตรกรยังต้องรับความเสี่ยงในกรณีที่การผลิตล้มเหลว ต้องรับกับภาวะขาดทุนด้วยตนเอง

ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายหลายฉบับที่ดูแลเกษตรกรด้านปัจจัยการผลิตและปัจจัยสนับสนุนการผลิตทางเกษตรกรรมตามที่กล่าวมาข้างต้น การประกอบเกษตรกรรมของเกษตรกรยังคงมีปัญหาหลายประการ เช่น ด้านพันธุพืชและพันธุสัตว์พบว่าเกษตรมีแนวโน้มที่จะต้องพึ่งพาพันธุ์พืชและพันธุสัตว์จากผู้ผลิตขนาดใหญ่หรือจากทางราชการ แทนที่จะพึ่งพาตนเองอย่างที่เป็นมา ในอดีตที่มีการปรับปรุงพันธุหรือเก็บผลผลิตส่วนหนึ่งเพื่อใช้เป็นพันธุเพาะปลูกในปีต่อไป ทำให้เกษตรกรรายย่อยขาดศักยภาพในการเพิ่มผลผลิตและพึ่งตนเองไม่ได้ ต้นทุนการผลิตทางเกษตรกรรมสูงขึ้นจากราคาพลังงาน ค่าปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช และ สารเคมีการเกษตร แรงงานที่สูงขึ้น มีการใช้ปุ๋ยเคมีที่ไม่เหมาะกับคุณสมบัติของดินทำให้เกิดการสูญเปล่าและมีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งพบว่าเป็นต้นทุนสำคัญในการประกอบ

เกษตรกรรมที่สำคัญคือมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจำนวนมากก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพต่อเกษตรกรและประชาชนทั่วไป และอาจส่งผลกระทบต่อการสงออกผลผลิตเกษตรกรรมของไทยอีกด้วย เช่น มีข่าวการระงับการสงออกพืชผัก16 ชนิด ไปยังกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (อียู) แสดงถึงวิกฤตเกี่ยวกับปัญหาด้านความปลอดภัยของอาหารที่ผลิตในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เกินค่ามาตรฐาน (MRLs) ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ และผลกระทบต่อเศรษฐกิจการสงออกผักผลไม่ของไทยไปยังสหภาพยุโรปที่มีมูลค่ากว่า 58 ล้านยูโร (2,785 ล้านบาท) ตอป อีกทั้งยังส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประเทศผู้นำเข้าอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุน เป็นต้น ดังนั้น มาตรการที่ไม่ใช่ภาษี (NTB) ในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (SPS) เป็นต้น อาจส่งผลกระทบต่อการค้าสินค่าเกษตรของไทยถ้าเกษตรกรยังไมปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตในปัจจุบัน ปัญหาที่สำคัญคือ ตัวของเกษตรกรในปีเพาะปลูก พ.ศ.2550 ประเทศไทยมีครัวเรือนเกษตรทั้งสิ้น 5.78 ล้านครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกเฉลี่ย 3.95 คน/ครัวเรือน เมื่อเปรียบเทียบครัวเรือนเกษตรในปี พ.ศ.2541 - 2542 ที่ผ่านมา มีสมาชิกเฉลี่ย 4.75 คน/ครัวเรือน ทำให้เห็นได่ว่ามีขนาดครัวเรือนลดลงตามลำดับ จำนวนแรงงานในครอบครัวลดลง 19 สวนภาวะหนี้สินนั้น เกษตรกรที่มีที่ดินและเช่าที่ทำกินมีหนี้สินเฉลี่ย 107,230 บาท สวนเกษตรกรรับจ้างมีหนี้สินเฉลี่ย 62,995 บาท มีเกษตรกรที่มีภาระหนี้คิดเป็นร้อยละ 76.70 ของเกษตรกรทั้งหมด ทำให้เห็นได่ว่าความยากจนเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรซึ่งมาจากหลายสาเหตุ

5. กฎหมายเกี่ยวกับการเกษตรกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนไดในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรระดับไรนาเพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งตนเอง (Self Reliance) มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 โดยทรงเน้นให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ และมีพระราชประสงค์เป็นประการแรกคือการทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองไดในด้านอาหารก่อนเป็นอันดับแรก แนวพระราชดำริที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การที่ทรงพยายามเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตร แต่เพียงชนิดเดียว เพราะมีความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายสูงเนื่องจากความแปรปรวนของราคาและความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ทางออกก็คือ นอกจากจะปลูกพืชหลายชนิดแล้วเกษตรกรควรจะต้องมีรายได่เพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากภาคเกษตร ได้ทรงพระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ให้ดำเนินการในพื้นที่ ทำกินที่มีขนาดเล็กประมาณ 15 ไร ด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรระดับไร่นาอย่างเหมาะสม ด้วยการจัดสรรการใช้ประโยชนในที่ดินโดยให้มีการจัดสร้างแหล่งน้ำในที่ดินสำหรับการทำการเกษตรแบบผสมผสานอย่างได่ผล เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได่ ให้มีรายได้ไว้ใช้จ่ายและมีอาหารไว้บริโภคตลอดปี เมื่อพิจารณาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมและพระราชดำริในการพัฒนาการเกษตรกับบรรดากฎหมายที่เกี่ยวกับการเกษตรที่ไดกล่าวมาข้างต้น พบว่ามีจุดมุ่งหมายที่ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับการเกษตรที่ออกใช้บังคับนั้นเป็นเครื่องมือในการจัดการให้นโยบายด้านการเกษตรบรรลุเป้าหมาย คือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้การผลิตทางการเกษตรมีความยั่งยืน เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได่อย่างมั่นคง ไมถูกเอารัดเอาเปรียบ หลุดพ้นความยากจน มีรายไดเพียงพอแก่การยังชีพตามสมควร และมีเกียรติศักดิ์ศรีในอาชีพทัดเทียมกับอาชีพอื่น แต่สิ่งที่กฎหมายหลายฉบับหรือนโยบายของรัฐที่ผ่านมาขาดไป คือ การสร่างภูมิคุ้มกันให้กับเกษตรกร เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการ

จัดที่ดิน มุงกระจายที่ดินไปสูเกษตรกรโดยหวังให้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่ผลของการจัดที่ดินที่ผ่านมาพบว่าที่ดินส่วนหนึ่งถูกขายให้กับผู้ที่มิได้ประกอบเกษตรกรรมเนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถมีรายได้จากการเกษตรเพียงพอที่จะรักษาที่ดินไว้ได้ เป็นต้น นโยบายของรัฐตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เร่งรัดการผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชเชิงเดี่ยวจนทำให้มีการบุกรุกทำลายป่าถึงปีละ 4.8 ล้านไร่ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกเท่ากับเป็นการทำลายฐานทรัพยากรอันมีค่าและผลก็กลับตกอยู่กับเกษตรกร ไม่ว่าจะประสบกับภาวะภัยแล้ง น้ำท่วม การระบาดของแมลงศัตรูพืช ดินขาดความอุดมสมบูรณ การแก้ไขที่รวดเร็วคือ การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยมิได้ตระหนักถึงผลร้ายที่จะตามมากับตนเองและผู้บริโภค การบังคับใช้กฎหมายเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถป้องกันหรือแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐได้ทำให้เป็นปัญหาสำคัญที่เรื้อรังมาจนปัจจุบัน ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) และ แผนพัฒนาฉบับต่อมาถึงปัจจุบัน ประเทศไทยเริ่มตระหนักในผลของการพัฒนาที่ผ่านมาที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นความสมดุลของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมในสังคมควบคู่กันไป สวนของแผนพัฒนาการเกษตร เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา การกระจายผลของการพัฒนาและการจัดการเรื่องทรัพยากรธรรมชาติทางการเกษตรควบคู่กับการพัฒนา มีการปรับเปลี่ยนการผลิตโดยลดการใช้สารเคมี หรือการทำเกษตรอินทรีย์ ใช้ที่ดินทำการเกษตรแบบผสมผสานในแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นโยบายของรัฐบางอย่าง เช่น โฉนดชุมชน ให้สิทธิกับชุมชนในการจัดการใช้ประโยชน ที่ดินของรัฐแกสมาชิกของชุมชนโดยไม่ให้สิทธิกับปัจเจกเพื่อป้องกันมิให้สูญเสียสิทธิในที่ดิน เป็นต้น แต่การจะทำให้ไปถึงเป้าหมายนั้น เกษตรกรจะต้องปรับเปลี่ยนการจัดการเกษตรและการบริโภคของตนและครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วย ที่สำคัญคือทำการเกษตรแบบพึ่งตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ท่ามกลางกระแสทุนนิยมรอบข้าง การผลิตพืชและสัตว์ที่เป็นอาหารเพื่อบริโภค ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอก และให้ความสำคัญกับการออมให้มากขึ้น การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปสินค้าเกษตรรวมถึงการสร้างลักษณะเดนของสินค้าเกษตรในท้องถิ่นของตน นอกจากนั้นอาจหารายได้นอกภาคเกษตรจากการพัฒนาการทองเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือวัฒนธรรม การทำของที่ระลึกประจำท้องถิ่นจำหน่ายและการรวมตัวกันบริหารจัดการในรูปของสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรหรือวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีกฎหมายรองรับอยู่แลว หน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่จะต้องหาทางส่งเสริมให้เกษตรกรรายเล็กสามารถทำการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการให้ความรู้การเกษตรที่เหมาะสมและการลงทุนทางเกษตรกรรมและสนับสนุนให้มีการนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชนในการประกอบเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเอง พัฒนาแหล่งน้ำในไรนา รวมทั้งจะต้องพัฒนากฎหมาย กฎ ระเบียบ และนโยบายที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการคงอยู่ของเกษตรกรรายเล็กซึ่งต้องการการดูแลมากกว่าเกษตรกรขนาดใหญ่ การลดข้อจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม การเปิดรับฟังความคิดเห็นของเกษตรกรและให้มีการเข้าถึงข้อมูลด้านการเกษตรที่ถูกต้อง รวดเร็ว การปรับแนวคิดและบทบาทหน่วยงานภาครัฐให้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก สนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน รวมถึงการให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชนจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนร่วมกับภาครัฐตามหลักการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

สรุปสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2561

ประเทศไทยได้มีการประกาศ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551 ในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งเป็นกฎหมายใหม่ที่จะเริ่มมีผลบังคับใช้ภายใน 180 วัน หลังจากได้ประกาศแล้ว คือ นับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2551 เป็นต้นไป พ.ร.บ.มาตรฐานสินค้าเกษตรฉบับนี้ จะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรไทยให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน ทั้งสินค้าพืช ปศุสัตว์ และสินค้าประมง ขณะเดียวกันยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ควบคุมมาตรฐานสินค้าเกษตรและกิจกรรมต่อเนื่องที่ไม่มีกฎหมายอื่นใช้บังคับ ตั้งแต่ระดับฟาร์ม การแปรรูป และการขนส่ง ซึ่งจะช่วยให้ประเทศผู้นำเข้าเกิดความเชื่อมั่นในมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารของไทยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังจะช่วยปกป้องผลประโยชน์ในการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารในเวทีการค้าโลกด้วย และกรณีมีเหตุฉุกเฉิน เช่น เกิดโรคระบาดสัตว์ โรคระบาดพืช หรือเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ จำเป็นต้องใช้มาตรการทางกฎหมายเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา พ.ร.บ.มาตรฐานสินค้าเกษตรก็จะมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบอีกทางหนึ่ง ผอ.สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) กล่าวว่า เนื้อหาของ พ.ร.บ. มาตรฐานสินค้าเกษตรยังกำหนดให้มีการรณรงค์ ส่งเสริม และเผยแพร่ให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้บริโภคมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าเกษตร พร้อมสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการเร่งพัฒนาระบบการผลิตและนำมาตรฐานที่กำหนดไปใช้ด้วย สำหรับการกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร จะมีทั้งมาตรฐานบังคับและมาตรฐานทั่วไป (มาตรฐานสมัครใจ) ซึ่งกระทรวงเกษตรฯจะเร่งจัดทำกฎหมายลูกออกมารองรับภายใน 180 วัน พร้อมออกประกาศกฎกระทรวงเพื่อเป็นแนวปฏิบัติตาม พ.ร.บ. ฉบับใหม่

อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิต ผู้ส่งออกหรือผู้นำเข้าสินค้าเกษตรที่มีมาตรฐานบังคับ จะต้องได้รับใบอนุญาตจาก มกอช. โดยจะต้องนำสินค้าขอรับการตรวจสอบและได้รับใบรับรองจากผู้ประกอบการตรวจสอบมาตรฐานที่ได้รับใบอนุญาตจาก มกอช. นอกจากนี้ผู้ผลิต ผู้ส่งออกหรือผู้นำเข้ายังต้องแสดงเครื่องหมายรับรองมาตรฐานบังคับกับสินค้าเกษตรที่เป็นมาตรฐานบังคับนั้น ส่วนมาตรฐานทั่วไปเป็นมาตรการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการสมัครใจที่จะปฏิบัติตาม เพื่อแสดงสิทธิเครื่องหมายรับรองมาตรฐานทั่วไป เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความนิยมและเชื่อมั่นในสินค้าเกษตร ส่วนผู้ประกอบการตรวจสอบมาตรฐานที่ได้รับใบอนุญาตจาก มกอช. ต้องมีห้องปฏิบัติการเครื่องมือและอุปกรณ์อย่างครบถ้วนตามหลักสากล โดยต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด อาทิ ไม่เปิดเผยข้อมูลของลูกค้า หรือต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์กับลูกค้า เป็นต้น หากพบว่า ผู้ผลิต ผู้ส่งออก ผู้นำเข้า หรือผู้ประกอบการตรวจสอบมาตรฐาน มีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย จะถูกสั่งพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตทันที

สำหรับประโยชน์ของ พ.ร.บ.มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551 คือ จะช่วยให้เกษตรกรมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เพื่อใช้ปรับปรุงและพัฒนามาตรฐานการผลิต ทำให้สินค้าเป็นที่ยอมรับของผู้ซื้อ ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนผู้ประกอบการจะสามารถผลิตและจำหน่ายสินค้าอย่างมีมาตรฐาน ทั้งยังได้สินค้าที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและตรงความต้องการของผู้บริโภค ผลักดันให้มูลค่าเศรษฐกิจการค้าสูงขึ้นด้วย ขณะที่ผู้บริโภคเอง ก็จะเข้าถึงข้อมูลสินค้า สามารถช่วยตัดสินใจในการ เลือกซื้ออาหารอย่างถูกต้อง ปลอดภัย ซึ่งจะลดความสูญเสีย ลดอัตราการเจ็บป่วย ช่วยประหยัดทรัพยากรของประเทศ

ภาครัฐยังจะสามารถควบคุม กำกับ ดูแลการผลิตตั้งแต่ระดับฟาร์ม ภายใต้กฎเกณฑ์ที่เสมอภาคทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน อันจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรการผลิตทางการเกษตรได้อย่างยั่งยืน ที่สำคัญ พ.ร.บ. ฉบับนี้ยังจะเป็นเครื่องมือช่วยในการเจรจาทางการค้าสินค้าเกษตร สร้างความเท่าเทียมในการกำหนดมาตรฐานการค้าระหว่างประเทศสอดคล้องกับสถานการณ์โลก

และเนื่องจากการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานสินค้าเกษตรยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและสภาพการณ์ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องปรับปรุงหลักเกณฑ์การดำเนินการดังกล่าวให้อยู่ภายใต้มาตรฐานบังคับทั้งหมดหรือแต่บางส่วน โดยให้สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติมีอำนาจมอบหมายให้หน่วยงานอื่นของรัฐมีอำนาจออกใบอนุญาตเป็นผู้ผลิต ผู้ส่งออกหรือผู้นำเข้าสินค้าเกษตรและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกัน และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจประกาศกำหนดค่าบริการตรวจสอบและรับรองตามมาตรฐานบังคับและมาตรฐานทั่วไป รวมทั้งกำหนดให้ได้รับการยกเว้นการตรวจสอบและการได้ใบรับรองตามมาตรฐานบังคับจากผู้ประกอบการตรวจสอบมาตรฐาน กำหนดให้มีการนำเข้าสินค้าเกษตรจากต่างประเทศที่มีมาตรฐานทัดเทียมหรือมาตรฐานแตกต่างกับมาตรฐานบังคับได้โดยต้องมีข้อตกลงหรือความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการยอมรับผลการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเครื่องหมายรับรองมาตรฐานสำหรับสินค้าเกษตร ตลอดจนได้มีบทกำหนดโทษกรณีสำหรับผู้ที่เลียนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลด้วยแล้ว โดยประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ **การมีหลักเกณฑ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานและการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสำหรับสินค้าเกษตร เป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว ลดขั้นตอน และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและสภาพการณ์ในปัจจุบัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนยิ่งขึ้น** จึงได้ประกาศใช้ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2561 ขึ้น เพื่อให้เพื่อให้การกำกับดูแลมาตรฐานสินค้าเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสินค้าเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้ สอดคล้องกับเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ทฤษฎีการจูงใจ

1. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจแนวคิดและทฤษฎีของ Abraham H.Maslow

ชื่อทฤษฎี : ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierachy of Need Theory) หรือทฤษฎีการจูงใจ (Maslow's Theory of Motivation) หลักการและแนวคิด Maslow เห็นว่าลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์แบ่งออกเป็น 5 ลำดับ ต่อไปนี้เครื่องมือนี้ประกอบด้วยอะไรบ้าง

1.1 ความต้องการทางร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

1.2 ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (security or safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

1.3 ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (belongingness and love needs) ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

1.4 ความต้องการการยกย่อง (esteem needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

1.5 ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (self-actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

เครื่องมือนี้ใช้โดย มีการนำลำดับขั้นของมาสโลว์มาใช้ในการเรียนการสอนเรื่องการตลาดเพื่อช่วยในการเข้าใจแรงจูงใจของลูกค้า นักการตลาดจะวิเคราะห์ประวัติความต้องการของลูกค้าเพื่อหาวิธีดำเนินการทางการตลาด ถ้าผู้ผลิตออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของลูกค้า ลูกค้ามักจะเลือกผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างมากกว่าผลิตภัณฑ์แบบเดียวกันจากคู่แข่งธุรกิจระหว่างประเทศ

ข้อดีคือ เข้าใจแรงจูงใจของลูกค้า นักการตลาดจะวิเคราะห์ประวัติความต้องการของลูกค้ารู้วิธีดำเนินการทางการตลาด เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายได้ และ ข้อเสียคือ มุมมองนี้เป็นมุมมองถูกจัดว่าเป็นมุมมองแบบปัจเจกนิยมซึ่งเน้นตนเองมากกว่าสังคมแบบคติรวมหมู่ โดยในสังคมแบบคติรวมหมู่นิยม ความต้องการการยอมรับและกลุ่มสังคมจะมีความสำคัญเหนือกว่าความต้องการอิสรภาพและความเป็นตัวของตัวเอง กล่าวคือลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ไม่สามารถใช้กับทุกคนได้ปัจจุบันความต้องการของลูกค้าไม่ได้เป็นไปตามลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์

ทฤษฎี Maslow นำไปใช้ประโยชน์ได้เฉพาะบุคคลที่มีสุขภาพสมบูรณ์เหมือนบุคคลธรรมดาเท่านั้น บุคคลปกติส่วนมากในสังคมที่เจริญแล้ว ความต้องการทางด้านร่างกายและความปลอดภัยจะไม่เป็นสิ่งจูงใจ แต่ในสังคมที่มีความอดอยากและขาดแคลนอาหารแล้ว ความต้องการของคนประการแรกที่สุดคือ ความต้องการด้านร่างกาย กระทั่งในสังคมที่เจริญแล้ว ทฤษฎีของ Maslow ก็ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยทั่ว ๆ ไป โดยความต้องการทั้งหมดจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความมากน้อยของความต้องการและพฤติกรรมของบุคคลหนึ่ง การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งยากที่จะมีแรงจูงใจด้วยความต้องการแต่เพียงอย่างเดียว

แผนภาพที่ 2 – 1 ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierachy of Need Theory) หรือทฤษฎีการจูงใจ (Maslow's Theory of Motivation)

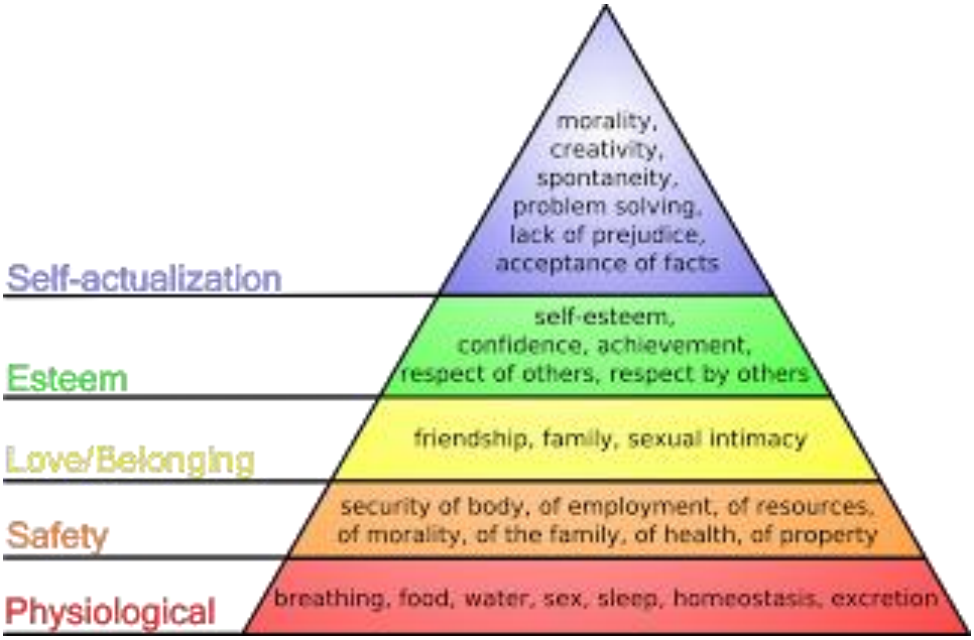

ที่มา : “ทฤษฎี Maslow”, ออนไลน์, 2561

2. ทฤษฎีแรงจูงใจของแอลเดอร์เฟอร์ (ERG theory)

เคลย์ตัน แอลเดอร์เฟอร์ (Clayton Alderfer) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยความต้องการของมนุษย์ขึ้นมาเรียกว่า ทฤษฎี อี อาร์ จี (ERG Theory) ซึ่งคลายคลึงกับแนวคิดจองมาสโลว์ แต่เขาได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 ความต้องการเพื่อดำรงชีพ (Existence needs : E) เป็นความต้องการที่จำเป็นในการอยู่รอดของชีวิต ได้แก่ความต้องการอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี ค่าตอบแทนและประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ ความต้องการเพื่อดำรงชีพนี้เทียบได้กับความต้องการทางด้านร่างกายและความต้องการทางด้านความปลอดภัยของมาสโลว์นั่นเอง

2.2 ความต้องด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Relatedness needs :R) เป็นความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับสังคมรอบด้าน เช่น เพื่อนรวมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา การได้รับการยอมรับยกย่องจากผู้อื่น ต้องการเป็นผู้นำ เป็นหัวหน้า เป็นผู้ตาม ความต้องด้านความสัมพันธ์ทางสังคมนี้ถ้าเทียบกับความต้องการที่มาสโลว์กำหนดไว้ ก็คือ ความต้องการสังคมและความรัก

2.3 ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth needs : G) เป็นความต้องที่จะพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าต้องการเป็นผู้มีความคิดริเริม บุกเบิก และใช้ศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุด ความต้องการประเภทนี้เหมือนกับความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิตของมาสโลว์

ทฤษฎี ERG นี้จะมีข้อสมมติฐาน 3 ประการ เป็นกลไกสำคัญ คือ

1. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง นั่นคือ หากความต้องการระดับใดได้รับการตอบสนองน้องความต้องการประเภทนั้นจะมีอยู่สูง ตัวอย่างเช่น ถ้าเจ้าที่ได้รับการตอบสนองด้านเงินเดือนน้อยเกินไป ความต้องการด้านเงินเดือนก็จะยังมีอยู่สูง

2. ขนาดของความต้องการ ถ้าหากความต้องการประเภทที่อยู่ต่ำกว่า (เช่น ความต้องการเพื่อดำรงชีพ) ได้รับการตอบสนองมากพอแล้ว ก็ยิ่งจะทำให้ความต้องการประเภทที่อยู่สูงกว่า (เช่น ความต้องการความเจริญก้าวหน้า) มีมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้าหัวหน้ากลุ่มงานได้รับการตอบแทนด้านค่าจ้างแรงงานและอื่นๆ (ความต้องการเพื่อดำลงชีพ) มากพอแล้ว หัวหน้ากลุ่มงานคนนั้นก็จะต้องได้รับการยอมรับและนับถือจากกลุ่มเพื่อนร่วมงาน (ความสัมพันธ์ทางสังคม)

3. ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนอง ถ้าหากความต้องการประเภทที่อยู่สูงมากอุปสรรคติดขัดได้รับการตอบสนองน้อยก็จะทำให้ความต้องการประเภทที่อยู่ต่ำลงไปมีความสำคัญมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้าหัวหน้ากลุ่มงานไม่มีโอกาสได้เปลี่ยนไปทำงานใหม่ที่ท้าทายหรือรับตำแหน่งใหม่ (ความเจริญก้าวหน้า) เมื่อเป็นเช่นนั้นหัวหน้ากลุ่มงานคนนี้ก็จะหันมาสนใจและต้องการที่จะได้รับความอบอุ่นสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมงานและลูกน้อง (ความสัมพันธ์ทางสังคม)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2559) ได้ศึกษาถึง ปัจจัยเสี่ยงของเกษตรอินทรีย์ไทย ว่าแม้มีปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของไทยในอนาคตหลายประการ แต่เกษตรอินทรีย์ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลัก 2 ประเด็นคือ ปัญหาด้านการผลิต เนื่องจากการผลิตเกษตรอินทรีย์ยังเป็นการผลิตในลักษณะขนาดเล็ก เกษตรกรยังไม่สามารถผลิตในระดับใหญ่ได้ และการทำเกษตรอินทรีย์มีความเสี่ยงจากความเสียหายของผลผลิตสูงกว่าเนื่องจากการไม่ใช้สารเคมี ทำให้ปริมาณผลผลิตต่อไร่ต่ำและมีต้นทุนการผลิตสูง ส่งผลให้ปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ออกสู่ตลาดน้อย ส่วนปัจจัยที่สองคือ ปัญหาด้านการตลาด สำหรับตลาดในประเทศยังคงมีกลุ่มผู้บริโภคจำกัด เนื่องจากสินค้าเกษตรอินทรีย์ยังมีราคาสูง ขณะเดียวกันประชาชนเองก็ยังขาดความตระหนักต่อความสำคัญของผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ไม่มากเท่าที่ควร สำหรับตลาดส่งออกไทยยังคงเผชิญอุปสรรคสำคัญ คือ ปัญหาการผลิตให้ได้มาตรฐานตามแนวทางการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับตามหลักสากล ทั้งนี้สามารถแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของประเด็นดังกล่าวออกเป็น

1. ปัญหาการยกระดับสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

ไทยยังคงขาดองค์กรที่มีเอกภาพซึ่งให้การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่เชื่อถือได้ (Certified Body) ในระดับโลก ดังนั้นหากไทยไม่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับจะทำให้ส่งผลกระทบต่อการค้าขายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดต่างประเทศ ทั้งนี้ปัจจุบันยังคงมีความแตกต่างกันของมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ในแต่ละประเทศ ทั้งมาตรฐานการผลิต การตรวจสอบสินค้า และมาตรฐานการติดฉลากผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์

ดังนั้นจึงมีความพยายามในการสร้างมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เป็นระบบเดียวกันและมีความเป็นสากลมากขึ้น โดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM) ซึ่งเป็นองค์กรที่รับรองระบบงาน (Accreditation) สร้างระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Tracibility) เพื่อให้สินค้าเกษตรอินทรีย์มีมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก สำหรับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของต่างประเทศที่บังคับใช้มีทั้งมาตรฐาน EU Regulation 2092/91 ของสหภาพยุโรป มาตรฐาน NOP (National Organic Program) ของสหรัฐฯ และมาตรฐาน JAS (Japanese Associate Standard)ของญี่ปุ่น ซึ่งกำหนดขึ้นตามมาตรฐาน CODEX และมาตรฐาน IFOAM Basic Standard สำหรับภาครัฐได้วางแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมแล้ว ทั้งนี้มติครม. เมื่อวันที่ 22 ม.ค. 2551 เห็นชอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1ปี 2551-2554 โดยวางยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ทุกระดับอย่างเป็นเอกภาพโดยการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2. ปัญหาขาดการพัฒนาองค์ความรู้ (Knowledge) ของเกษตรกรและผู้บริโภค

ที่ผ่านมาภาครัฐยังขาดการรณรงค์ส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เกษตรกรและผู้บริโภคทั่วไปให้ตระหนักถึงความสำคัญของการผลิตและการบริโภคอาหารอินทรีย์อย่างเพียงพอ ดังนั้นแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวภาครัฐจึงควรเร่งส่งเสริมประชาสัมพันธ์หลักเกณฑ์การทำเกษตรอินทรีย์ที่ถูกหลักมาตรฐานสากล รวมทั้งเร่งส่งเสริมให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคผลิตภัณฑ์อินทรีย์ ซึ่งจะช่วยผลักดันการขยายการส่งออกของไทยต่อไป

3. โครงสร้างพื้นฐานการทำเกษตรกรรมแบบเดิมเป็นอุปสรรคต่อระบบเกษตรอินทรีย์

โครงสร้างการใช้ที่ดิน (Land Use) แบบเดิม ทำให้ความเสี่ยงจากการปนเปื้อนของวัตถุดิบต้นทางในการแปรรูปอาหารมีมาก และการควบคุมเป็นไปได้ยากลำบาก หากมีพื้นที่เพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมี ซึ่งมีโอกาสที่จะเกิดการปนเปื้อนสูง สำหรับทางออกที่เหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์ โดยภาครัฐควรวางยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการผลิตเกษตรอินทรีย์โดยการแบ่งเขตพื้นที่เพาะปลูก (Zoning) ให้ชัดเจนเพื่อให้ง่ายแก่การควบคุมและดูแลมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์

ปริมาณผลผลิตเกษตรอินทรีย์ยังน้อย ราคาสูง สินค้าไม่หลากหลายทำให้ผู้บริโภคยังจำกัดเฉพาะกลุ่ม การทำเกษตรอินทรีย์มีข้อจำกัดในการผลิตซึ่งเกษตรกรยังไม่สามารถผลิตในระดับเกษตรกรรมขนาดใหญ่ได้ ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง และให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าการเพาะปลูกโดยวิธีปกติที่มีการใช้สารเคมี เนื่องจากผลผลิตมีแนวโน้มจะเสียหายได้ง่ายกว่า อีกทั้งการเพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ต้องดูแลเอาใส่ใจและต้องใช้แรงงานในการดูแลมาก ทำให้ปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ออกสู่ตลาดน้อย ขณะที่เกษตรกรยังมีการผลิตอาหารอินทรีย์เพียงไม่กี่ชนิด และสินค้าเกษตรอินทรีย์มีข้อจำกัดเนื่องจากมีราคาสูงกว่าสินค้าเกษตรโดยทั่วไปร้อยละ 20-30 ทำให้ตลาดยังคงจำกัดเฉพาะกลุ่มผู้ที่มีกำลังซื้อค่อนข้างสูง ขณะที่แนวโน้มการบริโภคผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ซึ่งมีความต้องการมากกว่าอุปทานการผลิต ดังนั้นแนวทางออกของปัญหาดังกล่าวคือ การเร่งขยายพื้นที่เพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ให้กว้างขวางขึ้น และขยายพื้นที่ผลิตไปยังประเทศเพื่อนบ้านโดยการทำ Contract Farming มากขึ้น ตลอดจนส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และทำให้มีโอกาสที่ราคาสินค้า

เกษตรอินทรีย์ต่ำลง รวมทั้งภาครัฐควรเร่งส่งเสริมการผลิตสินค้าตามความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการรายใหญ่ยังพยายามในการขยายพื้นที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในลักษณะเกษตรกรรมขนาดใหญ่มากขึ้น ซึ่งต้องมีการบริการจัดการการผลิตที่ดีและมีระบบการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าอย่างเข้มงวด และหากสามารถทำได้ก็จะส่งผลดีทั้งต่อเกษตรกรเองและผู้บริโภคทำให้มีมาตรฐานความปลอดภัยในการทำเกษตรกรรมตลอดจนมีสุขอนามัยในการบริโภคดีขึ้นด้วย

กัลยาณี กุลชัยและพีรชัย กุลชัย (2549) ไดทำการศึกษาพฤติกรรม ทัศนคติ และปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคผักอินทรีย์ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนตัวอย่าง 110 คน พบว่า ผู้บริโภคผักอินทรีย์ส่วนใหญ่บริโภคมานากว่า 4 ปี จะเลือกซื้อผักจากซุปเปอร์มาร์เก็ตมากที่สุดโดยพิจารณาจากฉลากข้างถุงที่แสดงว่าเป็นผักอินทรีย์เป็นลำดับแรก เหตุผลที่เลือกบริโภคผักอินทรีย์มากที่สุด คือ มีความปลอดภัยจากสารเคมี ซึ่งมีทัศนคติว่าผักอินทรีย์ที่จำหน่ายในซุปเปอร์มาร์เก็ตตามห้างสรรพสินค้าเชื่อถือได้ในระดับที่มากที่สุด รองลงมาคือมีทัศนคติเรื่องของการรับรองมาตรฐาน โดยหน่วยงานของทางราชการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อเพราะสร้างความมั่นใจในคุณภาพผักอินทรีย์ ให้มีความน่าเชื่อถือตราสินค้าและฉลากผักอินทรีย์มีความสำคัญต่อการตัดสินใจ มีการประชาสัมพันธ์ ผักอินทรีย์ตามสื่อต่าง ๆ ยังไม่แพร่หลาย ยินดีที่จ่ายเงินเพิ่มในการบริโภคผักอินทรีย์เพื่อลดความเสี่ยงในการเจ็บป่วย มีความเชื่อว่าการบริโภคผักอินทรีย์จะให้คุณค่าทางอาหารสูง ยินดีที่จะซื้อผัก อินทรีย์ถึงแม้ว่าผักจะมีลักษณะไม่สวยงาม และคิดว่ายังมีแหล่งจำหน่ายและชนิดให้เลือกน้อย ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคผักอินทรีย์มากที่สุดได้แก่ ห่วงใยสุขภาพ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างพบว่าอาชีพ ระดับรายได้ ระดับการศึกษา รายจ่ายครัวเรือนที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการบริโภคผักอินทรีย์แตกต่างกัน และทัศนคติที่แตกต่างมีผลต่อปัจจัยในการบริโภคผัก อินทรีย์ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พุริยา สิริภัทรไพศาล (2550) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภคและส่วนประสมทางการตลาด ที่มีผลต่อแนวโน้ม การตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษในซุปเปอร์มาร์เก็ตเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ส่วนประสมทางการตลาด พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 25 – 34 ปี สถานภาพโสด การศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 20,000 บาท มีปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ด้านการรับรู้ และด้านแรงจูงใจ โดยรวมอยู่ในระดับสูง และมีความคิดเห็นต่อส่วนประสมทางการตลาด ในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย โดยรวมอยู่ในระดับดี ในด้านพฤติกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษโดยการนำผักมาผัด และ บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคผักปลอดสารพิษ คือ ตัวผู้บริโภคเอง โดยส่วนใหญ่ซื้อผักปลอด สารพิษจากซูเปอร์มาร์เก็ต ปัจจัยหลักที่ทำให้ตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษโดยรวม อยู่ในระดับมี แนวโน้มการติดสินใจซื้อสูง

ณัฐพร สิรลัพธ์ (2551) ศึกษาความเต็มใจที่จะจ่ายสำหรับสินค้าผักอินทรีย์เปรียบเทียบกับผักที่ได้รับสารเคมี โดยสัมภาษณ์ผู้บริโภคที่ซื้อผักในซุปเปอร์มาร์เก็ตระดับกลางและซุปเปอร์มาร์เก็ตระดับบน รวม 6 แห่ง จำนวน 210 คนในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับทัศนคติต่อการบริโภค ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์และความเต็มใจที่จะจ่ายส่วนเพิ่มของราคาสำหรับผักอินทรีย์ พบว่า ผู้บริโภคซื้อผักในซุปเปอร์มาร์เก็ตทั้งสองระดับ มีความเต็มใจที่จะจ่ายส่วนต่างราคาสูงสุดของ สินค้าผักอินทรีย์สามชนิด คือ ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง และถั่วฝักยาว เปรียบเทียบกับผักที่ได้รับ สารเคมีเท่ากับ 68.64 บาทต่อ

กิโลกรัม และทำการแยกวิเคราะห์ค่าความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภค ที่ซื้อผักในซุปเปอร์มาร์เก็ต แต่ละระดับ พบว่า ผู้ที่ซื้อผักในซุปเปอร์มาร์เก็ตระดับบนมีความเต็มใจ ที่จะจ่ายส่วนต่างราคาสูงสุดเท่ากับ 73.93 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนผู้ที่ซื้อผักในซุปเปอร์มาร์เก็ต ระดับกลางมีความเต็มใจที่จะจ่ายส่วนต่างราคาสูงสุด 64.40 บาทต่อกิโลกรัม โดยปัจจัยด้าน เศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อความเต็มใจที่จะจ่ายอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ สถานที่ซื้อผัก รายได้ ครัวเรือน อายุ จำนวนบุตร ระดับการศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (2549) ได้จัดทำรายงานการวิจัยเรื่องทัศนคติที่มีต่ออาหารเกษตรอินทรีย์ เพื่อเสนอต่อมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 496 คน พบว่า ชนิดของผักที่เลือกซื้อเป็นประจำจะเลือกซื้อผักที่วางขายในตลาดทั่วไปและผักปลอดสารพิษ ส่วนเหตุผลที่คำนึงในการเลือกซื้อจะคำนึงถึงด้านสุขภาพมากกว่าทัศนคติส่วนตัวและการรักษาสิ่งแวดล้อมตามลำดับ ผู้บริโภครู้จักเกษตรอินทรีย์ จำนวน 389 คน และเคยซื้อผักเกษตรอินทรีย์มาใช้ประกอบอาหารเป็นจำนวน 107 คน ผู้บริโภคคิดว่าคุณสมบัติของผักเกษตรอินทรีย์ คือ มีความปลอดภัยจากสารพิษ และมีผลดีต่อสุขภาพ และการหาซื้อผักเกษตรอินทรีย์ผู้บริโภคคิดว่าหาซื้อยาก และไม่ทราบแหล่งจัดจำหน่าย ราคาของผักเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภคคิดว่ามีราคาแพงและผู้บริโภคทราบข้อมูลเกี่ยวกับอาหารเกษตรอินทรีย์มาจากสื่อโทรทัศน์ จากการสำรวจทัศนคติของผู้บริโภคเกี่ยวกับอาหารเกษตรอินทรีย์ พบว่า จำนวนผู้บริโภคที่คิดว่า อาหารเกษตรอินทรีย์มีคุณสมบัติในด้านความปลอดภัยจากสารพิษ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และมี ผลดีต่อสุขภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

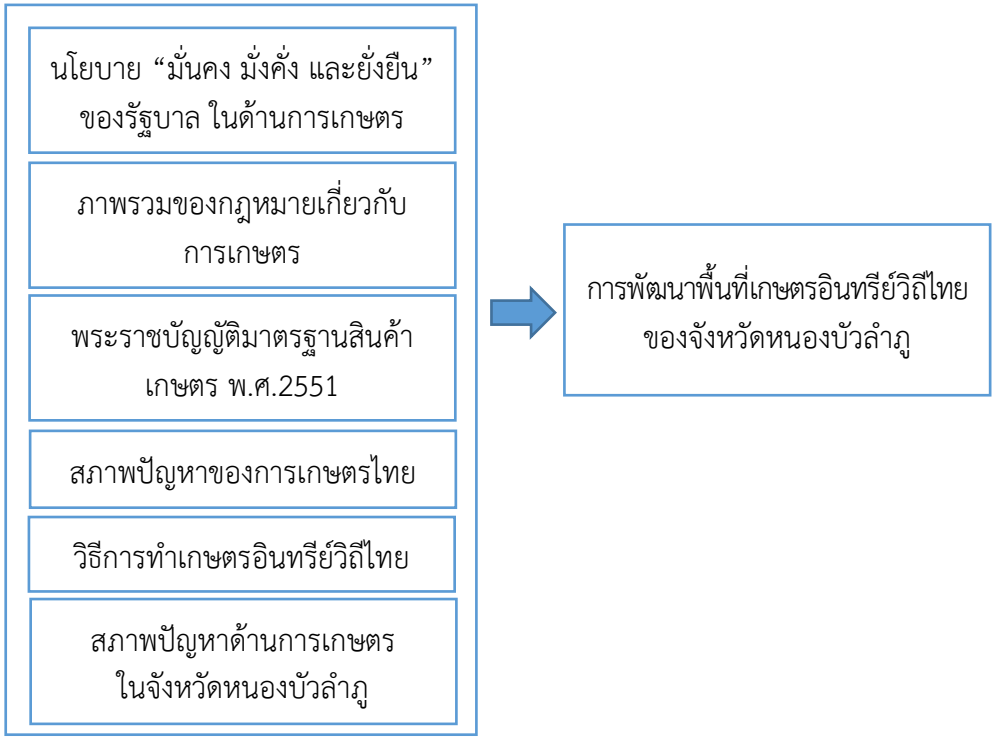

สรุป

สำหรับ ความหมาย ประเภทของการเกษตร สภาพปัญหาของการเกษตรไทย นโยบาย “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ของรัฐบาล ในด้านการเกษตร และภาพรวมของกฎหมายเกี่ยวกับการเกษตรที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะนำไปวิเคราะห์กับสภาพปัญหาด้านการเกษตรในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อศึกษาแนวทางการวิธีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทย จนนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ของจังหวัดหนองบัวลำภู ให้มีความยั่งยืน สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ตั้งไว้ ประชาชนในจังหวัดสามารถพึ่งพาตนเองได้ จนนำไปสู่จังหวัดที่มีความเข้มแข็ง และพร้อมที่จะเป็นต้นแบบในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วีไทยที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

บทที่ 3
การทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของเกษตรกรไทย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” สำหรับบทที่ 3 จะศึกษาในเรื่องของหลักการพื้นฐานวิธีการทำเกษตรอินทรีย์โดยเริ่มตั้งตั้งแต่หลักพื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ การทำการเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน แนวทางในการทำเกษตรอินทรีย์ให้สัมฤทธิ์ผล ประโยชน์ของเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรอินทรีย์ไทย มีรายละเอียดดังนี้

หลักพื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์

แม้ว่าจะมีความพยายามมากมายในการให้คำจำกัดความว่า เกษตรอินทรีย์หมายถึงอะไร แต่คำนิยามที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางมากที่สุดเห็นจะเป็นคำนิยามของ สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement – IFOAM) ซึ่งเป็นเครือข่ายขององค์กรด้านเกษตรอินทรีย์ระหว่างประเทศ ที่มีสมาชิกกว้างขวางที่สุดในโลก สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติได้สรุปความหมายเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า

“Organic agriculture is a production system that sustains the health of soils, ecosystems and people. It relies on ecological processes, biodiversity and cycles adapted to local conditions, rather than the use of inputs with adverse effects. Organic agriculture combines tradition, innovation and science to benefit the shared environment and promote fair relationships and a good quality of life for all involved.”

“ระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับ ความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน เกษตรอินทรีย์พึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติ ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบทางลบ เกษตรอินทรีย์ผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกผู้คนและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง” จากมติที่ประชุมใหญ่ IFOAM มิถุนายน 2551 ประเทศอิตาลี

นัยของเกษตรอินทรีย์ตามนิยามของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติมองเกษตรอินทรีย์ในฐานะของการเกษตรแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญในเบื้องต้นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ละเลยมิติด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพราะความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยแยกออกจากความ ยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรและสังคมโดยรวม เช่นเดียวกับคำนิยาม มีหลายฝ่ายที่พยายามสรุปหลักการเกษตรอินทรีย์ แต่หลักการเกษตรอินทรีย์ที่ยอมรับกันทั่วไปคือ หลักการที่กำหนดโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM Organics International) โดยสหพันธ์ฯ ได้ระดมความคิดเห็นนักวิชาการและ

ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านเกษตร อินทรีย์โดยตรงจากทั่วโลก ร่างหลักการเกษตรอินทรีย์นี้ได้รับการนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ของสหพันธ์ฯ เมื่อปลายปี พ.ศ.2548 และที่ประชุมใหญ่ได้ลงมติรับรองหลักการเกษตรอินทรีย์ดังกล่าว โดยหลักการเกษตรอินทรีย์ของสหพันธ์ฯ ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อสำคัญ คือ สุขภาพ, นิเวศวิทยา, ความเป็นธรรม, และการดูแลเอาใจใส่ (health, ecology, fairness and care)

1. มิติด้านสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืช สัตว์ มนุษย์ และโลก สุขภาวะของสิ่งมีชีวิตแต่ละปัจเจกและของ ชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกันกับสุขภาวะของระบบนิเวศ การที่ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์จะทำให้พืชพรรณต่าง ๆ แข็งแรง มีสุขภาวะที่ดี ส่งผลต่อสัตว์เลี้ยงและมนุษย์ที่อาศัยพืชพรรณเหล่านั้นเป็นอาหาร สุขภาวะเป็นองค์รวมและเป็นปัจจัยที่สำคัญของสิ่งมีชีวิต การมีสุขภาวะที่ดีไม่ใช่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงภาวะแห่งความเป็นอยู่ที่ดีของกายภาพ จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อมโดยรวม ความแข็งแรงภูมิต้านทาน และความสามารถในการฟื้นตัวเองจากความเสื่อมถอยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสุขภาวะที่ดี บทบาทของเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในไร่นา การแปรรูป การกระจายผลผลิตหรือการบริโภค ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิต ทั้งปวง ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กสุดในดินจนถึงตัวมนุษย์เราเอง เกษตรอินทรีย์จึงมุ่งที่จะผลิตอาหารที่มีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อสนับสนุนให้มนุษย์ได้มีสุขภาวะที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ เกษตรอินทรีย์จึงเลือกที่จะปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เวชภัณฑ์สัตว์ และสารปรุงแต่งอาหารที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ

2. มิติด้านนิเวศวิทยา เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของระบบนิเวศวิทยาและวัฏจักรแห่ง ธรรมชาติ การผลิตการเกษตรจะต้องสอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ และช่วยทำให้ระบบและวัฏจักรธรรมชาติเพิ่มพูนและยั่งยืนมากขึ้น หลักการเกษตรอินทรีย์ในเรื่องนี้ตั้ง อยู่บนกระบวนทัศน์ที่มองเกษตรอินทรีย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศที่ มีชีวิต ดังนั้น การผลิตการเกษตรจึงต้องพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยาและวงจรของ ธรรมชาติ โดยการเรียนรู้และสร้างระบบนิเวศสำหรับให้เหมาะสมกับการผลิตแต่ละชนิด ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของการปลูกพืช เกษตรกรจะต้องปรับปรุงดินให้มีชีวิต หรือในการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรจะต้องใส่ใจกับระบบนิเวศโดยรวมของฟาร์ม หรือในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรต้องใส่ใจกับระบบนิเวศของบ่อเลี้ยง การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หรือแม้แต่การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่า จะต้องสอดคล้องกับวัฏจักรและสมดุลทางธรรมชาติ แม้ว่าวัฏจักรธรรมชาติจะเป็นสากล แต่อาจจะมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นนิเวศได้ ดังนั้น การจัดการเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขท้องถิ่น ภูมินิเวศ วัฒนธรรม และเหมาะสมกับขนาดของฟาร์ม เกษตรกรควรใช้ปัจจัยการผลิตและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการใช้ซ้ำ การหมุนเวียน เพื่อที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ควรสร้างสมดุลของ นิเวศการเกษตร โดยการออกแบบระบบการทำฟาร์มที่เหมาะสม การฟื้นฟูระบบนิเวศท้องถิ่น และการสร้างความหลากหลายทั้งทางพันธุกรรมและกิจกรรมทางการเกษตร ผู้คนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์ควรช่วยกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่ของภูมินิเวศ สภาพบรรยากาศ นิเวศท้องถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพ อากาศ และน้ำ

3. มิติด้านความเป็นธรรม เกษตรอินทรีย์ควรจะตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรมระหว่างสิ่งแวดล้อมโดยรวมและสิ่งมีชีวิต ความเป็นธรรมนี้รวมถึงความเท่าเทียม การเคารพ ความยุติธรรม และการมีส่วนในการปกปักพิทักษ์โลกที่เราอาศัยอยู่ ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในหลักการด้านนี้ ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและการจัดการผลผลิตเกษตร อินทรีย์ในทุกระดับควรมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรม ทั้งเกษตรกร คนงาน ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้า และผู้บริโภค ทุกผู้คนควรได้รับโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนช่วยในการรักษาอธิปไตยทางอาหาร และช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน เกษตรอินทรีย์ควรมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและผลผลิตการเกษตรอื่นๆ ที่เพียงพอ และมีคุณภาพที่ดี ในหลักการข้อนี้หมายรวมถึงการปฏิบัติต่อ สัตว์เลี้ยงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสภาพการเลี้ยงให้สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการ ทางธรรมชาติของสัตว์ รวมทั้งดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของสัตว์อย่างเหมาะสมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำมา ใช้ในการผลิตและการบริโภคควรจะต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรม ทั้งทางสังคมและทางนิเวศวิทยา รวมทั้งต้องมีการอนุรักษ์ปกป้องให้กับอนุชนรุ่นหลัง ความเป็นธรรมนี้จะรวมถึงว่า ระบบการผลิต การจำหน่าย และการค้าผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะต้องโปร่งใส มีความเป็นธรรม และมีการนำต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาเป็นต้นทุนการผลิตด้วย

4. มิติด้านการดูแลเอาใจใส่ การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ควรจะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและ รับผิดชอบ เพื่อปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้คนทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งพิทักษ์ปกป้องสภาพแวดล้อมโดยรวมด้วย เกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่มีพลวัตรและมีชีวิตในตัวเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ควรดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มผลผลิตในการผลิต แต่ในขณะเดียวกันจะต้องระมัดระวังอย่าให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพและ สิ่งแวดล้อม

ดังนั้น เทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ จะต้องมีการประเมินผลกระทบอย่างจริงจัง และแม้แต่เทคโนโลยีที่มีการใช้อยู่แล้ว ก็ควรจะต้องมีการทบทวนและประเมินผลกันอยู่เนืองๆ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เรายังไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีพอเกี่ยวกับระบบ นิเวศการเกษตร ที่มีความสลับซับซ้อน ดังนั้นเราจึงต้องดำเนินการต่างๆ ด้วยความระมัดระวังเอาใจใส่ ในหลักการนี้ การดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ การพัฒนา และการคัดเลือกเทคโนโลยี ที่จะนำมาใช้ในเกษตรอินทรีย์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นใจว่าเกษตรอินทรีย์นั้นปลอดภัยและเหมาะกับสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประสบการณ์จากการปฏิบัติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมถ่ายทอดกันมาก็อาจมีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เช่นกัน เกษตรกรและผู้ประกอบการควรมีการประเมินความเสี่ยง และเตรียมการป้องกันจากนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ และควรปฏิเสธเทคโนโลยีที่มีความแปรปรวนมาก เช่น เทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม การตัดสินใจเลือกเทคโนโลยีต่างๆ จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นและระบบคุณค่าของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่อาจได้รับผลกระทบ และจะต้องมีการปรึกษาหารืออย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม

แนวคิดพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์

แนวคิดพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์ คือ การทำการเกษตรแบบองค์รวม ซึ่งแตกต่างอย่างมากจากระบบเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นการใช้ปัจจัยการผลิต ต่างๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตเฉพาะพืชที่ปลูก ซึ่งเป็นแนวคิดแบบแยกส่วน เพราะให้ความสนใจเฉพาะแต่ผลผลิตของพืชหลักที่ปลูก โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรการเกษตรหรือนิเวศการเกษตร สำหรับเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการเกษตรแบบองค์รวมจะให้ความสำคัญกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน, การรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของฟาร์ม ทั้งนี้เพราะแนวทางเกษตรอินทรีย์อาศัยกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศในการทำ การผลิต

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เกษตรอินทรีย์จึงปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี เนื่องจากสารเคมีการเกษตรเหล่านี้มีผลกระทบต่อกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศ นอกเหนือจากการปฏิเสธการใช้สารเคมีการเกษตรแล้ว เกษตรอินทรีย์ยังให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของวงจรของธาตุอาหาร, การประหยัดพลังงาน, การอนุรักษ์ระบบนิเวศการเกษตร และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งถือได้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก (positive management) และการจัดการเชิงบวกนี้เองที่ทำให้เกษตรอินทรีย์แตกต่างอย่างสำคัญจากการ เกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีแบบปล่อยปะละเลย (ที่มักอ้างว่า เป็นการเกษตรตามแบบธรรมชาติ) หรือเกษตรปลอดสารเคมีและเกษตรไร้สารพิษที่เฟื่องฟูในบ้านเรามานานหลายปี เนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับการทำฟาร์มเชิงสร้างสรรค์ (เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตรในไร่นา) ดังนั้นเกษตรกรที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยว กับธรรมชาติและการบริหารจัดการฟาร์มของตนเพิ่มขึ้นด้วย ผลที่ตามมาก็คือเกษตรอินทรีย์จึงเป็นแนวทางการเกษตรที่ตั้งอยู่บนกระบวนการ แห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา เพราะเกษตรกรต้องสังเกต, ศึกษา, วิเคราะห์-สังเคราะห์ และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการทำการเกษตรของฟาร์มตนเอง ซึ่งจะมีเงื่อนไขทั้งทางกายภาพ เช่น ลักษณะของดิน ภูมิอากาศ และภูมินิเวศ รวมถึงเศรษฐกิจ สังคมที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น เพื่อคัดสรรและพัฒนาแนวทางเกษตรอินทรีย์ที่เฉพาะและเหมาะสมกับฟาร์มของตัวเองอย่างแท้จริง นอกจากนี้ เกษตรอินทรีย์ยังให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตและชุมชนท้องถิ่น เกษตรอินทรีย์มุ่งหวังที่จะสร้างความมั่นคงในการทำการเกษตรสำหรับเกษตรกร ตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรม วิถีการผลิตของเกษตรอินทรีย์เป็นวิถีการผลิตที่เกษตรกรต้องอ่อนน้อมและ เรียนรู้ในการดัดแปลงการผลิตของตนให้เข้ากับวิถีธรรมชาติ อาศัยกลไกธรรมชาติเพื่อทำการเกษตร ดังนั้น วิถีการผลิตเกษตรอินทรีย์จึงเป็นวิถีแห่งการเคารพและพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรพื้นบ้านของสังคมไทย แต่ในขณะเดียวกัน เกษตรอินทรีย์ก็ไม่ได้ปฏิเสธการผลิตเพื่อการค้า เพราะตระหนักว่าครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องพึ่งพาการจำหน่ายผลผลิตเพื่อเป็นรายได้ในการดำรงชีพ ขบวนการเกษตรอินทรีย์พยายามส่งเสริมการทำการตลาดผลผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งใน ระดับท้องถิ่น ประเทศ และระหว่างประเทศ โดยการตลาดท้องถิ่นอาจมีรูปแบบที่หลากหลายตามแต่เงื่อนไขทางสภาพเศรษฐกิจและ สังคมของท้องถิ่นนั้น เช่น ระบบชุมชนสนับสนุน

การเกษตร (Community Support Agriculture - CSA) หรือระบบอื่นๆ ที่มีหลักการในลักษณะเดียวกัน ส่วนตลาดที่ห่างไกลออกไปจากผู้ผลิต ขบวนการเกษตรอินทรีย์ได้พยายามพัฒนามาตรฐานการผลิตและระบบการตรวจสอบรับรอง ที่สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคได้ว่า ทุกขั้นตอนของการผลิต แปรรูป และการจัดการนั้นเป็นการทำงานที่พยายามอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาคุณภาพของผลผลิตให้เป็นธรรมชาติเดิมมากที่สุด จากแนวคิดหลักพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์ ที่มุ่งเน้นการทำการเกษตรที่อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม แนวทางปฏิบัติของเกษตรอินทรีย์จึงเน้นการผลิตความสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ โดยการประยุกต์ปรับใช้กลไกนิเวศธรรมชาติสำหรับการทำเกษตร ที่สำคัญได้แก่ การหมุนเวียนธาตุอาหาร, การสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดิน, ความสัมพันธ์แบบสมดุลของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย, การอนุรักษ์และฟื้นฟูนิเวศการเกษตรสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การหมุนเวียนธาตุอาหาร

ในป่าธรรมชาติ ต้นไม้พืชพรรณได้รับธาตุอาหารจากดินและอากาศ โดยธาตุอาหารในดินจะถูกดูดซึมผ่านทางราก ส่วนธาตุอาหารในอากาศพืชจะได้รับจากการหายใจทางใบ เมื่อพืชได้รับแสงก็จะสังเคราะห์ธาตุอาหารเหล่านี้มาเป็นสารอาหารต่างๆ ซึ่งทำให้พืชเจริญเติบโต และเพิ่มชีวมวล (biomass) ของพืชเอง ไม่ว่าจะเป็นลำต้นที่ขยายใหญ่ขึ้น กิ่งก้านและใบเพิ่มขึ้น ฯลฯ เมื่อใบหรือกิ่งแก่ลงก็จะร่วงหล่นลงดิน หรือบางส่วนของพืชอาจถูกสัตว์หรือแมลงกัดแทะ และเมื่อสัตว์ถ่ายมูลออกมา มูลเหล่านั้นก็กลับคืนลงสู่ดิน ทั้งชีวมวลจากพืชและมูลสัตว์ที่กินพืชที่เราเรียก “อินทรียวัตถุ”เมื่อกลับคืนสู่ดินก็จะถูกย่อยสลายโดยจุลินทรีย์และปลดปล่อยธาตุอาหารออกมา ซึ่งรากพืชจะดูดซึมกลับไปเป็นธาตุอาหารอีกครั้งหนึ่ง วัฏจักรหรือวงจรธาตุอาหารที่หมุนเวียนไปอย่างสมดุลนี้เอง ที่ทำให้พืชในป่าสามารถเจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืนเป็นเวลาหลายร้อยหลายพันปี เพราะธาตุอาหารทั้งหมดหมุนเวียนอยู่ในระบบนิเวศนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง แน่นอนว่าการทำเกษตรไม่ว่าจะเพื่อยังชีพ หรือเพื่อจำหน่ายก็ตาม ธาตุอาหารส่วนหนึ่งย่อมสูญหายไปจากระบบนิเวศการเกษตรจากการบริโภคผลผลิต ดังนั้นเกษตรกรจำเป็นต้องหาวิธีการที่เหมาะสมในการหาธาตุอาหารจากภายนอกฟาร์มมาชดเชยส่วนที่สูญเสียไป แต่ปัญหาการสูญเสียธาตุอาหารในฟาร์มที่สำคัญกว่าก็คือ การสูญเสียธาตุอาหารในดินที่เกิดขึ้นจากการชะล้างหน้าดิน, การกัดเซาะของลม ฝน และน้ำ, ธาตุอาหารที่ไหลลงดินลึกชั้นล่าง รวมถึงที่สูญเสียไปทางอากาศ ดังนั้นเกษตรอินทรีย์จึงให้ความสำคัญกับการป้องกันการสูญเสียธาตุอาหารที่ เกิดจากระบบการผลิต โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการพึ่งพาแหล่งธาตุอาหารจากภายนอกฟาร์มที่มากเกินไป แนวทางการหมุนเวียนธาตุอาหารในฟาร์มอาศัยหลักการทางธรรมชาติด้วยการใช้ธาตุอาหารพืชที่อยู่ในรูปของอินทรียวัตถุที่สามารถย่อยสลายได้ โดยจุลินทรีย์ ซึ่งจะทำให้วงจรธาตุอาหารหมุนเวียนได้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างของการหมุนเวียนธาตุอาหารในแนวทางเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญ คือ การใช้ปุ๋ยหมัก, การคลุมดินด้วยอินทรียวัตถุ, การปลูกพืชเป็นปุ๋ยพืชสด และการปลูกพืชหมุนเวียน เป็นต้น

2. ความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดิน

ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ถือได้ว่าเป็นหัวใจของเกษตรอินทรีย์ ผิวดินในระบบนิเวศป่าธรรมชาติจะมีเศษซากพืชและใบไม้ปกคลุมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอินทรียวัตถุที่คลุมดินนี้ นอกจากจะช่วยป้องกันการกัดเซาะและการพังทลายของหน้าดินแล้ว ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้ดินมีความอุดม

สมบูรณ์มากขึ้น เพราะอินทรียวัตถุเหล่านี้เป็นอาหารของสิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ที่อยู่ใน ดิน ดังนั้นการมีอินทรียวัตถุคลุมหน้าดินจึงทำให้ “ดินมีชีวิต” ขึ้น ซึ่งเมื่ออินทรียวัตถุเหล่านี้ย่อยสลายผุพัง (โดยการทำงานของสิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ในดิน) ก็จะทำให้เกิดฮิวมัสซึ่งทำให้ดินร่วนซุย และสามารถเก็บกักน้ำและธาตุอาหารต่าง ๆ ได้เพิ่มมากขึ้น ดินจึงมีความชื้นอยู่ตลอดเวลาและมีธาตุอาหารเพียงพอให้กับพืชพรรณในบริเวณดังกล่าวเจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์แข็งแรง

ดังนั้น หลักการของการทำเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องหาอินทรียวัตถุต่างๆ มาคลุมหน้าดินอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นฟาง ใบไม้ หรือแม้แต่พืชขนาดเล็ก (เช่น พืชที่ใช้ปลูกคลุมดิน) ซึ่งอินทรียวัตถุเหล่านี้จะกลายเป็นอาหารของสิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ในดิน ทำให้ดินฟื้นกลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้การไม่ใช้สารเคมีต่างๆ ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ในดิน (เช่น สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) เป็นการช่วยทำให้ดินสามารถฟื้นความสมบูรณ์ของตัวเองได้อย่างรวดเร็ว เมื่อดินมีความสมบูรณ์พืชที่ปลูกก็แข็งแรง มีความต้านทานต่อโรคและแมลง รวมทั้งให้ผลผลิตสูง

3. ความหลากหลายที่สัมพันธ์กันอย่างสมดุลในระบบนิเวศน์

นิเวศป่าธรรมชาติมีพืชพรรณและสิ่งมีชีวิตต่างๆ อยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย สิ่งมีชีวิตต่างๆ เหล่านี้มีทั้งที่พึ่งพาอาศัยกัน แข่งขันกัน หรือเป็นอาหารของสิ่งมีชีวิตอีกชนิดหนึ่ง แต่ต่างก็สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและมีเสถียรภาพ พืชพรรณต่างๆ แม้จะมีแมลงหรือศัตรูที่กินพืชนั้นเป็นอาหารบ้าง แต่ก็ไม่ได้ทำลายพืชนั้นจนเสียหายไปทั้งหมด ทั้งนี้เพราะพืชเองก็มีความสามารถที่จะฟื้นฟูตัวเองจากการทำลายของศัตรูพืช ได้ และนอกจากนี้เมื่อมีแมลงศัตรูพืชเกิดขึ้นมาก ก็จะมีสิ่งมีชีวิตอื่นที่เป็นศัตรูตามธรรมชาติมาควบคุมประชากรของศัตรูพืช ให้ลดลงอยู่ในภาวะที่สมดุล จากหลักการนี้เอง การทำเกษตรอินทรีย์จะต้องหาสมดุลของการเพาะปลูกพืชที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชร่วมหลายชนิดในเวลาเดียวกัน หรือเหลื่อมเวลากัน ตลอดจนการปลูกพืชหมุนเวียนต่างชนิดกัน รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้การทำเกษตรที่หลากหลาย ซึ่งมักนิยมเรียกกันว่า “เกษตรผสมผสาน” นับเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า และยังเป็นการลดความเสี่ยงภัยจากปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดอีกด้วย นอกจากนี้การไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะมีส่วนช่วยให้ศัตรูธรรมชาติสามารถ แสดงบทบาทในการควบคุมศัตรูพืช ซึ่งเป็นการสร้างสมดุลนิเวศการเกษตรอีกวิธีหนึ่ง เพราะการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะทำลายศัตรูธรรมชาติในสัดส่วนที่มากกว่า ศัตรูพืช ทำให้ศัตรูพืชกลับยิ่งระบาดรุนแรงมากขึ้นอีก

4. การอนุรักษ์และฟื้นฟูนิเวศการเกษตร

แนวทางสำคัญของเกษตรอินทรีย์ก็คือ การอนุรักษ์ระบบนิเวศการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ด้วยการปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด ทั้งนี้เพราะปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ทำลายสมดุลของนิเวศการ เกษตรและส่งผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ไม่ว่าจะเป็นสารเคมีฆ่าแมลง สารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา และสารเคมีกำจัดวัชพืช) มีผลต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อยู่ในฟาร์มทั้งที่อยู่บนผิวดินและใต้ดิน เช่น สัตว์ แมลง และจุลินทรีย์ ในกลไกธรรมชาติสิ่งมีชีวิตต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลของนิเวศการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการช่วยควบคุมประชากรของสิ่งมีชีวิตอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัตรูพืช หรือการพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีวิต เช่น การผสมเกสร และการช่วยย่อยสลายอินทรียวัตถุ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ส่วนใหญ่มีทั้งที่

เป็นประโยชน์ต่อพืชที่เกษตรกร เพาะปลูก หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้สร้างผลเสียกับพืชที่ปลูกแต่อย่างใด แต่การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนั้นมีผลทำลายสิ่งมีชีวิตทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งมีชีวิตที่เป็นประโยชน์ ในขณะที่โรคและแมลงศัตรูพืชมักจะมีความสามารถพิเศษในการพัฒนาภูมิต้านทานต่อสารเคมี ดังนั้นเมื่อมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แมลงที่เป็นประโยชน์จึงถูกทำลายได้โดยง่าย ในขณะที่แมลงศัตรูพืชสามารถอยู่รอดได้โดยไม่เป็นอันตราย แม้แต่ปุ๋ยเคมีก็มีผลเสียต่อจุลินทรีย์และสิ่งมีชีวิตในดิน ทำให้สมดุลของนิเวศดินเสีย ดังนั้นเกษตรอินทรีย์จึงห้ามไม่ให้ใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิดในการเพาะปลูก นอกเหนือจากการอนุรักษ์แล้ว แนวทางเกษตรอินทรีย์ยังเน้นให้เกษตรกรต้องฟื้นฟูสมดุลและความอุดมสมบูรณ์ของ ระบบนิเวศด้วย ซึ่งหลักการนี้ทำให้เกษตรอินทรีย์มีความแตกต่างอย่างมากจากระบบเกษตรปลอดสาร เคมีที่รู้จักกันในประเทศไทย แนวทางหลักในการฟื้นฟูนิเวศการเกษตรก็คือ การปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรียวัตถุ และการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับระบบเกษตรอินทรีย์ ดินถือว่าเป็นกุญแจสำคัญ เพราะการปรับปรุงบำรุงดินทำให้ต้นไม้ได้รับธาตุอาหารอย่างครบถ้วนและสมดุล ซึ่งจะช่วยให้ต้นไม้แข็งแรง มีความต้านทานต่อการระบาดของโรคและแมลง อันจะทำให้เกษตรกรไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งยังสามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างยั่งยืนกว่าการเพาะปลูกด้วยระบบเกษตรเคมี อีกด้วย นอกจากนี้ผลผลิตของเกษตรอินทรีย์ยังมีรสชาติดี และมีคุณค่าทางโภชนาการที่ครบถ้วน นอกเหนือจากการปรับปรุงบำรุงดินแล้ว การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในไร่นาก็เป็นสิ่งจำเป็น นับเป็นเรื่องสำคัญต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศการเกษตร เพราะการที่สิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดอยู่ร่วมกันย่อมก่อให้เกิดความเกื้อกูล และสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างกระบวนการและพลวัตทางธรรมชาติที่เกื้อหนุนต่อการทำเกษตรอินทรีย์อีกต่อหนึ่ง วิธีการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การปลูกพืชร่วม, พืชแซม, พืชหมุนเวียน, ไม้ยืนต้น หรือการฟื้นฟูแหล่งนิเวศธรรมชาติในไร่นาหรือบริเวณใกล้เคียง

5. การพึ่งพากลไกธรรมชาติในการทำเกษตร

เกษตรอินทรีย์ตั้งอยู่บนปรัชญาแนวคิดที่ว่า การเกษตรที่ยั่งยืนต้องเป็นการเกษตรที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติ ไม่ใช่การเกษตรที่ฝืนวิถีธรรมชาติ ดังนั้น การทำเกษตรจึงไม่ใช่การพยายามเอาชนะธรรมชาติ หรือการพยายามดัดแปลงธรรมชาติเพื่อการเพาะปลูก แต่เป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติและปรับระบบการทำเกษตรให้เข้ากับวิถีแห่ง ธรรมชาติ กลไกในธรรมชาติที่สำคัญต่อการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ วงจรการหมุนเวียนธาตุอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงจรไนโตรเจนและคาร์บอน วงจรการหมุนเวียนของน้ำ, พลวัตของภูมิอากาศและแสงอาทิตย์ รวมทั้งการพึ่งพากันของสิ่งมีชีวิตอย่างสมดุลในระบบนิเวศ ทั้งในเชิงของการเกื้อกูล การพึ่งพา และห่วงโซ่อาหาร ตามที่ต่าง ๆ ทั่วโลกย่อมมีระบบนิเวศและกลไกตามธรรมชาติที่แตกต่างกันออกไป เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงสภาพเงื่อนไขของ ท้องถิ่นที่ตนเองทำการเกษตรอยู่ การหมั่นสังเกต เรียนรู้วิเคราะห์-สังเคราะห์ และทำการทดลอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่ว่าระบบฟาร์มเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรแต่ละรายจะได้ใช้ประโยชน์จาก กลไกธรรมชาติและสภาพนิเวศน์ท้องถิ่นอย่างเต็มที่

6. การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต

เกษตรอินทรีย์มีแนวทางที่มุ่งให้เกษตรกรพยายามผลิตปัจจัย การผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ ด้วยตนเองในฟาร์มให้ได้มากที่สุด แต่ในกรณีที่เกษตรกรไม่สามารถผลิตได้เอง (เช่น มีพื้นที่การผลิตไม่พอเพียง หรือต้องมีการลงทุนสูงสำหรับการผลิตปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต้องใช้) เกษตรกรก็สามารถซื้อหาปัจจัยการผลิตจากภายนอกฟาร์มได้ แต่ควรเป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น แนวทางนี้เป็นไปตามหลักการสร้างสมดุลของวงจรธาตุอาหารที่ กระตุ้นให้เกษตรกรพยายามจัดสมดุลของวงจรธาตุอาหารในระบบที่เล็กที่สุด (ซึ่งก็คือในฟาร์มของเกษตรกร) และมีความสอดคล้องกับนิเวศของท้องถิ่น อันจะช่วยสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนของระบบการผลิตในระยะยาว นอกจากนี้การเลือกใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นยังเป็นการใช้ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขนย้ายปัจจัยการผลิตเป็นระยะทางไกล ๆ การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตยังมีนัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ กล่าวคือ เกษตรอินทรีย์ไม่ใช่เพียงแค่เทคนิคการผลิต แต่เป็นวิถีชีวิตและขบวนการทางสังคม จากประสบการณ์ของการพัฒนาระบบเกษตรเคมีที่ผ่านมา เกษตรกรสูญเสียการเข้าถึงและการควบคุมปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิตในเกือบ ทุกขั้นตอน จำเป็นต้องพึ่งพิงองค์กรภาครัฐและธุรกิจเอกชนในการจัดหาปัจจัยการผลิต และ เทคโนโลยีการผลิตเกือบทุกด้าน จนเกษตรกรเองแทบไม่ต่างไปจากแรงงานรับจ้างในฟาร์มที่ทำงานในที่ดินของตนเอง การส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในระบบเกษตรอินทรีย์จึงเป็นส่วนหนึ่ง ของการสร้างความเข้มแข็งและความเป็นอิสระของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับรากหญ้าอีกด้วย

ดังนั้นเราสามารถสรุปหลักพื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ ได้ดังนี้

1. ห้ามใช้สารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ยาป้องกันกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมน

2. เน้นการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรียวัตถุเช่นปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ตลอดจนการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้พืชแข็งแรงมีความต้านทานต่อโรคแมลง

3. รักษาความสมดุลของธาตุอาหารภายในฟาร์ม โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาหมุนเวียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. ป้องกันมิให้มีการปนเปื้อนของสารเคมีจากภายนอกฟาร์ม ทั้งจากดิน น้ำ และอากาศ โดยจัดสร้างแนวกันชน ด้วยการขุดคูหรือปลูกพืชยืนต้น และพืชล้มลุก

5. ใช้พันธุ์พืชหรือสัตว์ที่มีความต้านทานและมีความหลากหลาย ห้ามใช้พันธุ์พืชหรือสัตว์ที่ได้จากการตัดต่อสารพันธุกรรม

6. การกำจัดวัชพืชใช้เตรียมดินที่ดี และแรงงานคนหรือเครื่องมือกลแทนการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช

7. การป้องกันกำจัดวัชพืชใช้สมุนไพรกำจัดศัตรูพืชแทนการใช้ยาเคมีกำจัดศัตรูพืช

8. ใช้ฮอร์โมนที่ได้จากธรรมชาติ เช่น จากน้ำสกัดชีวภาพแทนการใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์

9. รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการักษาไว้ซึ่งพันธุ์พืชหรือสัตว์ สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตลอดจนปลูกหรือเพาะเลี้ยงขึ้นมาใหม่

10. การปฏิบัติหลักการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปให้ใช้วิธีธรรมชาติและประหยัดพลังงาน

11. ให้ความเคารพสิทธิมนุษย์และสัตว์

12. ต้องเก็บบันทึกข้อมูลไว้อย่างน้อย 3 ปี เพื่อรอการตรวจสอบ

การทำการเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน

ปัจจุบันการทำเกษตรมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการทำเกษตรแบบไร้สารเคมี การทำเกษตรผสมผสาน ตามร้อยพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 แต่หากการทำเกษตรไม่ใช้สารเคมี ผลผลิตที่ได้อาจจะไม่เป็นที่ต้องการของตลาด แต่หากมีความปลอดภัยต่อคนรอบข้าง

ความหมายของการทำเกษตรผสมผสาน

เกษตรผสมผสาน หรือการทำไร่นาสวนผสม ไม่มีคำจำกัดความ เพราะสามารถแตกแขนงออกได้หลายแบบ ไม่มีการเจาะจงชนิดของพืชที่สามารถปลูก แต่การทำการเกษตรแบบผสมผสานนี้นั้น ภายในแปลงปลูกควรมีพืชพันธ์นานาชนิด มีความร่มรื่น เย็นสบาย เพื่อให้พืชหลายชนิดมีการเอื้อเฟื้อต่อกันได้มากที่สุด โดยส่วนใหญ่แล้วพืชพันธุ์ที่พบภายในสวน มีทั้งไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผักสมุนไพร ผักพื้นบ้าน ผักป่า ผักสวนครัว และอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกอย่าง รวมทั้ง แปลงดอกไม้ แปลงข้าว การเลี้ยงปลาในนาข้าว การเพาะพันธ์ปลาในบ่อปลา เรียกได้ว่าเป็นการผสมผสานทุกสิ่งทุกอย่างในพื้นที่จำกัด 1-2 ไร่ได้อย่างลงตัว และที่สำคัญ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน การเริ่มทำการเกษตรแบบผสมผสาน ก่อนอื่นต้องดูสภาพดินก่อนว่าสภาพดินเหมาะกับการปลูกพืชว่าพื้นที่นี้สามารถปลูกอะไรได้บ้าง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เมื่อรู้แล้วว่าจะปลูกพืชอะไร ก็ดูว่า สัตว์ที่จะเลี้ยงนั้นเอื้อประโยชน์กับพืชที่ปลูกอย่างไรบ้าง ใช้เป็นอาหารหรือใช้ประโยชน์อะไรจากพืชและสัตว์ มีการเอื้อประโยชน์ต่อกันอย่างไร หลักการพื้นฐานของระบบเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ต้องมีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป จึงจะถือว่าเป็นการผสมผสานที่ดี โดยการทำการเกษตรทั้งสองกิจกรรมนั้น ต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน กิจกรรมการเกษตรควรประกอบไปด้วย การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์

แผนภาพที่ 3 - 1 การจัดสรรพื้นที่ในการทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ที่มา : “การทำการเกษตรแบบผสมผสาน”, ออนไลน์, 2561

อย่างไรก็ตาม อาจสามารถผสมผสานระหว่างการปลูกพืชต่างชนิด หรือการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกันก็ได้ ในการจัดการกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ให้มีการผสมผสานเกื้อกูลกัน อย่างได้ประโยชน์สูงสุดนั้นควรจะมีกิจกรรมหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรจะมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ร่วมกันไปด้วย เนื่องจากพืชและสัตว์ มีการใช้ทรัพยากรที่แตกต่างกัน และมีห่วงโซ่ความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันอยู่ พืชโดยทั่วไปมีหน้าที่และบทบาทในการดึงเอาแร่ธาตุในดิน อากาศ และพลังงานจากแสงแดดมาสังเคราะห์ให้อยู่ในรูปของอาหารพวกแป้ง น้ำตาล โปรตีน และแร่ธาตุต่าง ๆ ที่สัตว์สามารถใช้ประโยชน์ได้ สำหรับสัตว์นั้น สัตว์ไม่สามารถบริโภคอากาศและแร่ธาตุที่จำเป็นโดยตรง แต่จะต้องบริโภคอาหารจากพืชอีกต่อหนึ่ง เมื่อสัตว์นั้นขับถ่ายของเสีย หรือตายลงก็จะเน่าเปื่อยย่อยสลายกลายเป็นแร่ธาตุต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์กับพืช วงจรความสัมพันธ์เช่นนี้ จะหมุนเวียนไปรอบแล้วรอบเล่า จนกลายเป็นห่างโซ่ความสัมพันธ์ของสัตว์ ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ระบบกิจกรรมปัจจุบันที่เลี้ยงสัตว์ หรือปลูกพืชอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เพียงอย่างเดียวในพื้นที่กว้างขวาง จึงสร้างผลกระทบต่อสมดุลระหว่างพืชกับสัตว์ และก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบนิเวศในที่สุด

การเกื้อกูลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมเกษตรต่างๆ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระบบเกษตรแบบผสมผสานนั้น เกิดขึ้นทั้งจากวงจรการใช้แร่ธาตุอาหารรวมทั้งอากาศและพลังงานโดย ความหมายของระบบเกษตรผสมผสาน และระบบไร่นาสวนผสมอย่างเป็นทางการ ของระบบเกษตรกรรมที่จะนำไปสู่การเกษตรยั่งยืน โดยมีรูปแบบที่ดำเนินการมีลักษณะใกล้เคียงกัน และทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสับสนในการให้ความหมายและวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง ได้แก่ระบบเกษตรผสมผสานและระบบ ไร่นาสวนผสม ในที่นี้จึงขอให้คำจำกัดความรวมทั้งความหมายของคำทั้ง 2 คำ ดังต่อไปนี้

ระบบเกษตรผสมผสาน (Integrated Farming System) เป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูกพืชหรือการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ชนิด อยู่ในพื้นที่เดียวกันภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการอยู่รวมกันระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม การอยู่รวมกันอาจจะอยู่ในรูปความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับพืช พืชกับสัตว์ หรือสัตว์กับสัตว์ก็ได้ ระบบเกษตรผสมผสานจะประสบผลสำเร็จได้ จะต้องมีการวางรูปแบบ และดำเนินการโดยให้ความสำคัญต่อกิจกรรม แต่ละชนิดอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม มีการใช้แรงงาน เงินทุน ที่ดิน ปัจจัย การผลิตและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบไร่นาสวนผสม (Mixed/Diversefied/Polyculture Farming System) เป็นระบบเกษตรแบบผสมผสานที่มีกิจกรรมการผลิตหลายกิจกรรม เพื่อตอบสนองต่อการบริโภคหรือลดความเสี่ยงจากราคา ผลิตผลที่มีความไม่แน่นอนเท่านั้น โดยมิได้มีการจัดการให้กิจกรรมการผลิตเหล่านั้นมีการผสมผสานเกื้อกูลกันเพื่อ ลดต้นทุนการผลิต และคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเหมือนเกษตรผสมผสานการทำไร่นาสวนผสมอาจมีการเกื้อกูลกันจาก กิจกรรมการผลิตบ้าง แต่กลไกการเกิดขึ้นนั้นเป็นแบบ “เป็นไปเอง” มิใช่เกิดจาก “ความรู้ ความเข้าใจ” อย่างไร ก็ตามไร่นาสวนผสม สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของเกษตรกรผู้ดำเนินการให้เป็นการดำเนินการในลักษณะของระบบเกษตรผสมผสานได้

ขั้นตอนการทำแปลงเกษตรอินทรีย์

1. เก็บตัวอย่างดิน ดินบนและดินล่างอย่างละ 1 กิโลกรัม นำไปวิเคราะห์พร้อมกันหาชนิดและปริมาณธาตุอาหารที่อยู่ในดิน

2. แหล่งน้ำจะต้องเป็นแหล่งน้ำอิสระเก็บตัวอย่างน้ำ 1 ลิตร นำไปวิเคราะห์เพื่อหาสารปนเปื้อนที่ขัดต่อหลักการผลิตพืชอินทรีย์

3. เมื่อทราบข้อมูลของดินและน้ำแล้วว่าไม่มีพิษต่อการปลูกพืชอินทรีย์ ก็เริ่มทำการวางรูปแบบแปลงผลิตพืชอินทรีย์ การวางแบบแปลงจะต้องทำการขุดร่องล้อมรอบแปลง เพื่อเป็นการดักน้ำหรือป้องกันน้ำที่มีสารปนเปื้อนไหลบ่ามาท่วมแปลงในฤดูฝน ร่องคูรอบแปลงควรกว้าง 2 เมตร ลึก 1 เมตร พร้อมกับทำการปลูกหญ้าแฝกริมร่องโดยรอบทั้งด้านในและด้านนอก รากหญ้าแฝกจะเป็นกำแพงกรองน้ำเสียให้กลายเป็นน้ำดี ซึมเข้าไปในดินที่ปลูกพืชอินทรีย์ ส่วนใบของหญ้าแฝกก็ตัดไปใช้ปรับสภาพดินหรือใช้คลุมแปลงพืชผักอินทรีย์ต่อไป

4. ในการเตรียมแปลงในครั้งแรกอนุโลมให้ใช้รถไถเดินตามได้ แต่ในครั้งต่อไปให้ใช้คนขุดพรวนดิน ถ้าใช้รถไถบ่อย ๆ แล้วมลพิษจากเครื่องยนต์จะตกค้างอยู่ในดิน และจะปฏิบัติกิริยาที่เป็นพิษต่อพืชจึงต้องระวัง ห้ามสูบบุหรี่ในแปลงพืชอินทรีย์ ในการเตรียมแปลงจะต้องทำการไถพรวนให้พื้นที่ในแปลงโล่งแจ้งพร้อมที่จะวางรูปแบบแปลงในการวางรูปแบบแปลงจะต้องวางไปตามตะวัน เนื่องจากพืชใช้แสงแดดปรุงอาหารและแสงแดดจะช่วยฆ่าเชื้อโรค แปลงที่จะปลูกพืชผักนั้นความกว้างไม่ควรเกิน 1 เมตร ส่วนความยาวตามความเหมาะสมของพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่ยังทำแปลงปลูกพืชผักไม่ทันก็ให้นำเอาพืชตระกูลถั่ว เช่น ถั่วเขียวหรือถั่วมะแฮะ มาหว่านคลุมดินเพื่อทำเป็นปุ๋ยพืชสดเป็นการปรับปรุงดินไปพร้อมกับเป็นการป้องกันแมลงที่จะวางไข่ในพงหญ้าด้วย

5. เมื่อเตรียมแปลงแล้วก็หันมาทำการปลูกพืชสมุนไพรไล่แมลงก่อนที่จะปลูกพืชหลักคือพืชผักต่าง ๆ (เสริมกับการป้องกัน) ทางน้ำ ทางอากาศ และทางพื้นดิน พืชสมุนไพรที่กับแมลงรอบนอกเช่น สะเดา ชะอม ตะไคร้หอม ข่า ปลูกห่างกัน 2 เมตร โดยรอบพื้นที่ ส่วนต้นด้านในกันแมลงในระดับต่ำ โดยปลูกพืชสมุนไพรเตี้ยลงมาเช่น ดาวเรือง กะเพรา โหระพา ตะไคร้หอม พริกต่าง ๆ ปลูกห่างกัน 1 เมตร และที่จะลืมไม่ได้คือจะต้องปลูกตะไคร้หอมทุก ๆ 3 เมตร แซมโดยรอบพื้นที่ด้านในด้วย

6. หลังจากปลูกพืชสมุนไพรเพื่อกันแมลงแล้วก็ทำการยกแปลงเพื่อปลูกพืชผัก แต่ก่อนที่จะปลูกจะต้องทำการปรับสภาพดินในแปลงปลูก โดยการใส่ปุ๋ยคอก (ขี้วัว) การใส่ปุ๋ยคอกนั้นจะใส่มากน้อยขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของดินที่จะทำแปลงปลูกพืชอินทรีย์ (ขี้วัวต้องเป็นวัวที่กินพืชตามธรรมชาติ) ทำการพรวนคลุกกันให้ทั่วทิ้งไว้ 7 วัน ก่อนปลูก การปลูกให้ปลูกพืชสมุนไพรกันแมลงที่ขอบแปลงก่อน เช่น กุ้ยฉ่าย ขึ้นฉ่าย และระหว่างแปลงก็ทำการปลูกกะเพรา โหระพา พริกต่าง ๆ เพื่อป้องกันแมลงก่อนที่จะทำการปลูกพืชผัก พอครบกำหนด 7 วันพรวนดินอีกครั้งแล้วนำเมล็ดพันธุ์พืชมาหว่าน แต่เมล็ดพันธุ์พืชส่วนใหญ่เป็นเมล็ดพันธุ์ที่คลุกสารเคมี จึงต้องนำเอาเมล็ดพันธุ์ผักมาล้าง โดยการนำน้ำที่มีความร้อน 50 – 55 องศาเซลเซียส วัดได้ด้วยความรู้สึกของตัวเราเองคือเอานิ้วจุ่มลงไปถ้าทนความร้อนได้ก็ให้นำเมล็ดพันธุ์พืชแช่ลงไป นาน 30 นาทีแล้วจึงนำขึ้นมาคลุกกับกากสะเดา หรือสะเดาผงแล้วนำไปหว่านลงแปลงที่เตรียมไว้คลุมฟางและรดน้ำ ก่อนรดน้ำทุกวันควรขยำขยี้ใบตะไคร้

หอมแล้วใช้ไม้เล็ก ๆ ตีใบกะเพราะ โหระพา ข่า ฯลฯ เพื่อให้เกิดกลิ่นจากพืชสมุนไพรออกไล่แมลง ควรพ่นสารสะเดาอย่างต่อเนื่องทุก ๆ 3 – 7 วันกันก่อนแก้ ถ้าปล่อยให้โรคแมลงมาแล้วจะแก้ไขไม่ทัน เพราะว่าไม่ได้ใช้สารเคมี ควรดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดพอถึงอายุเก็บเกี่ยวควรเก็บเกี่ยวผลผลิต ถ้าทิ้งไว้จะสิ้นเปลืองสารสมุนไพรในการปลูกพืชอินทรีย์ในระยะแรกผลผลิตจะได้น้อยกว่าพืชเคมีประมาณ 30 – 40% แต่ราคานั้นมากกว่าพืชเคมี 20 – 50% ผลดีคือทำให้สุขภาพของผู้ผลิตดีขึ้นไม่ต้องเสียค่ายา (รักษาคน) สิ่งแวดล้อมก็ดีด้วย รายได้ก็เพิ่มกว่าพืชเคมีหากทำอย่างยั่งยืน อย่างต่อเนื่องผลผลิตจะไม่ต่างกับการปลูกพืชเคมีเลย

7. หลักจากที่ทำเก็บเกี่ยวพืชแรกไปแล้วไม่ควรปลูกพืชชนิดเดียวกับพืชแรก เช่น ในแปลงที่ 1 ปลูกผักกาดเขียวปลีได้ผลผลิตดี หลังเก็บผลผลิตไปแล้วปลูกซ้ำอีกจะไม่ได้อะไรเลย ควรปลูกสลับชนิดกัน เช่น ปลูกผักกาดเขียวปลี แล้วตามด้วยผักบุ้งจีนเก็บผักบุ้งจีนแล้วตามด้วยผักกาดหัว เก็บผักกาดหัวแล้วตามด้วยผักปวยเล้ง เก็บปวยเล้งตามด้วยตั้งโอ๋ ทำเช่นนี้ทุก ๆ แปลงที่ปลูกแล้วจะได้ผลผลิตดี

8. การปลูกพืชอินทรีย์ ปลูกได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน แต่จะต้องปลูกพืชสมุนไพรก่อนและต่อเนื่อง แล้วต้องปลูกพืชสลับลงไปในแปลงพืชผักเสมอ ต้องทำให้พืชสมุนไพรต่าง ๆ เกิดการซ้ำจะได้มีกลิ่น ไม่ใช่ปลูกเอาไว้เฉย ๆ การปลูกพืชแนวตั้งคือพืชที่ขึ้นค้าง เช่น ถั่วฝักยาว มะระจีน ฯลฯ และแนวนอนคือ พืชผักต่าง ๆ เช่น คะน้า กะหล่ำปลี ปวยเล้ง ตั้งโอ๋ ฯลฯ ควรทำเช่นนี้ทุกครั้งที่ปลูกพืชในแปลงเกษตรอินทรีย์

9. การปลูกพืชสมุนไพรในแปลงเพื่อไล่แมลงยังสามารถนำเอาพืชสมุนไพรเหล่านี้ไปขายเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งด้วย หลังจากทำการเก็บเกี่ยวพืชผักแล้วควรรีบทำความสะอาดแปลงไม่ควรทิ้งเศษพืชที่มีโรคแมลงไว้ในแปลง ให้รีบนำไปทำลายนอกแปลงส่วนเศษพืชที่ไม่มีโรคแมลงก็ให้สับลงแปลงเป็นปุ๋ยต่อไป

แนวทางในการทำเกษตรอินทรีย์ให้สัมฤทธิ์ผล

การพัฒนาประเทศไทยในหลายสิบปีที่ผ่านมานั้น ได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักและเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รายได้ประชาชาติ (GDP) สำหรับทางด้านการเกษตร ก็เช่นเดียวกัน โดยมุ่งเน้นประสิทธิภาพการผลิตที่ต้องอาศัยสารเคมี จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นปัญหาด้านสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค การทำการเกษตรอินทรีย์จึงถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว ที่จะก่อให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนควรจะสามารถให้ผลผลิตที่มีคุณค่าสารอาหารด้านโภชนาครบถ้วน และสามารถสร้างรายได้ในระดับที่พอเพียง ให้ผลผลิตหลากหลายชนิด เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงด้านอาหาร ยังพอต่อการดำรงชีวิตให้กับเกษตรกรใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ใช้ประโยชน์จากความมีประสิทธิภาพของระบบการผลิตในที่ดินแปลงเล็กหรือของเกษตรกรรายย่อย ใช้เมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการผสมเกสรตามธรรมชาติ (open pollination) เพื่อให้ความเป็นเจ้าของเมล็ดพันธุ์กลับมาอยู่ในมือของเกษตรกรและชุมชน และส่งเสริมการปรับปรุงพันธุ์พื้นเมืองเพื่อความเหมาะสมกับท้องถิ่นที่เพาะปลูก ใช้เครื่องมือการเกษตรที่อาศัยแรงงานคนเป็นหลัก ไม่มีความซับซ้อน เพื่อลด

ต้นทุนด้านเศรษฐกิจและลดการใช้ต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรในดิน ปรับเข้าได้กับวัฒนธรรมการผลิตของท้องถิ่น และสามารถตกทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไปได้ เป็นวิธีที่ทำได้โดยเกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินแปลงเล็ก ขนาดราว 10 ไร่ ไม่ว่าเกษตรกรผู้ผลิตจะมีฐานะทางเศรษฐกิจระดับใดก็ตาม โดยวิธีการทำเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ไม่ควรจะพึ่งพาเครื่องจักรการเกษตรขนาดใหญ่ พึ่งพิงการใช้ปุ๋ยหรือใส่สิ่งเพิ่มเติมจำนวนมากลงในดิน (รวมทั้งปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก) ที่ไม่สามารถผลิตได้เองจากในพื้นที่ที่ทำการเกษตรต้องใช้ทรัพยากรหรือผลผลิตจากทรัพยากรที่ไม่สามารถหามาทดแทนได้ เช่น น้ำมันปิโตรเลียม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อเกษตรกร ชุมชนท้องถิ่นและชุมชนโลก ต้องลดน้อยถอยลง แต่ในทางกลับกันทำให้มีเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นเท่าที่จะทำได้

สำหรับแนวทางสู่ความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นแนวทางที่ทุกกลุ่มจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยมีข้อเสนแนะทางนโยบายที่สำคัญในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ดังนี้

1. ปรับปรุงกฎระเบียบ กฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์สารธรรมชาติ และการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
2. พัฒนาความรู้และศักยภาพของเกษตรกร โดยยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลางและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. จัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์และส่งเสริมการร่วมทุนระหว่างภาคเอกชนกับกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการผลิตและวิจัยเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์
4. จัดให้มีระบบที่สร้างหลักประกันแก่ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์
5. จัดให้มีระบบการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในลักษณะการศึกษาเชิงบันเทิง
6. จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และฐานข้อมูลที่ครอบคลุมและมีวามทันสมัย
7. ส่งเสริมการนำผักเกษตรอินทรีย์ไปบริโภคในกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงการจัดให้มีร้านค้าผักเกษตรอินทรีย์ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

ความเป็นมาของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์อาหารอินทรีย์ (ORGANIC FOOD PRODUCTION ACT-OFPA) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) และมีการแก้ไขในปี พ.ศ.2539 (ค.ศ. 1996) ตลาดร่วมกลุ่มประเทศในยุโรป (EUROPEAN UNITY : EU.) ได้มีการรวบรวมข้อกำหนดของผลิตผลเกษตรอินทรีย์ไว้ในข้อกำหนดของสภาตลาดร่วมยุโรป (EEC NO. 2092/91) และฉบับแก้ไข ข้อกำหนดส่วนใหญ่ให้คำแนะนำในการนำเข้าอาหารอินทรีย์ที่ผลิตจากประเทศอื่นภายใต้มาตรฐานการผลิต และมาตรการตรวจสอบที่เหมือนกันทุกประการ ประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศใช้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2544 โดยอ้างอิงกฎหมายมาตรฐานเกษตรญี่ปุ่น (JAPAN AGRICULTURE STANDARD – JAS) ประเทศไทย ได้มีการกำหนดใช้มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ หลังจากผ่านการปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2543 โดย

คณะทำงานเฉพาะกิจปรับปรุงมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทยและผ่าการเห็นชอบ ของคณะกรรมการบริหารงานวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (INTERNATIONAL FEDERATION OF ORGANIC AGRICULTURE MOVEMENT – IFOAM) ได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์เป็นที่ยอมรับในกลุ่มประเทศในยุโรป สมาคมดินแห่งสหราชอาณาจักร (SOIL ASSOCIATION UK) เป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญต่อเกษตรอินทรีย์ มีประวัติความเป็นมายาวนาน ได้พัฒนามาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสหราชอาณาจักร องค์กรเครือข่าย (PESTICIDE NETWORK ACTION : PNA) เป็นองค์กรเครือข่ายของ สหราชอาณาจักร และประเทศเนเธอแลนด์ที่กำลังปฏิบัติการเคลื่อนไหว ซึ่งจะทำให้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากลเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย มีประเด็นหลักสำคัญ ได้แก่ ที่ดินไม่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่ำกว่ามาตรฐานกำหนด พื้นที่ปลูกต้องไม่มีสารเคมีสังเคราะห์ตกค้าง ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ในกระบวนการผลิต ไม่ใช้เมล็ดพันธุ์ที่คลุกสารเคมีสังเคราะห์ ไม่ใช้สิ่งที่ได้จากการตัดต่อทางพันธุกรรม ไม่ใช้มูลสัตว์ที่เลี้ยงอย่างผิดมาตรฐาน ปัจจัยการผลิตจากภายนอกต้องได้รับการรับรองมาตรฐาน กระบวนการผลิตต้องปราศจากสิ่งปนเปื้อนสารเคมีสังเคราะห์ ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อม ต้องได้รับการรับรองมารฐานอย่างเป็นทางการ และหลักการผลิตพืชในแนวทางเกษตรอินทรีย์คือ เลือกพื้นที่ที่ไม่เคยทำการเกษตรเคมีมาไม่น้อยกว่า 3 ปี เป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างดอนและโล่งแจ้ง อยู่ห่างจากโรงงานอุตสาหกรรม อยู่ห่างจากแปลงที่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี ห่างจากถนนหลวงหลัก และมีแหล่งน้ำที่ปลอดสารพิษ

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกท. เป็นมาตรฐานที่จัดทำขึ้นโดยคณะอนุกรรมการมาตรฐานของ มกท. ตามแนวทางมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขั้นพื้นฐานของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements หรือ IFOAM) โดยการรับรองของสมัชชาสมาชิก มกท. มาตั้งแต่ พ.ศ.2542 และต่อมามีการแก้ไขปรับปรุงอีกหลายครั้ง ปัจจุบัน มกท. มีมาตรฐานครอบคลุมในเรื่องการผลิตพืชอินทรีย์ การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์ การเก็บผลิตผลจากธรรมชาติ การผลิตปัจจัยการผลิตเพื่อการค้า การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอินทรีย์ รายการอาหารอินทรีย์ การเลี้ยงสัตว์ และการเลี้ยงผึ้ง ซึ่งทำให้ มกท. สามารถให้บริการตรวจสอบและรับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์ได้ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การผลิตในระดับฟาร์ม การนำผลิตผลจากฟาร์มมาแปรรูปในโรงงาน และจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกท. มีส่วนประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. คำจำกัดความ เป็นความหมายของคำต่างๆที่ใช้ในมาตรฐานฉบับนี้ เพื่อให้ผู้ผลิตและผู้ประกอบการมีความเข้าใจในความหมายของคำดังกล่าวตรงกัน

2. หลักการและความมุ่งหมายในการผลิตและการแปรรูปเกษตรอินทรีย์ เป็นเป้าหมายในการผลิตแบบอินทรีย์ที่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการจะต้องคำนึงถึงในขณะที่ทำการผลิตแบบอินทรีย์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

3. แนวทางปฏิบัติ เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อระบบการผลิตแบบอินทรีย์ ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่ มกท. แนะนำให้ผู้ผลิตและผู้ประกอบการนำไปปฏิบัติ แต่มิได้บังคับหรือมีผลต่อการตัดสินใจรับรองมาตรฐาน

4. มาตรฐาน เป็นข้อกำหนดและเงื่อนไขขั้นต่ำที่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน โดย มกท. จะใช้มาตรฐานเหล่านี้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินรับรองการผลิตและการประกอบการของท่าน

5. ภาคผนวก เป็นส่วนของเนื้อหาเพิ่มเติม ซึ่งแบ่งออกเป็นภาคผนวกต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ภาคผนวก 1 เป็นรายการปัจจัยการผลิตที่อนุญาตให้ใช้ในกระบวนการผลิตอินทรีย์ ทั้งปุ๋ยและสารปรับปรุงดิน ผลิตภัณฑ์และวิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและศัตรูในโรงเก็บ สารเร่งการเจริญเติบโต ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อ และสารปรุงแต่งที่ใช้ในผลิตภัณฑ์ป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งผู้ผลิตและผู้ประกอบการต้องใช้ปัจจัยการผลิตเฉพาะตามรายการที่ระบุไว้หรือมีส่วนประกอบตามที่ระบุไว้ในภาคผนวกนี้เท่านั้น

5.2 ภาคผนวก 2 เป็นรายการสารปรุงแต่งและสารช่วยแปรรูปที่อนุญาตให้ใช้ในกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์ โดยผู้แปรรูปต้องใช้สารเฉพาะที่ระบุไว้ในภาคผนวกนี้เท่านั้นและต้องใช้กับผลิตภัณฑ์ตามที่ระบุไว้ด้วย

5.3 ภาคผนวก 3 เป็นรายการปัจจัยการผลิตที่อนุญาตให้ใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอินทรีย์ ทั้งวัสดุที่ใช้ในการป้องกันกำจัดโรคและศัตรู และวัสดุที่ใช้เป็นส่วนผสมของอาหาร

5.4 ภาคผนวก 4 เป็นแนวทางการประเมินปัจจัยการผลิตอื่นๆที่ มกท. อาจอนุญาตให้ใช้เพิ่มเติมได้ในกรณีที่ปัจจัยการผลิตดังกล่าวมิได้ระบุอยู่ในภาคผนวก 1 และ 3 โดยผู้ผลิตและผู้ประกอบการต้องมีรายละเอียดส่วนประกอบของปัจจัยการผลิตดังกล่าวและแจ้งให้ มกท. ทราบ เพื่อพิจารณาว่าสามารถอนุญาตให้ใช้ได้หรือหรือไม่

5.5 ภาคผนวก 5 เป็นแนวทางการประเมินสารปรุงแต่งและสารช่วยแปรรูปอื่น ๆ ที่ มกท. อาจอนุญาตให้ใช้เพิ่มเติมได้ในกรณีที่สารดังกล่าวมิได้ระบุอยู่ในภาคผนวก 2 และ 3 โดยผู้ประกอบการจะต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับสารดังกล่าวและชี้แจงความจำเป็นที่จะต้องใช้สารดังกล่าวให้ มกท. พิจารณาตามแนวทางในภาคผนวกนี้

5.6 ภาคผนวก 6 เป็นหลักเกณฑ์การปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกท. ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานได้ โดยส่งข้อคิดเห็นมายัง มกท. (ตามแบบฟอร์มท้ายเล่ม) เพื่อให้อนุกรรมการมาตรฐาน มกท. พิจารณาและปรับปรุงแก้ไขตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในภาคผนวกนี้

ข้อกำหนดการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์

ข้อกำหนดนี้อาจแตกต่างกันไปตามขอบข่ายและระบบมาตรฐานที่ขอการรับรอง แต่มีข้อกำหนดพื้นฐานที่ผู้ประกอบการทุกคนต้องปฏิบัติ คือ

1. เกษตรกรผู้ผลิตจะต้องจัดทำบันทึกอย่างต่อเนื่อง คือ

1.1 บันทึกการซื้อและใช้ปัจจัยการผลิตในฟาร์ม

1.2 บันทึกกิจกรรมฟาร์ม

1.3 บันทึกการขายผลิตผลอินทรีย์ รวมทั้งเก็บเอกสารการขายผลิตผล เช่น ใบเสร็จรับเงิน

บันทึกและเอกสารเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งของเอกสารฟาร์มที่ผู้ตรวจจะขอตรวจสอบเมื่อมีการตรวจฟาร์ม

2. ผู้ประกอบการที่จัดการและแปรรูปผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะต้องจัดเก็บเอกสารและจัดทำบันทึกอย่างต่อเนื่อง เช่น ใบรับรองวัตถุดิบ เอกสารสั่งซื้อวัตถุดิบ ใบรับวัตถุดิบ สต็อกวัตถุดิบ บันทึกการแปรรูป/บรรจุ สต็อกผลิตภัณฑ์ เอกสารการขาย/ใบส่งของ บันทึกการทำความสะอาด บันทึกการป้องกันกำจัดแมลง/สัตว์ศัตรูในโรงงาน บันทึกการร้องเรียน และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้ผู้ตรวจสามารถตรวจสอบได้ว่ากระบวนการแปรรูปและจัดการผลิตภัณฑ์อินทรีย์เป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่

3. ยินยอมให้ผู้ตรวจเข้าตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการประกอบการทั้งที่ขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และไม่ได้ขอการรับรอง รวมทั้งบัญชีการขายผลิตผลและผลิตภัณฑ์

4. ยินยอมให้ผู้ตรวจเข้าตรวจสอบในพื้นที่การเกษตรทั้งหมดที่ถือครอง (ทั้งพื้นที่ของตนเอง, เช่า, ให้เช่า) รวมทั้งสถานที่ประกอบการ ทั้งที่ขอการรับรองและที่ไม่ได้ขอรับรอง ตลอดจนสถานที่เก็บเครื่องมือ สถานที่เก็บผลิตผล สถานที่เก็บวัตถุดิบ และที่พัก โดยทาง มกท. ไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า

5. ผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์จะต้องแจ้งให้ มกท. ทราบโดยทันที ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นในการผลิต
เช่น ชนิดพืชที่ปลูกและขอรับรอง สถานที่ประกอบการ รวมทั้งการละเมิดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

6. ในกรณีที่ ผู้ประกอบการว่าจ้างให้ผู้อื่นทำการผลิต จัดการ หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ผู้ประกอบการจะต้องจัดทำสัญญารับช่วงการผลิตกับผู้รับจ้าง โดยมีสาระสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง ดังนี้

6.1 ผู้รับจ้างผลิตต้องปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และเงื่อนไขการรับรองของ มกท.

6.2 ผู้รับจ้างผลิตยินยอมที่จะให้เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจของ มกท. เข้าตรวจสอบสถานที่ประกอบการทั้งหมดและตรวจสอบเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของผู้รับจ้างผลิต

6.3 ผู้รับจ้างผลิตจัดเก็บเอกสารมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (อย่างน้อยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับจ้างผลิต), สัญญาว่าจ้างการผลิต, เอกสารการผลิตเกษตรอินทรีย์, และคู่มือ มกท. ในเรื่องที่เกี่ยวกับการประกอบการของผู้รับจ้าง

6.4 ผู้ประกอบการเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายของ มกท. ในการตรวจสอบผู้รับจ้าง

6.5 ผู้รับจ้างจะปฏิบัติตามนโยบาย หลักเกณฑ์ ตลอดจนเงื่อนไข และระเบียบอื่น ๆ ที่ทาง มกท. ได้กำหนดขึ้น

7. ผู้ประกอบการจะต้องจัดเก็บเอกสารต่อไปนี้ไว้สำหรับการตรวจของ มกท. ไม่น้อยกว่า 5 ปี

7.1 สำเนาเอกสารใบสมัครขอรับรองมาตรฐานกับ มกท.

7.2 สำเนารายงานการตรวจของผู้ตรวจ มกท.

7.3 ผลการรับรองมาตรฐานฯ จาก มกท.

7.4 บันทึกการร้องเรียน

7.5 แบบการแจ้งการละเมิดมาตรฐานฯ จาก มกท.

ตรารับรองมาตรฐานสินค้าอินทรีย์ที่ควรรู้จัก

ปัจจุบันคนไทยเริ่มตื่นตัวในเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยในอาหารกันมากขึ้น จึงมีคนสนใจหาซื้ออาหารและผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยจากการปนเปื้อนสารเคมีอันตรายและอินทรีย์เพิ่มขึ้น ทำให้มีสินค้าที่กล่าวอ้างว่าเป็นอินทรีย์ในท้องตลาดเพิ่มขึ้นมาก มีวิธีการง่าย ๆ ที่จะรู้ได้ว่าสินค้าอินทรีย์ที่กล่าวอ้างเป็นผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์อินทรีย์จริงหรือไม่ คือการดูว่ามีตรารับรองมาตรฐานสินค้าอินทรีย์ที่ฉลากกำกับสินค้าหรือไม่ และเพื่อให้มั่นใจว่าตรารับรองมาตรอินทรีย์บนฉลากสิค้าที่จะซื้อหรือซื้อมาแล้วน่าเชื่อถือมากน้อยขนาดไหน ผู้บริโภคและผู้ซื้อควรศึกษาทำความรู้จักกับตรารับรองมาตรฐานสินค้าอินทรีย์ที่พบเห็นได้ในประเทศไทย และมองหาตรารับรองมาตรฐานสินค้าอินทรีย์ระดับที่น่าเชื่อถือหรือที่ตนเองยอมรับได้มาทานหรือใช้งานได้ถูก

ตรารับรองมาตรฐานสินค้าอินทรีย์ที่พบเห็นได้ในประเทศไทยและควรทำความรู้จักไว้ จะแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. **ตรามาตรฐานสินค้าอินทรีย์ของประเทศผู้นำเข้าสินค้าอินทรีย์รายใหญ่**

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ IFOAM หรือ IFOAM Accredited และสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM) ได้จัดทำโครงการรับรองระบบงานเกษตรอินทรีย์ IFOAM (IFOAM Accreditation Program) ภายใต้กรอบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM ซึ่งปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกยอมรับเป็น**เกณฑ์มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ขั้นต่ำ** สินค้าอินทรีย์เพื่อการนำเข้า เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฮ่องกงสิงคโปร์ มาเลเซียเป็นต้น

แผนภาพที่ 3 - 2 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ IFOAM หรือ IFOAM Accredited**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

นอกจากนี้สหพันธ์ฯ ยังได้จัดตั้งหน่วยงานชื่อ International Organic Accreditation Service – IOAS เพื่อทำหน้าที่ให้บริการรับรองหน่วยงานผู้ตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ทั่วโลกภายใต้กรอบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM ซึ่งหน่วยงานผู้ตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองจาก IOAS จะมีคำว่า IFOAM Accredited เป็นตราสัญลักษณ์มาตรฐานที่แสดงไว้คู่กับตราสัญลักษณ์ของหน่วยงานผู้ตรวจนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หรือ มกท. (Organic Agriculture Certification Thailand – ACT) จะมีตรา IFOAM Accredited อยู่ใต้สัญลักษณ์ของ มกท.

แผนภาพที่ 3 - 3 ตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หรือ มกท. (Organic Agriculture Certification Thailand – ACT)

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU) การแสดงตรามาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรปที่ถูกต้องจะต้องมีเลขรหัสหน่วยงานที่ทำการตรวจรับรองของสหภาพยุโรป ซึ่งระบุประเทศของหน่วยงานผู้ตรวจรับรองกำกับไว้ พร้อมกับระบุประเทศแหล่งที่มาของสินค้าอินทรีย์นั้น ๆ ไว้ใต้ตรามาตรฐานด้วย สหภาพยุโรปยังไม่อนุญาตให้ใช้คำว่า 100% Organic หรือ อินทรีย์ 100% บนฉลากสินค้าด้วย ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อื่นที่สหภาพยุโรปยอมรับ ได้แก่ ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (เฉพาะที่ผลิตในประเทศแคนาดา) และระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (เฉพาะที่ผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกา)

แผนภาพที่ 3 - 4 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (National Organic Program : NOP) แผนงานเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ดำเนินงานภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา (United States Department of Agriculture : USDA) โดยระบบการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์นี้เริ่มใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อื่นที่ประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับ ได้แก่ ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (จากผู้ผลิตทั่วโลก) และระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (เฉพาะที่ผลิตในสหภาพยุโรป) โดยการแสดงตรามาตรฐานฯ ที่ยอมรับต้องแสดงคู่กับตรามาตรฐานฯ ของสหรัฐอเมริกาเสมอ

แผนภาพที่ 3 - 5 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (National Organic Program : NOP)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา(Canada Organic Regime – COR) โดยรัฐบาลแคนาดาเริ่มนำระบบ Canada Organic Regime (COR) ออกบังคับใช้เมื่อปี พ.ศ.2552 ตามระเบียบ Organic Products Regulations, 2009 โดยมี Canadian Food Inspection Agency (CFIA) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ การใช้ตรามาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดาที่ถูกต้อง ต้องมีชื่อสินค้า รหัสหน่วยงานที่ทำการตรวจการรับรองที่ออกโดย IOAS พร้อมกับระบุประเทศผู้ผลิตทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสกำกับไว้ใกล้ ๆ ตรามาตรฐานฯ ให้เห็นได้ชัดเจน ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อื่นที่ประเทศแคนาดายอมรับ ได้แก่ ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (จากผู้ผลิตทั่วโลก) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (เฉพาะที่ผลิตในสหภาพยุโรป) และระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น (เฉพาะที่ผลิตในญี่ปุ่น) เริ่ม 1 ม.ค. พ.ศ. 2558 โดยการแสดงตรามาตรฐานฯ ที่ยอมรับต้องแสดงคู่กับตรามาตรฐานฯ ของแคนาดาเสมอ

แผนภาพที่ 3 – 6 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา(Canada Organic Regime – COR)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น (Japanese Agricultural Standard Organic JAS mark) กำกับดูแลของกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง ของญี่ปุ่น (Ministry of

Agriculture, Forestry and Fisheries – MAFF) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อื่นที่ประเทศแคนาดายอมรับ ได้แก่ ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (เฉพาะที่ผลิตในแคนาดา) เริ่ม พ.ศ. 2558 โดยการแสดงตรามาตรฐานฯ ที่ยอมรับต้องแสดงคู่กับตรามาตรฐานฯ ของญี่ปุ่นเสมอ

แผนภาพที่ 3 - 7 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น (Japanese Agricultural Standard Organic : JAS mark)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

2. ตรามาตรฐานสินค้าอินทรีย์ของหน่วยงานตรวจรับรองเอกชนต่างประเทศที่ได้รับความนิยมและดำเนินการตรวจรับรองอยู่ในประเทศไทย

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ไบโออะกิเสิร์ช (Bioagricert) โดยบริษัท ไบโออะกริเสิร์ช (ไทยแลนด์) จำกัด เป็นสาขาย่อยของ Bioagricert S.r.l. จากประเทศอิตาลี ผู้ประกอบการต้องได้รับการตรวจรับรองจากบริษัทนี้เท่านั้นจึงจะใช้ตรารับรองนี้ได้

แผนภาพที่ 3 - 8 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ไบโออะกิเสิร์ช (Bioagricert)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์บีเอสซี (BSC??KO-GARANTIE GMBH – BSC) บีเอสซี เป็นบริษัทตรวจรับรองสินค้าอินทรีย์จากประเทศเยอรมันนี มีตัวแทนในประเทศไทยอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ประกอบการต้องได้รับการตรวจรับรองจากบริษัทนี้เท่านั้นจึงจะใช้ตรารับรองนี้ได้

แผนภาพที่ 3 - 9 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์บีเอสซี**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์อีโคเสิร์ช (Ecocert) อีโคเสิร์ช เป็นบริษัทตรวจรับรองสินค้าอินทรีย์จากประเทศฝรั่งเศส ?ผู้ประกอบการต้องได้รับการตรวจรับรองจากบริษัทนี้เท่านั้นจึงจะใช้ตรารับรองนี้ได้

แผนภาพที่ 3 - 10 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์อีโคเสิร์ช (Ecocert)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ไอเอ็มโอ-คอนโทรล (IMO-Control) บริษัท ไอเอ็มโอ-คอนโทรล เป็นบริษัทตรวจรับรองสินค้าอินทรีย์จากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ มีตัวแทนอยู่ในประเทศไทย ผู้ประกอบการต้องได้รับการตรวจรับรองจากบริษัทนี้เท่านั้นจึงจะใช้ตรารับรองนี้ได้

แผนภาพที่ 3 - 11 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ไอเอ็มโอ-คอนโทรล (IMO-Control)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

3. ตรามาตรฐานสินค้าอินทรีย์ของหน่วยงานไทย

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ มกท. (Organic Agriculture Certification Thailand – ACT) นอกจากสัญลักษณ์ ACT-IFOAM Accredited แล้ว มกท. ยังมีระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เฉพาะ ที่จัดทำขึ้นสำหรับตรวจรับรองการผลิตเกษตรอินทรีย์บางประเภทที่เพิ่งเริ่มพัฒนาขึ้นในประเทศและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อให้เหมาะกับผู้ประกอบการในระยะเริ่มต้น ซึ่งรวมถึง การเลี้ยงสัตว์?การเลี้ยงผึ้ง และการประกอบอาหารสำหรับร้านอาหาร ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองตามระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกท. จะใช้ตราสัญลักษณ์ของ มกท. เป็นตรารับรองมาตรฐาน

แผนภาพที่ 3 - 12 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ มกท. (Organic Agriculture Certification Thailand – ACT)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์?สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ – มกอช. (National Bureau of Agricultural Commodity and Food Standards – ACFS) มกอช. ได้ประกาศใช้ตรามาตรฐาน Organic Thailand เมื่อปี พ.ศ. 2555 และถือเป็นตรามาตรฐานของประเทศไทย แต่ไม่ได้บังคับว่าการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์หรือสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตในประเทศไทยจะต้องได้รับมาตรฐาน Organic Thailand นี้

แผนภาพที่ 3 - 13 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์?สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ – มกอช. (National Bureau of Agricultural Commodity and Food Standards – ACFS)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ – มอน. (The Northern Organic Standard Organization) องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ จัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของเกษตรกร ผู้บริโภค นักวิชาการจากองค์กรของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และผู้สนใจทั่วไป ?โดยมุ่งหวังจะเป็นองค์กรที่ทำการรับรองผลิตผลของ เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เกษตรกรและผู้บริโภคว่า ผลิตผลที่ได้รับการรับรองจากองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นั้น เป็นผลิตผลที่ปลอดจากสารพิษสารเคมีสังเคราะห์และยังเอื้อต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริงด้วย

แผนภาพที่ 3 - 14 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ – มอน. (The Northern Organic Standard Organization)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ (มก.สร.) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ (มก.สร.) พัฒนาขึ้นโดยคณะกรรมการมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวทางการพัฒนางานเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดสุรินทร์ และได้รับอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ในปี พ.ศ.2547 โดยมีมาตรฐานครอบคลุมเฉพาะในเรื่องการผลิตพืช สัตว์อินทรีย์ สัตว์น้ำอินทรีย์ การจัดการเก็บเกี่ยว การแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์ และปัจจัยการผลิต ทั้งนี้ มก.สร. จะทำกาตรวจสอบและรับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์ไว้ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การผลิตในระดับแปลง การนำผลผลิตมาแปรรูป แลจำหน่ายผลิตภัณฑ์

แผนภาพที่ 3 - 15 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ (มก.สร.)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพชรบูรณ์ (มก.พช.) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพชรบูรณ์ พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยของนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราบภัฏเพชรบูรณ์ ร่วมกับชุมชนเกษตรกรใน พ.ศ.2553-54 เป็นมาตรฐานเฉพาะกลุ่มที่ใช้ตรวจรับรองผู้สมัครเป็นสมาชิกเครือข่ายเกษตรอินทรีย์เพชรบูรณ์ ในสังกัดสถาบันเศรษฐกิจพอเพียงเครือข่ายเกษตรอินทรีย์เพชรบูรณ์เท่านั้น โดยทางกลุ่มได้ใช้มาตรฐานนี้เป็นมาตรการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์เพื่อความพอเพียง มั่งคั่ง ยั่งยืน และสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร จนเกิดการรวมตัวพัฒนาเป็นเครือข่ายอย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรมมาถึงปัจจุบัน

แผนภาพที่ 3 - 16 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพชรบูรณ์ (มก.พช.)**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ ชมรมเกษตรอินทรีย์เกาะพะงัน เป็นระบบการตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบชุมชนรับรอง (Participatory Guarantee System – PGS) ที่พัฒนาขึ้นโดยมูลนิธิสายใยแผ่นดินร่วมกับกลุ่มเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบนเกาะพะงัน เมื่อ พ.ศ.2554 ภายใต้โครงการ “เกาะพะงัน เกาะเกษตรอินทรีย์” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงพาณิชย์

แผนภาพที่ 3 - 17 **ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ ชมรมเกษตรอินทรีย์เกาะพะงัน**

ที่มา : “**ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

ประโยชน์ของเกษตรอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์ คือการทำการเกษตรด้วยหลักธรรมชาติ บนพื้นที่การเกษตรที่ไม่มีสารพิษตกค้างและหลีกเลี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมีทางดิน ทางน้ำ และทางอากาศเพื่อส่งเสริมความอุดสมสมบูรณ์ของดิน ความหลากหลายทางชีวภาพ ในระบบนิเวศน์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สมดุลธรรมชาติโดยไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์หรือสิ่งที่ได้มาจากการตัดต่อพันธุกรรม ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีแผนการจัดการอย่างเป็นระบบในการผลิตภายใต้มาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ได้ผลผลิตสูงอุดมด้วยคุณค่าทางอาหารและปลอดสารพิษโดยมีต้นทุนการผลิตต่ำเพื่อคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจพอเพียง แก่มวลมนุษยชาติ และสรรพชีวิต

เกษตรอินทรีย์ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเนื่องจาก การใช้ทรัพยากรดินโดยไม่คำนึงถึงผลเสียของ ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ ก่อให้เกิดความไม่สมดุลในแร่ธาตุและกายภาพของดินทำให้สิ่งมีชีวิตที่มีประโยชน์ในดินนั้นสูญหาย และไร้สมรรถภาพความไม่สมดุลนี้เป็นอันตรายยิ่งกระบวนการนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างต่อเนื่อง ผืนดินที่ถูกผลาญไปนั้น ได้สูญเสียความสามารถในการดูดซับแร่ธาตุ ทำให้ผลผลิตมีแร่ธาตุ วิตามิน และพลังชีวิตต่ำเป็นผลให้เกิดการขาดแคลนธาตุอาหารรองในพืช พืชจะอ่อนแอ ขาดภูมิต้านทานโรคและทำให้การคุกคามของแมลง และเชื้อโรคเกิดขึ้นได้ง่ายซึ่งจะนำไปสู่การใช้สารเคมีฆ่าแมลงและเชื้อราเพิ่มขึ้น ดินที่เสื่อมคุณภาพนั้น จะเร่งการเจริญเติบโตของวัชพืชให้แข่งกับพืชเกษตร และนำไปสู่การใช้สารเคมีสังเคราะห์กำจัดวัชพืชข้อบกพร่องเช่นนี้ก่อให้เกิดวิกฤติในห่วงโซ่อาหาร และระบบการเกษตรของเราซึ่งทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่ง ในโลกปัจจุบันประเทศไทยนำเข้าสารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรเป็นเงินปีละ 4-5 หมื่นล้านบาท เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ในการเพาะปลูกทำให้การลงทุนสูง และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องขณะที่ราคาผลผลิตในรอบยี่สิบปี ไม่ได้สูงขึ้นตามสัดส่วนของต้นทุนที่สูงขึ้นนั้นมีผลทำให้เกษตรกรขาดทุน มีหนี้สินล้นพ้นตัวเกษตรอินทรีย์จะเป็นหนทางของการแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ โดยเกษตรอินทรีย์ มีประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ในการให้ปริมาณและคุณภาพผลผลิตที่ดีกว่า เนื่องจากระบบเกษตรอินทรีย์ เป็นการใช้วัตถุดิบและอาหารจากธรรมชาติซึ่งจะไม่ทำลายระบบของดิน และย่อมไม่ส่งผลเสีย ในด้านลบต่อพื้นที่และต่อมนุษย์ที่เป็นห่วงโซ่อาหาร อาหารของพืชที่เป็นไปตามระบบของธรรมชาติย่อมจะมีความอุดมสมบูรณ์ได้ดีกว่าทำให้พืชนั้นให้ปริมาณผลผลิตโดยไม่ทำให้พืชทรุดโทรม

2. ให้อาหารปลอดสารพิษสำหรับชีวิตที่ดีกว่า เป็นที่แน่นอนว่าการทำการเกษตรอินทรีย์คือการใช้อาหารบำรุงพืชหรือการกำจัดศัตรูพืชจากธรรมชาติปลอดจากสารเคมีไม่มีการตกค้างใดๆ เพราะระบบอินทรีย์จะสามารถสลายได้เองและไม่ส่งผลด้านลบต่อการบริโภค ให้ต้นทุนการผลิตที่ต่ำเพื่อเศรษฐกิจที่ดีกว่า ปัจจุบันเคมีการเกษตรนับว่าเป็นต้นทุนการผลิตที่มีค่าใช้จ่ายสูงสำหรับเกษตรกร แต่สำหรับการทำเกษตรอินทรีย์นั้นเป็นการใช้วัตถุดิบปรุงแต่งจากธรรมชาติย่อมทำให้ต้นทุนการใช้งานประหยัดลดต้นทุนได้ดีกว่า

3. ให้คุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตที่ดีกว่า

4. ให้ผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ดีกว่า

5. ให้สิ่งแวดล้อมที่ดีกว่า

ดังนั้น เกษตรอินทรีย์คือความยั่งยืนของผืนดิน ถ้าดินดีพืชก็ย่อมแข็งแรงสมบูรณ์ดี ซึ่งแนวทางเกษตรอินทรีย์นี้จะใช้แนวทางชีวภาพเป็นหลัก ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูบำรุงดินและปรับปรุงสมดุลของธาตุอาหารใน ดินไปพร้อมกัน ด้วยหลักการใช้วิธีการฟื้นฟูบำรุงจากอินทรียวัตถุ ซึ่งเป็นหลักของการหมุนเวียนแร่ธาตุอย่างพึ่งพาอาศัยกัน เพราะ หลักการทำงานในระบบธรรมชาติคือการหมุนเวียนธาตุอาหารกันเป็นปกติ โดยที่แร่ธาตุในผืนดินนั้นจะยังคงมีเพื่อเป็นอาหารพืชอย่างต่อเนื่อง การใช้ทรัพยากรดินโดยไม่คำนึงถึงผลเสียของ ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ ก่อให้เกิดความไม่สมดุลในแร่ธาตุและกายภาพของดินทำให้สิ่งมีชีวิตที่มีประโยชน์ในดินนั้นสูญหาย และไร้สมรรถภาพความไม่สมดุลนี้เป็นอันตรายยิ่งกระบวนการนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างต่อเนื่อง ผืนดินที่ถูกผลาญไปนั้น ได้สูญเสียความสามารถในการดูดซับแร่ธาตุ ทำให้ผลผลิตมีแร่ธาตุ วิตามิน และพลังชีวิตต่ำเป็นผลให้เกิดการขาดแคลนธาตุอาหารรองในพืช พืชจะอ่อนแอ ขาดภูมิต้านทานโรคและทำให้การคุกคามของแมลง และเชื้อโรคเกิดขึ้นได้ง่ายซึ่งจะนำไปสู่การใช้สารเคมีฆ่าแมลงและเชื้อราเพิ่มขึ้น ดินที่เสื่อมคุณภาพนั้น จะเร่งการเจริญเติบโตของวัชพืชให้แข่งกับพืชเกษตร และนำไปสู่การใช้สารเคมีสังเคราะห์กำจัดวัชพืช ข้อบกพร่องเช่นนี้ก่อให้เกิดวิกฤติในห่วงโซ่อาหาร และระบบการเกษตรของเรา ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่ง ในโลกปัจจุบันประเทศไทยนำเข้าสารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรเป็นเงินปีละ 4-5 หมื่นล้านบาท เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ในการเพาะปลูกทำให้การลงทุนสูง และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องขณะที่ราคาผลผลิตในรอบยี่สิบปี ไม่ได้สูงขึ้นตามสัดส่วนของต้นทุนที่สูงขึ้นนั้นมีผลทำให้เกษตรกรขาดทุน มีหนี้สินล้นพ้นตัว เกษตรอินทรีย์จะเป็นหนทางของการแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

ลักษณะของผลผลิตของเกษตรอินทรีย์ มีดังนี้

1. มีรูปร่างดีสมส่วน
2. มีสีสวยเป็นปกติ
3. มีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ
4. มีโครงสร้างของเนื้อนุ่มกรอบแน่น
5. มีรสชาติดี
6. ไม่มีสารพิษตกค้าง
7. เก็บรักษาได้ทนทาน
8. ให้สารอาหารและพลังชีวิต

การเกษตรปัจจุบัน สามารถปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ได้โดยเริ่มต้นศึกษาหาความรู้จากมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ถูกกำหนดขึ้นควรเริ่มต้นด้วยความสนใจ และศรัทธาหลักทฤษฎีเพื่อการปฏิบัติ โดยศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติเมื่อเริ่มปฏิบัติตามนี้แล้ว ก็นับได้ว่าก้าวเข้าสู่การทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยนเมื่อปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไม่นานก็จะเป็นเกษตรอินทรีย์ได้ ทั้งนี้ช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับประเภทของเกษตรอินทรีย์ที่จะผลิตซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้วข้อสำคัญนั้น อยู่ที่การทำความเข้าใจเกษตรอินทรีย์ให้ถ่องแท้มีความตั้งใจจริง มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ท้อถอยต่อปัญหาหรืออุปสรรคใด มีความสุขในการปฏิบัติก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ และประสบความสำเร็จ ดังที่ตั้งใจไว้เพราะเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้จริงเมื่อเกษตรอินทรีย์แล้วสามารถขอรับรองมาตรฐานจากภาครัฐจึงจะนับได้ว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ที่สมบูรณ์อันเป็นสมบัติล้ำค่าของแผ่นดิน

เกษตรอินทรีย์กับการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ในยุคที่อาหารเต็มไปด้วยสารเคมีที่ทำลายสุขภาพ มีผู้ป่วยเป็นโรคที่เกิดจากการสะสมของสารพิษจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นโรคมะเร็งซึ่งเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับหนึ่งของคนไทย เนื้องอก ความผิดปกติต่าง ๆ ของร่างกาย เป็นต้น ทางออกสำหรับผู้รักสุขภาพจึงต้องเลือกบริโภคอาหารปลอดภัย แต่ทราบหรือไม่ว่าอาหารปลอดภัยนั้นปลอดภัยต่อสุขภาพมนุษย์ แต่ไม่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากมีการใช้สารเคมีที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพียงแต่ควบคุมไม่ให้เกินค่าที่กำหนดเท่านั้น

ตารางที่ 3 - 1 **การจัดประเภทผลผลิตทางการเกษตร**

√ = ใช้(ได้) / ใช่ X = ไม่ใช้ / ไม่ใช่	เคมี (ทั่วไป)	อนามัย (ควบคุมระดับสารเคมี)	ปลอดภัย (ควบคุมระดับสารเคมี)	ไร้ดิน (ไฮโดรโปนิก)	ไร้สารฯ (ไม่ใช้สารเคมี)	อินทรีย์ Organic Farming
GMOs	√	√	√	√	√	X
ปุ๋ยเคมี	√	√	√	√	X	X
ยาฯ เคมี	√	√	√	√	X	X
ฮอร์โมนสังเคราะห์	√	√	√	√	X	X
บริโภคปลอดภัย	X	?	?	?	?	√
สิ่งแวดล้อมปลอดภัย	X	X	X	X	?	√
เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ	X	X	X	X	?	√
มาตรฐานรับรอง	ไม่มี	GAP หรือ ไม่มี	สารพิษตกค้าง หรือ ไม่มี	GAP หรือ ไม่มี	PGS หรือ ไม่มี	เกษตร อินทรีย์
หน่วยงานรับรอง	ไม่มี	กรมวิชาการเกษตร	กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	กรมวิชาการเกษตร	PGS หรือ ไม่มี	PGS (เฉพาะกลุ่ม) มกอช. (ในประเทศ) มกท./IFOAM (ต่างประเทศ)
ตราสัญลักษณ์มาตรฐานรับรอง	ไม่มี				เฉพาะกลุ่ม	

มูลนิธินวชีวัน ©2014 GAP = Good Agricultural Practice, PGS = Participatory Guarantee System ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม

ที่มา : “**ประเภทผลผลิตทางการเกษตร**”, ออนไลน์, มูลนิธินวชีวัน, 2561

จากภาพจะพบว่าเกษตรอินทรีย์คือที่สุดของอาหารที่ดีต่อสุขภาพของทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (เป็นผลมาจากการที่มีข้อกำหนดอย่างเคร่งครัด) จึงทำให้ปัจจุบันเกษตรอินทรีย์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น โดยช่วงที่ผ่านมาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยมีการเติบโตเฉลี่ยปีละ 20% (กระทรวงพาณิชย์, 2560)

ตามคำนิยาม “เกษตรอินทรีย์” คือ ระบบการจัดการด้านการผลิตเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งหลีกเลี่ยงการใช้วัตถุดิบจากการสังเคราะห์และไม่ใช้พืช สัตว์หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากการดัดแปลงพันธุกรรมหรือพันธุวิศวกรรม มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2560)

แท้จริงแล้วเกษตรอินทรีย์เป็นวิทยาการที่ถูกใช้มานานกว่าพันปีเพียงแต่ไม่ได้ถูกเรียกว่า “เกษตรอินทรีย์” กล่าวคือมนุษย์ในสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ผลิตอาหารโดยการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยตามธรรมชาติ ปลูกพืชและดูแลดินด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน (Wieczorek, A. M. & Wright, M. G, 2012) ต่อมาเมื่อวิทยาการก้าวหน้ามากขึ้น “ปุ๋ยวิทยาศาสตร์” จึงถูกคิดค้นเพื่อความสะดวกของเกษตรกร ส่งผลให้วิถีการเกษตรแบบดั่งเดิมได้เปลี่ยนไปเป็น “เกษตรแบบทั่วไป (Conventional Agriculture)” รวมไปถึงการมีพืชดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) เกิดขึ้น จนกระทั่งผู้บริโภคเกิดความไม่มั่นใจถึงความปลอดภัยในสินค้าที่บริโภค ประกอบกับปัจจุบันโลกให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนมากขึ้น ในวงการเกษตรจึงเกิดกระแสสนับสนุนให้ใช้วิถีการทำเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture)

ในช่วงหลัง “เกษตรอินทรีย์” ได้ถูกใช้ในทางการค้ามากขึ้น กล่าวคือหากให้ผู้บริโภคเลือกบริโภคสินค้าที่เป็นแบบอินทรีย์กับแบบทั่วไป ภายใต้ข้อสมมติราคาและปริมาณที่เท่ากัน ตามทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคจะพบว่าผู้บริโภคเลือกที่จะบริโภคสินค้าแบบเกษตรอินทรีย์มากกว่าแบบทั่วไป อันเป็นผลมาจากเกษตรอินทรีย์สร้างความพอใจได้มากกว่าเนื่องจากส่งผลดีต่อทั้งสุขภาพผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ผู้ซื้อส่วนใหญ่ที่ซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ (ทั้งระดับบุคคลและโรงงานแปรรูป) เลือกซื้อสินค้าอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานจากสถาบันที่น่าเชื่อถือ แต่อีกนัยหนึ่งการรับรองมาตรฐานช่วยยกระดับภาพพจน์ของกระบวนการเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะเป็นการเกษตรที่ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม (มูลนิธิสายใยแผ่นดิน, 2552) รายละเอียดของเกษตรอินทรีย์ในแง่ของการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในปัจจัยต่าง ๆ มีดังนี้

1. เกษตรอินทรีย์กับดิน การที่เกษตรอินทรีย์เน้นการใช้อินทรียวัตถุต่าง ๆ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด เพื่อปรับปรุงดินอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้อินทรียวัตถุดังกล่าวจะถูกย่อยสลายและปลดปล่อยธาตุอาหารพร้อมกับเพิ่มคาร์บอนอินทรีย์ให้กับดินอีกด้วย

Ingham, E.R. (1999) ศึกษาพบว่าดินที่ใช้ปลูกพืชอินทรีย์ มีคุณภาพดีกว่าดินที่ใช้ปลูกพืชด้วยวิธีการแบบทั่วไป กล่าวคือดินอินทรีย์เพียง 1 ช้อนชา มีแบคทีเรียกว่า 15,000 ชนิด และมีปริมาณมากถึง 600-1,000 ล้านเซลล์ แต่ในทางกลับกันดินที่ผ่านการใช้สารเคมี 1 ช้อนชา จะพบแบคทีเรียที่มีประโยชน์เพียงแค่ 100 ชนิดเท่านั้น นอกจากนั้นการที่พบสิ่งมีชีวิตจำนวนมากในดิน จึงเป็นที่มาของคำว่า “ดินมีชีวิต”

การสึกกร่อนของหน้าดินส่งผลให้ดินจะมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ หากใช้วิธีการปลูกพืชแบบอินทรีย์สามารถช่วยลดอัตราการสึกกร่อนของหน้าดินได้ กล่าวคือเมื่อไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีกำจัดวัชพืช ทำให้วัชพืชชนิดที่มีประโยชน์สามารถเติบโตได้ ซึ่งวัชพืชสามารถช่วยลดแรงประทะหน้าดินจากฝนได้ และวัชพืชบางชนิดที่มีระบบรากดีจะช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดินตามพื้นที่ลาดชัน นอกจากนั้นเมื่อวัชพืชตายลงยังย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยได้

2. เกษตรอินทรีย์กับน้ำ เกษตรอินทรีย์สามารถช่วยป้องกันการเกิดปรากฏการณ์น้ำเขียว (Algae bloom) หรือ ปรากฏการณ์ที่เกิดการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสาหร่าย ส่งผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์ (กระทบต่อผู้ดื่มน้ำหรือแม้กระทั่งผู้ลงไปว่ายน้ำ อาจทำให้ตับเสียหายและทำลายระบบประสาท) สัตว์ทะเล (สาหร่ายปกคลุมผิวน้ำปริมาณมากส่งผลให้น้ำขาดออกซิเจน) และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ นอกจากนั้น Algae bloom ยังส่งผลเสียต่อการท่องเที่ยว (ความสวยงามลดลง) และเศรษฐกิจของท้องถิ่น แม้ว่าสาเหตุของการเกิด Algae bloom มีหลายประการ แต่สาเหตุหลักเกิดจากการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งเกษตรอินทรีย์ไม่อนุญาตให้ใช้สารเคมี ดังนั้นจึงสามารถช่วยลดปัญหา Algae bloom ดังกล่าวได้ (Fred, 2000)

3. เกษตรอินทรีย์กับความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางพันธุกรรม เกษตรอินทรีย์มีข้อห้ามในการใช้สิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมรวมไปถึงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมในการผลิต แปรรูป และการจัดการผลผลิต เพราะสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนทางพันธุกรรมกับพืชท้องถิ่นและหายไปในที่สุด

แผนภาพที่ 3 – 18 การเปรียบเทียบความหลากหลายทางชีวภาพ

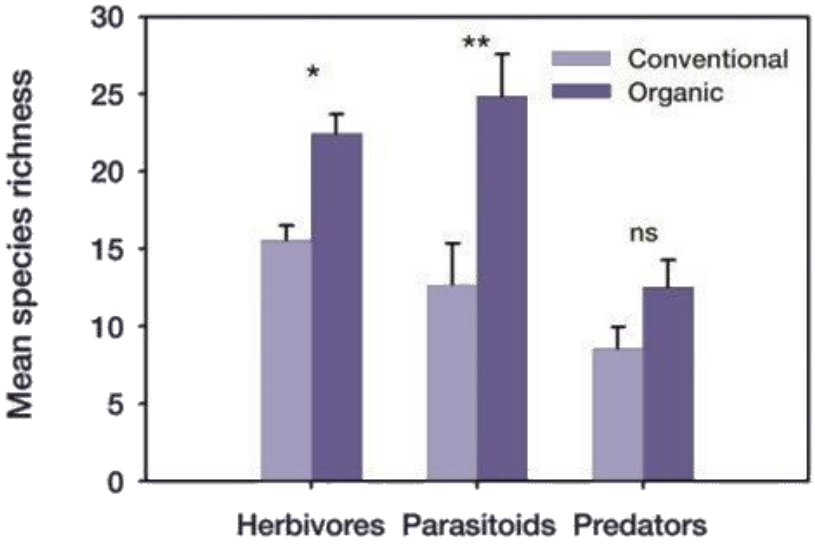

ที่มา : Letourneau & Bothwell, “ความหลากหลายทางชีวภาพ”, 2008

จากภาพเป็นการเปรียบเทียบความหลากหลายทางชีวภาพของฟาร์มที่ทำเกษตรแบบทั่วไป (Conventional) กับแบบอินทรีย์ (Organic) ใน 3 กลุ่มสิ่งมีชีวิต ได้แก่ สัตว์กินพืช (Herbivores)

แมลง (Parasitoids) สัตว์ผู้ล่า (Predators) ซึ่งผลการศึกษาพบว่าฟาร์มที่ทำการเกษตรแบบอินทรีย์มีความหลากหลายทางชีวภาพมากกว่าแบบทั่วไปทั้ง 3 กลุ่ม การที่ระบบนิเวศมีความหลากหลายจะมีส่วนช่วยให้พื้นที่มีความต้านทานต่อความแปรปรวนของสภาพแวดล้อมได้

4. เกษตรอินทรีย์กับพลังงาน ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ใช้พลังงานต่ำกว่าฟาร์มทั่วไปทั้งทางตรง (น้ำมันในเครื่องสูบน้ำ รถแทรกเตอร์ การแปรรูป-บรรจุ การขนส่ง) และทางอ้อม (ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การชลประทาน) เนื่องจากไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ระบบการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์อย่างหนาแน่นอันเป็นระบบที่ใช้พลังงานมาก (เช่น การสูบน้ำ การใช้ไฟส่องสว่าง) นอกจากนั้นเกษตรกรที่ใช้วิธีแบบอินทรีย์บางส่วนเปลี่ยนไปใช้พลังงานหมุนเวียนซึ่งเป็นการอนุรักษ์พลังงาน (คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549)

5. เกษตรอินทรีย์กับภาวะเรือนกระจก ภาคเกษตรกรรมปล่อยก๊าซเรือนกระจกประมาณ 11% ของก๊าซเรือนกระจกทั้งหมด (Center for Climate and Energy Solutions, 2013) ซึ่งประกอบด้วย ก๊าซมีเทน ก๊าซไนตรัสออกไซด์ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และอื่น ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาโลกร้อน แต่เกษตรอินทรีย์สามารถช่วยบรรเทาปัญหาก๊าซเรือนกระจกได้ดังนี้ (คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549)

5.1 การใช้อินทรียวัตถุปรับปรุงดิน จะช่วยเพิ่มปริมาณอินทรียวัตถุในดิน ซึ่งอินทรียวัตถุในดินสามารถช่วยดูดซับคาร์บอนลงดินได้ แต่การใช้ปุ๋ยเคมีจะส่งผลให้ปริมาณอินทรียวัตถุในดินลดลงและดูดซับคาร์บอนได้น้อยลง

5.2 เกษตรอินทรีย์ส่งเสริมการปลูกพืชหมุนเวียนซึ่งช่วยกักเก็บคาร์บอน โดยเกษตรอินทรีย์กักเก็บคาร์บอนได้มากกว่าถึง8 กิโลกรัมคาร์บอนไดออกไซด์/ไร่

5.3 มีการศึกษาหากมีฟาร์มขนาดกลางในสหรัฐอเมริกา 10,000 ฟาร์ม เปลี่ยนรูปแบบการปลูกจากเกษตรแบบทั่วไปมาปลูกแบบอินทรีย์ จะสามารถกักเก็บคาร์บอนลงดินได้เทียบเท่ากับการใช้รถ 1,174,400 คัน หรือเท่ากับการขับรถ 23,527,966,000 กิโลเมตร (Chait, 2018)

ในทางกลับกันยังมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ขัดแย้งกับข้อ 4. และ 5. ดังเช่นงานวิจัยของ Bos et al. (2014) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเกษตรอินทรีย์และเกษตรแบบทั่วไป ในแง่ของการใช้พลังงานและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ผลการศึกษาพบว่าการปลูกแบบอินทรีย์ มีการใช้พลังงานและปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากกว่าแบบทั่วไป ทั้งนี้หากมองเฉพาะในแง่ของการใช้พลังงานและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก สิ่งที่ควรนำมาพิจารณาอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับวิธีการปลูก แต่ขึ้นอยู่กับบรรจุภัณฑ์ที่นำมาใช้ว่าเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ กล่าวคือรูปแบบการปลูกไม่ใช่เรื่องสำคัญหากใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายยากซึ่งจะส่งผลให้เกิดขยะสะสมมากขึ้นและเกิดปัญหาก๊าซเรือนกระจกในที่สุด

เกษตรอินทรีย์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าเกษตรแบบทั่วไปในหลายมิติ ได้แก่ จุลินทรีย์ในดินที่มากกว่า ลดการสึกกร่อนของหน้าดิน ลดการเกิดปรากฏการณ์น้ำเขียว (Algae bloom) มีความหลากหลายทางชีวภาพมากกว่า ใช้พลังงานน้อยกว่าและช่วยบรรเทาปัญหาก๊าซเรือนกระจก สำหรับประเด็นการใช้พลังงานและการปล่อยก๊าซเรือนกระจกยังมีงานวิจัยที่สรุปแตกต่างกัน กล่าวคืองานวิจัยจำนวนหนึ่งสรุปว่าเกษตรอินทรีย์ดีกว่า แต่อีกจำนวนหนึ่งสรุปว่าเกษตรแบบทั่วไปดีกว่า ทั้งนี้สิ่งที่น่าเป็นห่วงไม่ใช่วิธีการปลูก แต่เป็นเรื่องของวัสดุและอุปกรณ์ที่นำมาใช้นั้นทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่

สิ่งแวดล้อมเปรียบเสมือนร่างกายของมนุษย์ ซึ่งมีกลไกในการกำจัดสารพิษด้วยตัวเอง หากรับสารพิษและสะสมจนถึงจุดหนึ่ง ก็จะแสดงอาการออกมา ยิ่งหากได้รับสารพิษ ณ จุดที่ไม่สามารถรับเพิ่มได้อีกแล้ว ก็จะแสดงอาการรุนแรงอาจถึงขั้นเสียชีวิต คล้ายกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถกำจัดสิ่งแปลกปลอมด้วยตัวเองได้ทันท่วงที จนกระทั่งเกิดปัญหาในที่สุด เช่น ปัญหาดินเสื่อมโทรม น้ำเสีย การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น ดังนั้นหากคนรุ่นปัจจุบันช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งคนรุ่นถัดไปมีสวัสดิภาพไม่ลดลงหรือมีทางเลือกต่อสิ่งแวดล้อมไม่น้อยไปกว่าคนรุ่นปัจจุบัน จึงจะสามารถสรุปได้ว่าเกิดการบริโภคที่ยั่งยืนโดยเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ธีรวีย์ ศิริภาพงษ์เลิศ, 2561)

ปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรอินทรีย์ไทย

ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรอินทรีย์ ส่วนใหญ่เกษตรกรเองยังมีความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์น้อย และหาความรู้เพิ่มเติมได้ยาก เพื่อนบ้านรอบข้างมีการต่อต้าน ส่งผลกระทบต่อแปลงอินทรีย์ของเกษตรกร ทำให้บางแปลงยังมีสารเคมีปนเปื้อนที่มาจากแปลงเพื่อนบ้าน ส่งผลให้การขอมาตรฐานรับรองทำได้ยาก ผลผลิตที่ได้ไม่ค่อยสวยงาม มีหนอน แมลง และศัตรูพืชรบกวนมาก หาตลาดได้ยาก ตลาดที่รองรับมีน้อย ขาดเงินทุน หมุนเวียน และหน่วยภาครัฐและเอกชนไม่มีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เมื่อหมดภารกิจหรือหมดปีงบประมาณก็จะไม่สนใจ ทำให้เกษตรซึ่งไม่ค่อยมีความรู้ ไม่สามารถบริหารจัดการแปลงต่อไปได้ หากให้เลือกระหว่างทำการเกษตรแบบทั่วไปที่ใช้สารเคมีและเกษตรอินทรีย์ ส่วนใหญ่ยังคงเลือกทำการเกษตรอินทรีย์ แต่ยังมีส่วนหนึ่งที่เลือกทำการเกษตรแบบทั่วไป โดยให้เหตุผลว่า การดูแลไม่ยุ่งยาก ผลผลิตสวยงาม ราคาจำหน่ายถูกกว่า ทำให้ขายได้ง่ายกว่า ส่วนยังคงเลือกทำการเกษตรอินทรีย์ ให้เหตุผลว่าดีต่อสุขภาพ ทำให้ดินดี ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ อีกทั้งประหยัดค่าใช้จ่าย ไม่ต้องเสียเงินซื้อปุ๋ยเคมี เกษตรกรส่วนใหญ่ยังต้องการความช่วยเหลือในเป็นเรื่องของการหาตลาดเพื่อรองรับสินค้า ความรู้ในเรื่องของเกษตรอินทรีย์และการสนับสนุนทางด้านเงินทุน

การทำเกษตรอินทรีย์ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลัก 2 ประเด็นคือ ปัญหาด้านการผลิต เนื่องจากการผลิตเกษตรอินทรีย์ยังเป็นการผลิตในลักษณะขนาดเล็ก เกษตรกรยังไม่สามารถผลิตในระดับใหญ่ได้ และการทำเกษตรอินทรีย์มีความเสี่ยงจากความเสียหายของผลผลิตสูงกว่าเนื่องจากการไม่ใช้สารเคมี ทำให้ปริมาณผลผลิตต่อไร่ต่ำและมีต้นทุนการผลิตสูง ส่งผลให้ปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ออกสู่ตลาดน้อย ส่วนปัจจัยที่สองคือ ปัญหาด้านการตลาด สำหรับตลาดในประเทศยังคงมีกลุ่มผู้บริโภคจำกัด เนื่องจากสินค้าเกษตรอินทรีย์ยังมีราคาสูง ขณะเดียวกันประชาชนเองก็ยังขาดความตระหนักต่อความสำคัญของผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ไม่มากเท่าที่ควร สำหรับตลาดส่งออกไทยยังคงเผชิญอุปสรรคสำคัญ คือ ปัญหาการผลิตให้ได้มาตรฐานตามแนวทางการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับตามหลักสากล ทั้งนี้สามารถแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของประเด็นดังกล่าวออกเป็น

1. ปัญหาการยกระดับสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

ไทยยังคงขาดองค์กรที่มีเอกภาพซึ่งให้การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่เชื่อถือได้ (Certified Body) ในระดับโลก ดังนั้นหากไทยไม่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับจะทำให้ส่งผลกระทบต่อ

การค้าขายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดต่างประเทศ ทั้งนี้ปัจจุบันยังคงมีความแตกต่างกันของมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ในแต่ละประเทศ ทั้งมาตรฐานการผลิต การตรวจสอบสินค้า และมาตรฐานการติดฉลากผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ดังนั้นจึงมีความพยายามในการสร้างมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เป็นระบบเดียวกันและมีความเป็นสากลมากขึ้น โดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM) ซึ่งเป็นองค์กรที่รับรองระบบงาน (Accreditation) สร้างระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Tracibility) เพื่อให้สินค้าเกษตรอินทรีย์มีมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก สำหรับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของต่างประเทศที่บังคับใช้มีทั้งมาตรฐาน EU Regulation 2092/91 ของสหภาพยุโรป มาตรฐาน NOP (National Organic Program) ของสหรัฐฯ และมาตรฐาน JAS (Japanese Associate Standard) ของญี่ปุ่น ซึ่งกำหนดขึ้นตามมาตรฐาน CODEX และมาตรฐาน IFOAM Basic Standard สำหรับภาครัฐได้วางแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมแล้ว ทั้งนี้มติครม. เมื่อวันที่ 22 ม.ค. 2551 เห็นชอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 ปี 2551-2554 โดยวางยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ทุกระดับอย่างเป็นเอกภาพโดยการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2. ปัญหาขาดการพัฒนาองค์ความรู้ (Knowledge) ของเกษตรกรและผู้บริโภค

ที่ผ่านมาภาครัฐยังขาดการรณรงค์ส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เกษตรกรและผู้บริโภคทั่วไปให้ตระหนักถึงความสำคัญของการผลิตและการบริโภคอาหารอินทรีย์อย่างเพียงพอ ดังนั้นแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวภาครัฐจึงควรเร่งส่งเสริมประชาสัมพันธ์หลักเกณฑ์การทำเกษตรอินทรีย์ที่ถูกหลักมาตรฐานสากล รวมทั้งเร่งส่งเสริมให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคผลิตภัณฑ์อินทรีย์ ซึ่งจะช่วยผลักดันการขยายการส่งออกของไทยต่อไป

3. โครงสร้างพื้นฐานการทำเกษตรกรรมแบบเดิมเป็นอุปสรรคต่อระบบเกษตรอินทรีย์

โครงสร้างการใช้ที่ดิน (Land Use) แบบเดิม ทำให้ความเสี่ยงจากการปนเปื้อนของวัตถุดิบต้นทางในการแปรรูปอาหารมีมาก และการควบคุมเป็นไปได้ยากลำบาก หากมีพื้นที่เพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมี ซึ่งมีโอกาสที่จะเกิดการปนเปื้อนสูง สำหรับทางออกที่เหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์ โดยภาครัฐควรวางยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการผลิตเกษตรอินทรีย์โดยการแบ่งเขตพื้นที่เพาะปลูก (Zoning) ให้ชัดเจนเพื่อให้ง่ายแก่การควบคุมและดูแลมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์

4. ปัญหาปริมาณผลผลิตเกษตรอินทรีย์ยังน้อย ราคาสูง สินค้าไม่หลากหลาย ทำให้ผู้บริโภคยังจำกัดเฉพาะกลุ่ม

การทำเกษตรอินทรีย์มีข้อจำกัดในการผลิตซึ่งเกษตรกรยังไม่สามารถผลิตในระดับเกษตรกรรมขนาดใหญ่ได้ ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง และให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าการเพาะปลูกโดยวิธีปกติที่มีการใช้สารเคมี เนื่องจากผลผลิตมีแนวโน้มจะเสียหายได้ง่ายกว่า อีกทั้งการเพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ต้องดูแลเอาใส่ใจและต้องใช้แรงงานในการดูแลมาก ทำให้ปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ออกสู่ตลาดน้อย ขณะที่เกษตรกรยังมีการผลิตอาหารอินทรีย์เพียงไม่กี่ชนิด และสินค้าเกษตรอินทรีย์มีข้อจำกัดเนื่องจากมีราคาสูงกว่าสินค้าเกษตรโดยทั่วไปร้อยละ 20-30 ทำให้ตลาดยังคงจำกัดเฉพาะ

กลุ่มผู้ที่มีกำลังซื้อค่อนข้างสูง ขณะที่แนวโน้มการบริโภคผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ซึ่งมีความต้องการมากกว่าอุปทานการผลิต ดังนั้นแนวทางออกของปัญหาดังกล่าวคือ การเร่งขยายพื้นที่เพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ให้กว้างขวางขึ้น และขยายพื้นที่ผลิตไปยังประเทศเพื่อนบ้านโดยการทำ Contract Farming มากขึ้น ตลอดจนส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และทำให้มีโอกาสที่ราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ต่ำลง รวมทั้งภาครัฐควรเร่งส่งเสริมการผลิตสินค้าตามความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการรายใหญ่ยังพยายามในการขยายพื้นที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในลักษณะเกษตรกรรมขนาดใหญ่มากขึ้น ซึ่งต้องมีการบริการจัดการการผลิตที่ดีและมีระบบการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าอย่างเข้มงวด และหากสามารถทำได้ก็จะส่งผลดีทั้งต่อเกษตรกรเองและผู้บริโภค ทำให้มีมาตรฐานความปลอดภัยในการทำเกษตรกรรมตลอดจนมีสุขอนามัยในการบริโภคดีขึ้นด้วย

5. ปัญหาด้านการผลิตและการส่งเสริมการตลาด

การเกษตรทางเลือกมีหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากประเทศในทวีปยุโรปที่ประสบปัญหาจากการทำการเกษตรเคมีมาก่อน จึงก่อให้เกิดกระแสความสนใจในการเกษตรทางเลือกที่สามารถลดผลกระทบจากกระบวนการผลิตได้ สำหรับการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากเกิดปัญหาทั้งในด้านการผลิตและการส่งเสริมการตลาด สาเหตุที่ทำให้ตลาดเกษตรอินทรีย์ไม่ประสบความสำเร็จสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด “ความล้มเหลวของตลาด” อันมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความล้มเหลวของตลาด ดังนี้

5.1 การมีอำนาจเหนือตลาด (market power) ของเกษตรกร เนื่องจากยังมีอุปทานหรือจำนวนเกษตรกรและพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่มาก

5.2 ผลกระทบภายนอก (Externalities) การที่ระบบการผลิตแบบเกษตรเคมีมีผลกระทบภายนอก การผลิตด้วยเกษตรอินทรีย์ที่คำนึงถึงผลกระทบภายนอกโดยเอาต้นทุนทางสังคมมารวมเข้ากับต้นทุนการผลิต ทำให้ต้องมีการจ้างแรงงานมาดูแลมากขึ้นทดแทนกับการไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงทำให้ราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์สูงกว่าสินค้าอื่น ๆ มากถึง 30-60 %

5.3 ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล (Imperfect information) ผู้บริโภคมีข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์น้อยมาก จึงไม่ตระหนักถึงความสำคัญ และไม่นิยมบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์เท่าใดนัก

สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหาเพื่อการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์นั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชน (เกษตรกรและผู้บริโภค) เพื่อสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจในหลักการพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์ และคุณประโยชน์ของการเกษตรอินทรีย์ในแง่ที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศอีกด้วย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2564

ที่ผ่านมาเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในปริมาณมากอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ดินขาดความอุดมสมบูรณ์

สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ประกอบกับเกิดกระแสความตื่นตัวด้านรักษ์สุขภาพของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (Green Production) เพื่อให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพมาตรฐานปลอดภัย และเป็นสินค้าที่สร้างคุณค่าทางโภชนาการให้แก่ผู้บริโภค (Value Creation) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีความรู้ ความเข้าใจถึงการรักษาสุขภาพจากการบริโภคอาหาร และมีความเชื่อมั่นว่าสินค้าอินทรีย์จะทำให้สุขภาพร่างกายไม่มีความเสี่ยงจากสารเคมีสังเคราะห์ และจะช่วยสนับสนุนเกิดสมดุลของระบบนิเวศน์ที่ยั่งยืน

รัฐบาลจึงได้กำหนดให้มี วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาคด้านการผลิต การค้า การบริโภค และการบริการเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากลโดยมียุทธศาสตร์การ พัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564 โดยมีเป้าหมายพื้นที่เกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น 1,333,960 ไร่ ประกอบด้วย

1. วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

1.1 วิสัยทัศน์

“ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้าและการบริการ เกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล”

1.2 พันธกิจ

1.2.1 สนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ให้เป็นระบบ

1.2.2 เสริมสร้างสภาพแวดล้อม สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานปัจจัยการผลิตและการบริโภคสินค้า เกษตรอินทรีย์ในประเทศให้มากขึ้น

1.2.3 ส่งเสริมการใช้ระบบสารสนเทศ การประชาสัมพันธ์และพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ทั้ง การผลิตการแปรรูป การตลาด และการบริการให้เข้มแข็งพึ่งพากันอย่างยั่งยืน

1.2.4 ส่งเสริมการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย และระบบโลจิสติกส์

1.2.5 พัฒนามาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์ไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อเพิ่มพื้นที่และปริมาณการผลิตเกษตรอินทรีย์

1.3.2 เพื่อเพิ่มการค้าและการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศ

1.3.3 เพื่อให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ

1.3.4 เพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลาง (Hub) ของสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ในระดับสากล

1.3.5 เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

1.4 เป้าหมาย

1.4.1 พื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 600,000 ไร่ ภายในปี 2564

1.4.2 เพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 30,000 ราย ภายในปี 2564

1.4.3 เพิ่มสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศต่อตลาดส่งออก โดยให้มีสัดส่วนตลาดในประเทศร้อยละ 40 ต่อตลาดส่งออกร้อยละ 60

1.4.4 ยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านเพิ่มขึ้น

2. ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564

2.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการวิจัย การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์

ส่งเสริมให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการนำผลการวิจัย องค์ความรู้ และนวัตกรรมต่าง ๆ เผยแพร่ให้บุคลากรทุกภาคส่วนได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ ได้จริง เป็นสิ่งสำคัญต่อการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทางโดยมีเป้าหมายและ แนวทางการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

2.1.1 หลักการ

2.1.1.1 ส่งเสริมการวิจัยทางด้านเกษตรอินทรีย์ สร้างนักวิจัยด้านเกษตรอินทรีย์รุ่นใหม่ และเกษตรกรสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้อย่างแท้จริง

2.1.1.2 บริหารจัดการองค์ความรู้ และฐานข้อมูลทางด้านเทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์ เพิ่มขีดความสามารถ ในการเข้าถึงข้อมูล และปรับปรุงข้อมูลให้มีความทันสมัย

2.1.1.3 ส่งเสริมและเผยแพร่งานวิจัยไปใช้ประโยชน์และต่อยอด

2.1.2 วัตถุประสงค์

2.1.2.1 ผลักดันให้เกิดกระบวนการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมตลอดห่วงโซ่ อุปทานในด้านเกษตรอินทรีย์

2.1.2.2 จัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลของเกษตรอินทรีย์ที่เกิดจากการค้นคว้า วิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ทั้งในและต่างประเทศให้ทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ จากองค์ความรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.1.2.3 พัฒนาบุคลากรทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ให้มีความรู้และความเข้าใจในการทำเกษตรอินทรีย์ได้อย่างถูกต้อง และสามารถถ่ายทอดได้

2.1.3 เป้าหมาย

2.1.3.1 สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ หรืองานวิจัยเพื่อใช้ต่อยอดในเชิงพาณิชย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่น้อยกว่า 40 โครงการ

2.1.3.2 จัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ให้เป็นระบบทันสมัย และเข้าถึงได้โดยสะดวก

2.1.3.3 จัดทำหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรด้านเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 หลักสูตร

2.1.4 กลยุทธ์ที่ 1.1 ส่งเสริมการวิจัย การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.1.4.1 ส่งเสริมการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ทุกรูปแบบในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและ

ตอบสนองต่อข้อจำกัดการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ได้อย่างเป็นจริง รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจดสิทธิบัตร ทรัพย์สินทางปัญญาในงานวิจัย และนวัตกรรม

2.1.4.2 ส่งเสริมแนวทางการวิจัยที่เชื่อมโยงความรู้ด้านเกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และ สังคมศาสตร์ เพื่อพัฒนาความรู้อย่างเป็นองค์รวม ต่อยอดงานวิจัยและสร้างนวัตกรรม ด้านเกษตรอินทรีย์

2.1.4.3 ส่งเสริมและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เกษตรอินทรีย์เชิงพาณิชย์ รวมทั้งประสานความร่วมมืองานวิจัยและวิชาการระดับนานาชาติ

2.1.4.4 ส่งเสริมงานวิจัยเทคโนโลยี/นวัตกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร อินทรีย์และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์แปรรูปเพื่อเข้าสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์สมัยใหม่สู่ไทยแลนด์ 4.0

2.1.4.5 ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์อินทรีย์ อาทิ ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ เพื่อความงาม และการรักษาโรคตลอดจนพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

2.1.4.6 ให้การสนับสนุนนักวิจัยรุ่นใหม่ด้านเกษตรอินทรีย์

2.1.4.7 สนับสนุนการให้ความรู้และกระบวนการเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบแก่เยาวชน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษาโดยกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรการเรียน และกิจกรรมเสริมทักษะต่างๆ

2.1.4.8 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรจากธรรมชาติ อาทิ สารกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช

2.1.5 กลยุทธ์ที่ 1.2 เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกร สถาบันเกษตรกร บุคลากร ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.1.5.1 เสริมสร้าง พัฒนาองค์ความรู้ และความเข้าใจในกระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกร สถาบันเกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่อุปทานอย่างครบวงจร

2.1.5.2 เสริมสร้างและพัฒนาแกนนำเกษตรกรระดับชุมชนท้องถิ่น ให้มีความเข้าใจต่อสถานการณ์ ปัญหาการเกษตร การประกอบอาชีพ ที่มีความเชื่อมโยงกับปัญหาในระดับประเทศและสังคมโลก

2.1.5.3 พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีความสามารถที่จะถ่ายทอด องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง

2.1.5.4 ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้เป็นระบบโดยผ่านศูนย์เรียนรู้ การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าเกษตร และศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ อาทิ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สิ่งพิมพ์ และแหล่งเรียนรู้ ฯลฯ เพื่อให้ผู้ผลิตและบุคลากรที่เกี่ยวข้องรับทราบและก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี รวมทั้งตระหนักรู้อันจะส่งผลดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สนับสนุนการให้ความรู้และกระบวน การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเสริมทักษะและการศึกษาดูงาน

2.1.6 กลยุทธ์ที่ 1.3 สร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.6.1.1 ให้มีหน่วยงานหลักในการจัดทำระบบฐานข้อมูล ด้านการผลิต การตลาด และองค์ความรู้ ด้านเกษตรอินทรีย์

2.6.1.2 รวบรวมข้อมูล ประมวลผล และจัดทำฐานข้อมูลด้าน องค์ความรู้ในด้านเกษตรอินทรีย์ จากงานวิจัยและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงนวัตกรรมเพื่อเป็น ระบบในการสนับสนุน การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไทย

2.6.1.3 จัดทำหลักเกณฑ์การสำรวจและจัดทำทะเบียนเกษตรกรของเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน เพื่อใช้ดำเนินมาตรการการส่งเสริมและพัฒนาให้สามารถเข้าสู่ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกัน

2.1.7 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข สถาบันเกษตรกรภาคเอกชน และ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน

2.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์

การสร้างความเข้มแข็งในการผลิตเกษตรอินทรีย์ จะต้องมีการพัฒนาด้านต่างๆ ในกระบวน การผลิต ทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โครงสร้างพื้นฐาน รูปแบบในการผลิต ปัจจัยการผลิต ความรู้ทาง การผลิต การแปรรูป การบรรจุเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้า เป็นการเพิ่มศักยภาพการผลิต ให้ตรงตาม มาตรฐานและ ความต้องการของตลาด ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับ SDGs (Sustainable Development Goals) ในระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 หลักการ

พัฒนาการผลิต การแปรรูป บรรจุหีบห่อ และระบบโลจิสติกส์ โดยแบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ การพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน โดยภาครัฐสนับสนุนด้านความรู้ ปัจจัยการผลิต ส่งเสริม ให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายในกระบวนการการผลิตและการตลาดในระดับต่าง ๆ และ การพัฒนาเกษตรอินทรีย์เข้าสู่มาตรฐานในระดับสากล โดยภาครัฐอำนวยความสะดวก กำกับดูแลให้เกิดความเป็นธรรม พร้อมทั้งการสร้างช่องทางการตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.2.2 วัตถุประสงค์

พัฒนาและเชื่อมโยงระบบการผลิต ด้านพืช ด้านปศุสัตว์ และด้านประมง เพื่อเพิ่มศักยภาพ การผลิตและสร้างความยั่งยืนของระบบการผลิต

2.2.3 เป้าหมาย

พื้นที่เกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อปี ในปี 25560 – 2561 และ ร้อยละ 20 ต่อปี ในปี 2562 - 2564

2.2.4 กลยุทธ์ที่ 2.1 พัฒนาศักยภาพการผลิตเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.2.4.1 ส่งเสริมศักยภาพของเกษตรกรโดยเน้นการรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์และการขับเคลื่อน โดยระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรอย่างยั่งยืน สร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้า สามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.2.4.2 ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ทั้งที่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยน และในระบบอินทรีย์ ตลอดจนองค์กรเกษตรกร ผู้ประกอบการให้ผลิตสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ ให้ได้การรับรองตามมาตรฐานเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน

2.2.4.3 ส่งเสริมให้มีปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ อาทิ เมล็ดพันธุ์ชีวภัณฑ์ ฯลฯ เพื่อการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

2.2.4.4 ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้มีความหลากหลายของชนิดสินค้าและผลิตภัณฑ์

2.2.4.5 ส่งเสริมการขึ้นทะเบียนปัจจัย การผลิตจากสมุนไพรและชีวภาพสำหรับการทำเกษตรอินทรีย์

2.2.4.6 พัฒนาปศุสัตว์อินทรีย์ สัตว์น้ำอินทรีย์ ต่อยอดการพัฒนาเกษตรกรในกลุ่มเดิม หรือกลุ่มใหม่ เพื่อให้เกิดการขยายผลการบูรณาการเชิงพื้นที่ เช่น ปศุสัตว์ (สุกร ไข่ นม) สัตว์น้ำ อย่างต่อเนื่องและครบวงจร

2.2.4.7 ส่งเสริมการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่าย รวมทั้งสนับสนุนการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ ของสินค้าเกษตรอินทรีย์ ระหว่างผู้ผลิต องค์กรเกษตรกร ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

2.2.4.8 สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

2.2.4.9 เพิ่มขีดความสามารถให้กับเกษตรกร ผู้ผลิต และผู้ให้บริการ ในการผลิต แปรรูปและ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยภาครัฐให้ความช่วยเหลือเรื่องมาตรการด้าน ภาษีแก่เกษตรกร ในระบบเกษตรอินทรีย์และอยู่ในระยะปรับเปลี่ยน พร้อมทั้งองค์ความรู้ ในด้านความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ การแปรรูปสินค้าและบริการ การพัฒนาคุณภาพ และบรรจุภัณฑ์ให้มีรูปแบบและคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละตลาด

2.2.5 กลยุทธ์ที่ 2.2 บริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.2.5.1 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวางระบบโครงสร้างพื้นฐานตั้งแต่ระบบการบริหารจัดการ ปัจจัยการผลิต ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ อาทิ แหล่งน้ำขนาดเล็ก น้ำบาดาล และส่งเสริมการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) ให้มีการทำเกษตรอินทรีย์ที่สอดคล้องกับ ศักยภาพของพื้นที่

2.2.5.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากร และโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ โรงสี เครื่องคัดบรรจุ ให้สามารถแปรรูปสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.5.3 กำหนดมาตรการป้องกันการปนเปื้อนสารเคมีจากแปลงข้างเคียงที่ส่งผลกระทบต่อแปลงการผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งทางดิน ทางน้ำ ทางอากาศในระดับนโยบายและระดับชุมชน

2.2.5.4 สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้มีความโดดเด่นทั้งคุณภาพ รูปแบบ และความหลากหลาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงสาธารณสุข

ภาคเอกชนสถาบันเกษตรกร ภาคีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการตลาดสินค้าและบริการ และการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

สินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ มีความเข้มแข็งได้รับความเชื่อมั่นและยอมรับจากผู้ผลิต และผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ มีการพัฒนาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริโภครับรู้และตระหนักถึงคุณค่า และคุณประโยชน์ของการบริโภคสินค้าและบริการ อันจะนำมาสู่การปรับพฤติกรรมในการบริโภค คุณภาพของ สินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์มีมาตรฐานได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และสามารถเทียบเคียงกับมาตรฐานสากล ได้มีความหลากหลายของสินค้าและบริการ อุปสงค์และอุปทานของสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค มีช่องทางการตลาดที่แพร่หลาย ผู้บริโภคมีความสะดวกในการซื้อสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ มีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

2.3.1 หลักการ

2.3.1.1 สร้างความเข้มแข็งทางการตลาด

2.3.1.2 สร้างความตระหนักให้กับผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์

2.3.1.3 ส่งเสริมการสร้างตราสินค้า และอัตลักษณ์และความเชื่อมั่นให้แก่สินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์

2.3.1.4 เพิ่มช่องทางการตลาดและธุรกิจให้กับสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์

2.3.2 วัตถุประสงค์

2.3.2.1 เพิ่มปริมาณ การบริโภค และการบริการ สินค้าเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ

2.3.2.2 ส่งเสริมตราสัญลักษณ์เกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่รู้จักและยอมรับ

2.3.2.3 ประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจให้กลุ่มผู้บริโภคทราบถึงคุณประโยชน์ของสินค้าเกษตรอินทรีย์

2.3.2.4 สร้างความเชื่อมั่นให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ทุกระดับทั้งภายในและต่างประเทศ

2.3.2.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวของตลาดและธุรกิจเกษตรอินทรีย์

2.3.3 เป้าหมาย

2.3.3.1 ส่งเสริมตราประกอบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับ

2.3.3.2 เทียบเคียงระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยกับประเทศ คู่ค้าอย่างน้อย 1 ประเทศ/หรือกลุ่มประเทศ

2.3.3.3 ให้เกิดการยอมรับระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS: Participatory Guarantee System) ในประเทศไทย

2.3.3.4 ให้มีจุดรวบรวมและกระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์ (Distribution Center) ทั่วประเทศไม่น้อยกว่า 4 แห่ง

2.3.3.5 ให้มีตลาดที่ขายสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีตลาด จุดจำหน่ายบริเวณที่จำหน่ายในตลาดชุมชนอย่างน้อยจังหวัดละ 5 แห่ง

2.3.3.6 กำหนดมาตรการ/นโยบาย ให้โรงเรียน โรงพยาบาล หรือหน่วยงานของรัฐ จัดหาอาหาร วัตถุดิบที่ผลิตจากเกษตรอินทรีย์ให้นักเรียน ผู้ป่วย และบุคลากรในหน่วยงานบริโภคไม่น้อยกว่าอำเภอละ 1 แห่ง

2.3.4 กลยุทธ์ที่ 3.1 ผลักดันมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.3.4.1 สร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับในตราสัญลักษณ์ และมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทย

2.3.4.2 สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์บริการแบบ One Stop Service ทั้งการพัฒนาบุคลากรของ หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในด้านการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และการตรวจรับรองระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS : Participatory Guarantee System) ของคน ในชุมชน เพื่อให้บริการตรวจสอบรับรองและตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) สินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งสินค้าพืช ประมง และปศุสัตว์

2.3.4.3 ผลักดันมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และจัดทำระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานและการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) สินค้าเกษตรอินทรีย์ของประเทศ

2.3.4.4 ส่งเสริมการพัฒนาสินค้าและบริการ เกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานสากลและระบบ การควบคุมคุณภาพ (ICS : Internal Control System) ในระดับชุมชน โดยใช้ระบบ การรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS : Participatory Guarantee System) และผลักดันให้ระบบดังกล่าวได้รับการยอมรับจากผู้ผลิต ผู้บริโภค หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

2.3.5 กลยุทธ์ที่ 3.2 ส่งเสริมและพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์และบริการที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.3.5.1 สร้างและส่งเสริมช่องทางการตลาดด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้ เชื่อมโยงทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ ตลาดสีเขียว ตลาดชุมชนในท้องถิ่น หรือ การตลาดระบบสมาชิก (CSA: Community Support Agriculture) หรือตลาดออนไลน์ถึงตลาดส่งออก

2.3.5.2 ส่งเสริมการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยจัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาตลาดเกษตร อินทรีย์ในองค์กรเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ และอื่น ๆ ตลอดจนการจับคู่ธุรกิจและ การส่งออกระหว่างประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนและประเทศคู่ค้าต่าง ๆ

2.3.5.3 พัฒนาระบบโลจิสติกส์สำหรับสินค้าและบริการ เกษตรอินทรีย์ และจัดให้มีศูนย์กระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์

2.3.5.4 สนับสนุนและส่งเสริมการจัดงานแสดงสินค้าเกษตรอินทรีย์โลก (World Organic Expo) ในประเทศไทย

2.3.5.5 ผลักดันให้มีพิกัดศุลกากรสำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์

2.3.5.6 ส่งเสริมให้เกิดอุตสาหกรรมเกษตรอินทรีย์และนวัตกรรม

2.3.5.7 อำนวยความสะดวกในการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้แก่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์

2.3.5.8 ส่งเสริมการสร้างตราสินค้าและอัตลักษณ์ของสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ไทย โดยการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ไทยให้มีคุณภาพสอดคล้องกับลักษณะ ทางภูมิสังคมของประเทศไทย และเผยแพร่ทั้งภายในและต่างประเทศ

2.3.5.9 ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างชุมชนต้นแบบพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เกื้อกูล เป็นธรรม ทั้งตลาดชุมชน ตลาดท้องถิ่น ควรเน้นการสร้างการเชื่อโยงกับผู้บริโภคภายในประเทศเป็นหลัก

2.3.5.10 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยเชื่อมโยงการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นแนวทาง ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3.6 กลยุทธ์ที่3.3 การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สู่ผู้บริโภค มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.3.6.1 ส่งเสริมและสนับสนุนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรเอกชนประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศในช่องทางต่าง ๆ อาทิ สื่อทาง โทรทัศน์ วิทยุ social media สื่อสิ่งพิมพ์ให้ผู้บริโภคและประชาชนทั่วไป รับรู้ข้อแตกต่างระหว่างการทำเกษตร ทั่วไปเกษตรปลอดภัย (GAP) และเกษตรอินทรีย์ ประโยชน์ของการบริโภคสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

2.3.6.2 การประชาสัมพันธ์แหล่งผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์และการประชาสัมพันธ์สู่ ผู้บริโภคควรเน้นสร้างความน่าเชื่อถือของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ตราสินค้า และ การควบคุมคุณภาพสินค้า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการคลังกระทรวงมหาดไทยกระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬาภาคเอกชน สถาบันเกษตรกร ภาคีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์

2.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

การขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ไปสู่การปฏิบัติตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ โดยมีกลไกในการให้ความรู้และคำแนะนำ มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้การบูรณาการให้เกิดผลเป็นรูปธรรม รวมทั้งจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ โดยมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

2.4.1 หลักการ

นำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมโดยบูรณาการกับทุกภาคส่วน

2.4.2 วัตถุประสงค์

เพื่อผลักดันการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ไทยให้เกิดผลเป็นรูปธรรม บรรลุผลตามเป้าหมาย โดยความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา โรงพยาบาลเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร

2.4.3 เป้าหมาย

2.4.3.1 ใช้รูปแบบยโสธรโมเดลในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์โดยบูรณาการของหน่วยงานของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับท้องถิ่น

2.4.3.2 จัดให้มีกลไกที่รับผิดชอบการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ให้ชัดเจน โดยเป็นผู้กำหนดนโยบาย แนวทางติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินผล

2.4.3.3 จัดเวทีสมัชชาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ เพื่อน าเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งและการประชุมสัมมนาเกษตรอินทรีย์อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

2.4.4 กลยุทธ์ที่ 4.1 ใช้รูปแบบยโสธรโมเดลโดยภาคเอกชน เป็นหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

ใช้การบูรณาการโดยภาคเอกชนเป็นหลักร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง ระดับจังหวัด กลุ่มเกษตรกร สถาบันการศึกษา ในรูปแบบบันทึกตกลงความร่วมมือในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์เดิมให้เกิดความเข้มแข็ง กลุ่มเกษตรใหม่ที่มีศักยภาพเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ โดยภาครัฐให้การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตและโครงสร้างพื้นฐานองค์ความรู้ด้านวิชาการ การเชื่อมโยง ด้านตลาด แหล่งทุน การแปรรูป ระบบโลจิสติกส์ งบประมาณ และบุคลากร และจัดตั้งคณะทำงานในพื้นที่ เพื่อการวางแผน การผลิต การตลาด มาตรฐาน และงบประมาณ

2.4.5 กลยุทธ์ที่ 4.2 สนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.4.5.1 แสวงหาแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ หรือใช้เงินจากกองทุนของรัฐที่มีการจัดตั้งไว้แล้วสำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อให้การสนับสนุนเกษตรกร องค์กรเกษตรกรที่ทำเกษตร อินทรีย์ รวมถึงผู้ประกอบการสินค้าอินทรีย์ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างครบวงจร

2.4.5.2 สนับสนุน Green Credit ผ่านสถาบันการเงิน โดยให้สินเชื่อดอกเบี้ยผ่อนปรนแก่ผู้ผลิต แปรรูป จำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ และปัจจัยการผลิตอินทรีย์ รวมทั้งให้ทุนอุดหนุน เกษตรกรรายย่อย เกษตรกรต้นน้ำ ที่ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์

2.4.6 กลยุทธ์ที่ 4.3 สร้างกลไกและเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.4.6.1 จัดให้มีกลไกและเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เพื่อกำกับดูแลและ ดำเนินงานการผลิตและการตลาดเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบครบวงจร ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และกลุ่มจังหวัด ในรูปแบบคณะอนุกรรมการ/คณะทำงาน โดยมีองค์ประกอบ จากผู้แทนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ ในรูปแบบประชารัฐ โดยเน้นให้

ภาคเอกชนเป็นหลักในการขับเคลื่อน ภาครัฐเป็นฝ่ายสนับสนุน และอำนวยความสะดวก ด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ ให้มีกระบวนการสรรหาและคัดเลือกผู้แทนภาคเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยพิจารณาตามความเหมาะสมของพื้นที่

2.4.6.2 ประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เป็นระยะ ๆ เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2.4.6.3 สนับสนุนให้สถาบันการศึกษาในภูมิภาคเป็นเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เชิงพื้นที่ร่วมกับชุมชน

2.4.6.4 จัดให้มีการศึกษาแนวทางในการจัดตั้งสถาบันพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ เพื่อเป็นหน่วยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในอนาคต

2.4.7 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม ภาคเอกชน สถาบันเกษตรกร สภาเกษตรกรแห่งชาติและภาคีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์

แผนภาพที่ 3 – 19 แผนผังยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564

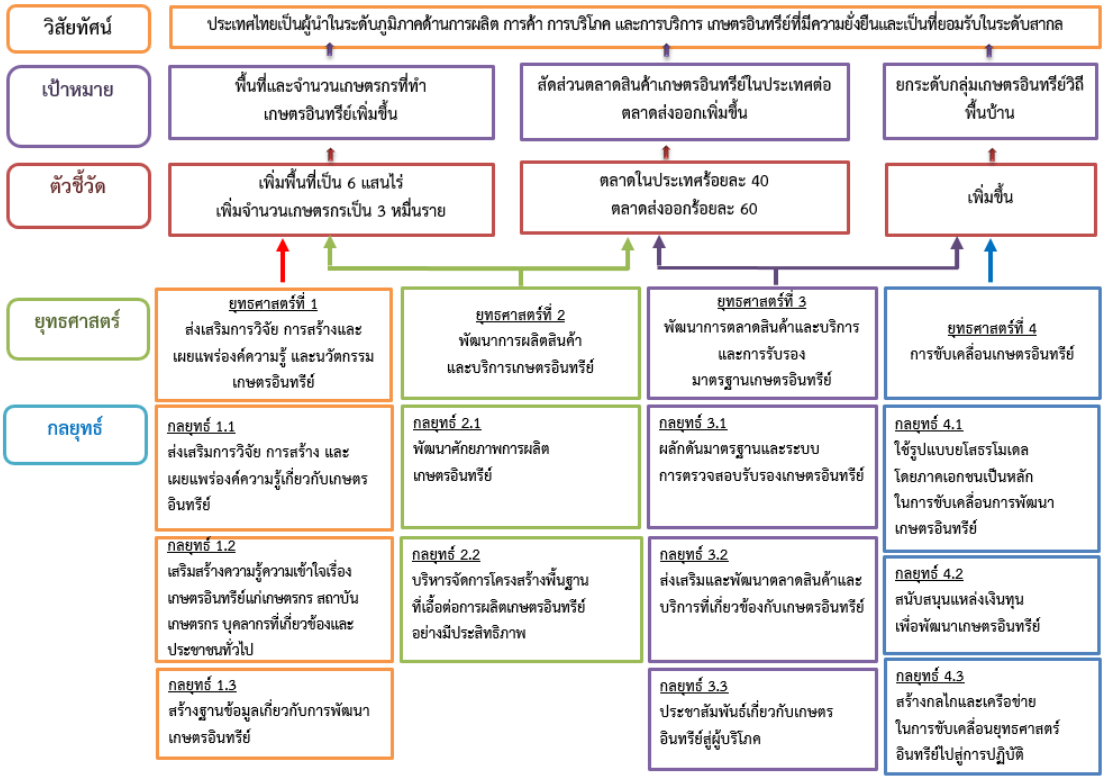

ที่มา : “แผนผังยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ”, ออนไลน์, 2561

แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการทำเกษตรอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์เป็นวิถีการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เพราะปฏิเสธการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี หลีกเลี่ยงการเผาเศษพืช ซึ่งเอื้อต่อการเพิ่มปริมาณอินทรียวัตถุในดิน ส่งผลให้ดินสามารถตรึงและกักเก็บคาร์บอนได้ดียิ่งขึ้น จึงมีส่วนช่วยบรรเทาภาวะโลกร้อน แต่เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยกลับเติบโตอย่างเชื่องช้า สวนทางกับความต้องการผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของตลาดโลกและความสนใจผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของคนไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้วิถีเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยไม่เติบโตก็คือนโยบายภาครัฐในการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ยังขาดความสอดคล้องและต่อเนื่อง เช่น นโยบายประกันราคาสินค้าเกษตรโดยการซื้อในราคาที่สูงกว่าตลาดที่ส่งผลให้เกษตรกรอินทรีย์จำนวนมากกลับไปทำเกษตรเคมี รวมถึงการขาดแรงจูงใจที่จะทำให้เกษตรกรเคมีเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ อาทิ การขาดกลไกทางการเงินที่จะสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง “ระยะเปลี่ยนผ่าน” ก่อนที่จะได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ซึ่งล่าสุดโครงการวิจัย “แรงจูงใจทางการเงิน เพื่อส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย” (Financial Incentives to Encourage Organic Farming in Thailand) ศึกษาพบว่ามีแรงจูงใจทางการเงินหลายอย่างที่มีศักยภาพในการสนับสนุนให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์

โครงการวิจัย “แรงจูงใจทางการเงิน เพื่อส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย” จัดทำโดย บริษัท ป่าสาละ จำกัด ร่วมกับ สหกรณ์กรีนเนท ภายใต้ทุนสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) โดยมี สฤณี อาชวานันทกุล เป็นหัวหน้าโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้ก็เพื่อสำรวจแรงจูงใจทางการเงินที่เป็นไปได้ในการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย และทดสอบแรงจูงใจทางการเงินดังกล่าวกับชุมชน 2 แห่ง เพื่อหาวิธีบรรเทาอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ นั่นคือการขาดแรงจูงใจทางการเงินของเกษตรกร โดยเฉพาะในช่วง 2-3 ปีแรกของการเปลี่ยนผ่านไปสู่เกษตรอินทรีย์เต็มรูปแบบ ซึ่งเป็นช่วงที่ผลผลิตต่อพื้นที่มีปริมาณต่ำ จนส่งผลให้เกษตรกรขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนที่จำเป็นต่อการทำเกษตรอินทรีย์และอาจจะเลิกการทำเกษตรอินทรีย์ไปในที่สุด

ในการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา คณะวิจัยพบว่าแรงจูงใจทางการเงินที่น่าสนใจและมีศักยภาพในการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยในระยะเปลี่ยนผ่านมีทั้งหมด 5 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

1. โครงการลดก๊าซเรือนกระจกภาคสมัครใจตามมาตรฐานของประเทศไทย (Thailand Voluntary Emission Reduction Program: T-VER) ซึ่งเป็นโครงการที่ อบก. (องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก) พัฒนาขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการลดก๊าซเรือนกระจกในประเทศไทยโดยความสมัครใจ โดยองค์กรที่ให้การสนับสนุนสามารถนำปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดได้ ที่เรียกว่าคาร์บอนเครดิต หรือT-VER ไปขายในตลาดคาร์บอนภาคสมัครใจในประเทศไทย

2. สินเชื่อเขียวของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดย ธ.ก.ส. ให้อัตราดอกเบี้ยพิเศษกับเกษตรกรที่ปลูกผลผลิตปลอดภัย คือ คิดดอกเบี้ยในอัตราลูกค้ารายย่อยชั้นดีกับเกษตรกรรายบุคคล (MRR = 7%) และคิดอัตราดอกเบี้ยลูกค้ารายใหญ่ชั้นดีกับเกษตรกรที่เป็นนิติ

บุคคล (MLR = 5%) และจะลดอัตราดอกเบี้ยให้ปีละ 1% จากฐานดอกเบี้ยเดิม จนกระทั่งเหลืออัตราดอกเบี้ยปีละ 4% หากผู้กู้สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดได้

3. โครงการสนับสนุนกิจกรรมลดก๊าซเรือนกระจก (Low Emission Support Scheme: LESS) ซึ่ง อบก.พัฒนาขึ้นในปี 2558 เพื่อเชิญชวนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการลดก๊าซเรือนกระจกผ่านการทำกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) โดยองค์กรที่สนับสนุนเกษตรอินทรีย์สามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ LESS ได้ เนื่องจากเกษตรอินทรีย์มีส่วนร่วมลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดย อบก.จะมอบใบประกาศเกียรติคุณให้แก่องค์กรที่ทำโครงการ CSR ที่สามารถลดก๊าซเรือนกระจกได้จริง ทั้งนี้ ปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดได้จากโครงการ LESS จะไม่สามารถนำไปซื้อขายได้

4. สัญญาซื้อขายล่วงหน้า โดยองค์กรหรือภาคธุรกิจทำสัญญารับซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ล่วงหน้าในปริมาณ ราคา ระยะเวลาที่ตกลงกันและชำระเงินให้แก่เกษตรกรอินทรีย์ล่วงหน้า

5. เงินให้เปล่า หรือเงินสนับสนุนโดยตรงในระยะเปลี่ยนผ่านจากภาครัฐ

ผลการสัมภาษณ์ฝั่งอุปสงค์ซึ่งเป็นองค์กรที่มีแนวโน้มให้การสนับสนุนกลไกทางการเงินแก่เกษตรกรอินทรีย์ในประเทศไทยจำนวนทั้งสิ้น 13 องค์กร คือ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร อบก. สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธ.ก.ส. ธนาคารออมสิน บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) บริษัท เซ็นทรัล ฟู้ด รีเทล จำกัด บริษัท ที.ซี.ฟาร์มาซูติคอล อุตสาหกรรม จำกัด และบริษัท การบินกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) เพื่อประเมินระดับความสนใจในการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในระยะเปลี่ยนผ่านพบว่า มี 6 องค์กรสนใจโครงการ T-VER (สนใจ 5 มีแนวโน้มจะสนใจ 1) เท่ากับความสนใจโครงการ LESS (สนใจ 4 มีแนวโน้มจะสนใจ 2) มี 3 องค์กรสนใจการให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและการให้เงินให้เปล่า/เงินสนับสนุน ส่วนเรื่องการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ามี 2 องค์กรที่สนใจ สำหรับการสำรวจความสนใจฝั่งอุปทานคือเกษตรกรอินทรีย์และเกษตรกรเคมี คณะวิจัยได้ใช้เกษตรกรที่ทำนาอินทรีย์ ทำนาเคมี และที่ทำนาทั้งสองชนิดในจังหวัดมหาสารคามและนครปฐมเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยในจังหวัดมหาสารคาม คณะวิจัยได้การจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับเกษตรกรอินทรีย์จำนวน 30 คน และสำรวจเกษตรกรเคมีผ่านแบบสอบถามจำนวน 50 คน ส่วนที่จังหวัดนครปฐม ได้จัดการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรอินทรีย์จำนวน 10 คน และเกษตรกรเคมีจำนวน 20 คน รวมถึงสำรวจเกษตรกรเคมีผ่านแบบสอบถามจำนวน 30 คน ผลปรากฏว่ากลไกทางการเงินที่เกษตรกรให้ความสนใจมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ LESS, T-VER และเงินให้เปล่าหรือเงินสนับสนุนตามลำดับ โดยเกษตรกรอินทรีย์ส่วนใหญ่มองว่า กลไก LESS และ T-VER เป็นเสมือน “เงินโบนัส” ที่ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มเติมจากการทำเกษตรอินทรีย์ปกติ โดยเกษตรกรอินทรีย์มีความมั่นใจว่าจะสามารถทำตามเงื่อนไขของ T-VER ได้ในระยะยาว ส่วน LESS เกษตรกรเสนอเพิ่มเติมว่านอกเหนือจากการสนับสนุนเงินทุนแล้ว องค์กรอาจทำกิจกรรม CSR ที่สนับสนุนการบริหารจัดการแปลงเกษตรและกระบวนการผลิตด้วย แต่ก็มีเกษตรกรบางส่วนที่กังวลว่าจะถูกองค์กรเอาเปรียบ ส่วนสาเหตุที่เกษตรกรอินทรีย์สนใจกลไกการให้เงินสนับสนุนเพราะเป็นกลไกที่เกษตรกรไม่ต้องเผชิญกับเงื่อนไขเรื่องปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ต่างจากกลไกการซื้อขายล่วงหน้า แต่สิ่งที่ควรระวังก็คือหากภาครัฐให้เงินให้เปล่าโดยไม่มีเงื่อนไขก็อาจส่งผลให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจที่จะทำเกษตรอินทรีย์ได้ สำหรับกลไกสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำนั้น พบว่าได้รับความสนใจมากเป็นอันดับแรกจากกลุ่มเกษตรกรเคมีที่มี

ภาระหนี้สินสูง เนื่องจากสามารถช่วยบรรเทาภาระหนี้ได้ ขณะที่เกษตรกรอินทรีย์ส่วนหนึ่งไม่ต้องการก่อหนี้เพิ่ม ส่วนกลไกสัญญาซื้อขายล่วงหน้าเป็นกลไกที่ได้รับความนิยมน้อยที่สุดจากกลุ่มเกษตรกร เพราะแม้เกษตรกรจะยินดีที่ได้รับเงินล่วงหน้า แต่ไม่มั่นใจว่าจะสามารถส่งมอบผลผลิตในปริมาณและคุณภาพที่ตกลงกันไว้ได้

อย่างไรก็ดี เมื่อคณะวิจัยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจเกษตรกรและข้อมูลทุติยภูมิจากสหกรณ์กรีนเนท อบก. รวมถึงข้อมูลอ้างอิงจากผลงานวิจัยในอดีตเพื่อนำมาสร้างประวัติทางการเงินของเกษตรกรอินทรีย์และเกษตรกรเคมี จากนั้นได้สร้างแบบจำลองทางการเงินของแรงจูงใจทางการเงินทั้ง 5 รูปแบบ ทั้งแบบกรณีฐานและกรณีที่ดีที่สุด เพื่อประเมินเงื่อนไขหรือจำนวนเงินที่ต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมในแต่ละแรงจูงใจที่จะส่งผลให้กระแสเงินสดสุทธิของเกษตรกรมีค่าเป็นบวกและเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายครัวเรือนของเกษตรกรพบว่า ไม่มีกลไกใดที่สามารถช่วยให้เกษตรกรมีเงินเพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือนได้ในแบบจำลองทางการเงินในกรณีฐาน และกระแสเงินสดสุทธิของเกษตรกรอินทรีย์จะเป็นบวกเมื่อได้รับความสนับสนุนอย่างดีมากในแต่ละแรงจูงใจทางการเงินตามแบบจำลองกรณีที่ดีที่สุดเท่านั้น เช่น ราคาขายคาร์บอนเครดิตต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 606,405 และ 616,676 บาทต่อตันคาร์บอนเครดิตในมหาสารคามและนครปฐมตามลำดับ หรือราคาข้าวอินทรีย์ที่จำหน่ายก็ต้องมีราคาสูงกว่าราคาข้าวอินทรีย์ในตลาด 247% ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรอินทรีย์มีขนาดการถือครองพื้นที่การเกษตรขนาดเล็ก คือ 5 ไร่ในนครปฐมและ 11 ไร่ในมหาสารคาม แต่มีค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนคงที่คือเดือนละ 6,600 บาทต่อครัวเรือน จากผลการวิจัย คณะวิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาแรงจูงใจทางการเงิน เพื่อสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จ 4 ประการคือ ประการแรก การจะทำให้กลไก T-VER และ LESS เป็นไปอย่างเหมาะสม เกษตรกรควรรวมกลุ่มกันเพื่อทำให้พื้นที่การเกษตรอินทรีย์มีขนาดใหญ่อย่างต่ำ 1,000 ไร่ เพื่อให้มีปริมาณการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากพอต่อความต้องการซื้อขององค์กรที่มีเป้าหมายในการชดเชยปริมาณคาร์บอน และควรศึกษาการตรวจวัดปริมาณอินทรียวัตถุในดินระยะยาว เพราะปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดลงจากการทำเกษตรอินทรีย์จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเมื่อระยะเวลาผ่านไปนานขึ้น นอกจากนี้การเจรจาซื้อขายคาร์บอนเครดิตในโครงการ T-VER และ LESS ควรจะเป็นการเจรจาซื้อขายโดยตรงระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย (over-the-counter) เพื่อให้ได้ราคาสูงกว่าการซื้อขายคาร์บอนเครดิตในโครงการอื่น ๆ ดังเช่นในประเทศญี่ปุ่นที่ราคาซื้อขายคาร์บอนเครดิตในโครงการที่มีลักษณะคล้ายกันนี้มีราคาสูงถึง 30,000 บาท/ตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า ประการที่สอง แม้ผลการวิจัยจะชี้ให้เห็นว่ายังไม่มีแรงจูงใจทางการเงินใดที่เป็น “ยาวิเศษ” ที่จะสามารถทำให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ได้ในทันที แต่แนวทางหนึ่งที่เป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติคือ การรวมแรงจูงใจทางการเงินหลาย ๆ รูปแบบเข้าด้วยกัน และอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม เช่น ภาครัฐอาจสนับสนุนเงินทุนสำหรับการทำเกษตรอินทรีย์ในระยะแรก จากนั้นองค์กรเอกชนอาจสนับสนุนเงินทุนเพิ่มเติมผ่านกลไก LESS หรือทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับเกษตรกร ในขณะเดียวกัน สถาบันการเงินก็อาจให้บริการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำควบคู่ไปด้วย ประการที่สาม ภาครัฐสามารถมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ โดยอาจใช้แนวทางเดียวกับต่างประเทศ (สหภาพยุโรป) ที่เน้นสนับสนุนเกษตรอินทรีย์โดยทั่วไป มากกว่าที่จะเลือกสนับสนุนอย่างจำเพาะเจาะจงเป็นรายโครงการ อีกทั้งควรกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการสนับสนุนที่เข้าใจง่าย เช่น การให้เงินสนับสนุนต่อพื้นที่

การเกษตรอินทรีย์ ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรเลือกเองได้ว่าจะปลูกพืชชนิดใด โดยอัตราการสนับสนุนจะขึ้นอยู่กับชนิดพืชที่จะปลูก และ ประการสุดท้าย ควรมีเครื่องมือทางการเงินอื่น ๆ ที่สามารถช่วยบริหารจัดการความเสี่ยงของเกษตรกร เช่น การประกันดัชนีสภาพอากาศ เพราะจะช่วยสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงของเกษตรกรที่มักต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนนานัปการ

การส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์

ในการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปต่างประเทศ ผู้ประกอบการจะต้องดำเนินการตามกฎระเบียบการส่งออก - นำเข้าเหมือนสินค้าทั่วไป และในประเทศที่มีกฎระเบียบเกี่ยวกับการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ ผู้ประกอบการจะต้องปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าวเพิ่มขึ้นด้วย โดยระเบียบการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์นั้นจะกำหนดให้สินค้าต้องผ่านการตรวจรับรองตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศนั้น ๆ หรือตามระบบมาตรฐานที่เท่าเทียมกัน ตามตารางแสดงระเบียบมาตรฐานในประเทศนำเข้าสำคัญ ๆ รวมทั้งระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ประเทศเหล่านี้ยอมรับ

ตารางที่ 3 – 2 ตารางแสดงระเบียบมาตรฐานในประเทศนำเข้าสำคัญ ๆ รวมทั้งระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ประเทศเหล่านี้ยอมรับ

ประเทศ	กฎระเบียบ	ระบบมาตรฐานอื่นที่ยอมรับ
สหรัฐอเมริกา	USDA organic regulations 7 CFR Section 205	ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (จากผู้ผลิตทั่วโลก) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ยุโรป (เฉพาะที่ผลิตในสหภาพยุโรป)
สหภาพยุโรป	EU Regulation 834/2007	ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (เฉพาะที่ผลิตในประเทศแคนาดา) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (เฉพาะที่ผลิตในสหรัฐอเมริกา)
แคนาดา	Canada Organic Regime	ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (จากผู้ผลิตทั่วโลก) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ยุโรป (เฉพาะที่ผลิตในสหภาพยุโรป)
ญี่ปุ่น	JAS Organic	ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ยุโรป (เฉพาะที่ผลิตในสหภาพยุโรป) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (เฉพาะที่ผลิตในประเทศแคนาดา)

		ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (เฉพาะที่ผลิตในสหรัฐอเมริกา)
จีน	ระเบียบเกษตรอินทรีย์ประเทศจีน	ไม่ยอมรับระบบมาตรฐานอื่น
เกาหลี	ระเบียบเกษตรอินทรีย์เกาหลี (ยังไม่บังคับใช้)	-
ไต้หวัน	ระเบียบเกษตรอินทรีย์ไต้หวัน	ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (จากผู้ผลิตทั่วโลก)

ที่มา : สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.), 2561

แผนภาพที่ 3 – 20 ตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของไทย

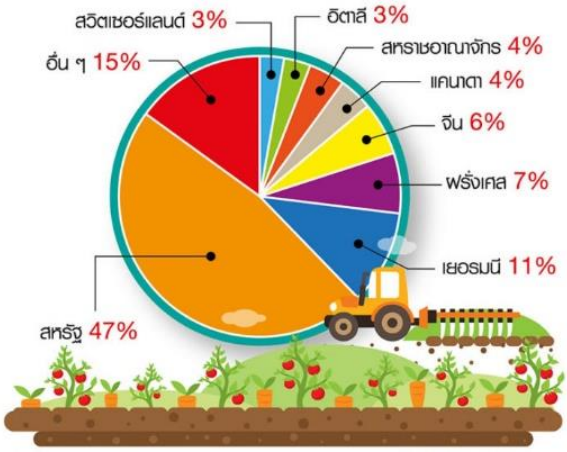

ที่มา : “ตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของไทย”, ออนไลน์, 2560

กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ เปิดยุทธศาสตร์ผลักดันสินค้าเกษตรอินทรีย์ 4 ด้าน เพื่อให้สอดคล้องยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ พันธกิจหลักที่ต้องการให้ “ไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับระดับสากล” อธิบดีกรมการค้าภายในระบุว่า ยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย

1. สร้างความรู้ ตลอดห่วงโซ่สินค้า ถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ การเพิ่มมูลค่าสินค้า คุณภาพสินค้าต้องให้เป็นที่ยอมรับในการบริโภค การซื้อขาย

2. การรับรองมาตรฐานของสินค้าเกษตรอินทรีย์ ทั้งในระดับสากลและในระดับประเทศ เช่น มาตรฐานของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements-IFOAM) ระบบรับรองมาตรฐานและส่งเสริมกระบวนการตรวจรับรองแบบมีส่วนร่วม (participatory guarantee system : PGS) ซึ่งเป็นระบบ “ชุมชนรับรอง” เป็นการรับรองเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกลุ่มโดยองค์กรผู้ผลิตเอง และมาตรฐานอื่น ๆ ที่หน่วยงานที่เป็นที่ยอมรับในการเข้ามารับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์

3. การเชื่อมโยงตลาดในช่องทางต่าง ๆ ซึ่งเกษตรกรสามารถผลิตได้จะสามารถจำหน่ายผ่านช่องทางที่ดำเนินการให้ เช่น โมเดิร์นเทรด ฟาร์มเอาต์เลต (farm outlet) เป็นต้น และ 4.สร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทย นอกจากจะขายเป็นเพียงสินค้าผัก ผลไม้ เพิ่มมูลค่าโดยพัฒนาสินค้าให้มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น เครื่องสำอาง

ต้องยอมรับว่าตลาดโลกนั้นมีความต้องการสินค้าเกษตรที่ปลอดสารเคมีมากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคให้ความใส่ใจเรื่องของสุขภาพและคุณภาพของอาหารที่จะเข้าสู่ร่างกาย และมูลค่าการซื้อขายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดโลกนั้น มีมูลค่า 3 ล้านล้านบาท โดยตลาดใหญ่ที่สุด คือ ตลาดสหรัฐ มีสัดส่วน 50% รองลงมาเป็นตลาดยุโรป ซึ่งฝรั่งเศส และเยอรมนี เป็นประเทศที่มีการบริโภคมากสุดในตลาดยุโรป ขณะที่ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยมีมูลค่า 2,700 ล้านบาท แบ่งเป็นการทำตลาดในประเทศ 30% มูลค่า 800 ล้านบาท โดยมูลค่าตลาดเกษตรอินทรีย์เติบโตต่อเนื่องมากว่า 3 ปี นับจากปี 2557 ซึ่งมูลค่าการซื้อขายภายในประเทศ 500 ล้านบาท ขยายตัวเฉลี่ยปีละ 20% ทุกปี ขณะที่ตลาดต่างประเทศ 70% มูลค่า 1,900 ล้านบาท ช่องทางการทำตลาดในต่างประเทศก็ยังเพิ่มขึ้นและมีโอกาสอีกมากสำหรับเกษตรกรไทยและผู้ประกอบการไทยที่ต้องการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยในอีก 5 ปีข้างหน้าหลังจากดำเนินการตามยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์แล้ว ทั้งสองหน่วยงานวางเป้าหมายว่าจะปรับสัดส่วนการทำตลาดในประเทศเพิ่มขึ้นจาก 30% เป็น 40% และลดสัดส่วนตลาดต่างประเทศจาก 70% เหลือ 60% โดยกำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งส่งเสริมการพัฒนาสินค้าโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลอดจนขยายช่องทางในการทำตลาดเชื่อมโยงผู้ซื้อ ผู้ขาย เข้าถึงกันให้มากขึ้น

ในภาคการผลิตได้วางเป้าหมายเพิ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ 3 เท่าตัว หรือ 30,000 รายจากปัจจุบัน 10,000 ราย และเพิ่มพื้นที่ปลูกเกษตรอินทรีย์อีก 1 เท่าตัวจาก 300,000 เป็น 600,000 ไร่ทั่วประเทศ เนื่องจากยังเห็นโอกาสทางการค้าที่จะเติบโตในอนาคต ซึ่งจะสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรไทยได้เพิ่มขึ้น โดยกรมการค้าภายในได้มอบหมายให้พาณิชย์จังหวัดคัดเลือกจังหวัดที่เหมาะสมเพื่อเข้าร่วม “โครงการจังหวัดเกษตรอินทรีย์” โดยจังหวัดนั้นจะต้องเป็นจังหวัดที่มีเกษตรกรที่สามารถรวมตัวเป็นกลุ่ม/สหกรณ์ และต้องมีพื้นที่ปลูกเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 50% ของพื้นที่ที่เพาะปลูก ซึ่งเบื้องต้นทางพาณิชย์จังหวัดเสนอรายชื่อจังหวัดจันทบุรี กระบี่ สตูล ชลบุรี (จากปีก่อนที่มีจังหวัดชัยภูมิ นครพนม นครปฐม ฉะเชิงเทรา ยโสธร) สำหรับจังหวัดที่ผ่านการคัดเลือกจะได้รับการพัฒนาส่งเสริมทุกด้าน จะสนับสนุนการจดทะเบียนรับรองมาตรฐานให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทยในต่างประเทศด้วย เพื่อให้สามารถทำตลาดการค้า การส่งออกได้นอกจากนี้ กรมจะขยายช่องทางการ

จำหน่ายสินค้ารูปแบบ “ฟาร์มเอาต์เลต”ให้ครบเป้าหมาย 100 แห่งทั่วประเทศ เพื่อสร้างโอกาสทางการค้า สำหรับแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสินค้าเกษตรอินทรีย์ในปีนี้ ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ กรมฯ เตรียมจัดงานประกวดสินค้าที่ทำจากเกษตรอินทรีย์ จากนั้นในช่วงเดือนกรกฎาคม จะร่วมมือกับผู้จัดงานแสดงสินค้าเกษตรอินทรีย์จากเยอรมนี จัดงานแสดงสินค้าเกษตรอินทรีย์ขึ้นที่ไทยเป็นครั้งแรก เพื่อจัดกิจกรรมเจรจาซื้อขาย เพื่อโปรโมตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

สถานภาพการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู

1. หนองบัวลำภู เปิดตลาดเกษตรอินทรีย์โพธิ์ศรีสำราญ ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์อินทรีย์เพื่อคนรักสุขภาพ

ที่ลานค้าชุมชนโพธิ์ศรีสำราญ โรงเรียนหัวนาศึกษาวิทย์ ตำบลหัวนา อำเภอเมืองหนองบัวลำภู นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู ร่วมกับเทศบาลตำบลหัวนา จัดพิธีเปิดพื้นที่ลานค้าชุมชน โดยมีหน่วยงานราชการต่าง ๆ ร่วมบูรณาการขับเคลื่อน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นตลาดเกษตรอินทรีย์ประจำชุมชนหัวนา-โพธิ์ศรีสำราญ รองรับผลผลิตจากแปลงผลิตแบบอินทรีย์ของเกษตรกร และความต้องการบริโภคผู้รักสุขภาพทั้งในและนอกพื้นที่ และเป็นศูนย์กลางการรวบรวมการจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง ผลิตภัณฑ์อินทรีย์ในตลาดบน โดยใช้ระบบการรับรองประกันคุณภาพผลผลิตอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม SCE-PGS เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค สำหรับพื้นที่เกษตรอินทรีย์แห่งนี้ ตั้งอยู่ชุมชนหัวนา-โพธิ์ศรีสำราญ ตำบลหัวนา อำเภอเมืองหนองบัวลำภู เปิดทุกวันอังคาร ตั้งแต่เวลา 10.00-18.00 น. เป็นแหล่งผลิตข้าว ผัก ผลไม้อินทรีย์และสินค้า OTOP แม้จะไม่อยู่ในถนนสายหลักและอยู่ลึกจากตัวจังหวัด กว่า 15 กม. แต่พื้นที่มีวิถีชุมชนที่ดีงาม มีแปลงสาธิตเกษตรอินทรีย์ มีแหล่งเรียนรู้ต้นแบบระดับจังหวัด พี่น้องชาวบ้านมีองค์ความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์มาก รวมทั้งจุดตลาดอินทรีย์ มีความร่มรื่นเป็นธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นจุดโดนเด่นของตลาดแห่งนี้

แผนภาพที่ 3 – 21 ตลาดเกษตรอินทรีย์โพธิ์ศรีสำราญ

ที่มา : “ตลาดเกษตรอินทรีย์โพธิ์ศรีสำราญ”, ออนไลน์, 2561

2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยหนุน “หนองบัวลำภูโมเดล”พัฒนานวัตกรรมลดสารเคมีตกค้าง

ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำภูระดมแก้ไขปัญหาสารเคมีอันตรายตกค้างในสิ่งแวดล้อม ย้ำต้องระเบิดจากข้างใน ร่วมมือกันทุกภาคส่วน ลด ละ เลิก และเปลี่ยนมาปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ ด้าน**นักวิจัย ม.นเรศวร พัฒนานวัตกรรมลดสารเคมีโดยเฉพาะ “พาราควอต” ในน้ำและดิน ภายใต้ทุนสนับสนุนจาก**สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เห็นความจำเป็นของงานวิจัยในการแก้ปัญหาการแก้ปัญหาการปนเปื้อนสารเคมีปราบศัตรูพืชที่ตกค้างในภาคเกษตรกรรมทั้งในดินที่เพาะปลูกและในแหล่งน้ำโดยรอบ จึงให้การสนับสนุนทุนวิจัยแก่ **รศ. ดร.พวงรัตน์ ขจิตวิชยานุกูล มหาวิทยาลัยนเรศวร และคณะ** จนได้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเด่น 3 งานวิจัย ที่สามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหาการตกค้างของสารเคมีปราบศัตรูพืชในสิ่งแวดล้อมได้

งานวิจัยแรกเป็นการพัฒนานวัตกรรมในการกำจัดสารเคมีปราบศัตรูพืชที่ปนเปื้อนในแหล่งน้ำเพื่อแก้ปัญหาสารเคมีตกค้าง ซึ่งผลิตจากวัตถุดิบที่มีในประเทศไทยทำให้ราคาไม่สูง และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมภายใต้โครงการ **“การพัฒนาไบโอเซรามิกส์กำจัดสารเคมีปราบศัตรูพืชที่ปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม”** จากการสนับสนุนทุนระดับปริญญาเอกของ **น.ส.มานี จินดาการะเกด โดยฝ่ายพัฒนานักวิจัยและงานวิจัยเพื่ออุตสาหกรรม (พวอ.) สกว.** ซึ่งเซรามิกส์ที่ตรึงจุลินทรีย์ไว้บนพื้นผิวเพียง 30 กรัมต่อน้ำหนึ่งลิตร สามารถกำจัดพาราควอตที่มีความเข้มข้นเริ่มต้น 10 มิลลิกรัมต่อลิตรได้มากกว่า 95% ภายในเวลา 4 ชั่วโมง ขณะที่เซรามิกส์สามารถกำจัดด้วยกระบวนการดูดซับได้เพียง 66% นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้งานในแหล่งน้ำธรรมชาติและพัฒนาเป็นรูปร่างสัตว์ ปะการัง หรือตุ๊กตาชนิดต่าง ๆ เพื่อใช้ในการตกแต่งสวนให้สวยงาม

โครงการ **“การพัฒนาไส้กรองน้ำเซรามิกส์นาโนและไส้กรองน้ำคาร์บอนนาโนเพื่อผลิตน้ำดื่ม”** โดย**โครงการ Innovative House ฝ่ายอุตสาหกรรม สกว.** ซึ่งนำนาโนเทคโนโลยีมาใช้กับผลิตภัณฑ์ไส้กรองน้ำทั้งไส้กรองน้ำเซรามิกส์นาโนและไส้กรองน้ำคาร์บอนนาโน ผลการวิจัยพบว่าไส้กรองน้ำคาร์บอนนาโนมีประสิทธิภาพสูงในการกำจัดสารอินทรีย์อย่างสารฟีนอลและสารเคมีพาราควอตที่ความเข้มข้นเริ่มต้น 5 มิลลิกรัมต่อลิตรในน้ำดื่มให้หมดไป และกำจัดแบคทีเรียอีโคไล ที่ทำให้ที่ปนเปื้อนในน้ำได้ทั้งหมด ขณะที่ไส้กรองน้ำทั่วไปกำจัดได้เพียงบางส่วนและไม่สามารถกำจัดสารเคมีปราบศัตรูพืชให้หมดไปได้ โดยไส้กรองนี้มีอายุการใช้งานยาวนานกว่า 6 เดือน และไม่มีการหลุดของวัสดุนาโนจากไส้กรองน้ำมาสู่น้ำที่ผ่านการผลิต จึงสามารถกำจัดสารเคมีปราบศัตรูพืชและสารอินทรีย์อื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ขณะที่ไส้กรองน้ำทั่วไปที่ทำหน้าที่เพียงดูดซับสารมลพิษไว้แต่ไม่ได้เกิดการย่อยสลาย เมื่อใช้ไปสักระยะเวลาหนึ่งสารมลพิษจะเต็มพื้นที่ผิวไส้กรองน้ำและไม่สามารถดูดซับสารมลพิษได้เพิ่มอีก ซึ่งจะต้องเปลี่ยนใหม่

โครงการ **“การพัฒนาไบโอคาร์บอนเพื่อลดปัญหาสารตกค้างในดินและน้ำ”** ภายใต้**ทุนองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาประเทศ ฝ่ายวิชาการ สกว.** ที่แก้ปัญหาการปนเปื้อนสารเคมีปราบศัตรูพืชในดิน โดยนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่มีอยู่จำนวนมากและหลากหลายชนิดในประเทศมาใช้ในการผลิต **“ไบโอคาร์บอน”** หรือถ่านชีวภาพที่มีพื้นที่ผิวสูงและถูกนำมาตรึงจุลินทรีย์เพื่อให้ดูดซับและย่อยสลายสารเคมีปราบศัตรูพืชที่ตกค้างในดินได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง ทำให้

สารพิษสลายตัวในเวลาอันสั้น โดยไบโอคาร์บอนที่ทำจากกาบมะพร้าวให้ประสิทธิภาพสูงสุดในการกำจัดพาราควอตจากดินและพาราควอตที่ปนเปื้อนในดินภายใน 2-3 วัน และยังใช้เป็นวัสดุปรับปรุงดินได้อีกด้วย สามารถฟื้นฟูพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรมายาวนาน และต้องการปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นวิถีการเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรอินทรีย์ได้ในเวลาอันสั้น

ขณะที่โครงการ **“กระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพประเด็นสารเคมีการเกษตรตำบลนาดี อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู”** ซึ่งมี **คุณณรงค์ฤทธิ์ จันทร์นาหว่า พยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลสุขภาพตำบลนาดี เป็นหัวหน้าโครงการ** ได้มีการถอดบทเรียนร่วมกับชาวบ้านเพื่อลด ละ เลิก การใช้สารเคมีอันตราย มีตัวอย่างผู้ป่วยที่น่าสนใจคือ หญิงชราเสียชีวิตเนื่องจากสูดดมสารเคมีที่เก็บไว้ในบ้านจนเสียชีวิตภายในเวลาเพียง 1 เดือน ส่วนชาวบ้านอีกรายเป็นโรคเนื้อเน่าและถูกตัดขา และอีกสองรายที่ไม่ยอมให้แพทย์ตัดขาเสียชีวิต ซึ่งในกระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพใหม่ที่มีการบังคับใช้แล้วคือ การผลักดันให้เกิด **“เทศบัญญัติ”** ตำบลนาดี โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกรรมการ กำหนดให้ฉีดพ่นสารเคมีอันตรายห่างไกลจากชุมชน โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก แหล่งน้ำ มากกว่า 300 เมตร และเมื่อฉีดพ่นแล้วให้ปักธงแดงเป็นสัญลักษณ์เตือน หากฝ่าฝืนมีบทลงโทษให้ปรับเงิน 1,000 บาท แต่หากผู้กระทำผิดเป็นผู้นำหรือข้าราชการ เจ้าหน้าที่ ให้ปรับเพิ่มเป็น 2 เท่า จนถึง 5,000 บาท ทั้งนี้มีรายงานว่านับตั้งแต่มีโรงงานน้ำตาลเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ชาวนาหันมาทำไร่อ้อยกันมากขึ้น ซึ่งการปลูกอ้อยนั้นใช้ยาปราบศัตรูพืชจำนวนมาก และทำให้มีผู้ป่วยด้วยโรคเนื้อเน่ามากขึ้น

ด้าน **นพ.สุรพงษ์ ผดุงเวียง นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดหนองบัวลำภู** และ **นพ.ไพฑูรย์ ใบประเสริฐ รองผู้อำนวยการโรงพยาบาลฝ่ายการแพทย์ โรงพยาบาลหนองบัวลำภู** ร่วมกันเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้ป่วยโรคเนื้อเน่าว่าในปีนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 142 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ป่วยในโรงพยาบาลหนองบัวลำภู 68 ราย รักษาตัวในโรงพยาบาลเฉลี่ย 6.4 วันต่อราย ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 3.2 หมื่นบาท เสียชีวิต 2 ราย ตัดขา 1 ราย ทำให้สูญเสียงบประมาณในการรักษาจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม สถิติผู้ป่วยในปีนี้มีแนวโน้มลดลงหลังจากได้ทำสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ และ อสม. ให้ประชาชนตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีอันตรายในการทำการเกษตร และหันมาดูแลตัวเองให้มากขึ้น โดยกลุ่มเสี่ยงคือ ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ผู้ใช้ยาสเตียรอยด์ ผู้สูงอายุ ซึ่งจะทำให้ยิ่งมีภูมิต้านทานต่ำ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีข้อมูลทางการแพทย์หรืองานวิจัยที่ชี้ชัดว่ามีสาเหตุมาจากพาราควอต

“ผู้ป่วยโรคเนื้อเน่าพบมากในภาคอีสาน ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากสุขอนามัยของประชาชนไม่ดีพอ วิธีที่ดีที่สุดคือการหลีกเลี่ยงใช้สารเคมีอันตราย หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องมีการป้องกันอย่างเคร่งครัด ใช้อย่างถูกวิธีตามคู่มือหรือคำแนะนำ ผู้สัมผัสสารเคมีอันตรายจะต้องดูแลรักษาความสะอาด เมื่อมีอาการเริ่มแรก เช่น ปวด บวมแดงที่ผิวหนัง เป็นตุ่มใส ควรรีบมาพบแพทย์เพื่อรักษา ก่อนที่จะติดเชื้อมากขึ้นจนทำลายอวัยวะภายใน ตับ ไต ปอด หัวใจ สมอง ติดเชื้อในกระแสเลือด ช็อค และเสียชีวิตในที่สุด”

ทั้งนี้ **ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำภู** กล่าวระหว่างการประชุมคณะกรรมการอำนวยการเพื่อจัดการแก้ปัญหาสารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี รศ. ดร.พวงรัตน์ ร่วมนำเสนอผลงานวิจัยด้วยว่า เราต้องแก้ปัญหาเร่งด่วนหลายจุดโดยเฉพาะพื้นที่เสี่ยงในอำเภอโนนสังข์ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำพอง ที่มีการปลูกอ้อยจำนวนมาก จึงต้องเร่งดำเนินการแก้ปัญหาการปนเปื้อนในแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบประปาอย่างเป็นรูปธรรม และพื้นที่ศึกษาในเขต

อุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีระเบียบข้อบังคับว่าห้ามนำสารเคมีอันตรายเข้าไปในพื้นที่ จึงต้องมีการบังคับใช้ระเบียบดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ภาครัฐและประชาชนต้องร่วมมือกัน เป็นการระเบิดจากข้างใน โดยแผนปฏิบัติการประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์เชิงรุก การพัฒนาทีม ก. ระดับอำเภอ - ทีม ข. ระดับตำบล และเกษตรกรในทุกพื้นที่ 58 ตำบล รวมถึงส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเกษตรอินทรีย์หรือพืชทางเลือก จำนวน 30,000 ไร่ จาก 300 กลุ่ม สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู นอกจากนี้ยังมีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจากทุนวิจัยของ สกว. การลด ละ เลิก และการหาสารทดแทนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3. หนองบัวลำภูเดินหน้าพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืน

ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำภูทุ่มงบพัฒนาเกษตรกร 600 ราย ให้หันมาทำเกษตรอินทรีย์ มีหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรเข้ามาร่วมบูรณาการดำเนินการ เพื่อพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืน โดยได้เปิดการฝึกอบรมโครงการยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร โดยมีเกษตรกรจากทุกอำเภอเข้าร่วมกว่า 600 คน โดยได้บรรยายถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ภายใต้วิสัยทัศน์ “หนองบัวลำภู เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว” มี 5 ประเด็น ได้แก่ การพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี การส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าสินค้า การเกษตร อุตสาหกรรม การค้า การลงทุน การส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวและการบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และ การเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อความสงบสุข การจัดอบรมเกษตรอินทรีย์ตามโครงการยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร โดยอนุมัติให้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติราชการจังหวัดหนองบัวลำภู ตามประเด็นยุทธศาสตร์การส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าสินค้าการเกษตร อุตสาหกรรม การค้า การลงทุน โดยมีสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นหน่วยงานดำเนินการหลัก และมีสำนักงานเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดหนองบัวลำภู สำนักงานประมงจังหวัดหนองบัวลำภู สถานีพัฒนาที่ดินหนองบัวลำภู สำนักงานสหกรณ์จังหวัดหนองบัวลำภู และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นหน่วยงานร่วม นายชนะ ไชยฮ้อย เกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู กล่าวรายงานว่า โครงการนี้ มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและมีรายได้เพิ่มขึ้น ยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัย (GAP) สู่เกษตรอินทรีย์ และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้องค์กร หน่วยงาน เกษตรกร ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรได้เสนอผลิตภัณฑ์และผลงานทางวิชาการ ในส่วนของสำนักงานเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู รับผิดชอบดำเนินกิจกรรมมี การวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตของเกษตรกร เป้าหมาย 600 ราย ทั้งด้านพืช ด้านปศุสัตว์ และด้านประมง ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตพืช เป้าหมาย 90 ราย จัดอบรมเกษตรอินทรีย์แก่กลุ่มเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู เป้าหมาย 200 ราย นำผู้เข้าอบรมศึกษาดูงานเกษตรอินทรีย์ เป้าหมาย 100 ราย และ สนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมการผลิตด้านพืชและเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ในการฝึกอบรมมี รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร ผู้อำนวยการกลุ่มคุณภาพและมาตรฐานสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ได้มาร่วมกิจกรรมและบรรยายถึงการทำเกษตรอินทรีย์ ที่ต้องใช้ความพยายามในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการใช้สารเคมี และหันมาทำการเกษตรโดยวิถีธรรมชาติ ซึ่งหน่วยงานของกระทรวงเกษตรพร้อมที่จะให้การสนับสนุน และร่วมกันพัฒนาพร้อมทั้งขอเป็นแรงใจให้เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืนต่อไป

แผนภาพที่ 3 – 22 การฝึกอบรม โครงการยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู

ที่มา : “สินค้าเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู”, ออนไลน์, 2561

กลุ่มเกษตรกรจังหวัดหนองบัวลำภูที่รวมตัวกันจากคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่ประกอบอาชีพเดียวกัน แล้วแบ่งหน้าที่กันทำในส่วนการผลิตและการตลาด การจัดการก็เป็นระบบขึ้น กลายเป็นวิสาหกิจชุมชน สร้างเป็นเครือข่ายได้ถึง 58 กลุ่ม มีสมาชิกกว่า 2,400 คน นำไปสู่การจัดตั้งบริษัท ประชารัฐรักสามัคคี หนองบัวลำภู (วิสาหกิจเพื่อสังคม) ได้ในที่สุด และมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบจนสามารถต่อยอดการสร้างรายได้เสริมจากอาชีพหลักที่ทำอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและน่าชื่นชม รายได้หลักของกลุ่มเครือข่ายมาจากการจำหน่ายพืชผักอินทรีย์ ซึ่งเป็นจุดเด่นเพราะมีการน้อมนำศาสตร์ของพระราชามาใช้เป็นแนวทางตั้งแต่แรกเริ่ม คือ ทำเกษตรแบบผสมผสาน ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี ร่วมกันรักษาสมดุลธรรมชาติและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

แผนภาพที่ 3 – 23 ตราสัญลักษณ์เครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีหนองบัวลำภู

ที่มา : “เกษตรอินทรีย์วิถีหนองบัวลำภู”, ออนไลน์, 2561

สรุป

โดยปัจจุบันนี้พื้นที่ในการผลิตของกลุ่มเครือข่ายรวมกันแล้วประมาณ 5,000 ไร่ ในส่วนของการดำเนินงานนั้นเน้นลักษณะการประสานความร่วมมือ ทั้งด้านการผลิตและการตลาด มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดย บริษัท เกษตรอินทรีย์วิถีหนองบัวลำภู (วิสาหกิจเพื่อสังคม) ร่วมกับบริษัทประชารัฐรักสามัคคีหนองบัวลำภู (วิสาหกิจเพื่อสังคม) โดยมีเกษตรกรเป็นผู้ถือหุ้นและเป็นเจ้าของบริษัทร่วมกัน นับเป็นนวัตกรรมเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในยุค 4.0 ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนนอกจากนี้ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ยังได้เข้ามามีส่วนร่วมเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างสมาชิกในชุมชน อธิบายให้เห็นความเชื่อมโยงและการต่อยอดสิ่งที่มีอยู่แล้วให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สามารถสร้างรายได้มากขึ้น และขยายกลุ่มเครือข่ายให้เพิ่มขึ้น ทั้งในเรื่องการแปรรูปผลผลิตและการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้ได้มีการวางแนวทางในการเตรียมความพร้อมให้แก่สมาชิกด้วย

บทที่ 4
แนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” สำหรับบทที่ 4 จะศึกษาในเรื่องของความรู้เกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู ตลอดจนการศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในด้านการเกษตร โดยทำการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู มีหัวข้อในการศึกษาดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู
2. แผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู
3. สภาพปัญหาด้านการเกษตรในจังหวัดหนองบัวลำภู
4. สรุปการสัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู เรื่องทัศนคติเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์
5. สรุปการสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้ให้ความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู
6. สรุปการสัมภาษณ์องค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู
7. สรุปแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู

ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู

จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งขึ้นเป็นจังหวัดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2536 มีประชากร 512,117 คน จัดตั้งเป็นจังหวัด ลำดับที่ 75 ของประเทศไทย มีที่ตั้งตามพิกัดภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16 องศา 45 ลิปดา ถึง 17 องศา 40 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศา 57 ลิปดา ถึง 102 องศา 30 ลิปดา ตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 518 กม. (ตามเส้นทาง กรุงเทพฯ- สีคิ้ว-ชัยภูมิ-ชุมแพ-ศรีบุญเรือง-หนองบัวลำภู) จังหวัดหนองบัวลำภู มีขนาดพื้นที่ประมาณ 3,859.062 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,411,928.74 ไร่ ขนาดพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 2.27 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 106,392,250 ไร่ และคิดเป็นร้อยละ 0.75 ของประเทศ) จังหวัดหนองบัวลำภูมีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือติดต่อกับ อำเภอน้ำโสม อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ทิศตะวันออกติดต่อกับ อำเภอบ้านผือ อำเภอกุดจับ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ทิศใต้ติดต่อกับ อำเภอสีชมพู กิ่งอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันตกติดต่อกับ อำเภอภูกระดึง อำเภอวังสะพุง อำเภอผาขาว อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

แผนภาพที่ 4 – 1 ตราประจำจังหวัดและคำขวัญประจำจังหวัดหนองบัวลำภู

“ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อุทยานแห่งชาติ ภูเก้า-ภูพานคำ แผ่นดินธรรมหลวงปู่ขาว เด่นสกาวถ้ำเอราวัณ นครเชื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน”

ที่มา : “ตราประจำจังหวัดหนองบัวลำภู”, ออนไลน์, 2562

จังหวัดหนองบัวลำภู แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอโนนสัง อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง อำเภอสุวรรณคูหา และอำเภอนาวัง มีลักษณะทางกายภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิประเทศของหนองบัวลำภู ส่วนใหญ่จะเป็นแอ่งที่ราบมีภูเขาล้อมรอบ เทือกเขาที่สำคัญ คือ เทือกเขาภูพานอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดหนองบัวลำภู โดยทอดแนวยาวมาจากริมฝั่งแม่น้ำโขงตอนเหนือของอำเภอสังคม จังหวัดหนองคายผ่านเข้ามาเขตอำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานีและเข้าสู่เขตอำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภูและเข้าไปเขตอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ผ่านไปกาฬสินธุ์ สกลนคร และ จังหวัดนครพนม จังหวัดหนองบัวลำภู มีพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงบางส่วนเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นถึงลอนลึก มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 200 เมตร ทางตอนบนของหวัดจะเป็นพื้นที่ภูเขาสูง แล้วลาดไปทางทิศใต้และทิศตะวันออก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายและลูกรัง ไม่สามารถเก็บน้ำหรืออุ้มน้ำในฤดูแล้งได้ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะภูมิอากาศในจังหวัดหนองบัวลำภูแบ่งออกเป็น 3 ฤดู เช่นเดียวกันกับจังหวัดอื่น ในภาตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาวสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับมรสุมที่พัดผ่านประจำปี จัดอยู่ในประเภทภูมิอากาศแบบพื้นเมือง ร้อนเฉพาะฤดู คือ จะมีฝนตกเฉพาะฤดูกาลสลับกับมีช่วงแห้งแล้งที่เห็นได้ชัดเจน ซึ่งแต่ละฤดูจะมีอุณหภูมิแตกต่างกัน ดังนี้ ฤดูหนาว : อุณหภูมิต่ำเฉลี่ยประมาณ 15 - 16 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือนธันวาคม - มกราคม ของทุกปี ฤดูร้อน : อุณหภูมิต่ำเฉลี่ยประมาณ 34 - 36 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือนเมษายน - เดือน พฤษภาคม ของทุกปี ฤดูฝน : อุณหภูมิต่ำเฉลี่ยประมาณ 20 - 24 องศาเซลเซียส (ในวันที่มีฝนตก) อยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน - พฤศจิกายน ของทุกปี

แผนภาพที่ 4 – 2 แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู

ที่มา : “แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู”, ออนไลน์, 2562

สภาพธรณีวิทยาสัณฐาน (ธรณีวิทยา) สภาพจังหวัดหนองบัวลำภู จะโอบรอบด้วยเทือกเขาภูพานและภูเก้า โดยลักษณะของภูพานจะเป็นแนวเทือกเขาทอดยาวจากเหนือลงมาใต้ ส่วนภูเก้าอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดหนองบัวลำภู จะมีลักษณะเป็นวงกลมตรงกลางจะเป็นแอ่งที่ราบระหว่างหุบเขา ตามสภาพดังกล่าวจะทำให้จังหวัดหนองบัวลำภูมีภูเขาล้อมรอบโดยมีโครงสร้างทางธรณีวิทยาประกอบด้วยกลุ่มหิน 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มหินโคราช กลุ่มหินราชบุรี และกลุ่มหินตะนาวศรี

1. กลุ่มหินโคราช (Korat group) อยู่ในยุคครีตาเซียส ถึง ยุคไตรแอสสิค (Cretaceous to Triassic) มีอายุประมาณ 135 - 230 ล้านปี พบในเขตอำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง และอำเภอนาวัง โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองหนองบัวลำภูบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 10 บนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 210 หนองบัวลำภู อุดรธานี จะพบสุสานหอยกาบคู่ อันแสดงว่าบริเวณดังกล่าวเคยเป็นทะเลมาก่อนอยู่ในกลุ่มหินโคราช มีหน่วยหินที่ควรศึกษา คือ หน่วยหินภูพานและพระวิหาร ประกอบด้วยหินทราย หินกรวด และหินซิลท์ โดยหน่วยหินภูพานจะอยู่บนชั้นของหน่วยหินพระวิหารบริเวณที่พบเทือกเขาภูพานด้านตะวันออกและทางตอนใต้ของจังหวัดในเขตอำเภอเมืองหนองบัวลำภูและอำเภอโนนสัง หน่วยหินภูกระดึง เป็นหน่วยหินที่เรียงตัวอยู่ล่างสุดของกลุ่มหินโคราช ซึ่งจะมีอายุมากที่สุด ประกอบด้วยหินชนวน หินซิลิคอน มีหินทราย และหินกรวดปะปนด้วย พบบริเวณอำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลางและ อำเภอนาวัง

2. กลุ่มหินราชบุรี (Ratchaburi group) อยู่ในยุคคาร์บอนิฟอรัสถึงยุคเพอเมียน (Carboniforous to Permian) จะพบบริเวณกลุ่มเขาโดดในเขตอำเภอสุวรรณคูหา อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง และอำเภอนาวัง ประกอบด้วยหินปนสีเทาอ่อน หินทราย หินดินดาน และหินกรวดมน

3. กลุ่มหินตะนาวศรี (Tanaosi group) อยู่ในยุคคาร์บอนิฟอรัสถึงยุคดีไวเนีย (Carboniforous to Permian) มีอายุประมาณ 345 - 425 ล้านปี หน่วยหินที่พบในกลุ่มนี้ คือ หน่วยหินแก่งกระจาน ประกอบด้วยหินดินดานสีเทาเข้ม หินทรายขาว พบในเขตอำเภอนากลางและอำเภอนาวังเขตติดต่อกับจังหวัดเลยชั้นหินคดโค้งรูปกระทะหงาย จะเกิดขึ้นในยุคไตรแอสสิคตอนปลาย นับว่าเป็นโครงสร้างทางธรณีวิทยาของเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ถูกยกตัวสูงขึ้นจากระดับน้ำทะเลทำให้เกิดภูมิประเทศแบบโค้งงอและรอยเลื่อน บริเวณนี้มีน้ำทะเลนำตะกอนเข้ามาสะสมอยู่ในยุคเทอร์เชียนรี่ ประมาณ 70 - 135 ล้านปีมาแล้ว มีการไหวตัวของเปลือกโลก ทำให้แอ่งโคราชยกตัวสูงขึ้นอย่างช้า ๆ เป็นบริเวณกว้างทำให้เกิดโค้งกระทะคว่ำและกระทะหงาย

ทรัพยากรป่าไม้ โดยทั่วไปพื้นที่ป่าเป็นป่าเต็งรังสลับกับป่าเบญจพรรณ มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอยู่ทางด้านเหนือ และด้านตะวันตก จำนวน 6 แห่ง พื้นที่ป่าสงวนส่วนใหญ่ถูกบุกรุกทำลาย หลังจากนั้นพื้นที่บางส่วนกลายเป็นพื้นที่เพาะปลูก และกำลังเป็นที่ทำกินของเกษตรกร บางส่วนกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม ปัจจุบันแบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ประมาณ 312,500 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ ประมาณ 1,039,000 ไร่ พื้นที่เหมาะสมแก่การเกษตร ประมาณ 170,000 ไร่ และพื้นที่ประกาศปฏิรูป ประมาณ 1,183,000 ไร่ พื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตสงวน และอนุรักษ์ มีพื้นที่ประมาณ 312,000 ไร่ ได้แก่

1. ป่าอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ (ป่าภูเก้า) อยู่ทางด้านทิศใต้ของจังหวัดหนองบัวลำภู บริเวณอำเภอโนนสัง มีพื้นที่ประมาณ 103,000 ไร่

2. ป่าภูพาน อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดหนองบัวลำภู บริเวณอำเภอเมืองหนองบัวลำภู และอำเภอโนนสัง มีพื้นที่ประมาณ 16,000 ไร่

3. ป่าหนองบัว อยู่บริเวณอำเภอเมืองหนองบัวลำภู มีพื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่

4. ป่าห้วยส้ม และ ป่าภูแดง อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดหนองบัวลำภู บริเวณอำเภอสุวรรณคูหา มีพื้นที่ประมาณ 138,000 ไร่

5. ป่าหนองเรือ อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดหนองบัวลำภู บริเวณอำเภอนากลาง อำเภอเมืองหนองบัวลำภู และอำเภอศรีบุญเรือง มีพื้นที่ประมาณ 39,000 ไร่

ทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แหล่งน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นมา

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำลำคลอง ลำห้วย หนองน้ำ บึงและน้ำบาดาล ในเขตจังหวัดหนองบัวลำภูมีอยู่เป็นจำนวนมาก แหล่งน้ำที่เปรียบเหมือนเส้นเลือดใหญ่ที่สำคัญได้แก่

2. ลำพะเนียง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันปันน้ำของลุ่มแม่น้ำโขงกับลุ่มแม่น้ำชี ไหลผ่านอำเภอนากลาง อำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอโนนสัง แล้วไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

3. ลำน้ำพอง มีต้นกำเนิดจากภูกระดึง และเทือกเขาสันปันน้ำ ของลุ่มแม่น้ำป่าสัก กับลุ่มน้ำชี ไหลผ่านเขตอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย อำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอโนนสัง แล้วไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ลำน้ำพองมีลำน้ำสาขาอยู่หลายสาย ที่ไหลผ่านเขตจังหวัดหนองบัวลำภู คือ ลำน้ำมอ ลำน้ำพวย ลำน้ำพอง ลำน้ำซำฐาน

4. ลำห้วยโมง ไหลมาจากสันเขาภูซางใหญ่ เขตติดต่ออำเภอนาด้วง จังหวัดเลย แล้วไหลผ่านอำเภอสุวรรณคูหา เข้าเขตอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี แล้วไหลไปบรรจบแม่น้ำโขง

5. แหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน ในปี พ.ศ. 2539 มีอยู่รวม 68 โครงการ เป็นโครงการขนาดกลางอยู่เพียงโครงการเดียวคือ อ่างเก็บน้ำห้วยเหล่ายาง อยู่ที่บ้านภูพานทอง ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองหนองบัวลำภู มีความจุประมาณ 2.14 ล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่รับประโยชน์ประมาณ 2,000 ไร่ โครงการที่เหลืออื่น ๆ เป็นโครงการขนาดเล็ก มีความจุประมาณ 13.20 ล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่รับประโยชน์ประมาณ 30,000 ไร่

แผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู

ข้อมูลสรุปผลการดำเนินการตามแผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ.2557 – 2560

จากแผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภูที่ผ่านมา คือแผนพัฒนาจังหวัด ปี พ.ศ.2557 – 2560 ที่กำหนดวิสัยทัศน์ “หนองบัวลำภู เป็นเมืองน่าอยู่ เคียงคู่รู้ค่าธรรมชาติ ประชาชนชาญฉลาดทำกิน ในดินแดนสันติสุข” ซึ่งจังหวัดได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาจังหวัดในทุกมิติเพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น โครงการต่างๆ ได้ดำเนินการแยกย่อยเป็นแผนปฏิบัติราชการประจำปี รวมถึงการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งจะขอสรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู 4 ปี พ.ศ.2557 – 2560 ดังนี้

1. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างความเข้มแข็ง เศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยวและการบริการ ซึ่งในประเด็นยุทธศาสตร์นี้จะเน้นส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีโครงการที่สำคัญ คือ โครงการพัฒนาทักษะฝีมือด้านการผลิตและการบริการ โครงการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศ โครงการเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการ โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิต เป็นต้น ซึ่งจากผลการดำเนินการตามแผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู 4 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.5 ต่อปี ซึ่งเป็นไปตามตัวชี้วัดที่กำหนด

2. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาเกษตรปลอดภัยควบคู่กับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ในประเด็นยุทธศาสตร์จะส่งเสริมเกษตรกรให้ผลิตสินค้าทางการเกษตรให้มีคุณภาพ และเป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งมีโครงการเริ่มตั้งแต่การพัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาดิน ฝึกอาชีพ พัฒนาพันธุ์ รวมถึงการโซนนิ่ง เพื่อให้ทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่เป็นการลดต้นทุนได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งจากการดำเนินการที่ผ่านมาพบว่า เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากเดิมที่เน้นการทำนาเป็นอาชีพหลัก ซึ่งมีพื้นที่ไม่เหมาะสม ได้ผลผลิตไม่คุ้มทุน มาเป็นปลูกพืชอื่นที่เหมาะสมเช่น พืชผัก ปลูกอ้อย ปลูกข้าวโพด หรือเปลี่ยนเป็นการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ไก่พันธุ์ไข่ ไก่เนื้อ เป็ด ไก่งวง โคเนื้อ โคนม รวมถึงการประมง ซึ่งทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง สามารถเลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัวไม่ต้องย้ายถิ่นฐานหรือไปใช้แรงงานที่กรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่นๆ รวมถึงไปขายแรงงานที่ต่างประเทศช่วยแก้ไขปัญหาสังคมได้อีกทางหนึ่งได้เป็นอย่างดี

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาคน สังคม คุณภาพชีวิต การศึกษา ความมั่นคงภายในและการสร้างสังคมสันติสุข ในประเด็นยุทธศาสตร์นี้ จังหวัดหนองบัวลำภูได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ซึ่งหากคนมีคุณภาพ การพัฒนาอื่น ๆ ก็สามารถทำได้ง่าย ซึ่งการวิเคราะห์ตัวชี้วัดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะ

พบว่าตัวชี้วัดด้านสังคม การพัฒนาแบบทั่วถึง จังหวัดหนองบัวลำภูยังอยู่ในระดับต่ำกว่าระดับประเทศทุกตัว ซึ่งประกอบด้วยร้อยละของประชาชนที่อยู่ใต้เส้นความยากจน อัตราแพทย์ต่อประชากร ค่าเฉลี่ยคะแนน O – NET เป็นต้น ดังนั้นจังหวัดหนองบัวลำภูต้องพัฒนาในด้านนี้ แต่เรื่องสังคมอื่น ๆ นั้น จังหวัดหนองบัวลำภูก็ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดี เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความขัดแย้งในสังคม ปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้น

4. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ในประเด็นยุทธศาสตร์นี้มีจุดประสงค์เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวช และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่การเป็นฐานการพัฒนาใช้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งมีโครงการที่สำคัญ คือ การเพิ่มพื้นที่ป่า การสร้างฝายชะลอน้ำ การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า และที่สำคัญในการสนองนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จังหวัดหนองบัวลำภูได้นำนโยบายไปดำเนินการโดยเป็นการทำความเข้าใจกับพี่น้องประชาชน โดยใช้ทั้งหลักรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ในการเจรจากับประชาชนผู้บุกรุก ทำให้ยึดคืนพื้นที่ป่ากว่า 3,000 ไร่ โดยไม่มีปัญหาการกระทบกระทั่งกับพี่น้องประชาชน

ข้อมูลการวิเคราะห์สภาวการณ์และศักยภาพ

จากการพัฒนาที่ผ่านมาจังหวัดหนองบัวลำภู ได้ระดมทรัพยากรเข้าดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของจังหวัดอย่างต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาจังหวัดได้บรรลุผลสำเร็จในระดับหนึ่ง ทั้งการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการยกระดับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น แต่ยังมีประเด็นปัญหาท้าทายยังไม่บรรลุ ตามเป้าหมาย ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน จังหวัดหนองบัวลำภูได้กำหนดจุดเน้นในการพัฒนาปี 2557 - 2560 ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล วาระแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และสนองตอบความต้องการของประชาชนในพื้นที่ มุ่งสู่การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ AEC โดยมีจุดเน้นการพัฒนาดังนี้

1. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการพัฒนาด้านการค้า การลงทุน การเกษตร

1.1 การบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคและการเกษตร โดยการขุดลอกแหล่งน้ำที่ตื้นเขิน ก่อสร้างฝายกักเก็บน้ำ ประตูระบายน้ำ การก่อสร้างแก้มลิง และการก่อสร้างระบบกระจายน้ำในพื้นที่การเกษตรกรรม

1.2 การปรับปรุงซ่อมแซมถนน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการสัญจรและการขนส่งให้ครอบคลุมพื้นที่ทุกระดับโดยบูรณาการงบประมาณจากส่วนราชการ งบประมาณจังหวัดและงบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าดำเนินการ

1.3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณภาพ สร้างความสนใจแก่นักท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อเชื่อมโยงภายในประเทศและต่างประเทศ โดยดำเนินการ

2.1 การพัฒนาและดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว

2.2 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

2.3 การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวร่วมกับกลุ่มจังหวัด

3. การแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี

- อาทิ สุรา การพนัน ยาเสพติด

4. การเพิ่มรายได้

4.1 รายได้หลัก – การเกษตรกรรม โดยมีโครงการที่เป็น Positioning ของจังหวัด ได้แก่ จังหวัดหนองบัวลำภู เมืองราชินีข้าวเหนียว

4.1.1 เพิ่มผลผลิตด้านการประมง และการเกษตร

4.1.2 ลดต้นทุนการผลิตในการเกษตร

4.1.3 การเพิ่มมูลค่าผลผลิตข้าว อาทิ ข้าวอินทรีย์,ข้าวฮาง

4.1.4 ลดพื้นที่ปลูกพืชที่มีความเสี่ยงด้านการตลาดและราคา เพิ่มพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพด้านตลาด และราคา เช่น ยางพารา อ้อย เป็นต้น

4.1.5 ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค อาทิ ไก่ ไก่ไข่ วัวเนื้อ ปลา กบ ฯลฯ เพื่อลดการนำเข้าจากภายนอก และเพื่อส่งเสริมการส่งออก กรณีผลิตได้มากกว่าความต้องการบริโภคภายในจังหวัด

4.2 รายได้เสริมส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP โดยดำเนินการ

4.2.1 การพัฒนาคุณภาพ/มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

4.2.2 การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging)

4.2.3 การประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด

4.2.4 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกลุ่ม

4.2.5 ใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกกับองค์ความรู้สมัยใหม่

5. การพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

5.1 ส่งเสริมให้ประชากรเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของทุกช่วงวัย ให้สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ การดำรงชีพ และการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้มีความพร้อมด้านสติปัญญา อารมณ์ มุ่งการเรียนรู้ทั้งปฏิบัติ และวิชาการ

5.2 เสริมสร้างสุขภาวะประชากรให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกาย และใจ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ การพัฒนาสุขภาวะอย่างครอบวงจร พัฒนาคุณภาพการให้บริการ และการพัฒนาศักยภาพการเฝ้าระวัง และการจัดการกับโรคระบาดต่างๆ

5.3 เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง

5.4 ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและคุ้มค่าต่อการให้บริการ

6. การแก้ไขปัญหาความยากจน

6.1 สนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ทั้งมาตรฐานการผลิต การตลาด และการสร้างคุณค่าเพิ่ม โดยการฝึกอบรมพัฒนาทักษะ ด้านการผลิต การจัดการ และการตลาด สนับสนุนการรวมกลุ่ม สนับสนุนการวิจัยตลาดของสินค้าชุมชน

6.2 ยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร สร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค พัฒนากระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐาน เช่น การผลิตพืชตามหลักการเกษตรที่ดี และเหมาะสม (GAP) หลักเกณฑ์ วิธีการที่ดีในการผลิต (GMP) และมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) เป็นต้น

6.3 การพัฒนาสมรรถนะ และทักษะฝีมือแรงงาน รองรับการพัฒนาสาขาต่างๆ โดยเพิ่มพูน ความรู้ และทักษะพื้นฐานในการทำงาน และจัดระบบการเรียนรู้ ในการประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน

7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7.1 การบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ เพื่อให้มีน้ำในปริมาณที่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตรของคนในพื้นที่ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในลุ่มน้ำลำพะเนียงลุ่มน้ำโคโล่ ลุ่มน้ำคะนาน

7.2 การรักษาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของจังหวัด จำนวน 312,675 ไร่ ให้คงอยู่ รวมทั้งฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายทางชีวภาพ การเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ

7.3 ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยการสนับสนุนให้เกษตรกรใช้วิธีเพาะปลูกที่เหมาะสมมีความหลากหลาย ลดการใช้สารเคมีการเกษตร ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

8. การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตผล และคุณค่าของสินค้าการเกษตร

การปรับโครงสร้างการเกษตร ให้มีความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว และสนับสนุนสินค้าเกษตรที่มีโอกาสใหม่ ได้แก่ พืชพลังงานทดแทน และส่งเสริมการทำเกษตรที่ยั่งยืน อาทิการเกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

ตารางที่ 4 – 1 แสดงโครงสร้างการผลิต 5 อันดับแรกของกลุ่มจังหวัดและจังหวัด

กลุ่มจังหวัด		หนองบัวลำภู	
สาขาการผลิตหลัก	โครงสร้าง (ร้อยละ)	สาขาการผลิตหลัก	โครงสร้าง (ร้อยละ)
สาขาเกษตร	23.74	สาขาเกษตร	30.17
สาขาอุตสาหกรรม	14.92	สาขาการศึกษาฯ	18.84
สาขาการศึกษาฯ	14.71	สาขาขายส่ง การขายปลีกฯ	11.03
สาขาขายส่ง การขายปลีกฯ	11.16	สาขาอุตสาหกรรม	10.10
สาขาตัวกลางทางการเงิน	6.64	สาขาตัวกลางทางการเงิน	7.08

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557

จากตารางจะเห็นได้ว่า โครงสร้างการผลิตของกลุ่มจังหวัดและจังหวัดหนองบัวลำภู มีโครงสร้างอันดับแรกเหมือนกันคือสาขาเกษตรกรรม มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 23.74 และ 30.17 ตามลำดับ

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ปี 2557 จังหวัดหนองบัวลำภูมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม 12,615 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 8.6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของกลุ่มจังหวัด และอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดหนองบัวลำภู มีขยายตัวร้อยละ 0.9 ชะลอตัวจากปีก่อนที่ขยายตัวร้อยละ 2.1 และมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 5 ปี อยู่ที่ 3.0 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ที่มีอัตราการขยายตัวอยู่ที่ 5.9

ตารางที่ 4 - 2 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมกลุ่มจังหวัดและจังหวัด (GRP และ GPP) แบบปริมาณลูกโซ่ (CVMs)

กลุ่มจังหวัด/จังหวัด	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557P	เฉลี่ย 5 ปี
ประเทศ	8,227,953	8,296,549	8,896,468	9,136,862	9,211,568	8,753,880
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	732,027	785,713	846,795	856,369	853,027	814,786
กลุ่มจังหวัด	114,845	128,273	137,592	143,189	146,246	134,029
อุดรธานี	54,533	61,750	64,310	66,270	68,201	63,013
เลย	19,504	21,896	24,100	25,008	25,868	23,275
หนองคาย	29,245	21,808	21,899	22,143	21,440	23,307
บึงกาฬ	NA	17,488	24,592	28,322	29,979	25,095
หนองบัวลำภู	11,549	12,462	12,246	12,500	12,615	12,274

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557

ตารางที่ 4 - 3 แสดงอัตราการขยายตัว (Growth rate) แบบปริมาณลูกโซ่ (CVMs)

กลุ่มจังหวัด/จังหวัด	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557 P	เฉลี่ย 5 ปี
ประเทศ	7.5	0.8	7.2	2.7	0.8	3.8
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5.8	7.3	7.8	1.1	-0.4	4.3
กลุ่มจังหวัด	4.5	11.7	7.3	4.1	2.1	5.9
อุดรธานี	2.6	13.2	4.1	3.0	2.9	5.2
เลย	8.6	12.3	10.1	3.8	3.4	7.6
หนองคาย	5.1	-25.4	0.4	1.1	-3.2	-4.4
บึงกาฬ	-	-	40.6	15.2	5.9	20.5
หนองบัวลำภู	5.9	7.9	-1.7	2.1	0.9	3.0

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจรายสาขาการผลิต ปี พ.ศ.2557

ปี พ.ศ.2557 จังหวัดหนองบัวลำภูสามารถสร้างมูลค่า (ที่แท้จริง) จากภาคเกษตรกรรมได้มากที่สุด ซึ่งมีมูลค่าเท่ากับ 2,471 ล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 5.5 ขยายตัวต่อเนื่องจากปีก่อนที่ขยายตัวร้อยละ 1.8 และเป็นสาขาการผลิตที่มีโครงสร้างการผลิตมากที่สุด มีสัดส่วนร้อยละ 28.0 รองลงมาคือสาขาการศึกษา ซึ่งมีมูลค่าเท่ากับ 2,130 ล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 5.6 ขยายตัวจากปีก่อนที่หดตัวร้อยละ 5.4 โครงสร้าง การผลิต สัดส่วนร้อยละ 18.8 ตามด้วยสาขาการขายส่ง การขายปลีก ฯ มูลค่าเท่ากับ 1,414 ล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 0.5 ชะลอตัวจากปีก่อนที่ขยายตัวร้อยละ 15.1 โครงสร้างการผลิต สัดส่วนร้อยละ 11.0

แผนภาพที่ 4 – 3 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดและอัตราการขยายตัว แบบปริมาณลูกโซ่ (CVMs) รายสาขา

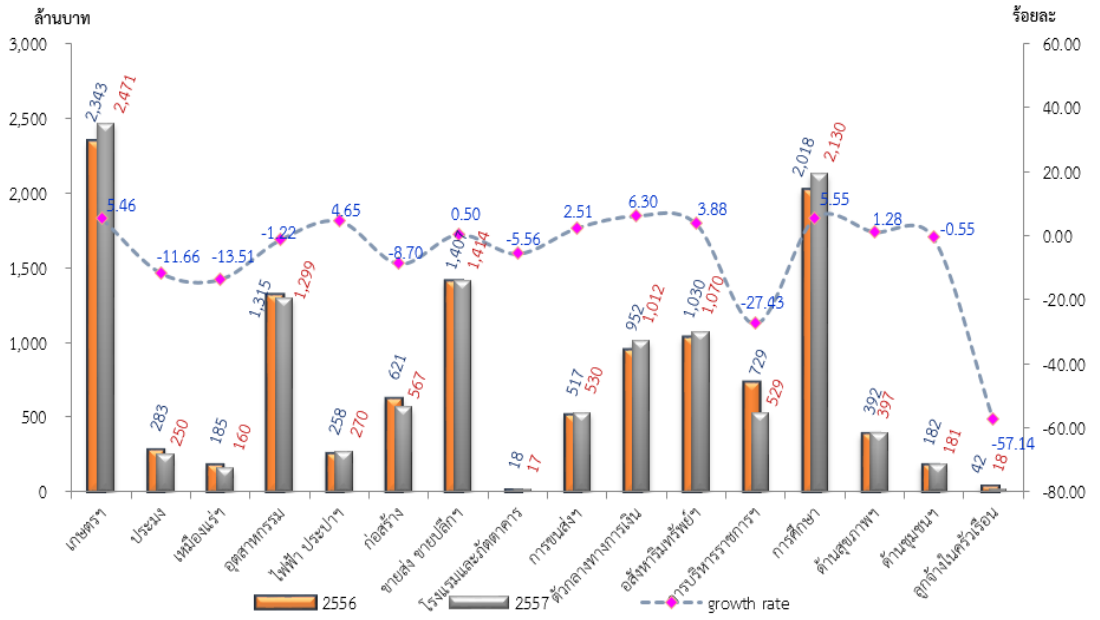

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557

รายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร (Per capita GRP)

ในปี พ.ศ. 2557 จังหวัดหนองบัวลำภู มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัวต่อคนต่อปี (GPP per capita) 43,385 บาท เป็นลำดับที่ 77 ของประเทศ และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลย้อนหลัง พบว่ามีแนวโน้มลดลงจาก ปี พ.ศ. 2556 ที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัวต่อคนต่อปี (GPP per capita) อยู่ที่ 44,376 บาท

แผนภาพที่ 4 – 4 แสดงการเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี ประจำปี พ.ศ. 2550 – 2557 (ณ ราคาประจำปี)

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 30 มีนาคม 2559

ภาคการเกษตร

การเกษตร ข้อมูลด้านการเกษตรรายปี ระหว่างปี 2556- 2558 จำแนกตามรายชนิดพืช ดังนี้

1. ข้าวนาปี เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ มีการเพาะปลูกข้าวนาปี พบว่า จำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี จำนวนพื้นที่เพาะปลูก (ไร่) ในแต่ละปีไม่เท่ากัน ปี 2557- 2558 มีจำนวนพื้นที่ลดลงจากปี 2556 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งหันไปปลูกพืชชนิดอื่นๆแทน เช่น ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น จำนวนผลผลิต (ตัน) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณลดลงจากปี 2556 ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ลดลงจากปี 2556 ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะปี 2558 ลดลงมากเมื่อเทียบกับปี 2556

2. ข้าวเจ้านาปี เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ มีการเพาะปลูกข้าวเจ้านาปี พบว่า จำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี จำนวนพื้นที่เพาะปลูก (ไร่) ในแต่ละปีไม่เท่ากัน ปี 2557- 2558 มีจำนวนพื้นที่ลดลงจากปี 2556 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งหันไปปลูกพืชชนิดอื่นๆแทน เช่น ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น จำนวนผลผลิต (ตัน) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะปี2557 ปริมาณลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2556 ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งปี 2557- 2558 ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะปี2557 ปริมาณลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2556

3. ข้าวเหนียวนาปี เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ มีการเพาะปลูกข้าวเหนียวนาปี พบว่า จำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี จำนวนพื้นที่เพาะปลูก (ไร่) ในแต่ละปีไม่เท่ากัน ปี 2557- 2558 มีจำนวนพื้นที่ลดลงจากปี 2556 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งหันไปปลูกพืชชนิดอื่นๆแทน เช่น ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น จำนวนผลผลิต (ตัน) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะปี 2557 ปริมาณลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2556 ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งปี 2557- 2558 อยู่ในช่วง 390-423 (กก./ไร่) ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะปี 2557 ลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2556

4. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ และเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พบว่า จำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี จำนวนพื้นที่เพาะปลูกในแต่ละปีไม่เท่ากันโดยเฉพาะปี 2558 มีจำนวนพื้นที่ลดลงมาก เมื่อเปรียบกับปี 2556 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งหันไปปลูกพืชชนิดอื่น ๆ แทน เช่น ปลูกอ้อย มันสำปะหลังเป็นต้น จำนวนผลผลิต (ตัน) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะ ปี 2558 ลดลงมากเมื่อเทียบกับปี 2556

ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันสืบเนื่องจากส่วนหนึ่งขึ้นกับเนื้อที่เพาะปลูก และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะ ปี 2558 ลดลงมากเมื่อเทียบกับปี 2556

5. มันสำปะหลัง เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ และเพาะปลูกมันสำปะหลัง พบว่า จำนวนครัวเรือนเท่าเดิม จำนวนพื้นที่เพาะปลูกในแต่ละปีไม่เท่ากัน โดยเฉพาะปี 2558 มีจำนวนพื้นที่ลดลงมาก เมื่อเปรียบกับปี 2557 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งหันไปปลูกพืชชนิดอื่น ๆ แทน เช่น ปลูกอ้อย เป็นต้น จำนวนผลผลิต (ตัน) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันขึ้นกับปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะ ปี 2558 ลดลงมากเมื่อเทียบกับปี 2556 ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งปี 2556-2558 ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.) ในแต่ละรายปีจะไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งปี 2556-2558 อยู่ในช่วง 2.27-2.30 (บาท/กก.)

6. อ้อยโรงงาน เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ และเพาะปลูกอ้อยโรงงาน พบว่า จำนวนครัวเรือนปี 2558 เพิ่มขึ้นไม่มากนัก จำนวนพื้นที่เพาะปลูก ปี 2557-2558 เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เช่น เกษตรกรเห็นว่าการปลูกอ้อยได้ราคามากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการปลูกมันสำปะหลัง เป็นต้น จำนวนผลผลิต (ตัน) ปี 2557-2558 เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งปี 2556-2558 ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากัน ปี 2557-2558 ลดลงจากปี 2556

7. ยางพารา เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ และเพาะปลูกยางพารา พบว่า จำนวนครัวเรือนปี 2558 เพิ่มขึ้นไม่มากนัก จำนวนพื้นที่เพาะปลูกในแต่ละปีไม่เท่ากัน โดยเฉพาะปี 2557/2558 มีจำนวนพื้นที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อย เมื่อเปรียบกับปี 2556 จำนวนผลผลิต (ตัน) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันขึ้นกับปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณเพิ่มมากขึ้น จากปี 2556 ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันขึ้นกับปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณเพิ่มมากขึ้น จากปี 2556 ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากัน ปี 2557-2558 ลดลงจากปี 2556 โดยเฉพาะปี 2558 ลดลงมากเมื่อเทียบกับปี 2556

8. ปาล์มน้ำมัน เกษตรกรอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู จาก 6 อำเภอ และเพาะปลูกปาล์มน้ำมัน พบว่า จำนวนครัวเรือนปี 2558 เพิ่มขึ้นไม่มากนัก จำนวนพื้นที่เพาะปลูกปี 2558 มีจำนวนพื้นที่เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบกับปี 2556 จำนวนผลผลิต (ตัน) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากันขึ้นกับปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปี 2557- 2558 ปริมาณลดลง จากปี 2556 โดยเฉพาะปี 2558 ปริมาณลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2556 เนื่องจากผลผลิตในอำเภอเมืองฯ อำเภอนากลาง อำเภอโนนสัง ปี 2556-2557 และอำเภอนากลาง อำเภอโนนสัง ปี 2558 ผลผลิตรวมยังไม่ออก ผลผลิตเฉลี่ยต่อ (กก./ไร่) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากัน ซึ่งปี 2557 มากกว่าปี 2556 และ ปี 2558 ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.) ในแต่ละรายปีจะไม่เท่ากัน ปี 2557 มากกว่า ปี 2556 และ ปี 2558 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า จำนวนผลผลิต (กก./ไร่) ปี 2557 มีมากกว่า ปี 2556 และ ปี 2558

การวิเคราะห์ทางการบริหาร (SWOT Analysis)

1. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู (จุดแข็ง Strengths)

1.1 เป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กจึงทำให้การบริหารจัดการทั่วถึง มีการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบอาสาสมัคร โดยอยู่ในการอำนวยการของ อปท.หมู่บ้าน

1.2 จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานกว่า 200 ปี มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรอินทรีย์พร้อมด้วยภูมิประเทศที่สวยงาม ภูเขาล้อมรอบ มีพื้นที่ป่า ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีโรงานอุตสาหกรรมน้อย อากาศดี มลพิษต่ำ มีศักยภาพการผลิตพลังงานไฟฟ้าสูง

1.3 จังหวัดหนองบัวลำภูมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศน์ที่โดนเด่น อาทิเช่น วัดถ้ำกลองเพล (หลวงปู่ขาว อนาลโย) พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์และหอยหิน 150 ล้านปี ภูพานน้อย ภูหินลาดช่อฟ้า ฯลฯ

2. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู (จุดอ่อน Weaknesses)

2.1 พื้นที่ป่าของจังหวัดหนองบัวลำภูลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการบริหารจัดการน้ำที่ไม่เป็นระบบ ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลความเจริญยังคงขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และเพื่อการเกษตร

2.2 ประชาชนมีรายได้ต่อหัวต่ำเนื่องจากอาชีพส่วนใหญ่ของคนในจังหวัดคืออาชีพเกษตรกรรม และต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นทำให้เกษตรกรยากจน และมีหนี้สินมาก พฤติกรรมการบริโภคที่ยังไม่ถูกสุขลักษณะส่งผลให้เกิดโรคต่างๆ เช่น มะเร็งท่อน้ำดี ที่มีอัตราการตายสูงสุด

2.3 การขาดอัตลักษณ์ที่เป็นจังหวัดหนองบัวลำภู ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวไม่มีความคงทนถาวร สินค้าทางการเกษตรที่ไม่มีความโดดเด่น ไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ ผลิตภัณฑ์พื้นเมืองยังไม่ดุลศักยภาพเท่าที่ควร

2.4 ขาดประชากรวัยแรงงาน ขาดทักษะแรงงานด้านภาษาต่างประเทศ โดยที่คนในพื้นที่ไม่สามารถให้บริการแนะนำนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศได้ ขาดขีดความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยและการนำไปประยุกต์ใช้ที่ถูกต้อง

2.5 โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่พร้อมต่อการพัฒนา เช่น สภาพถนน ระบบประปา ระบบไฟฟ้า อินเตอร์เน็ต และสถานที่ให้บริการทักท่องเที่ยวที่เป็นมาตรฐานสากล ทำให้หนองบัวลำภูกลายเป็นแค่ทางผ่านไม่มีจุดดึงดูดความสนใจ

2.6 ขั้นตอนการให้บริการและการรับบริการของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนมีความซับซ้อน หลายขั้นตอน ความแตกต่างของมาตรฐานการตรวจสอบและไม่บูรณาการเท่าที่ควร

3. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู (โอกาส Opportunities)

3.1 ทิศทางการพัฒนาประเทศ (แผนฯ 12) นโยบายรัฐบาล ทิศทางการพัฒนาจังหวัดกลุ่มจังหวัด ส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจภายในประเทศ สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พัฒนาการบริการภาครัฐ การพัฒนาการเกษตร (เกษตรอินทรีย์) ความมั่นคงด้านอาหาร

3.2 ค่านิยมการบริโภคอาหารสะอาด ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3.3 ลำพะเนียง เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภู มีต้นกำเนิดที่จังหวัดเลย ก่อนจะไหลผ่านที่ราบกลางหุบเขาไปบรรจบกับลำน้ำพองที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งปัจจุบันคืออ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ โดยลำน้ำดังกล่าวมีความยาวราว 150 กิโลเมตร และมีความกว้างเฉลี่ยราว 10 – 15 เมตร และเป็นดั่งเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตเกษตรกรและชาวประมงพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ริมฝั่งน้ำ

3.4 จังหวัดหนองบัวลำภูมีโครงข่ายเชื่อมโยงการคมนาคมระหว่างจังหวัดในกลุ่มจังหวัด

3.5 การถ่ายโอนภารกิจ การกำกับโรงานอุตสาหกรรมไปยัง อปท. อำนวยความสะดวกให้กับผู้ประกอบการในการลงทุนภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น

4. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู (อุปสรรค Threats)

4.1 การโยกย้ายหัวหน้าส่วนราชการจังหวัด ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานการดำรงตำแหน่งไม่ครบวาระ ทำให้การพัฒนาไม่เกิดความต่อเนื่อง

4.2 วิกฤตภัยธรรมชาติ ส่งผลทำให้เกิดความผันผวนต่อดิน ฟ้า อากาศ ทำให้เกิดความแห้งแล้ง และน้ำท่วม ส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่

4.3 ปัญหาเศรษฐกิจในประเทศตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง กำลังการซื้อน้อย

4.4 กฎหมายบางฉบับล้าสมัย (ประกาศผังเมืองรวมจังหวัดหนองบัวลำภู ณ 20 พ.ค.58) กำหนดพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมการผลิต

แผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู ระยะ 4 ปี (พ.ศ.2561 – 2564) ฉบับทบทวน พ.ศ.2562

ด้วยจังหวัดหนองบัวลำภูได้ทบทวนแผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ.2561 – 2564 ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนพัฒนาภาคในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) แผนการบริหารราชการแผ่นดิน นโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาภาค แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด รวมทั้งแผนรายสาขา/เฉพาะด้านต่าง ๆ ภายใต้นโยบาย หลักเกณฑ์และวิธีการจัดทำแผนต่าง ๆ ของคณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.) คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 8 พ.ค.61 รับทราบและเห็นชอบแผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ.2561 – 2564 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2562) ตามที่คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.) เสนอ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. เป้าหมายการพัฒนาจังหวัด “หนองบัวลำภู เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว”

2. เป้าประสงค์ เพื่อให้จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นเมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว ภายใต้คุณภาพชีวิตที่ดีส่งเสริมภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. ประเด็นการพัฒนาจังหวัด

3.1 การพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.2 การส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าคุณภาพสินค้าการเกษตร อุตสาหกรรม การค้า การลงทุน

3.3 การส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวและบริการ

3.4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3.5 การเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อความสงบสุข

แผนภาพที่ 4 - 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู ระยะ 4 ปี (พ.ศ.2561 – 2564) ฉบับทบทวน พ.ศ.2562

ที่มา : สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, 2562

สภาพปัญหาด้านการเกษตรในจังหวัดหนองบัวลำภู

จังหวัดหนองบัวลำภู – ไร่อ้อยเพิ่มขึ้น 5 เท่าใน 5 ปี แนวโน้มเกษตรกรเปลี่ยนวิถี พื้นที่ผลิตข้าวผัวหลง พันธุ์พื้นเมือง กข.6 ลดลง นักวิชาการเกษตรห่วงใช้สารเคมี ส่งผลสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ประเทศไทยส่งออก 'น้ำตาลอ้อย' เป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากบราซิล น้ำตาลอ้อยถือว่าเป็นสินค้าผลผลิตทางการเกษตรหลักของประเทศไทย มีมูลค่ามากกว่า 1.9 แสนล้านบาท และมีรายได้จากการส่งออกกว่า 1.2 แสนล้านบาท สร้างการจ้างงานกว่า 600,000 คน ผลผลิตมวลรวมของไร่อ้อย 109 ล้านตันต่อปี มีพื้นที่ไร่อ้อยทั้งหมดรวมทุกภาค 9,961,164 ไร่ ภาคอีสานมีทั้งหมด 4,401,990 ไร่ คิดเป็น 44 เปอร์เซ็นต์ของประเทศไทย

จากข้อมูลสำนักงานเกษตรหนองบัวลำภูและสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่าในปี 2559 จังหวัดหนองบัวลำภู มีพื้นที่ปลูกอ้อยกว่าหนึ่งในสามของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด กล่าวคือ 524,539 ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด 1,499,608 ไร่ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับปี 2553 ซึ่งมีพื้นที่ปลูกอ้อยเพียง 96,920 ไร่ ในทางตรงกันข้าม พื้นที่ปลูกข้าวมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ในปี 2559 มีพื้นที่ 673,237 ไร่ เมื่อเทียบกับปี 2553 อยู่ที่ 922,878 ไร่ เกษตรกรไร่อ้อยรายหนึ่งของบ้านโพธิ์ศรีสง่า ตำบลหัวนา อำเภอเมืองหนองบัวลำภู เล่าว่า ตนและครอบครัวมีพื้นที่ทั้งหมด 32 ไร่ เดิมปลูกข้าวนาปีทั้งหมด แต่ด้วยปัญหาน้ำท่วมและบางปีแล้งจัด ทำให้ทำนาแล้วไม่ได้ผลผลิตอีกทั้งราคาข้าวตกต่ำทำแล้วไม่คุ้มทุน ตนจึงปรับเปลี่ยนจากทำนาเป็นไร่อ้อยเมื่อปี 2553 เพราะน้ำท่วมก็ไม่ตาย การดูแลรักษาง่าย แม้จะลงทุนเยอะแต่ยังพอเห็นกำไรอยู่บ้างไร่ละ 5,000 – 7,000 บาท และสะดวกสบายมีนายทุนเข้ามาซื้อในพื้นที่ไม่ต้องนำขึ้นรถไปขาย ต่างจากทำนาที่ต้องกู้หนี้ยืมสินมาทำหลายขั้นตอนดูแลรักษายาก ผลผลิตขายได้ราคาต่ำอีกด้วย ปัจจุบันเหลือพื้นที่ทำนาแค่ 2 ไร่ ไว้ทำกินบริโภคในครัวเรือน ในพื้นที่หมู่บ้านโพธิ์ศรีสง่า ก่อนปี 2553 ไม่มีพื้นที่ปลูกอ้อยเลย ปัจจุบันมีไร่อ้อยประมาณ500 ไร่ จากพื้นที่ทำการเกษตร 1,200 ไร่ โดยพื้นที่ปลูกอ้อยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนาข้าวเดิม และยังมีการบุกรุกถางป่าใหม่เพื่อปลูกอ้อย มีการส่งเสริมจากภาครัฐและโรงงานผลิตน้ำตาล ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนจากการทำนาข้าวเป็นการปลูกอ้อยแทน ส่วนโรงงานแปรรูปอ้อยในพื้นใกล้เคียงมีอยู่ที่หนองบัวลำภู 1 แห่ง ขอนแก่น 2 แห่ง เลย 2 แห่ง และอุดรธานี 4 แห่ง

รักษาการหัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศสำนักงานเกษตรหนองบัวลำภู ให้สัมภาษณ์ว่า ยุทธศาสตร์ข้าว นโยบายของรัฐบาลมีการลดจำนวนพื้นที่การปลูกข้าวในพื้นที่ไม่เหมาะสม เช่น พื้นที่แล้งเกินไป ดินไม่ดีปลูกข้าวแล้วได้ผลผลิตไม่คุ้มทุนเป็นต้น (แบ่งตามนโยบายโซนนิ่งภาคเกษตรยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนประเทศปี 2557) และส่งเสริมให้ปลูกพืชไร่และพืชทางเลือกอื่น ๆ ทำให้พื้นที่ปลูกข้าวลดลงและมีชาวบ้านเปลี่ยนจากทำนาข้าวไปปลูกอ้อยส่งโรงงานเพราะมีโรงงานรับซื้อใกล้บ้านและอ้อยให้ราคาดีกว่า แต่ในอนาคตถ้ามีการปลูกมากขึ้นเรื่อย ๆ ฝ่ายยุทธศาสตร์ของภาคเอกชนเองก็หวั่นว่าราคาจะตกต่ำและเกินอัตราการผลิตน้ำตาล ในส่วนของการปลูกข้าวก็มีการสนับสนุนให้เพิ่มผลผลิตให้มีคุณภาพและปริมาณที่มากขึ้น ส่วนผลเสียถ้ามีการปลูกอ้อยมากขึ้นจะมีเรื่องของสารเคมีกำจัดวัชพืชมากตามไปด้วย อาจจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในอนาคต อีกหนึ่งปัจจัยนอกจากการรุกคืบพื้นที่ทำนาแล้ว การปลูกอ้อยถือเป็นพืชไร่ที่ใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชในระดับที่สูง พื้นที่หมู่บ้านโพธิ์ศรีสง่ากว่า 95 เปอร์เซ็นต์ใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช ปีหนึ่ง 3-4 รอบ และมีการเผาอ้อยเพื่อการเก็บผลผลิตที่รวดเร็ว เกิดปัญหาฝุ่นควันมลพิษเพิ่มขึ้นอีก จากผลการตรวจเลือดหาสารเคมีในเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย 473 คน มีความเสี่ยง 101 คน และไม่ปลอดภัยถึง 94 คน

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวนา ให้สัมภาษณ์ว่า การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชส่งผลต่อร่างกายทั้งในระยะสัมผัสแรกและสารพิษตกค้างในร่างกายในระยะยาว ในตำบลหัวนามีพื้นที่ที่เคยมีการปลูกแตงโมแล้วใช้สารเคมีจำนวนมากแล้วส่งผลด้านสุขภาพจนต้องเลิกปลูกไป มาปัจจุบันเริ่มมีการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชมา 4-5 ปี จนปีที่แล้วชาวบ้านร่วมกันทำประชาคม ได้เรื่องปัญหาจากสารเคมีเป็นอันดับแรก และมีการตรวจเลือดหาสารเคมี ปรับพฤติกรรมของกลุ่มคนที่ไม่ปลอดภัยและเฝ้าระวังรายงานผล พบว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้น รวมทั้งมีการตั้งภาคีให้ความรู้ทั้งโรงเรียน ผู้นำชุมชน อสม. บุคคลเกษตรตัวอย่าง เพื่อให้ความรู้ในการใช้สารเคมีอันตรายที่ถูกต้องและบอกถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น

ผู้ใหญ่บ้านโพธิ์ศรีสง่า กล่าวว่า หมู่บ้านมีกฎห้ามฉีดยาฆ่าหญ้าและเผาอ้อยใกล้เกินกว่า 500 เมตร แต่ก็ยังมีการแอบฉีดยาฆ่าหญ้าและเผาอ้อยในฤดูเก็บเกี่ยว การปลูกอ้อยต้องมาพร้อมกับการใช้ยาฆ่าหญ้าซึ่งก็พยายามรณรงค์กันให้ใช้ในปริมาณที่น้อย แต่ด้วยมีคนรับจ้างฉีดยาฆ่าหญ้า ทำให้มีการใช้สารเคมีที่มีปริมาณที่มากและเสี่ยงต่อสุขภาพของคนในชุมชน พยายามช่วยกันลดการใช้สารเคมีทุกชนิด แต่ด้วยความสะดวกสบายและทำไร่อ้อยในปริมาณมาก จึงยากแก่การปรับเปลี่ยน แต่ก็พยายามค่อย ๆ ปรับแก้กันไปและมีแนวโน้มที่ดีขึ้นมาก

จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรมวิชาการเกษตร ปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยมีปริมาณการนำเข้าสารกำจัดวัชพืช 119,971,000 กิโลกรัม จากการคำนวณค่าเฉลี่ยพบว่าคนไทยเสี่ยงต่อการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่า 2.8 กิโลกรัมต่อคนต่อปี และข้อมูลจากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ในปี 2557 ที่ได้ทำการตรวจเกษตรกรไปทั้งสิ้น 317,051 ราย พบว่าในจำนวนนี้ 107,820 ราย มีผลตรวจเลือดอยู่ในระดับไม่ปลอดภัย นั่นหมายถึงจำนวน 34% หรือ 1/3 ของเกษตรกรมีความไม่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีเกษตร ทั้งนี้ข้อมูลจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่า รายได้สุทธิจากการปลูกข้าวที่ชาวนาไทยได้รับเพียง 271 บาท/ไร่/ปี ทำให้ชาวนาใน 56 จังหวัดที่เพาะปลูกข้าว หรือ 75% ของพื้นที่เพาะปลูกข้าว มีรายได้ต่อปีต่ำกว่าเส้นความยากจนของประเทศที่ 29,064 บาท/ปี ภาคอีสานมีข้อมูลที่น่าใจในปี 2554 มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 39,565,392 ไร่ ปี 2558 ลดลงเหลือ 35,841,420ไร่ แต่เทียบกับพื้นที่ปลูกอ้อย ปี 2554 มีพื้นที่ 3,208,248 ไร่ ในปี2559 เพิ่มขึ้นเป็น 4,401,990 ไร่ และด้วยนโยบายยุทธศาสตร์อ้อยและน้ำตาลทราย 10 ปีของรัฐที่ผลักดันภาคเอกชนลงทุนเกี่ยวกับการผลิตน้ำตาล ลดพื้นที่ทำนาข้าวที่ไม่เหมาะสม เพิ่มพื้นที่ผลิตอ้อยให้ได้ 16.07 ล้านไร่ทั้งประเทศจากเดิมขณะนี้ที่มีอยู่ 10 ล้านไร่ และนโยบายผลิตเอทานอลเพื่อสร้างความมั่นคงของพลังงาน ทำให้คาดการได้ว่าพื้นที่ปลูกข้าวในจังหวัดหนองบัวลำภูและภาคตะวันออกฉียงเหนือจะลดลงไปอีก

สรุปได้ว่าปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญในจังหวัดหนองบัวลำภูมีหลายด้านที่รอการแก้ไขและอาจส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านการเกษตรในอนาคตได้ โดยสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ ดังนี้

1. พื้นที่ปลูกข้าวมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรหันมาทำการปลูกอ้อยแทน
2. ยุทธศาสตร์ข้าว นโยบายของรัฐบาลมีการลดจำนวนพื้นที่การปลูกข้าวในพื้นที่ไม่เหมาะสม

3. ถ้ามีการปลูกอ้อยมากขึ้นจะมีเรื่องของสารเคมีกำจัดวัชพืชมากตามไปด้วย อาจจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในอนาคต โดยการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชส่งผลต่อร่างกายทั้งในระยะสัมผัสแรก และสารพิษตกค้างในร่างกายในระยะยาว

4. แม้ในหมู่บ้านมีกฎห้ามฉีดยาฆ่าหญ้าและเผาอ้อยใกล้เกินกว่า 500 เมตร แต่ก็ยังมีการแอบฉีดยาฆ่าหญ้าและเผาอ้อยในฤดูเก็บเกี่ยว การปลูกอ้อยต้องมาพร้อมกับการใช้ยาฆ่าหญ้าซึ่งก็พยายามรณรงค์กันให้ใช้ในปริมาณที่น้อย ส่งผลให้เกษตรกรมีผลการตรวจเลือดอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ปลอดภัย

สรุปการสัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างไร
2. ท่านคิดว่าเกษตรอินทรีย์มีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร
3. ท่านมีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์หรือไม่ อย่างไร
4. หากท่านพร้อม ท่านอยากให้หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือท่านในด้านใดอย่างไรบ้าง
5. หากท่านไม่พร้อม เนื่องจากสาเหตุใด และอยากได้การสนับสนุนใดบ้างเพื่อให้เกิดความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์
6. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นอันดับแรกที่ท่านอยากให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสนับสนุนเป็นอันดับแรก เช่น องค์ความรู้ที่ได้จากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้คำปรึกษา ทุนสนับสนุน แผนการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น
7. ในฐานะที่ท่านเป็นเกษตรกรที่มีความพร้อมที่จะเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์นั้น ท่านพร้อมที่จะเป็นแม่แบบให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในจังหวัดหนองบัวลำภูหรือไม่ อย่างไร
8. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี)

เกษตรกรให้สัมภาษณ์และเสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

ญาตินันท์ บุรมย์ (เกษตรกร, สัมภาษณ์, 20 พ.ค.62) อายุ 45 มีความรู้ความเข้าใจว่าเกษตรอินทรีย์เป็นเกษตรเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นการเกื้อกูลธรรมชาติ ได้อาหารจากธรรมชาติ มีความปลอดภัยต่อตนเอง ครอบครัว และคนอื่น ๆ เกษตรอินทรีย์มีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ดิน ฟ้า อากาศ และคนเองมีความพร้อม ในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์และอยากให้ภาครัฐลงพื้นที่พูดคุยกับชาวบ้านเพื่อให้ความรู้ว่าถ้าเราทำเกษตรอินทรีย์จะดีอย่างไร ให้ความรู้บ่อย ๆ และต้องมีต้นแบบในหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้เห็น และอยากได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ให้ช่วยกันอย่างเต็มที่เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และอยากให้จังหวัดหนองบัวลำภูของเรามีพื้นที่เกษตรอินทรีย์มากขึ้นเรื่อย ๆ และพร้อมที่จะเป็นแม่แบบให้กับเกษตรกรท่านอื่น ๆ เพราะการทำเกษตรอินทรีย์จะดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ โดยทำแบบพอเพียงผสมผสาน และอยากให้หน่วยภาครัฐลงพื้นที่ให้มีต้นแบบคนทำเกษตรอินทรีย์ในหมู่บ้านเพื่อจะได้ให้ชาวบ้านเห็นและอยากจะทำตาม ว่าเกษตรอินทรีย์ทำแล้วอยู่ได้มีรายได้และมีตลาดที่รองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์จริง

โสภา ภูศรีฤทธิ์ (เกษตรกร, สัมภาษณ์, 23 พ.ค.62) อายุ 47 ปี มีความรู้ความเข้าใจว่า เกษตรอินทรีย์เป็นการทำเกษตรที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์มีความสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของสรรพสิ่งในสภาวะปัจจุบันและอนาคต มีความพร้อมที่จะหันมาทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง อยากให้รัฐสนับสนุนเงินทุนแบบให้เปล่าหรือเงินกู้ระยะยาวแบบไม่มีดอกเบี้ยและยกเลิกกฎระเบียบที่ไม่เอื้อต่อการเข้ารับการสนับสนุนจากภาครัฐของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งในส่วนนี้รัฐมีงบสนับสนุนไว้อยู่แล้ว โดยทุกอย่างที่กล่าวมาเมื่อเกษตรกรพร้อมที่จะทำเกษตรอินทรีย์ต้องบูรณาการ ทำไปพร้อม ๆ กันเพื่อไม่เป็นการเสียเวลา โดยมีความพร้อมที่จะเป็นแม่แบบให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ โดยสามารถถ่ายทอดความจากประสบการณ์ที่ทำจริง ๆ ในแปลง ซึ่งเรากำลังพัฒนาเรื่องของระบบน้ำและเทคโนโลยีการปลูกพืช

เนรมิตร พิทักษ์พงษ์ (เกษตรกร, สัมภาษณ์, 23 พ.ค.62) อายุ 36 ปี มีความรู้ความเข้าใจว่าเกษตรอินทรีย์เป็นเกษตรปลอดสารเคมี มีความสำคัญอย่างมากในชีวิตปัจจุบันและมีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์โดยเล็งเห็นว่าการใช้สิ่งทดแทนการใช้สารเคมีมีความสำคัญที่ต้องหามาทดแทน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้องค์ความรู้ ทุนสนับสนุน เพื่อความพร้อมที่จะเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์หากมีหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุน

สุบิน ยอดประทุม (เกษตรกร, สัมภาษณ์, 28 พ.ค.62) อายุ 48 ปี มีความรู้ความสามารถทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้ได้ด้วยตนเอง นำวัตถุดิบจากสวนเช่น มูลวัว ใบไผ่ มาหมักเป็นปุ๋ยอินทรีย์ และเห็นว่าเกษตรอินทรีย์มีความสำคัญมาก เพราะเกษตรอินทรีย์มีความปลอดภัยต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีความพร้อมที่จะทำเกษตรอินทรีย์อย่างเต็มรูปแบบ อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนต้นทุนในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ มีการรับรองมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยตนเองมีความพร้อมที่จะเป็นแม่แบบในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างมาก เพราะปัจจุบันเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ที่ทำเกษตรอินทรีย์มาตลอด พร้อมที่จะแบ่งปันความรู้ให้เกษตรกร อยากให้มีหน่วยงานมีส่งเสริมเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์แบบจริงจัง และติดตามผลงานอย่างแท้จริง และอยากให้ให้เกษตรกรส่วนมากหันมาทำเกษตรอินทรีย์

สรุปการสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตร เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ในฐานะที่ท่านเป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมีแนวทางให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรอย่างไรบ้าง

2. ท่านคิดว่าการทำเกษตรอินทรีย์จะยกระดับเกษตรกรในประเทศไทยอย่างไร

3. ในกรณีที่มีเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูมีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ท่านในฐานะที่ท่านเป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมีแนวคิดการสนับสนุนเกษตรกรเหล่านี้อย่างไร เพื่อให้การทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยมีความยั่งยืน

4. ในกรณีที่มีเกษตรกรบางรายในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูไม่มีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ท่านในฐานะที่ท่านเป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมีแนวคิดในการสนับสนุนใดบ้างเพื่อให้เกษตรกรเหล่านี้เกิดความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์

5. สาเหตุที่มีเกษตรกรบางรายในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูไม่มีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ ท่านคิดว่าสาเหตุสำคัญคืออะไร

6. ในฐานะที่ท่านเป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นอันดับแรกที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการสนับสนุนเป็นอันดับแรก เช่น องค์ความรู้ที่ได้จากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้คำปรึกษา ทุนสนับสนุน แผนการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น และเพราะเหตุใด

7. ในฐานะที่ท่านเป็นเป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมีวิธีใดในการสร้างแม่แบบเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์ ให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในจังหวัดหนองบัวลำภู

8. ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างที่ทำให้การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตรให้สัมภาษณ์และเสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

สุพรรณี ภาคำตา ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สัมภาษณ์, 2 พ.ค.62) มีแนวทางให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรในการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี โดยเกษตรอินทรีย์จะยกระดับเกษตรกรในประเทศไทยด้านสุขภาพ ประเทศไทยจะมีผู้ป่วยน้อยลงทุกปี มีแนวคิดการสนับสนุนเกษตรกรเหล่านี้โดยสอนการใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทนการใช้สารเคมี เช่น ไตรโคเดอร์มาบิวเวอร์เรีย และอื่น ๆ เพื่อความยั่งยืน สร้างแม่แบบโดยพาเกษตรกรรุ่นใหม่ไปศึกษาดูงานและนำกลับมาปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง สร้างความเข้าใจกับเกษตรกรถึงโทษของการใช้สารเคมี และมีแปลงต้นแบบ เมื่อนั้นเกษตรกรก็จะหันมาพัฒนาตนเองให้เป็นเกษตรอินทรีย์ได้ในที่สุด

นัฐพงษ์ นามโฮง ตำแหน่ง นักพัฒนาธุรกิจชุมชน (สัมภาษณ์, 5 พ.ค.62) มีแนวทางให้ความรู้แก่เกษตรกรง่าย ๆ คือลงพื้นที่พบปะเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในด้านเกษตรแก่เกษตร เพื่อจะได้ชี้ถึงประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์และจะได้ทำความเข้าใจถึงโทษของการทำเกษตรแบบดั้งเดิม ซึ่งการลงพื้นที่พูดคุยก็ต้องทำตามขั้นตอน จะบอกให้เกษตรกรเลิกทำทันทีเลยก็เป็นไปได้ยาก ต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน เกษตรอินทรีย์ทำให้เกษตรกรมีสุขภาพที่ดีห่างไกลจากสารพิษมากขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านองค์ความรู้ต่าง ๆ ในด้านวัสดุอุปกรณ์ และที่สำคัญในด้านการตลาดแก่เกษตรกรที่มีความพร้อมในการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรเหล่านี้สามารถที่จะยืนหยัดทำการเกษตรในเส้นทางนี้ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต ควรส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรที่มีความพร้อมในการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อผลักดันให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้หันมาทำเกษตรอินทรีย์ได้เห็นถึงประโยชน์ ความสำคัญ และผลลัพธ์ของการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้กับเกษตรกรรายอื่น ๆ หันมาทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นในอนาคต โดยภาครัฐและภาคเอกชนควรจับมือกันเพื่อสนับสนุนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ จะทำให้เกิดความเข้มแข็งที่เพิ่มขึ้น เพื่อที่จะช่วยเป็นแรงผลักให้กับเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์มีแรง มีทุน และมีช่องทางเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

สุนิสา กองฆ้อง อดีตนักพัฒนาธุรกิจชุมชน (สัมภาษณ์, 6 พ.ค.62) ได้ดำเนินการจัดทำโครงการโรงพยาบาลอาหารปลอดภัย ให้เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์สามารถมีรายได้ และมีตลาดตลอดจน โรงพยาบาลได้รับอาหารที่ปลอดภัยแก่ผู้ป่วย มีแนวทางให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรโดยการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคต้องอาศัยความอดทน และความซื่อสัตย์ของเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ดังนั้น แนวทางเริ่มแรกที่ควรให้แก่เกษตรกร คือ การให้กำลังใจใส่ใจ ช่วยแก่ปัญหาเคียงข้างเกษตรกร และนำไปสู่การให้ข้อมูลองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการผลิตผลผลิตทางเกษตรอินทรีย์ หากต้องการยกระดับ ผู้นำในจังหวัดต้องเล็งเห็นความสำคัญของเกษตรกรให้ความสำคัญต่อผลผลิตของเกษตรกร สนับสนุนตั้งแต่การรับประทานสินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรมีกำลังใจ เมื่อผู้นำจังหวัดเห็นความสำคัญ การประกาศนโยบายจังหวัดให้บริโภคผักอินทรีย์ทั่วทั้งจังหวัดก็เป็นอีกหนึ่งแนวทาง นำไปสู่การจัดทำโครงการที่เป็นรูปประธรรมสนับสนุนผลผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การสนับสนุนให้ความพร้อมนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เล็งเห็นความต้องการอย่างจริงจัง และสนับสนุนแก้ปัญหาตรงจุด สร้างฐานข้อมูลของผู้ทำเกษตรอินทรีย์ที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา และให้คนรุ่นหลังสามารถนำข้อมูลนั้น ๆ ไปปรับใช้ให้เข้ากับยุคสมัย ผู้นำของจังหวัดต้องเห็นความสำคัญของสินค้าที่ถูกผลิตออกมาเสียก่อน ประกาศนโยบายสนับสนุนสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นทางการ ให้คนในจังหวัดร้านค้า ร้านอาหาร ต่าง ๆ ได้ทราบนโยบาย และนำไปสู่การสนับสนุนสินค้าเกษตรอินทรีย์ และที่สำคัญการเข้าถึงแหล่งผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ก็สำคัญเช่นกัน

สายศิลป์ สายยืน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชน (สัมภาษณ์, 7 พ.ค.62) โดยวิทยาลัยชุมชนเป็นแหล่งความรู้ในด้านองค์ความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์และมีวิทยากรด้านเกษตรอินทรีย์สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนได้ตลอดเวลา โดยเกษตรอินทรีย์สามารถยกระดับของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้อีกทั้งยังทำให้สุขภาพร่างกายของชุมชนประชาชนรวมทั้งเกษตรกรเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และวิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภูพร้อมเป็นแหล่งองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและพร้อมให้บริการกับชุมชนทั้งปีการศึกษา วิทยาลัยชุมชนมีการจัดการเรียนการสอนระดับอนุปริญญาและมองเห็นความสำคัญของเกษตรอินทรีย์วิถีไทย จึงได้จัดทำรายวิชาเลือกเสรีให้กับนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภูได้เลือกเรียนในรายวิชาเกษตรอินทรีย์ โดยให้นักศึกษาทุกคนที่เข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนต้องผ่านในรายวิชานี้จึงจะสำเร็จการศึกษาและวิทยาลัยชุมชนยังได้ดำเนินการจัดส่งวิทยากรของวิทยาลัยชุมชนไปให้ความรู้กับชุมชนตามความต้องการของชุมชนในเรื่องของการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ทำให้ประชาชนในจังหวัดหนองบัวลำภูและเยาวชนมีความรู้ในเรื่องของเกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้น การทำให้การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภูมีความเข้มแข็งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยโดยเฉพาะการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของประชาชนในจังหวัดหนองบัวลำภู

วิพัฒน์ วงษ์ชารี ตำแหน่ง ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู (สัมภาษณ์, 13 พ.ค.62) เป็นผู้ขับเคลื่อนสมาพันธ์เกษตรกรรมยั่งยืนหนองบัวลำภู และเป็นผู้บริหาร บจก.เกษตรอินทรีย์วิถีหนองบัวลำภู วิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นผู้บริหารท้องถิ่น เป็นผู้ประสานการพัฒนานโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ของจังหวัด และระดับชาติ เป็นผู้บริหารฟาร์มปศุสัตว์ มีแนวทางให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับอันตรายของสารเคมีการเกษตรและสถานการณ์ผลกระทบต่อสุขภาพ แนะนำทางออก ทางรอด และวิธีทำการเกษตรให้มีรายได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางศาสตร์พระราชา แนะนำให้ความรู้เทคนิคการผลิตพืชผักแบบอินทรีย์ โดยการทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำ ฮอร์โมน การเพาะขยายหัวเชื้อจุลินทรีย์ การจัดการโรคพืช การบริหารจัดการแปลงผลิต ประเทศไทยมีภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก จนสามารถกำหนดว่าเป็น “ครัวโลก” ได้ ดังนั้น เกษตรกรจะเป็นผู้มีความสำคัญในการผลิตอาหารอินทรีย์ เพื่อดูแลสุขภาพให้กับคนทั้งโลก เพราะสังคมโลกยุคใหม่ มีความต้องการอาหารอินทรีย์สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง พืชผัก ปศุสัตว์อินทรีย์ รวมทั้งสินค้าแปรรูปจากผลผลิตอินทรีย์มีมูลค่าสูง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรจะมีรายได้สูงขึ้นจากการผลิตแบบอินทรีย์ เกษตรกรจะมีคุณภาพชีวิต สุขภาพจิตที่ดี มีสุขภาพอนามัยที่ดี โรคภัยน้อยลง ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สะอาด ปลอดภัย

เกษตรอินทรีย์ คือ วิถีเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ตามแนวทางศาสตร์พระราชา ไม่อดอยาก มีกินมีใช้ มีความมั่นคงทางอาหาร การทำเกษตรอินทรีย์ จะทำให้เกษตรกรเกิดความภาคภูมิใจในอาชีพทำการเกษตรอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ควรสนับสนุนให้เกิดกลุ่ม เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ทั้งจังหวัด สนับสนุนบทบาทเกษตรกรต้นแบบให้มีความโดดเด่น เป็นตัวอย่างที่ได้รับการยอมรับในการทำเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนเชื่อมโยงให้เกิดการผลิต การแปรรูป การตลาด การท่องเที่ยว ให้เกษตรกรมีรายได้แบบครบวงจร ประสานแผนงาน โครงการ งบประมาณ กลไกหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนการขับเคลื่อนให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ค้นหาเกษตรกรผู้มีใจรักในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง ให้เป็นแม่แบบในการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ให้ความรู้ ให้ขวัญกำลังใจ และให้เกียรติในฐานะเกษตรกรระดับแนวหน้า ยกระดับสร้างภาวะการเป็นผู้นำปราชญ์ชาวบ้าน เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ จัดตั้งพื้นที่แปลงของเกษตรกร เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม ศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง พัฒนาให้มีความ smart ทุกท่าน ทั้งความรู้เทคโนโลยีการเกษตรต่าง ๆ โดยคนหนองบัวลำภูต้องมีความนิยมบริโภคพืชผัก อาหารอินทรีย์เพื่อเป็นการสนับสนุนการตลาดให้แก่เกษตรกร เมื่อตลาดขยาย พื้นที่ผลิตอาหารอินทรีย์ก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย เกษตรกรต้องลด ละ เลิก การทำเกษตรเชิงเดี่ยว แล้วหันมาทำเกษตรผสมผสาน และจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนจนนำไปสู่การเลิกใช้สารเคมีในที่สุด และทุกพื้นที่ต้องมีแผนงบประมาณขับเคลื่อนสนับสนุนเกษตรกรให้รอบด้าน ทั้งปัจจัยแหล่งน้ำ โครงสร้างปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ควรจัดตั้งกลไกพัฒนาระบบขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ให้ทันสมัยตามยุคเทคโนโลยี ทั้งระบบครบวงจร มีงานวิจัยสนับสนุนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการบรรจุหัวข้อวิชาการทำเกษตรอินทรีย์ให้แก่นักเรียนเยาวชนในสถานศึกษา และมีการประชาสัมพันธ์สนับสนุนงานด้านเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

เบญจมาศ พิมพา ตำแหน่ง ผู้จัดการหอการค้าจังหวัดหนองบัวลำภู (สัมภาษณ์, 15 พ.ค.62) ได้ดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ ลงพื้นที่ดูแปลงศึกษาจากเกษตรกรที่ปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเกษตรกร เสนอว่าควรกำหนดเป้าหมายว่าเราควรมีเกษตรอินทรีย์กี่เปอร์เซ็นต์ หรือพื้นที่กี่ไร่ และเท่าไหร่ ให้กำหนดเท่าที่จะทำได้ เพราะการทำเกษตรอินทรีย์มีข้อจำกัดทางภาคปฏิบัติ ทุกประเทศทำได้อยู่แล้ว ประมาณ 1 ถึง 5 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่เกษตรเท่านั้น ส่วนไทยเราทำได้ 5 ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว มีการเชิญผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วน รวมทั้งค่ารับรองคุณภาพอินทรีย์ ซึ่งส่วนนี้มีค่าใช้จ่ายสูง เกินกำลังเกษตรกรที่จะจ่ายเองได้ และหาช่องทางการตลาดให้กับเกษตรกร การสร้างแม่แบบนั้นควรคัดเลือกเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่น Smart Farmer บัณฑิตคืนถิ่น หากดำเนินการตามที่ได้กล่าวมาจะสามารถเป็นต้นแบบได้ สำหรับเกษตรกรที่ทำสำเร็จแล้วขยายสู่ชุมชน อำเภอ จังหวัด เมื่อมีผู้สนใจมากขึ้น มีแม่แบบแล้ว รวมกลุ่มทำตลาดร่วมกันจะทำให้มีพลังพัฒนาการผลิตและการตลาดได้ดียิ่งขึ้น

สรุปการสัมภาษณ์องค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้แทนองค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู เกี่ยวกับการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ในฐานะที่ท่านเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ ท่านจะให้การช่วยเหลือเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทย ในจังหวัดหนองบัวลำภูในด้านใด อย่างไรบ้าง

2. ในฐานะที่ท่านเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ สิ่งที่ควรส่งเริมเป็นอันดับแรกคือด้านใด อย่างไรบ้าง

3. ในฐานะที่ท่านเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างที่ทำให้การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ผู้แทนองค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภูให้สัมภาษณ์และเสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

นักพัฒนาธุรกิจของ บริษัท ประชารัฐรักสามัคคีหนองบัวลำภู(วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด บริษัท จะให้การช่วยเหลือเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในจังหวัดหนองบัวลำภู ดังนี้

1. ในด้านองค์ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ จัดหาและสนับสนุนบุคลากรในเรื่องเกษตรอินทรีย์ลงไปให้ความรู้แก่เกษตรกร

2. ในด้านเงินทุน และอุปกรณ์การเกษตร

3. ด้านการตลาดให้กับเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นการช่วยในการระบายสินค้าให้กับเกษตรกร และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์

โดยสิ่งที่ควรสนับสนุนเป็นอันดับแรกคือ ด้านองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ด้านการปลูก ด้านบริหารจัดการ และด้านการตลาด เพราะถ้าปลูกแล้วไม่มีตลาดรองรับก็ไม่สามารถที่จะบริหารงานต่อไปได้ในอนาคต โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนควรร่วมมือกันในการผลักดันและสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านองค์ความรู้ ด้านการผลิต แหล่งเงินทุน และด้านการตลาด ให้กับเกษตรกร ถ้าทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันจะทำให้เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภูมีความยั่งยืนมากขึ้นในอนาคต

ชนะ ไชยฮ้อย เป็นเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู (สัมภาษณ์, 19 พ.ค.62) จะให้การช่วยเหลือเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในจังหวัดหนองบัวลำภู ดังนี้

1. ให้ความรู้ โดยการจัดฝึกอบรมแนวทางปฏิบัติเกษตรอินทรีย์ การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้มีมาตรฐาน โดยเน้นการรักษาสิ่งแวดล้อม เกิดความยั่งยืน และให้เข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หากเกษตรกรทำในเชิงการค้า เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
2. สาธิตและสนับสนุนปัจจัยการผลิตสารชีวภัณฑ์ โดยสาธิต ฝึกปฏิบัติ และนำอุปกรณ์กลับไปทำใช้ที่แปลงต้นเอง เช่น เชื้อราไตรโคเดอร์ม่า เชื้อราบิวเวอเรีย เชื้อราเมตตาไรเซียม เป็นต้น เพื่อป้องกัน กำจัด ศัตรูพืช ทั้งโรคพืชและแมลง
3. ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกษตรกรได้เห็นแปลงอินทรีย์ของจริงพร้อมแนวทางปฏิบัติ สามารถนำความรู้กลับมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองได้
4. มีแปลงต้นแบบ เกษตรกรต้นแบบ เพื่อการศึกษาและดูงาน สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างยั่งยืน
5. มีแหล่งจำหน่ายผลผลิตแก่เกษตรกร เช่น ตลาดเกษตรกร ตลาดในระดับ modern trade

โดยสิ่งที่ควรสนับสนุนเป็นอันดับแรกคือ การให้ความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติการทำการเกษตร เพราะการทำเกษตรอินทรีย์ จะมีแนวทางปฏิบัติที่ ปฏิบัติยากกว่าเกษตรทั่วไป ดังนั้นเกษตรกรต้องมีใจพร้อมที่จะทำ มีความอดทนในการทำการเกษตรอินทรีย์ ผลผลิต อาจไม่มาก แต่ในมิติของราคาและมิติสุขภาพ จะมีความคุ้มค่าสูง และหากเกษตรกรมีความเข้าใจ มีความรู้ แนวทางปฏิบัติ และมีทัศนคติเชิงบวก ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ได้อย่างยั่งยืน ประสบความสำเร็จ","เมื่อเกษตรกรมีการผลิต หน่วยงานรัฐควรบูรณาการร่วมปฏิบัติงาน รวมกลุ่มเกษตรกรเป็นวิสาหกิจชุมชนและพัฒนารูปแบบสู่สหกรณ์ สำคัญที่สุดคือ ควรหาตลาดรองรับผลผลิตอินทรีย์โดยเป็นลักษณะจุดรวบรวมผลผลิตไม่ไกลแปลงเกษตรกร หรือมีรถขนส่งผลผลิตเข้ารับซื้อที่สวน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับเกษตรกร ว่าเมื่อผลิตแล้ว มีตลาดแน่นอน จะทำให้การเกษตรอินทรีย์ เกิดความยั่งยืน เกษตรกรมีรายได้อย่างต่อเนื่อง เกิดความมั่งคั่งและยั่งยืน ส่งผลให้เศรษฐกิจภาพรวมของจังหวัดดีขึ้นตามลำดับ

สายศิลป์ สายยืน ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภู (สัมภาษณ์, 19 พ.ค.62) ซึ่งวิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภู เป็นสถานศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและได้จัดการเรียนการสอนเกษตรอินทรีย์โดยจัดทำศูนย์ศาสตร์พระราชาขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน โดยวิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภู ได้มีการทำแผนงานเพื่อช่วยเหลือชุมชนด้านเกษตรอินทรีย์ดังนี้คือ

1. จัดทำแปลงเกษตรอินทรีย์ตัวอย่างเพื่อให้ชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ เกษตรวิถีไทยได้

2. สร้างองค์ความรู้เพื่อถ่ายทอดสู่ชุมชน เป็นต้นแบบในการดำเนินงานเรื่องเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

3. ส่งเสริมให้ประชาชนในจังหวัดหนองบัวลำภูได้เรียนรู้เกษตรอินทรีย์วิถีไทยโดยวิทยาลัยชุมชนได้จัดทำต้นแบบ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนจากสภาวิทยาลัยชุมชนซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของวิทยาลัยและวิทยาลัย ได้นำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนตัวอย่างเช่นการเพาะเลี้ยงไส้เดือนเพื่อนำมาใช้ในการทำปุ๋ยและจำหน่ายการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ซึ่งวิทยาลัยชุมชนมีการเลี้ยงควายโดยเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ควายไทยเพื่อใช้ในการเกษตรอินทรีย์วิถีไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สิ่งแรกที่วิทยาลัยชุมชนจะสนับสนุนให้ประชาชนในจังหวัดหนองบัวลำภูทำการเกษตรอินทรีย์คือการสนับสนุนองค์ความรู้ที่วิทยาลัยชุมชนเป็นต้นแบบสามารถนำไปพัฒนาและใช้ในจังหวัดหนองบัวลำภูได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะ การถอดบทเรียนจากชุมชน นำมาถึงปัญหา ในเรื่องของดิน จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องสนับสนุนองค์ความรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้นั้นไปปรับใช้ในแปลงเกษตรอินทรีย์ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ","การสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภูจะมีความเข้มแข็งมั่นคงมั่งคั่งและยั่งยืนได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนซึ่งจำเป็นจะต้อง มองเห็นถึงประโยชน์ในการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวง โดยวิทยาลัยชุมชนมีข้อเสนอแนะดังนี้คือ

1. ต้องทำเป็นโมเดลตัวอย่างให้กับชุมชนได้รับทราบว่าเกษตรอินทรีย์วิถีไทยมีประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

2. เกษตรอินทรีย์วิถีไทยจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการที่จะบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์วิถีไทยให้ได้ผลสำเร็จ

3. ต้องมีการนำพื้นที่ทดลองเพื่อเป็นแนวทางให้เห็นถึงประสิทธิภาพของเกษตรอินทรีย์วิถีไทยสามารถลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ","การดำเนินงานเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในจังหวัดหนองบัวลำภูจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนต้อง ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานโดยวิทยาลัยชุมชนได้ร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดภาคเอกชนภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรโดยเฉพาะการลดสารเคมีในแปลงเกษตรแปลงใหญ่โดยสนับสนุนให้ประชาชนบริหารจัดการแปลงเกษตรของตนเองให้มีความพร้อมที่จะใช้คำว่าพอเพียงได้โดยวิทยาลัยชุมชนมีข้อเสนอแนะในการจัดทำฐานการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภูขึ้นโดยเน้นไปที่ โมเดลโคก หนอง นา โดยโคกสามารถปลูกไม้ยืนต้นไม้ผลเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน หนอง คือหนองน้ำสามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำในการดำรงชีวิตของประชาชน และนาชุมชน สามารถปลูกพืชผักสวนครัวปลูกข้าวไว้ดำรงชีวิตซึ่งสามารถทำให้ประชาชนในจังหวัดหนองบัวลำภูมีชีวิตที่ดีขึ้น

วิพัฒน์ วงษ์ชารี ประธานสมาพันธ์เกษตรกรรมยั่งยืนหนองบัวลำภู (สัมภาษณ์, 22 พ.ค.62) สนับสนุนการรวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มเชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ทั้งจังหวัด

1. สนับสนุนจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำปฏิญญาข้อตกลงร่วมกันในการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายในระดับกลุ่ม เครือข่ายทุกระดับ

2. ผลักดันให้เป็นนโยบายสาธารณะ และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

3. แสวงหางบประมาณช่วยเหลือ เพื่อผลักดันโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องและในส่วนที่เกษตรกรไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น แหล่งน้ำ

4. ช่วยเหลือสนับสนุน แสวงหาด้านการตลาดจำหน่ายผลผลิตทุกระดับ

5. เชื่อมโยงภาคีการพัฒนาขับเคลื่อนให้ครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ

ส่งเสริมสนับสนุนการวางแผนการผลิต ดังนี้

1. ส่งเสริมสนับสนุนการปรับปรุง พัฒนาแปลงผลิต ตรวจประเมินรับรองแปลงผลิตตามมาตรฐานข้อกำหนดของเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS และจัดรวบรวมฐานข้อมูลของเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์

2. สร้างเครือข่ายปราชญ์/เกษตรกรต้นแบบที่ทำเกษตรอินทรีย์ มาถ่ายทอดองค์ความรู้

3. นโยบาย แผนงาน งบประมาณพัฒนาต่างๆ ที่สนับสนุนจากภาคราชการควรชัดเจนจริงจัง ต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม ตั้งแต่ระดับผู้บริหารจังหวัด ส่วนราชการต่างๆ และผู้บริหารท้องถิ่น

4. มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการเกษตรตามหลักศาสตร์พระราชา เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5. พัฒนาจากชุมชน ระเบิดจากข้างใน เป็นเศรษฐกิจชุมชน และยกระดับเกษตรสู่มาตรฐานสากลตามลำดับ

6. ให้เกษตรกร เลิกทำเกษตรเชิงเดี่ยว หันมาทำเกษตรผสมผสาน

7. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ต้องมีแผนพัฒนาและจัดสรรงบประมาณพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่นั้น ๆ

8. ส่วนราชการควรหนุน ส่งเสริมความต้องการของเกษตรกร โดยเกษตรกรจะต้องไม่เป็นแค่ช่องทางใช้จ่ายงบประมาณของทางราชการ

ประดิษฐ เมืองฮาม นักพัฒนาชุมชน ปฏิบัติงานในด้านการฝึกอบรมให้ความรู้ (สัมภาษณ์, 22 พ.ค.62) สนับสนุนบรรจุภัณฑ์ พัฒนาการผลิต การตลาด และการจำหน่าย ได้เสนอว่าควรส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ โดยไม่พึ่งพาสารเคมี เปลี่ยนวิถีการผลิต จากเคมีเป็นอินทรีย์ โดยให้เกษตรกรเปลี่ยนแนวคิด วิถีการผลิตและทัศนคติใหม่ พร้อมทั้งหาตลาดให้กลุ่มเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรผลิตตามความต้องการของตลาด (ตลาดนำการผลิต)

สรุปแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภู

จากการสัมภาษณ์ที่ได้กล่าวมาในข้างต้นจะทำให้เห็นได้ว่า จังหวัดหนองบัวลำภูให้ความสำคัญกับการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ การพัฒนาจะนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้นั้นต้องอาศัยปัจจัย และการบูรณาการร่วมกันในทุกมิติ เพราะหากขาดปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งไป จะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ยาก เกิดปัญหาและข้อจำกัดบางประการ เกษตรกรขาดความมั่นใจในการดำเนินการ ผู้บริโภคเองก็ไม่เชื่อมั่นในสินค้าว่าเป็นเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริงหรือไม่ จนทำให้เกษตรอินทรีย์ไม่ได้รับความนิยม การบูรณาการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกลับมาร่วมกัน และให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยการให้ความรู้แก่เกษตรกร เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่ควรพิจารณาหาแนวทาง เมื่อเกษตรกรมีความรู้แล้ว จะทำให้เกิดเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ที่ถูกวิธี สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค จึงจะนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

บทที่ 5
สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ในครั้งนี้ เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู ให้ความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างมาก เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี แต่ยังขาดแรงสนับสนุนที่จะช่วยผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ผู้วิจัยขอสรุปและมีข้อเสนอแนะที่ได้รวบรวมจาก แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ข้อมูลของจังหวัดหนองบัวลำภู และข้อมูลสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางการเกษตร รวมไปถึงองค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู

1.1 เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ สามารถอธิบายถึงรายละเอียดของการทำเกษตรอินทรีย์ได้ว่ามีวิธีการอย่างไร และสามารถบอกได้ว่าเกษตรอินทรีย์มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอย่างไร การให้ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่เกษตรกรต้องการ เพื่อเป็นแนวทางในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างถูกวิธี

1.2 เกษตรกรส่วนใหญ่มีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรบางรายเป็นผู้นำ เป็นแม่แบบ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่สามารถให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจ แต่ยังขาดปัจจัยสนับสนุนในการนำไปต่อยอด ซึ่งการเป็นแม่แบบนั้นมีความสำคัญเพราะจะช่วยให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางให้เกษตรกรที่เริ่มหันมาทำเกษตรอินทรีย์

1.3 เกษตรกรให้ความสำคัญกับช่องทางการตลาด หากได้รับการสนับสนุนทางการตลาดที่ดีจะช่วยเสริมแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ได้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้จริง และนำมาซึ่งความยั่งยืนได้

1.4 เกษตรกรมีข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเรื่องของระบบน้ำและเทคโนโลยีการปลูกพืชแบบอินทรีย์ การสนับสนุนต้นทุนในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์มีการรับรองมาตรฐานการผลิต และผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์

2. ด้านนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตร

2.1 มีแนวคิดการสนับสนุนเกษตรกรเหล่านี้โดยสอนการใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทนการใช้สารเคมี เช่น ไตรโคเดอร์มาบิวเวอร์เรีย และอื่น ๆ เพื่อความยั่งยืน

2.2 การลงพื้นที่พบปะเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้แก่เกษตรกรมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อจะได้ชี้ถึงประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์และจะได้ทำความเข้าใจถึงโทษของการทำเกษตรแบบดั้งเดิม ซึ่งการลงพื้นที่พูดคุยก็ต้องทำตามขั้นตอน จะบอกให้เกษตรกรเลิกทำทันทีเลยก็เป็นไปได้ยาก ต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน

2.3 การเล็งเห็นถึงความสำคัญของเกษตรกร การให้กำลังใจ ใส่ใจ ช่วยแก่ปัญหาเคียงข้างเกษตรกร และนำไปสู่การให้ข้อมูลองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการผลิตผลผลิตทางเกษตรอินทรีย์ หากต้องการยกระดับ ผู้นำในจังหวัดต้องเล็งเห็นความสำคัญของเกษตรกรให้ความสำคัญต่อผลผลิตของเกษตรกร

2.4 จัดทำรายวิชาเลือกเสรีให้กับนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภูได้เลือกเรียนในรายวิชาเกษตรอินทรีย์ โดยให้นักศึกษาทุกคนที่เข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนต้องผ่านในรายวิชานี้จึงจะสำเร็จการศึกษาและวิทยาลัยชุมชนยังได้ดำเนินการจัดส่งวิทยากรของวิทยาลัยชุมชนไปให้ความรู้กับชุมชนตามความต้องการของชุมชนในเรื่องของการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ทำให้ประชาชนในจังหวัดหนองบัวลำภูและเยาวชนมีความรู้ในเรื่องของเกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้น

2.5 ให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับอันตรายของสารเคมีการเกษตรและสถานการณ์ผลกระทบต่อสุขภาพ แนะนำทางออก ทางรอด และวิธีทำการเกษตรให้มีรายได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางศาสตร์พระราชา แนะนำให้ความรู้เทคนิคการผลิตพืชผักแบบอินทรีย์ โดยการทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำ ฮอร์โมน การเพาะขยายหัวเชื้อจุลินทรีย์ การจัดการโรคพืช การบริหารจัดการแปลงผลิต ประเทศไทยมีภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก จนสามารถกำหนดว่าเป็น “ครัวโลก” ได้

2.6 ควรกำหนดเป้าหมายว่า เราควรมีเกษตรอินทรีย์กี่เปอร์เซ็นต์ หรือพื้นที่กี่ไร่ และเท่าได ให้กำหนดเท่าที่จะทำได้ เพราะการทำเกษตรอินทรีย์มีข้อจำกัดทางภาคปฏิบัติ

3. ด้านองค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

3.1 จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการให้ความสำคัญแก่สินค้าเกษตรอินทรีย์ เช่น จัดงานเกษตรอินทรีย์จังหวัด จัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในหน่วยงาน เป็นต้น

3.2. สนับสนุนให้มีตรามาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู เพราะตรามาตรฐานนี้จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือของสินค้า และเป็นการยกระดับสินค้าเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดได้อีกทางหนึ่งด้วย

3.3. แสวงหางบประมาณช่วยเหลือ เพื่อผลักดันโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง และในส่วนที่เกษตรกรไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น แหล่งน้ำ

3.6. ช่วยเหลือสนับสนุน แสวงหาด้านการตลาดจำหน่ายผลผลิตทุกระดับ

3.5 สนับสนุนทันในการวิจัย เพื่อพัฒนาต่อยอด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภูให้เป็นจังหวัดแห่งสมาร์ทฟาร์มเมอร์ โดย “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” เป็นวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการเกษตรซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแนวคิดนี้เน้นการ พัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับความเสี่ยงในมิติของการผลิตและ การตลาด รวมทั้งมีความสามารถในการผลิตและการตลาดในระดับที่พร้อมก้าวสู่การเป็นผู้จัดการฟาร์มมืออาชีพที่ทำการเกษตรได้จนประสบความสำเร็จเกษตรกรรมในประเทศไทยยังประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะในมิติของผลิตภาพ (Productivity) ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่สูงและรายได้เกษตรกรมีอัตราเฉลี่ยต่ำ เนื่องจากเกษตรกรไม่มีความรู้เพียงพอ ขาดข้อมูลเชิงลึกด้านการตลาดสำหรับวางแผนการผลิต รวมทั้งความรู้ในการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพสูงที่มีความ ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประเด็นปัญหาดังกล่าวสะท้อนว่าอาชีพเกษตรกรยังขาดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการสร้างความเข้มแข็งให้สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งจะทำให้ภาครัฐไม่จำเป็นต้องกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและโอบอุ้มเกษตรกร แนวคิด “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” จึงเป็นกลไกสำคัญในการตอบโจทย์การพัฒนาดังกล่าว ในมุมมองของศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติซึ่งได้นำเสนอ Smart Farm Flagship ในภาคการเกษตร แนวคิดหลักของสมาร์ทฟาร์ม คือ การใช้เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาทั้งห่วงโซ่อุปทาน สินค้าเกษตรเพื่อยกระดับผลิตภาพ มาตรฐานสินค้า และลดต้นทุน โดยการพัฒนาเกษตรกรรมใน 4 ด้าน ได้แก่

1.1 ลดต้นทุน

1.2 เพิ่มคุณภาพการผลิตและ มาตรฐานสินค้า

1.3 ลดความเสี่ยงจากศัตรูพืชและภัยธรรมชาติ

1.4 การจัดการและส่งผ่านความรู้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าควรมีการศึกษาด้านพฤติกรรมการทำการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ที่สนใจว่ามีพฤติกรรมอย่างไร สอดคล้องกับแนวทางหรือนโยบายของรัฐบาลหรือไม่ หากไม่สอดคล้องหรือมีความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน จะมีแนวทางอย่างไรบ้างในการให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างการต่อยอดทางความคิด เพื่อให้การเกษตรไทยเติบโตได้อย่างยั่งยืน และมีบทบาทในการค้าระดับสากลได้อย่างแข็งแกร่ง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าควรมีการศึกษาแนวคิด “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” และแผนงาน “สมาร์ทฟาร์ม” เชิงลึก เพื่อให้เกษตรกรและผู้ที่สนใจมีหลักในการคิดเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ อีกทั้งยังเป็นการสำรวจข้อมูลความรู้พื้นฐานของเกษตรกร เมื่อมีการนำเทคโนโยลีมาใช้ในการเกษตรและยังสามารถพัฒนารวมทั้งเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อให้เกิดความแพร่หลาย เกษตรกรมีที่พึ่งในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ไม่มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มเหมือนในปัจจุบัน และควรศึกษาถึงแนวทางการช่วยเหลือเมื่อเกษตรกรมีปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กองทุนสนับสนุนการวิจัย,สำนักงาน. เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล.
กรุงเทพ ฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, 2549.

เขมรัฐ เถลิงศรีและ สิทธิเดช พงศ์กิจวรสิน. ธุรกิจการเกษตรบนพื้นที่สูงกับความยั่งยืนบทเรียนและ
ข้อเสนอแนะในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2560.หน้า 1-18.

คณะเศรษฐศาสตร์,จุฬาลงกรณ์,มหาวิทยาลัย.เกษตรอินทรีย์กับเศรษฐกิจการค้าที่ยั่งยืน.
โครงการนโยบายสาธารณะเพื่อความปลอดภัยด้านอาหารและเศรษฐกิจการค้าที่ยั่งยืน
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2549. หน้า 69-96.

คณะกรรมการ, พัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ
(พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560.

วารสาร

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. กองประเมินผลการพัฒนา,
“ลักษณะและโครงสร้างปัญหาความยากจนในประเทศไทย,สัดหมายข่าวปีที่ 2ฉบับที่ 3,
พฤษภาคม 2541 .

สุกัญญา หุตะเศรณี, “วิธีการวัดความยากจนและการกระจายรายได้และแนวทางปรับปรุง”,
วารสารเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์, สิงหาคม 2535.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

พุริยา สิริภัทรไพศาล. “พฤติกรรมผู้บริโภคและส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อแนวโน้ม
การตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษในซุปเปอร์มาร์ เก็ตเขตกรุงเทพมหานคร”. สารนิพนธ์.
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

ณัฐพร สิริลัพธ์. “ความเต็มใจที่จะจ่ายสำหรับสินค้าผักอินทรีย์เปรียบเทียบกับผักที่ได้รับสารเคมี”.
วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณ ฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,2551.

องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ. “ทัศนคติที่มีผลต่ออาหารเกษตรอินทรีย์”. รายงานการวิจัย

โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน , เกษตรกรรายย่อยภูมินิเวศ เชียงใหม่-ลำพูน, 2549 .
อรพรรณ ณ บางช้าง ศรีเสาวลักษณ์, “โครงการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูง” รายงานการศึกษา ,สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ตุลาคม 2549.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย (ต่อ)

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์และคณะ, “โครงการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและความ หลากหลายทางชีวภาพ” สถาบันทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลาย ทางชีวภาพ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , 2543.
อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์และคณะ, “โครงการศึกษาเพื่อปรับปรุงกฎหมายเพื่อความสมดุล ระหว่างการผลิตทางการเกษตรกับสิ่งแวดล้อม” , สนับสนุนโดยโครงการ "Natural Resources Management Support to Office of Permanent Secretary, Ministry of Agriculture and Cooperatives" DANCED ประเทศเดนมาร์ก, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2543 .
อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ, “โครงการศึกษาเพื่อปรับปรุงกฎหมายเพื่อความสมดุล ระหว่างการผลิตทางการเกษตรกับสิ่งแวด ล้อม” (ร่างกฎหมายประมง กฎหมาย ชลประทาน และกฎหมายปฏิรูปที่ดิน) สนับสนุนโดย DANCED ประเทศเดนมาร์ก, กระทรวงเกษตรและสหกร ณ์, 2544.
อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ, “โครงการศึกษาระบบสิทธิในที่ดิน ของชุมชนที่เหมาะสม”, รายงานฉบับสมบูรณ์ , สนับสนุนทุนวิจัยโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), เมษายน 2550.

บรรยาย ปาฐกถา

ประยุทธ์ จันทร์โอชา, พลเอก, นายกรัฐมนตรี. บรรยายเรื่อง “การขับเคลื่อน Thailand 4.0 ด้านการเกษตร อาหาร และเทคโนโลยีชีวภาพ”. ณอาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน, 17 มีนาคม 2560.

กฎหมาย

“พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 125

ตอนที่ 37 ก, 22 กุมภาพันธ์ 2551, หน้า 1-23.
“พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556”, ราชกิจจานุเบกษา.เล่มที่ 130
ตอนที่ 40 ก, 9 พฤษภาคม 2556, หน้า 1-4.
“พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2561”, ราชกิจจานุเบกษา.เล่มที่ 135
ตอนที่ 112 ก, 28 ธันวาคม 2561, หน้า 21-26.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

กัลยาณี กุลชัยและพีรชัย กุลชัย. “งานวิจัยเพื่อการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44 เรื่อง พฤติกรรม ทัศนคติ และปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคผัก อินทรีย์ในเขตกรุงเทพมหานคร ”.2549.
เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. “แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)” . 2550.
คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินทำกินและการออกเอกสารสิทธิ์ผู้แทนราษฎร “รายงานผลการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินทำกินและการออกเอกสารสิทธิ์ ”.2551.
คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินทำกินและการออกเอกสารสิทธิ์ผู้แทนราษฎร “รายงานผลการพิจารณาศึกษา การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน และ เร่งรัดออกเอกสารสิทธิ์แก่ประชาชน ”. 2552.
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน ”, ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล , 6 มิถุนายน 2545.
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน.“เอกสารประกอบการ ประชุมประจำปี 2552 เรื่อง จากวิสัยทัศน์ 2570... สู่แผนฯ ”, 11กรกฎาคม 2552.
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. “รายงานการพิจารณาศึกษาของ คณะกรรมาธิการวิสามัญเพื่อพิจารณาปัญหาที่ดินและป่าไม้ ”. 2550.
หนองบัวลำภู, จังหวัด. “ประกาศจังหวัดหนองบัวลำภู เรื่องประกาศใช้แผนพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภู
พ.ศ.2561 – 2564 (ฉบับทบทวน พ.ศ.2562)”. 15 มิถุนายน 2561.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

"เกษตรอินทรีย์ คืออะไร และ มีประโยชน์อย่างไร". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :https://www.ชีวภาพ-อินทรีย์. com/เกษตรอินทรีย์-คืออะไร/, 2562.

"เกษตรอินทรีย์ วิถีหนองบัวลำภู". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :https://www.posttoday.com/market/sme/549343, 2561.

"การทำเกษตรผสมผสาน".(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.kasetorganic.com, 2562 .

การค้าภายใน, กรม. "บูมตลาดเกษตรอินทรีย์ สร้างรายได้เกษตรกรไทย 2.7 พันล้าน" . (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://organic.dit.go.th/News.aspx?id=182, 2561.

"ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดหนองบัวลำภู"(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:http://www.nongbualamphu.go.th, 2652.

"จังหวัดหนองบัวลำภู" . (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:https://th.wikipedia.org/wiki/, 2562.

ดลวรรฒ สุนสุข ."ไร่อ้อยรุกนาข้าว เมืองราชินีข้าวเหนียวหนองบัวฯ เกษตรจังหวัดหวั่นใช้สารเคมีเป็นพิษ" (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :https://isaanrecord.com/2016/07/04/, 2562.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (ต่อ)

"ทฤษฎี Maslow" .(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://rungdba-04.blogspot.com/2012/10/abraham-hmaslow.html, 2562.

"ทฤษฎีแรงจูงใจของแอลเดอร์เฟอร์".(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://motivation.igetweb.com/articles/42060293/igetweb-, 2562.

ธีรวีย์ ศิริภาพงษ์เลิศ."เกษตรอินทรีย์กับการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://progreencenter.org}2561.

"ประเทศไทยได้อะไรจาก พ.ร.บ.มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551" (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://www.dailynews.co.th/web/html/popup_news/Default.aspx?Newsid=164361&NewsType=1&Template=1, 2551.

"แนวทางเกษตรอินทรีย์". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://www.greennet.or.th/contact, 2562 .

"แนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของไทย" (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:https://www.kasetorganic.com/การพัฒนา-เกษตรอินทรีย์. html, 2562.

"ปัญหาและอุปสรรคของการเกษตรอินทรีย์ไทย ด้านการผลิตและการส่งเสริมการตลาด".(ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก :www.organic.moc.go.th/th/production/, 2550.
“ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรอินทรีย์ ของเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุง”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก:https://dspace.tarr.arda.or.th/handle/6622815955/2618,2560
“เปิดสาระสำคัญ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” . (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
https://www.posttoday.com/politic/news/567546, 2561
เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. “มุมมองการแก้ไขปัญหาเกษตรกรทั้งระบบ” (ออนไลน์).
เข้าถึงได้
จาก:http://sathai.org/autopagev4/show_page.php?topic_id=417&auto_id=2
4&TopicPk=, 2561.
มูลนิธินวชีวัน. “ตรารับรองมาตรฐานสินค้าอินทรีย์ที่ควรรู้จัก” . (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
http://www.nawachione.org/articles/ตรารับรองมาตรฐานสินค้า/, 2561.
มูลนิธินวชีวัน. “การแบ่งระดับความปลอดภัยของผลผลิตการเกษตร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
http://www.nawachione.org/articles/การแบ่งระดับความปลอดภัยของผลผลิตการเกษตร/
2561.
มูลนิธิสายใยแผ่นดิน. “ทำไมควรตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
http://www.greennet.or.th/article/1331, 2561.
“แรงจูงใจทางการเงินเพื่อส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
http://www.salforest.com/knowledge/organic-incentives, 2558.
ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์“หนองบัวลำภูเปิดตลาดเกษตรอินทรีย์โพธิ์ศรีสำราญ”
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :www.organic.moc.go.th/th/news, 2561.
ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์. “หลักพื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์”.
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://bighealthyplant.com/,2562.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (ต่อ)

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย.“ปัจจัยเสี่ยงของเกษตรอินทรีย์ไทย 2559”(ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก :http://farms.thaiorganicfarms.net/ปัจจัยเสี่ยงของเกษตรอิ/
เครือข่ายเกษตรอินทรีย์วังน้ำเขียว, 2559.
“ส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://actorganic-cert.or.th/,2561.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย“สกว.หนุนหนองบัวลำภูโมเดลพัฒนานวัตกรรมลดสารเคมีตกค้าง
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :https://www.trf.or.th/agriculture-news/12578-nong-
bua-lamphu-model,-reducing-toxic-residue-in-argriculture, 2561.
สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์. “ข้อกำหนดการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์” .(ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก :http://actorganic-cert.or.th/th/ข้อกำหนดการตรวจรับรอง/, 2562.
“หนองบัวลำภู เดินหน้าพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
https://www.77kaoded.com/content/69027, 2561.

ภาษาต่างประเทศ

Bos, Jules F.F.P., Janjo de Haan, WijnandSukkel& René L.M. Schils. “Energy use and greenhouse gas emissions in organic and conventional farming systems in the Netherlands”. NJAS – Wageningen Journal of Life Sciences, 2014. pp. 68, 61-70.

Chait, Jennifer. “How Organic Farming Benefits the Environment”. (online).Available : https://www.thebalancesmb.com/environmental-benefits-of-organic-farming-2538317. October 1, 2018.

Fred S. Conte .Pond fertilization: initiating an algal bloom, Western Regional Aquaculture Center. California, USA: University of California Davis, 2000.

Ingham, E.R. The Soil Biology Primer. Chapter 3. The Living Soil: Bacteria. NRCS Soil Quality Institute, USDA. 1999.

Letourneau, Deborah K. &Bothwell, Sara G. Comparison of organic and conventional farms: challenging ecologists to make biodiversity functional, The Ecological Society of America. 2008.

Wieczorek, A. M. & Wright, M. G. “History of Agricultural Biotechnology: How Crop Development has Evolved. Nature Education Knowledge”. 2012.(online). Available :https://www.nature.com/scitable/knowledge/library/history-of-agricultural-biotechnology-how-crop-development-25885295. October 2, 2018.

ภาคผนวก

ผนวก ก

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกท.

ACT rganic Standards

2016

ฉบับปรับปรุง: กุมภาพันธ์ 2560

Revision: February 2017

เข้าถึงได้จาก : สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

http://actorganic-cert.or.th/wp-content/uploads/2017/10/act_standards_2016_v4_revision24-02-17.pdf

ผนวก ข
คู่มือทั่วไปการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์กับ มกท.

คู่มือทั่วไป การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์กับ มกท.

Generic Manual for ACT Organic Certification

Version	# 7
Date of Creation	080506
Authority	General manager
Total Pages	34

สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)
Organic Agriculture Certification Thailand (ACT)

102 หมู่ 2ซอยงามวงศ์วาน 23 ถนนงามวงศ์วาน อ. เมือง จ. นนทบุรี 11000
102 Moo 2 Ngamwongwan 23 Rd., Tambon Bangkhen, Muang District, Nonthaburi 11000, Thailand.

phone/fax (02) 5800934, 9526677
E-mail: info@actorganic-cert.or.th
web: www.actorganic-cert.or.th

เข้าถึงได้จาก : สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

http://actorganic-cert.or.th/wp-content/uploads/2017/10/223mn_generic.pdf

ผนวก ค

แบบสัมภาษณ์เกษตรกรเพื่อทำการศึกษาวิจัย

เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู”

แบบสอบถามชุดนี้ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ประจำปีการศึกษา 2561 - 2562โดยการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เป็นการศึกษาทางวิชาการ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย โดยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู ต่อไป

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน ได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงและตามความคิดเห็นของท่าน พร้อมทั้งขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นายณพล เชยคำแหง
นักศึกษาหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
ประจำปีการศึกษา 2561 - 2562

แบบสัมภาษณ์เกษตรกรเพื่อทำการศึกษาวิจัย
เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู”

ชื่อนามสกุลอายุปี

1. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าเกษตรอินทรีย์มีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านมีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์หรือไม่ อย่างไร

☐ พร้อม (กรุณาตอบทุกข้อ ยกเว้นข้อ 5)

☐ ไม่พร้อม (กรุณาตอบข้อ 5)

<u>เหตุผล</u>

.....

.....

4. หากท่านพร้อม ท่านอยากให้หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือท่านในด้านใดอย่างไรบ้าง

5. หากท่านไม่พร้อม เนื่องจากสาเหตุใด และอยากได้การสนับสนุนใดบ้างเพื่อให้เกิดความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์

6. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นอันดับแรกที่ท่านอยากให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสนับสนุนเป็นอันดับแรก เช่น องค์ความรู้ที่ได้จากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้คำปรึกษา ทุนสนับสนุน แผนการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

7. ในฐานะที่ท่านเป็นเกษตรกรที่มีความพร้อมที่จะเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์นั้น ท่านพร้อมที่จะเป็นแม่แบบให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในจังหวัดหนองบัวลำภูหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

8. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

ขอขอบคุณท่านที่ได้กรุณาสละเวลาการสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผนวก ง

แบบสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตร เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู”

แบบสอบถามชุดนี้ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ประจำปีการศึกษา 2561 - 2562โดยการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เป็นการศึกษาทางวิชาการ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย โดยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้งนี้ เพื่อให้นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์เพื่อการพัฒนาพื้นเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู ต่อไป

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน ได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงและตามความคิดเห็นของท่าน พร้อมทั้งขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นายณพล เชยคำแหง

นักศึกษาหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
ประจำปีการศึกษา 2561 - 2562

แบบสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตร เพื่อทำการศึกษาวิจัย เรื่อง“การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู”

ชื่อนามสกุล.

ตำแหน่ง.....

ประสบการณ์ทำงาน

.....

.....

.....

.....

1. ในฐานะที่ท่านเป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมีแนวทางให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรอย่างไรบ้าง

2. ท่านคิดว่าการทำเกษตรอินทรีย์จะยกระดับเกษตรกรในประเทศไทยอย่างไร

3. ในกรณีที่มีเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู **มีความพร้อม** ในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ ท่านในฐานะที่ท่าน เป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมีแนวคิดการสนับสนุนเกษตรกรเหล่านี้อย่างไร เพื่อให้การทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยมีความยั่งยืน

4. ในกรณีที่มีเกษตรกรบางรายในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู **ไม่มีความพร้อม** ในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ท่านในฐานะที่ท่านเป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมีแนวคิดในการสนับสนุนใดบ้างเพื่อให้เกษตรกรเหล่านี้เกิดความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์

5. สาเหตุที่มีเกษตรกรบางรายในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู **ไม่มีความพร้อม**ในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ ท่านคิดว่าสาเหตุสำคัญคืออะไร

6. ในฐานะที่ท่าน เป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นอันดับแรกที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการสนับสนุนเป็นอันดับแรก เช่น องค์ความรู้ที่ได้จากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้คำปรึกษา ทุนสนับสนุน แผนการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น และเพราะเหตุใด

7. ใน ฐานะที่ท่านเป็น เป็นนักวิชาการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ท่านมวิธีใดในการ **สร้างแม่แบบเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์** ให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทยในจังหวัดหนองบัวลำภู

8. ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างที่ทำให้ การพัฒนา พื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ของจังหวัด หนองบัวลำภู มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ขอขอบคุณท่านที่ได้กรุณาสละเวลาการสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผนวก จ

แบบสัมภาษณ์องค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู”

แบบสอบถามชุดนี้ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ประจำปีการศึกษา 2561 - 2562โดยการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เป็นการศึกษาทางวิชาการ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย โดยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้งนี้ เพื่อให้องค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์พร้อมทั้งให้แนวทางในการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อพัฒนาพื้นเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู ต่อไป

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน ได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงและตามความคิดเห็นของท่าน พร้อมทั้งขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นายณพล เชยคำแหง
นักศึกษาหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
ประจำปีการศึกษา 2561 - 2562

แบบสัมภาษณ์องค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์
ในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อทำการศึกษาวิจัย
เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู”

ชื่อนามสกุล.

ตำแหน่ง.....

1. ในฐานะที่ท่านเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ ท่านจะให้การช่วยเหลือเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์วิถีไทย ในจังหวัดหนองบัวลำภูในด้านใด อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ในฐานะที่ท่านเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ สิ่งที่ควรส่งเริมเป็นอันดับแรกคือด้านใด อย่างไรบ้าง

3. ในฐานะที่ท่านเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างที่ทำให้ การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยของจังหวัดหนองบัวลำภูมีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ขอขอบคุณท่านที่ได้กรุณาสละเวลาการสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นายณพล เชยคำแหง

วัน เดือน ปีเกิด วันที่ 27 ธันวาคม 2508

ประวัติการศึกษา

ปริญญาโท	รัฐประศาสนศาสตร์
	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปริญญาตรี	สังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
มัธยมศึกษา	โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
ประถมศึกษา	โรงเรียนดอนบอสโกวิทยา

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ.2540	ผู้ประกาศข่าวITV.
พ.ศ.2559	ประธานสภาอุตสาหกรรม จ.หนองบัวลำภู สมัยที่1
พ.ศ.2561	ประธานสภาอุตสาหกรรม จ.หนองบัวลำภู สมัยที่2
	เลขาธิการสภาอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ประสบการณ์	ที่ปรึกษาบริษัทเอกชน
	วิทยากร
	ผู้บริหารภาคเอกชนหลายแห่ง

ตำแหน่งปัจจุบัน กรรมการผู้จัดการ โรงโม่หินสากลพัฒนา

สรุปย่อ

ลักษณะวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เรื่อง การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู
ผู้วิจัย นายณพล เชยคำแหง **หลักสูตร**วปอ.**รุ่นที่**61
ตำแหน่ง กรรมการผู้จัดการ โรงโม่หินสากลพัฒนา

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยนับว่าเป็นผู้นำโลกในการผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรกรรมหลายประเภท ซึ่งได้แก่ ข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าว มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ น้ำตาลและผลิตภัณฑ์ยางพารา ผลไม้จำพวกลำไยสด และกุ้งกุลาดำ เป็นผู้นำภูมิภาคเอเชียในการส่งออกเนื้อไก่ และโภคภัณฑ์อื่น ๆอีกหลายรายการ และสามารถเลี้ยงคนได้มากกว่าสี่เท่าของประชากรทั้งประเทศ ประเทศไทยยังแสวงหาการส่งออกปศุสัตว์เพิ่มขึ้นอีก แต่ในทางกลับกันการทำการเกษตรของเกษตรกรในประเทศไทยยังขาดการตระหนักรู้ในวิธีการที่เหมาะสม คือยังมีการนำสารเคมีมาใช้ในการกำจัดศัตรูพืช การเพิ่มผลผลิต และการเก็บรักษาผลผลิต จึงทำให้มีสารตกค้างและสารปนเปื้อนในผลผลิตนั้น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีผลต่อคุณภาพผลผลิต ผู้บริโภค ตลอดจนมีผลกระทบต่อเกษตรกรเองเกิดโรคภัยไข้เจ็บที่มาจากการได้รับสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น และยังขาดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจเปลี่ยนมาใช้หลักการเกษตรอินทรีย์ การให้ความรู้ความเข้าใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการนำเกษตรอินทรีย์ไปใช้ได้อย่างแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ที่มีการทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักตั้งแต่บรรพบุรุษ มีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญหลายชนิด แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรสนใจที่จะปลูกพืชที่มีความต้องการทางด้านการตลาดมากกว่าการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบเดิมในท้องถิ่น ซึ่งทำให้ราคาของผลผลิตนั้นตกต่ำ ไม่สามารถระบายสินค้าได้ทันจนทำให้สินค้าล้นตลาด และเกษตรกรยังใช้ปุ๋ยเคมีเข้ามาเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตร เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อให้ได้ปริมาณของผลผลิตคราวละมาก ๆ เช่น ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย นำมาซึ่งปัญหาด้านการเก็บเกี่ยว การกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และต้องมีที่เก็บขนาดใหญ่ที่ต้องลงทุนสูง ทำให้เรื่องของคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรถูกมองข้ามไป

จากปัญหาที่กล่าวมาแล้วนั้น การเกษตรอินทรีย์จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาผู้วิจัยให้ความสนใจและมีแนวคิดในการการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย โดยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภูซึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อผลักดันให้เป็นจังหวัดต้นแบบ

เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในดานการเกษตรวิถีไทย อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรอินทรีย์วิถีไทย จนเกิดเป็น “ตำบลหัวนาโมเด็ล” ที่ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นแรงผลักดันในการทำการเกษตรอินทรีย์วิถีไทยเพื่อให้เกิดการขยายตัวมากยิ่งขึ้นจนทำให้เกิดความยั่งยืนได้ในอนาคต อีกทั้งสำนักงานเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภูยังมีโครงการ “คลินิกเกษตรเคลื่อนที่จังหวัดหนองบัวลำภู”ที่ให้บริการและถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร เพื่อพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรกรรมการประมงและปศุสัตว์ให้มีคุณภาพเป็นการสร้างรายได้ส่งผลสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรของจังหวัดหนองบัวลำภูอีกทางหนึ่งด้วย แต่การทำเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภูยังมีข้อจำกัดเพราะมีเกษตรกรบางรายยังไม่มีความรู้ความเข้าใจ จึงยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนมาทำเกษตรแบบอินทรีย์

การสร้างความรู้ความเข้าใจและความเชื่อมั่นจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ถ้าหากเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริงแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะสามารถสร้างรากฐานของการทำการเกษตรอินทรีย์ให้มีความมั่นคง สามารถยกระดับคุณภาพการเกษตรอินทรีย์วิถีไทยไอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นการเกษตรอินทรีย์ยังนับว่าเป็นแนวทางที่สำคัญที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคง ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีความมั่งคั่ง จนนำไปสู้ความยั่งยืน ตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้ให้ไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงสถานภาพการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อศึกษานโยบายของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์
3. เพื่อศึกษาแรงจูงใจของเกษตรกรในการทำเกษตรอินทรีย์
4. เพื่อศึกษาถึงทิศทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทยในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
5. เพื่อรวบรวมข้อมูลความรู้ต่าง ๆ แก่ผู้ที่สนใจเพื่อการนำไปต่อยอดทางความคิด และนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างมีหลักการ โดยศึกษาพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
6. เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร และสร้างแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัดหนองบัวลำภู จนนำไปสู่จังหวัดต้นแบบของเกษตรอินทรีย์วิถีไทยอย่างแท้จริง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา ศึกษาถึงสถานการณ์การเกษตรเฉพาะจังหวัดหนองบัวลำภู รวมถึงศึกษาเนื้อหาเชิงลึกของการเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย แล้วนำมารวบรวมเพื่อวิเคราะห์และบรรยายเชิงพรรณนาความ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษา

2. ด้านประชากร ศึกษาจากการเข้าร่วมประชุม การสัมมนาของบุคลากร กลุ่มเกษตรกร ในจังหวัดหนองบัวลำภู และรับฟังการเสวนาและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในมุมมองต่าง ๆ และทำการสัมภาษณ์เกษตรกร นักวิขาการเกษตร ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ให้การสนับสนุน โดยศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง“การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาจากเอกสาร รายงาน กฎหมาย และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการสัมภาษณ์เกษตรกร นักวิชาการเกษตร ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ให้การสนับสนุนแล้วรวบรวมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ พร้อมทั้งทำการบันทึกผลการวิเคราะห์ และได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน และกลุ่มเกษตรกร ในจังหวัดหนองบัวลำภู

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู แล้วอภิปรายผล โดยนำทฤษฎีที่ได้มีการทบทวนไว้แล้วโดยองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภูกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน และกลุ่มเกษตรกร

3. การนำเสนอผลการวิจัย ดำเนินการโดยเอาวัตถุประสงค์เป็นตัวตั้ง แล้วนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ทุกข้อตามลำดับ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์วิถีไทย ศึกษากรณีจังหวัดหนองบัวลำภู” ในครั้งนี้ เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู ให้ความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างมาก เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี แต่ยังขาดแรงสนับสนุนที่จะช่วยผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ผู้วิจัยขอสรุปและมีข้อเสนอแนะที่ได้รวบรวมจาก แนวคิด ทฤษฎี

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ข้อมูลของจังหวัดหนองบัวลำภู และข้อมูลสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางการเกษตร รวมไปถึงองค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภูดังนี้

1. ด้านเกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู

1.1 เกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ สามารถอธิบายถึงรายละเอียดของการทำเกษตรอินทรีย์ได้ว่ามีวิธีการอย่างไร และสามารถบอกได้ว่าเกษตรอินทรีย์มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอย่างไร การให้ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่เกษตรกรต้องการ เพื่อเป็นแนวทางในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างถูกวิธี

1.2 เกษตรกรส่วนใหญ่มีความพร้อมในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรบางรายเป็นผู้นำ เป็นแม่แบบ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่สามารถให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจ แต่ยังขาดปัจจัยสนับสนุนในการนำไปต่อยอด ซึ่งการเป็นแม่แบบนั้นมีความสำคัญเพราะจะช่วยให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางให้เกษตรกรที่เริ่มหันมาทำเกษตรอินทรีย์

1.3 เกษตรกรให้ความสำคัญกับช่องทางการตลาด หากได้รับการสนับสนุนทางการตลาดที่ดีจะช่วยเสริมแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ได้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้จริง และนำมาซึ่งความยั่งยืนได้

1.4 เกษตรกรมีข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเรื่องของระบบน้ำและเทคโนโลยีการปลูกพืชแบบอินทรีย์ การสนับสนุนต้นทุนในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์มีการรับรองมาตรฐานการผลิต และผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์

2. ด้านนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตร

2.1 มีแนวคิดการสนับสนุนเกษตรกรเหล่านี้โดยสอนการใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทนการใช้สารเคมี เช่น ไตรโคเดอร์มาบิวเวอร์เรีย และอื่น ๆ เพื่อความยั่งยืน

2.2 การลงพื้นที่พบปะเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้แก่เกษตรกรมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อจะได้ชี้ถึงประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์และจะได้ทำความเข้าใจถึงโทษของการทำเกษตรแบบดั้งเดิม ซึ่งการลงพื้นที่พูดคุยก็ต้องทำตามขั้นตอน จะบอกให้เกษตรกรเลิกทำทันทีเลยก็เป็นไปได้ยาก ต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน

2.3 การเล็งเห็นถึงความสำคัญของเกษตรกร การให้กำลังใจ ใส่ใจ ช่วยแก่ปัญหาเคียงข้างเกษตรกร และนำไปสู่การให้ข้อมูลองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการผลิตผลผลิตทางเกษตรอินทรีย์ หากต้องการยกระดับ ผู้นำในจังหวัดต้องเล็งเห็นความสำคัญของเกษตรกร ให้ความสำคัญต่อผลผลิตของเกษตรกร

2.4 จัดทำรายวิชาเลือกเสรีให้กับนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภูได้เลือกเรียนในรายวิชาเกษตรอินทรีย์ โดยให้นักศึกษาทุกคนที่เข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนต้องผ่านในรายวิชานี้จึง

จะสำเร็จการศึกษาและวิทยาลัยชุมชนยังได้ดำเนินการจัดส่งวิทยากรของวิทยาลัยชุมชนไปให้ความรู้กับชุมชนตามความต้องการของชุมชนในเรื่องของการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ทำให้ประชาชนในจังหวัดหนองบัวลำภูและเยาวชนมีความรู้ในเรื่องของเกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้น

2.5 ให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับอันตรายของสารเคมีการเกษตรและสถานการณ์ผลกระทบต่อสุขภาพ แนะนำทางออก ทางรอด และวิธีทำการเกษตรให้มีรายได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางศาสตร์พระราชา แนะนำให้ความรู้เทคนิคการผลิตพืชผักแบบอินทรีย์ โดยการทำปุ๋ยอินทรีย์ปุ๋ยน้ำ ฮอร์โมน การเพาะขยายหัวเชื้อจุลินทรีย์ การจัดการโรคพืช การบริหารจัดการแปลงผลิต ประเทศไทยมีภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก จนสามารถกำหนดว่าเป็น “ครัวโลก” ได้

2.6 ควรกำหนดเป้าหมายว่า เราควรมีเกษตรอินทรีย์กี่เปอร์เซ็นต์ หรือพื้นที่กี่ไร่ และเท่าได ให้กำหนดเท่าที่จะทำได้ เพราะการทำเกษตรอินทรีย์มีข้อจำกัดทางภาคปฏิบัติ

3. ด้านองค์กรที่ให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

3.1 จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการให้ความสำคัญแก่สินค้าเกษตรอินทรีย์ เช่น จัดงานเกษตรอินทรีย์จังหวัด จัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในหน่วยงาน เป็นต้น

3.2. สนับสนุนให้มีตรามาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดหนองบัวลำภู เพราะตรามาตรฐานนี้จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือของสินค้า และเป็นการยกระดับสินค้าเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดได้อีกทางหนึ่งด้วย

3.3. แสวงหางบประมาณช่วยเหลือ เพื่อผลักดันโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง และในส่วนที่เกษตรกรไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น แหล่งน้ำ

3.6. ช่วยเหลือสนับสนุน แสวงหาด้านการตลาดจำหน่ายผลผลิตทุกระดับ

3.5 สนับสนุนทันในการวิจัย เพื่อพัฒนาต่อยอด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาจังหวัดหนองบัวลำภูให้เป็นจังหวัดแห่งสมาร์ทฟาร์มเมอร์โดย “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” เป็นวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการเกษตรซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแนวคิดนี้เน้นการ พัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับความเสี่ยงในมิติของการผลิตและ การตลาด รวมทั้งมีความสามารถในการผลิตและการตลาดในระดับที่พร้อมก้าวสู่การเป็นผู้จัดการฟาร์มมืออาชีพที่ทำการเกษตรได้จนประสบความสำเร็จเกษตรกรรมในประเทศไทยยังประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะในมิติของผลิตภาพ

(Productivity) ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่สูงและรายได้เกษตรกรมีอัตราเฉลี่ยต่ำ เนื่องจากเกษตรกรไม่มีความรู้เพียงพอ ขาดข้อมูลเชิงลึกด้านการตลาดสำหรับวางแผนการผลิต รวมทั้งความรู้ในการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพสูงที่มีความ ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประเด็นปัญหาดังกล่าวสะท้อนว่าอาชีพเกษตรกรยังขาดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการสร้างความเข้มแข็งให้สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งจะทำให้ภาครัฐไม่จำเป็นต้องกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและโอบอุ้มเกษตรกร แนวคิด “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” จึงเป็นกลไกสำคัญในการตอบโจทย์การพัฒนาดังกล่าว ในมุมมองของศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติซึ่งได้นำเสนอ Smart Farm Flagship ในภาคการเกษตร แนวคิดหลักของสมาร์ทฟาร์ม คือ การใช้เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาทั้งห่วงโซ่อุปทาน สินค้าเกษตรเพื่อยกระดับผลิตภาพ มาตรฐานสินค้า และลดต้นทุน โดยการพัฒนาเกษตรกรรมใน 4 ด้าน ได้แก่

1.1 ลดต้นทุน

1.2 เพิ่มคุณภาพการผลิตและ มาตรฐานสินค้า

1.3 ลดความเสี่ยงจากศัตรูพืชและภัยธรรมชาติ

1.4 การจัดการและส่งผ่านความรู้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าควรมีการศึกษาด้านพฤติกรรมการทำการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ที่สนใจว่ามีพฤติกรรมอย่างไร สอดคล้องกับแนวทางหรือนโยบายของรัฐบาลหรือไม่ หากไม่สอดคล้องหรือมีความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน จะมีแนวทางอย่างไรบ้างในการให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างการต่อยอดทางความคิด เพื่อให้การเกษตรไทยเติบโตได้อย่างยั่งยืน และมีบทบาทในการค้าระดับสากลได้อย่างแข็งแกร่ง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าควรมีการศึกษาแนวคิด “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” และแผนงาน “สมาร์ทฟาร์ม” เชิงลึก เพื่อให้เกษตรกรและผู้ที่สนใจมีหลักในการคิดเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ อีกทั้งยังเป็นการสำรวจข้อมูลความรู้พื้นฐานของเกษตรกร เมื่อมีการนำเทคโนโยลีมาใช้ในการเกษตรและยังสามารถพัฒนารวมทั้งเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อให้เกิดความแพร่หลาย เกษตรกรมีที่พึ่งในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ไม่มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มเหมือนในปัจจุบัน และควรศึกษาถึงแนวทางการช่วยเหลือเมื่อเกษตรกรมีปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นด้วย